.....
81.131
OSZK
189 - 193

.....
81.131/
189-193
OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Bartók Lajos. **A legszebb.** Vigjáték három felvonásban. 1 frt., diszkötésben 1 frt 60 kr.

Hugo Károly. **Egy magyar király.** Történeti dráma négy felvonásban 1 frt.

— **Brutus és Lucretia.** Dráma 4 felvonásban 1 frt.

Jókai Mór. **Szinmüvek.** Három kötet 3 frt.

I. kötet: **A szigetvári vértanuk.** — 2. **Könyves Kálmán.**

II. kötet: 1. **Dózsa György.** — 2. **Manlius Sinister.**

III. kötet: 1. **Dalma.** — 2. **A murányi hölgy.**

Lessing G. E. **Bölcs Náthán.** Drámai költemény 5 felvonásban. Forditotta *Zichy* Antal. Diszkiadás 1 frt 50 kr., diszkötésben 2 frt.

NEMZETI SZINHÁZ. Kiadta *Toldy* I. Egy-egy kötet 80 kr.

1. **Szigligeti** Ede. **Béldi Pál.** Szomorujáték.
2. **Sardou** Viktor. **A jó barátok.** Szinmű.
3. **Szigligeti** Ede. **Fenn az ernyő nincsen kas.** Vigjáték.
4. **Feuillet.** Octave. **A kisértés.** Szinmű.
5. **Belot** Adolf. **A rendszeres férjek.** Vigjáték.
6. **Berczik** Árpád. **Ádám és Éva.** Vigjáték. — **Chassé croisé.** Vigjáték.

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Szerkeszti Gyulai Pál.

A RAVELOEI TAKÁCS

(SILAS MARNER)

REGÉNY

IRTA

ELLIOT GYÖRGY.

193. sz. 60 kr.

FRANKLIN TÁRSULAT.
BUDAPEST.

Országos Széchényi Könyvtár

A **Franklin-Társulat** kiadásában megjelent:

Ifj. Ábrányi Kornél. Melyik erősebb? Eredeti regény 2 frt.

Beniczky-Bajza Lenke. **Mártha.** Regény 1 frt 20 kr.

— **Nem ismerem a mult történetét.** Regény 1 frt 20 kr.

Besant Walter. **Forster Dora.** Angol regény huszonnégy képpel 2 frt.

Black William **Jolán.** Angol regény, forditotta *Szász* Károly. 23 képpel 1 frt 50 kr.

Edwards B. Amália. **A nyoma veszett.** Angol regény, átdolgozta *Szász* Károly. Sok képpel 2 frt.

Fáy András **összes beszélyei.** Három kötet. Füzve 4 frt 80 kr.

Gyulai Pál. **Egy régi udvarház utolsó gazdája.** Dörre Tivadar rajzaival. Harmadik kiadás 1 frt 40 kr. Diszkötésben 2 frt.

Homonnai Béla. **Elbeszélések** 2 frt.

Jakab Ödön. **Székely históriák.** Rajzokkal. Füzve 1 frt. Diszkötésben 2 frt.

Jókai Mór. **Egy magyar nábob.** Regény. Diszkiadás. Három kötet 5 frt, kötve 6 frt 40 kr.

— **A régi jó táblabirák.** Regény. Diszkiadás. Három kötet 5 frt, kötve 6 frt 40 kr.

— **Kárpáthy Zoltán.** Regény. Diszkiadás. Három kötet 5 frt, kötve 6 frt 40 kr.

Kemény Zsigmond. **Zord idő.** Történeti regény. Második kiadás. Három kötet. Füzve 3 frt, vászonba kötve 3 frt 60 kr.

Pálffy Alb. **Esztike kisasszony professzora.** Regény. Két kötet. Füzve 3 frt. Egy vászonkötetbe kötve 3 frt 60 kr.

— **Egy mérnök regénye.** Regény két kötetben. Füzve 3 frt. Egy vászonkötetbe kötve 3 frt 60 kr.

Payn Jakab. **Egy fedél alatt.** Angol regény. Átdolgozta *Szász* Károly. Képekkel. Füzve 1 frt 20 kr.

Vadnai Károly. **A rossz szomszéd.** Regény 1 frt.

FRANKLIN-TARSULAT NYOMDÁJA.

A RAVELOEI TAKÁCS

(SILAS MARNER)

REGÉNY

IRTA

ELLIOT GYÖRGY

ANGOLBÓL FORDITOTTA

KACZIÁNY GÉZA

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1885.

— — «Egy gyermek drágább, mint bármely ajándék,
Mit agguló embernek adhat e föld;
Szívébe új reményt önt s kedvet élni!»

Wordsworth.

KÖNYV-
TÁRA

R
1965

FRANKLIN- ÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELSŐ RÉSZ.

I. FEJEZET.

Silas Marner, a takács.

Mikor még minden pórkunyhóban vigan pergett a rokka, sőt a selyembe öltözött, csipkével piperézett előkelő hölgyeknek is megvolt a magok, tölgyfából faragott játék-rokkájok, gyakran lehetett a lapályos vidékeken, sőt még a hegyes tájakon is látni egyes halvány emberkéket, kik az erőteljes földnépe mellett úgy hatottak, mintha egy elnyomott néptörzs maradékai lennének. A juhász-kutyák dühvel üvöltöttek, ha egy ily idegen alak, sötét árnyként, a korai téli alkonyon elhaladott előttök, — mert hisz mely kutya volna képes megszenvedni a nagy batyú alatt görnyedő embereket, pedig ez alakokat ritkán lehetett ily rejtelyes batyú nélkül látni. A juhászok magok ugyan gyanították, hogy a batyúban alig lehet egyéb, mint sodrott fonaltömeg, vagy néhány vég

erős vászon, abban már azonban nem voltak teljesen biztosak, vajon e szövés-fonás, bármily szükséges dolog legyen is, teljesen a Gonosz közreműködése nélkül volt-e eszközölhető?

E rég elmult korban oly könnyen tapadott a babona mindenkihez és mindenhez, mi általában szokatlan, vagy csak ritkábban és futólag megjelenő is volt, mint a milyen egy házaló, vagy köszörűs. Hova valók e vándormadarak, ki fiaivérei, senki sem tudta; s mit gondolhattak általában a falusiak az olyanokról, kiknek apját-anyját senki sem ösmeré közülök! Az akkori pórok előtt az orrukon túl eső világ olyan határozatlan és rejtélyes valami volt, röghöz tapadt gondolkozásuk az örökös kószálásról ép oly határozatlan fogalmat alkotott magának, mint a tavaszszal újra megérkező fecskék téli életéről; s ha egy ilyen idegen állandóan meg is telepedett közöttük, irányában csaknem mindig megmaradt a bizalmatlanság egy s más jele és senki sem ütődött volna meg azon, ha évek során át folytatott kifogástalan élet után egyszerre valami gonosztett sül ki az illetőre; különösen, ha tudományosság, vagy mesterségében való kiválóbb ügyesség hírében állott. Mindennemű tehetség, álljon bár az csak nyelve gyors használatában, vagy bármi más olyanban, melyben a pórok nem igen dicsekedhettek nagy ügyességgel, már magában is gyanús volt; a gyermekkoruktól közöttük élő, közönséges foglalkozású, becsületes emberek nem

vergődtek az ügyességnek és bölcseségnek magasabb fokára, minthogy időt tudtak jósolni; az olyan mesterség, melyhez gyorsaság, vagy egyéb tudomány kellett, annyira szokatlan volt előttök, hogy annak eléréséhez a boszorkányságot okvetlen szükségesnek hitték. Igy esett aztán az is, hogy a szórványosan köztök élő takácsok, kik a városokból települtek ide ki, mindvégig idegenek maradtak paraszt szomszédaikra nézve s rendesen olyan különcz szokásaik is lettek ezeknek, mint általában van a magokra hagyatottaknak.

E század első éveiben egy ilyen takács, Silas Marner volt a neve, munkálkodott csendesen abban a diófa-sövényű kőépületben, mely Raveloe falutól nem messze, egy elhagyatott kőbánya mellett állott. Marner szövőszékének furcsa nesze, mely a kendertilónak természetes vidám csattogásától ép úgy különbözött, mint a cséphadaró még egyszerűbb döngéseitől, féligmeddig félelmes varázst gyakorolt Raveloe gyermekhadára, mely gyakran még a dió- és madárfészek-szedést is abba hagyta, hogy csak a kőkunyhó ablakán bekandikálhasson, miközben a szövőszék egyhangú zaja által keltett félelmöket ellensúlyozta a takács taposó malomba való, görnyedt tartása feletti gúnyos fölényérzetök. De koronként megtörtént aztán az is, hogy Marner, ha egy s más igazítni valója akadt gépén, abba hagyta munkáját s észrevette a kis kópékat; ilyenkor, bármily drága is volt ideje, úgy boszantotta őt a hivatlan

vendégsereg, hogy nem restelt leszállani széké-ről s az ajtóhoz lépve, úgy nézni közéjök, hogy az alkalmatlanok egyszerre szétszaladtak. Honnan is gondolhatták volna ezek azt, hogy Silas halvány arczából kidüledő nagy barna szemei csakugyan mitsem látnak egész tisztán, mi nincs közvetlen előttök; inkább hihették azt, hogy e borzadályos merev tekintet görcsökkel, szaggatásokkal, csuzzal verhet meg minden közelkapott gyereket.

Tán hallották is apjoktól-anyjoktól, a mint rebesgették ezek, hogy Silas Marner, ha akarja, a csúzt is tudja gyógyítani, azután homályosabb czélzások történtek arra, hogy az olyannak, a ki az ördöggel czimborál, nem kell a doktort fizetnie. A bűbájosok hatalmába vetett régi hit ilyen furcsa visszhangját figyelmes kutató még maig föltalálhatná az öregebb parasztok között, mert a bárdolatlan elme a hatalmat ritkán hiszi jósággal egybekapcsolva. Homályos fogalmuk van valami olyan hatalomról, mely hosszas rábeszélés után bírható arra, hogy semmi rosszat el ne kövessen ellenök; oly emberek előtt, kik örökké kezdetleges szükségleteik kielégítésére szorítkoztak, s kiknek verejtékes életét emelkedettebb vallásos hit sohasem világosítja meg, a láthatatlan csak ily alakban jelen meg. Előttök jóval nagyobb birodalma van a gondnak és szerencsétlenségnek, mint az örömnek és boldogságnak; képzeletök terméketlen talaj a remény és vágy

képei számára, vagy inkább tele van burjánozva oly emlékek által, melyek félelmöknek folytonos tápot nyujtanak. «Tudna kigyelmed valami olyat gondolni, a mit szeretne enni?», kérdém egyszer egy agg munkástól halálos ágyán, mikor már a felesége által kínált étkeket mind visszautasította. «Nem», válaszolt szegény, «sohse ettem egyebet, mint ilyen egyszerű ételeket s most ezeket sem kívánom». Eddigi élete nem bírt fogalmat alkotni benne oly valami felől, mi étvágyát felkölthette volna.

S Raveloe oly falu volt, melyben a fönnmaradt régi nézetek visszhangját a jelenkor szózata nem nyomta el. Nem mintha ez a polgárosodás véghatárán eső kopár községek egyike lett volna, melyben csak sovány juhok és elszórtan élő pásztorok tengődnének: ellenkezőleg, annak a gazdag síkságnak, melyet mi a «vidám Angliá»-nak hivunk, jórészt a közepén feküdt s olyan tanyái voltak, melyek, — hogy papilag beszéljünk — a legszebb kepéket fizették. De hát egy erdő-körített, katlan közepébe fészkelt faluba, lóháton egy órajárásnyira bárminemű úttól, nem csoda, ha se a posta tülkének, se a közvéleménynek hangja be nem hatolt. A falu csinos volt ó templomával és nagy temetőjével a közepén; volt ott, épen az útra néző, két-három ormótlan nagy kőépület is, kőfallal körített gyümölcsös kertjével és csúcsán szélkakassal diszítve; széles arczvonalával valamennyi különb volt, mint a temető túlsó végé-

ből, fák árnyából előkandikáló paplak; — egy szóval, olyan falú volt ez, melyen egyszerre észrevehettük társadalma csúcspontjait, s melyről gyakorlott szem azt is leolvashatta, hogy szomszédságában se úri kastély, se park nem volt, de azért van Raveloenak is néhány előkelőbb embere, kik tetszésök szerint rosszul gazdálkodnak, de e rossz gazdaságuk elég pénzt ad nekik arra, hogy abban a harczias korban vígan éljenek s derült karácsonyt, husvétot és pünkösdöt ünnepeljenek.

Tizenöt év előtt vetődött Silas Marner Raveloeba; egyszerű, sápadt fiatal ember volt még akkor, kidülledt, rövidlátó, barna szemeivel, melyekről még közepes műveltségű és tapasztalatú emberek, semmi rosszat rosszat nem következtettek volna; azonban a parasztok, kik közé telepedett, rejtélyes sajátságokat tulajdonítottak szemeinek is, megfelelően szokatlan mesterségének és származása ismeretlen helyének, melyet ők találomra «Észak»-nak híttak. Életmódja is megfelelő volt: senkit nem hivott magához, soha a faluba azért nem vetődött, hogy tán a *Szivárványhoz* egy pohár borra betérjen, vagy a bognárnál egy órácskát fecsegéssel üssön agyon; soha emberek közé nem ment, ha csak foglalkozásához vagy egyéb szükségletére való bevásárlás végett nem; s Raveloe lányai csakhamar meggyőződtek arról, hogy Marner ugyan nem nagyon fog bármelyikökért is akaratuk ellenére versen-

geni, — mintha csak meghallotta volna, hogy különben is ezek egyike sem hajlandó halottaiból föltámadott emberhez menni.

E véleménynek Marner felől egyéb alapja is volt, mint sápadt arcza és csodálatos szemei; a a hörcsögfogó Rodney Jankó beszélte, hogy egy este, hazamenet, Silas Marnert egy keritéshez támaszkodva találta, nagy batyúval a hátán, a helyett, hogy mint okos ember tenné, a batyút támasztaná a keritéshez; a mint aztán közelebb jön hozzája, látja, hogy a Marner szeme olyan merev, mint a holtaké, megszólítja, elkezdi ránczigálni, hát a lábai egész merevek, a karjai meg úgy szorítják a batyúját, mintha vasfogók volnának, és a mikor meg akar győződni arról, hogy a takács halva van, ez egyszerre csak, de egy percz alatt, egészen magához tér, azt mondja: «jó éjtszakát!» s odább megy. Hogy ezt látta, akár megesküszik rá Jankó és pedig azon a szent napon, mikor Cass-squire földjén, a régi fürészgödörnél fogdosta a hörcsögöt.

E történeten tanakodva, sokan állitották azt, hogy valami «eset» történt vele, — e szóval fejeztek ki minden hihetetlen dolgot, azonban a kapczáskodó egyházfi, Macey, csak csóvalta rá a fejét, s azt kérdezte mindenkitől: volt-e bármelyiknek is hasonló esete, hogy el ne patkolt volna bele? Mert az «eset» nem más, mint gutaütés, vagy nem az? s az már a gutaütéssel vele jár, hogy az illető, vagy sehogysem, vagy csak igen

fogyatékosan tudja használni azontúl a tagjait, s ha gyerekei nincsenek, kik eltartsák, a bizony a község nyakába szakad. Nem, nem; szélütés nem lehetett, mert az akkor nem áll meg a lábán, akár csak a ló a rúd mellett, s nem mehet újra megint odább, ha azt mondják kendtek neki «eredj!»

Az már hamarább megeshetik, hogy egy embernek a lelke kiszáll a testéből, később meg megint visszatér, mint a madár a fészkéből ki s be; innen van az, hogy némely ember olyan nagyon okos lesz, a jó isten tudja, kihez jár a lelke ezalatt iskolába, de ezalatt többet tanul mint kendtek, szomszéd, akár a paptól, akár az öt érzékenységökkel mind együttvéve! Hogy is jutott volna Marner mester máskép ahhoz a tudományához, hogy a füvekhez és javasszerekhez tud, — akarna csak azokkal előállani! Rodney Jankó meséje senkit sem lepett meg, a ki tudta, hogy gyógyította ki Oates Sárát Marner, hogy altatta el, akár egy gyereket, szívdobogása daczára, a mitől szegény majd szétrepedt, pedig tán két hónapja vagy több is, hogy örökké járt hozzájok a doktor. Másokat is megtudna ő gyógyítani, ha akarna; de hát jól kell vele bánni, nehogy megverjen valami bűbájjal.

E határozatlan félelemnek köszönhette Marner jórészt, hogy, a mit különben magára vont volna különczködésével, az üldöztetéstől ment maradt. Aztán ehhez jött az is, hogy a szomszéd

Tarley-faluban a vén takács épen akkor halt meg; így ügyességéért szívesen látták őt a faluban a környék jobbmódú háziasszonyai, sőt az olyan takarékos pórnők is, kik év végére mindig igen csinos tömeg lent fontak össze. Hasznosságának tudata elég volt arra, hogy minden idegenkedést és rossz indulatot leküzdjön ellene, melyet úgy sem erősített meg vásznának jó minőségébe, vagy rőfjének teljességébe vethető kétely. Így telteк évek, a nélkül, hogy Marner iránt megváltozott volna szomszédainak nézete, összesen hozzászoktak s a tizenöt év elteltével is csak azt beszélték a raveloeiak Marnerről, a mit kezdetben; ezt aztán, ha oly sokszor nem is mondták, annál szentebbűl hitték róla. Az évek során át az a nézet járult még ehhez, hogy Marner mester szép pénzecskét rakhatott élére ezalatt s többje lehet már, mint sok másnak, ki fönnebb hordja az orrát nálánál.

De a míg környezetének véleménye ugyanaz maradott róla s az ő életmódja sem szenvedett látható változást, Marner belső világa átment azon a változáson, melyen minden heves természetűnek szükségkép át kell mennie, ha önmaga vagy mások által magányra lőn kárhoztatva. Mielőtt Raveloeba került volna, egy kis vallásfelekezet mozgalmában, szellemi életében és szoros testvéri kötelékében vett részt, hol a legszegényebb laikusnak is volt joga s alkalma magát szónoki tehetségeivel kitüntetnie s ha más

nem is, mint csöndes szavazó, befolyást gyakorolt a hitközség ügyeire. Marner kiváló tekintélynek örvendett e kis világ előtt, mely a lámpás-utczai templomocskában gyűlt össze, példás életű és törhetlen hitű fiatal ember gyanánt ösmerték őt itt, különösebb érdeklődés központjává pedig akkor lett, midőn egy ízben az istentisztelet alatt olyan csodálatos merevültségbe s eszméletlenségbe esett, hogy mindenki holtnak hivé egy álló óráig. Természetes magyarázatát keresni e tünemménynek úgy saját, mint a lelkész és a többi testvér szemeiben önmagoknak bűnös elzárása lett volna azon magasabb kijelentéstől, mely ebben nyilvánulhat. Silas tehát bizonyára kiváló hivatással bíró testvér lehet, s habár e rejtett czél kiderítésére vonatkozó fáradságaikat még jobban megnehezíté a külső jelek tartama alatt jogosan várható belső látomás hiánya részéről, ő maga és a többiek meg voltak győződve arról, hogy ennek hatása akkor érzett nagyobb világosságban és melegben nyilvánult.

Kevésbbé becsületes ember könnyen rácsábíttatta volna magát arra, hogy utólag megnyílt emlékezete alakjában hazudjon valami látomást, s a kevésbbé értelmesek el is hitték volna azt, — Silas azonban becsületes és értelmes volt, de mint igen sok heves lelkületű becsületes ember, kissé elmaradott volt a titokteljes tünemények iránti képzettség dolgában, úgy, hogy ezek ott is uralkodtak rajta, a hol a kutatás és tudomány

lett volna helyén. Anyjától tanulta volt az orvosság-füvek ismeretét és megkészítési módját, — e kis tudományt ünnepélyes örökség gyanánt hagyta rá a jó asszony, midőn kimult, — az utóbbi években azonban kétség fogta el őt, az iránt, vajon nem törvénybe ütköző dolog-e e füvek alkalmazása, meg lévén győződve arról, hogy a füvek ima nélkül hatástalanok, de viszont az ima gyógyíthat füvek nélkül is, úgy, hogy az az öröm, melyet eddig érzett, midőn a mezőn kóborolva gyűszűvirágokat, pitypangot, szattyút szedegetett, most Isten kísértésének látszott előtte.

Felekezetének tagjai között volt egy fiatal ember, alig valamivel idősb nála, kivel sokáig oly benső barátságban élt, hogy a lámpás-utczai testvérek őket csak Dávid- és Jonathannak hívták. E jó barát valódi neve Dane Vilmos volt s hasonlag őt is a fiatal emberek által elérhető buzgóság mintaképeül tekintették, bár túlszigorú volt a gyöngébb testvérek iránt s oly magas véleményt táplált saját lelkének világossága felől, hogy bölcsebbnek hitte magát legvénebb hitsorsosainál is. De bármi hibája is lehetett Vilmosnak, mint Silas barátja, kifogástalan volt, mert Marner jellemét a befolyásolható önbizalmatlanság alkotta, mely a tapasztalásnélküli évektől kezdve, valamely parancsoló és ellentmondó léleknek engedelmeskedni, arra támaszkodni szeretett. Marner arczának hivő, együgyű kifeje-

zése, melyet még fokozott a megfigyelő képesség hiányáról beszélő, kidülledt nagy őz-szem, éles ellentétben állott Vilmos összehúzott, keskeny szemeinek és összeszorított ajkainak, alig elnyomható benső diadalérzetre valló kifejezése.

Társalgásuk kedvencz tárgya természetesen az isteni kegyelem bizonyossága volt: Silas bevallá, hogy erre csak félelemmel vegyes reménynyel képes gondolni és sóvárgó bámulattal hallgatta, midőn Vilmos kijelenté, hogy ő megdönthetlenül hisz — megtérése óta — azon szavakban, melyeket egykor álmában olvasott: «hivatva és kiválasztva vagy!» a szentírásnak eléje tárt tiszta lapján. Sok halvány arczú takács foglalkozott ily eszmékkel akkor, s tanulatlan lelkök még félig anyányi fiókákhoz hasonlított, melyek alkonyatkor elhagyatva röpködnek.

A gyanútlan Silas úgy vélte, hogy e barátság nem szenved rövidséget az által, ha ő egy még szorosabb természetű viszonyt köt. Pár hó óta egy fiatal szolgálóleánynyal járt ő jegyben s mindketten csak kis ingóságaik gyarapodtára vártak, hogy házaséletöket megkezdhessék s Marnernek nagy örömére szolgált, hogy Sári nem tett kifogást Vilmos jelenléte ellen az ők vasárnapi összejövetelökön. Akkortájt történt ez, mikor Silas az imaházban elájult s a testvérek kérdezősködéseiben és általános sajnálkozásában nyilvánuló rokonszenvtől furcsán ütött el az a magyarázat, melyet Vilmos adott, e külö-

nös adományokkal felruházott testvér baja felől. Ő ez esetet részéről inkább a sátán látogatásának, mint az isteni kegyelem jelének vélte s inté barátját is, nehogy szivében valami gonosz szándék verjen gyökeret. Silas, kötelességének vélve azt, hogy bármely testvértől az intést és figyelmeztetést jó neven vegye, nem rémült meg, csak bánkódott barátja kételyei miatt; csakhamar azonban aggálylyal vette észre, hogy Sára magaviseletében iránta némi ingadozás áll be, a mennyiben a leány hol nagyobb tiszteletet tanusított vele szemben, hol önkénytelenül elárulta, hogy idegenkedik tőle.

Marner egyenesen megkérdezte, hogy vajon végét akarja-e szakítani viszonyuknak, a leány erre tagadólag válaszolt, eljegyzésök a templomban volt kihirdetve s az istentisztelet alatt elösmerve; szigorú indokolás nélkül föl nem volt az bontható és Sára nem is mondhatott volna oly okot, melyet a hívek közössége elég erősnek ösmert volna el.

Az előljárók közül a legvénebb ez időtájt súlyos beteg lőn, s miután gyermektelen, özvegy ember volt, az ifjabb testvérek és nővérek fölváltva ápolgatták éjjel-nappal. Silas rendesen Vilmossal együtt volt soros a virrasztásban, kétket óránként váltva föl egymást. Az aggastyán várakozáson felül üdülni látszott, midőn Silas egy éjjel, ágya mellett ülve, azt vette észre, hogy a beteg különben hallható lélekzete elakadt.

A gyertya mélyen leégett, s neki föl kellett tolnia azt, hogy a beteg arczát jól kivehesse. Megvizsgálva, meggyőződött arról, hogy az agg halva van, — annak kellett lennie már jó idő óta, mert tagjai meg voltak meredve. Silas tünődött magában, hogy vajon elalud-e ő ez idő alatt, majd az órára pillantva, látta, hogy már hajnali négyet mutat. Hogy lehet az, hogy Vilmos még sem jön?

Nagy aggodalmában eltávozott, hogy segélyt hívhasson s csakhamar meg is érkezett néhány jóbarát, köztük a pap is, mire aztán Silas munkára ment, óhajtván, bárcsak találkozhatnék Vilmossal s megkérdhetné elmaradása okát. Ép hat órakor, midőn barátját keresni készült, jött hozzá Vilmos s vele együtt a lelkész. A lámpás-utczába hívták őt, hol a testvérek gyűlést szándékoztak tartani; Silas azon kérdésére, hogy vajon mi lesz a tárgya ennek? e választ nyerte: «Majd megtudod!» Addig aztán nem is szóltak, a míg Silas a sekrestyében ott nem ült a lelkésszel szemközt; az általa isten népének tekintett hivők szemei ünnepélyes komolysággal függtek rajta.

A lelkész aztán egy zsebkést húzva elő, kérdé Marnertől, hogy tudja-e, hol hagyta e kést? Ez azt felelte, hogy nem tudja, hol hagyhatta volna másutt, mint zsebében; de e furcsa kérdés egész testét megreszketteté. Erre intették, hogy ne iparkodjék eltitkolni bűnét, sőt vallja be és

bánja meg. A kést az elhunyt diakon irodájában, az ágytól nem messze, azon a helyen találták meg, a hol a felekezet vagyonkája egy kis zacskóban állott volt, a mint azt előtte való nap a lelkész maga is látta. A zacskót ellopta valaki s ki lehetne ez más, mint az, ki kését ott felejté.

Silas elnémult bámulatában, majd ezt mondá:

— Isten bebizonyítja ártatlanságomat, nem tudtam se késem ott maradtáról, se a pénz ellopatásáról. Kutassatok ki engem és lakásomat is s egyebet nem fogtok találni ott, mint három font sterlinget keresményemből, mely Dane Vilmos a tanum, hat hó óta van félretéve.

E szavakra Vilmos csak sóhajtott, a lelkész pedig így szólt:

— E bizonyíték nagyon nyomós ellened, Marner testvér. A pénz ez éjjel tünt el, kívüled egy lélek sem volt elköltözött testvérünk mellett, mert Dane Vilmos mondotta nekünk, hogy őt hirtelen rosszulléte gátolta a szokásos fölváltásban; magad is elösmered, hogy nem volt ott s azonkivül te el is hanyagoltad a holtat.

— Bizonyára elaludtam, — szólt Silas, majd kis szünet mulva hozzátevé: — vagy pedig ezalatt megint rám jött az, mit ti is láttatok, ekkor kellett jönnie a tolvajnak, a míg én nem voltam magamnál, hanem magamonkívül. De ismét csak azt mondom, kutassatok ki engem és lakásomat, mert másutt nem voltam.

A kutatás megejtetett s azzal végződött, hogy

Dane Vilmos meglelte a jól ösmert erszényt üresen, a Silas szobájában levő fekhely sarkában. Erre Vilmos is inté barátját, hogy ne tagadja tovább bűnét, vallja be.

Silas keserű szemrehányással tekintett rá:

— Vilmos! kilencz éve, hogy egymásnak éltünk, hallottál csak egy hazugságot ezalatt tőlem? De Isten kideríti ártatlanságomat.

— Testvérem, — válaszolt Vilmos, — hogyan tudhassam én, mi lehet szíved sötét kamrájában, mióta a sátánnak hatalma van fölötted?

Silas még mindig barátjára meredett. Egyszerre hirtelen mély pír lepte el arczát s már ki akart törni, de úgy látszott, valami benső küzdelmet áll ki, mely elhalványítá és megremegteté. Végre halkan szólt, Vilmosra tekintve:

— Most már emlékszem, — a kés nem volt az én zsebemben.

— Nem tudom, mit akarsz ezzel mondani, — felelt Vilmos. A többi jelenlevő faggatni kezdte Silast, hogy mit akart mondani a késről, ő azonban megtagadott minden fölvilágosítást s csak ezt mondá:

— El vagyok keseredve, nem mondhatok mást: Isten bebizonyítja ártatlanságomat!

Az imaterembe visszatérve, tovább tanakodtak a hívek. Hatósági rendszabályokat venni igénybe a bűntény kiderítésére, ellenkezett a felekezet elveivel; keresztyénre nézve tilosnak tekinték az üldözést, különösen, miután az eset

nem szült botrányt a hitközségben. De más rendszabályok alkalmazását határozták, hogy az igazságot kiderítsék: az imádkozást és sorshúzást. E határozat csak azokat lepheti meg, a kik nem tudják, mily homályos vallásos élet uralkodik városaink zege-zugában. Silas és a testvérek letérdeltek, ő meg volt győződve arról, hogy ártatlanságát onnan felülről jövő közvetlen cselekedet ki fogja deríteni, de azt is érezte, hogy fájdalom és gyász vár reá: hite az emberekben kegyetlenül fel volt dúlva.

A sorshuzás Silas Marnert bűnösnek jelenté. Erre ünnepélyesen kirekesztetett a felekezet kebeléből, s fölhívták, hogy térítse meg az elorzott pénzt, csakis ha bevallja bűnét, a megbánás e jele után vétethetik be ismét a felekezetbe. Marner hallgatott. Mikor aztán mindenki menni készülődött, fordult ő Vilmos felé s az izgalomtól reszkető hangon mondá:

— Utoljára, emlékszem, akkor használtam késemet, mikor neked szíjat hasítottam. Arra nem emlékszem, hogy újra zsebre tettem volna. Te loptad el a pénzt s most vermet ástál, hogy rám kend a bűnt. De azért csak boldogulj, itt úgy sincs jelen az az Isten, ki a földet igazságosan kormányozza, hanem a hazugság istene, ki az ártatlanok ellen tanuskodik.

Mindenki elszörnyedt e káromlásra, Vilmos pedig szeliden így szólt:

— Testvéreinkre bízom, ítéljenek ők, vajon

a sátán szava volt-e az, vagy sem ? Éretted, Silas, én csak imádkozhatom.

Szegény Marner kétségbeesve távozott, Istenbe s az emberekbe vetett hite megrendűlt, állapota ez annyira szeretettel telt léleknek valóban határos volt egy kis tébolyultsággal. Sebzett lelkének keserüségében ezt mondogatta: «most már Sára is meg fog vetni!» Aztán elgondolta, hogy ha a leány nem hinne az ellene fordult bizonyságnak, akkor az ő hite is ép úgy szét kell hogy rombolva legyen, mint az övé. A ki ahhoz van szokva, hogy a vallásos érzésének megtestesülését képező formák szerint gondolkozzék, alig képes abba az egyszerű, természetes lelkiállapotba helyezkedni, melyben az érzést és a formát még gondolkozás nem választá külön. Azt kellene hinnünk, hogy bárki is Marner helyzetében okvetlenül azt a kérdést vetné föl: vajon megengedhető-e az Isten ítéletére hivatkozásnál a sorshúzás; — azonban ez már szellemi függetlenséget jelentene, melyet pedig ő nem ismert s annál kevésbbé vehetett lelke ily lendületet, mert e pillanatban szétzúzott hitének mély keservébe veszett bele minden ereje. Ha van angyal, ki számbaveszi az emberek szenvedéseit, ép úgy, mint bűneiket, annak kell tudnia, mennyifélék és mily keserűk az általok által okozott szenvedések, melyekért senkit sem lehet felelőssé tenni.

Marner hazament, egész nap egyedül ült ott, elkábulva kétségbeesésében, s a nélkül, hogy

ösztönözné bármi is saját ártatlanságának tisztázására Sára előtt. Másnap már a tébolyító hitetlenség elől szövőszékénél és szokott munkájában keresett menekülést, s alig telt el pár óra, a lelkész és az egyik előljáró jött hozzá Sára üzenetével, hogy a leány mátkaságukat megszüntnek nyilvánítja. Silas némán fogadta az üzenetet s a hírhozóktól újra munkájához fordúlt. Alig egy hó leforgása alatt Sárából Dane Vilmosné lett s nemsokára ezután a lámpás-utczai testvérek azt is megtudták, hogy Silas Marner elköltözött a városból.

II. FEJEZET.

Marner vígasza.

Még olyan emberek is, kik éltöket tanulmányozás útján kellemesebbé tették, olykor alig képesek megszokott világnézletök mellett, a láthatatlanba vetett hitökben, sőt annak tudatában határozottan megmaradni, hogy örömeiket és bajaikat valóban átélték-e, — ha nagyhirtelen oly vidékre kerülnek, hol életöket senki sem ismeri, nézeteiben senki sem osztozik, a hol az édes anyaföld is másforma s az emberi élet alakzatai is mások, mint melyeken lelkünk azelőtt táplálkozott. Az oly lelkek, kik régi hitöket és szeretetöket elveszíték, tán magok keresnék még a számüzetésnek Lethe habjaihoz hasonló befolyá-

sát, mely a multat álommá változtatja át, mert jelvényeit lassacskán elmossa, jelene pedig azért lesz olyanná, mert semmi emlék nem zavarja többé. De ép az ilyenek alig tudhatják elképzelni, minő hatása volt az oly szegény, együgyű takácsra, mint Marner, annak, mikor elhagyta szülőföldjét, földjeit és Raveloeban települt le. Semmisem hasonlított kevésbbé messzenyúló dombláncolatok közt fekvő szülővárosához, mint ez a mélyen fekvő, erdős kis falú, melyből alig láthatott föl az égre a sok fától és csalittól. Ha kora reggel kelve, kipillantott a harmatos kökénybokrokra s a buja pázsitra, semmi olyat nem látott, mely az egykor lelke oltárát képező lámpás-utczai élettel csak távoli rokonságban is állott volna. A fehérre meszelt falak ott, a kis ima padok, melyekbe halk susogással léptek be a jól ismert alakok egymásután, hol először egy s aztán más, jól ismert szózat szólalt meg a könyörgés szokott hangján s oly képletekben, melyek eleinte rejtélyesek, később megszokottak lettek, mint a keblen viselt amulet; a szószék, melyről a lelkész hirdeté a kétségbe nem vont igéket, hajlongva jobbra-balra s ősi szokás szerint használva szent könyvét; a hymnus egyes szakaszai közötti szünetek, az ének magas szárnyalása! e dolgok egykor az istenséggel való közvetlen érintkezésként hatottak Marnerre, vallásos érzelmeinek ezek voltak valódi táplálékai, ezek képviselték előtte Isten országát és a keresz-

tyénséget e földön. Mit tudhat az elvont fogalmakról az a szegény takács, ki zsoltárkönyvének szavait olvasgatja: ép úgy nem érti azt, mint az anyai szeretet fogalmát a csecsemő, mely összesen egy arczot s egy keblet ismer, mely felé védelemért és táplálékért terjeszti ki karjait.

S mi hasonlíthatott volna kevésbbé a lámpás-útczai kis világhoz, mint Raveloe? Gyümölcsösei oly gazdag terméssel voltak megáldva, hogy lomhán hajoltak meg az ágak, a tág temető közepén álló templom nyitott ajtaira úgy bámultak istentisztelet idején az emberek, mintha saját kapuikat néznék, a vörösképü parasztok vagy egyedül kóborogtak a mezőkön, vagy együtt a *Szivárványhoz* fordultak be; a pórkunyhókban esténként hatalmasan ettek, vagy égő tűz mellett aludtak s az asszonyoknak egész az örökkévalóságig eltartó vég vásznaik voltak. Raveloeban ugyan nem hallhatott Marner egy árva szót sem, mely merev hitét fájdalmasan érintette volna.

Régen azt hitték az emberek, hogy minden területnek külön istensége van, s hogy ha a határdombokon átléptünk, otthoni istenségünk hatásköréből kijutottunk, kinek jelenlétét azon folyók, erdők, dombok korlátolják, melyek között születtünk. Szegény Silasnak pedig csaknem oly korlátolt eszméi voltak, mint az ősembereknek, kik félelemből, vagy daczból elmenekültek egy-egy barátságtalan Isten elől. Úgy tetszett neki most, mintha azon hatalom, melyben oly hiába

hitt ott imaházában és minden lépten-nyomon, — e vidéken talált menhelyétől oly igen távol esnék, mert itt az emberek fölöslegeikből éltek s az ő lelkében keserűséggé vált istenfélelemről mit sem tudtak és nem is óhajtottak tudni. A lelkében megmaradott kis fény oly szük tért világított be most, hogy csalódott hite elég széles függöny volt örökös éjsötétet teremteni számára.

Ösztöne őt e változás után szövőszéke felé vonta; s ő meg is maradt e mellett szakadatlanúl, soha sem vetve föl e kérdést magában, hogy ide Raveloeba megérkezve, miért dolgozik késő éjjelig is; csak azért tán, hogy Osgoodné asszony hamarább megkapja azt az abroszt, mint várta. Marner még arra sem gondolt, vajon mit kap majd munkájáért. Olyan volt, mint egy pók, természeti ösztönből dolgozott, minden gondolkozás nélkül. — Minden oly munka, melyet állandóan folytatunk, végre önczéllá válik és így át képes hidalni életünk rideg szakadékait. Marner keze szinte megnyugvást talált abban, hogy a kis vetéllőt dobálta a fonalak alatt; szemének jól esett látnia mint szaporodnak az apró minták a szövetben szorgalma folytán.

Aztán ehhez járult a rendes napi szükséglet: Silas, magányában, saját maga látta el magát reggelivel, ebéddel, vacsorával, a forrásból maga hordott vizet magának, bögréjét föltette a tűzre, s a lét e föltételeinek kielégítése, a mindennapi munkával együtt, életét egy szövő-fonó bogáré-

hoz tette hasonlóvá. Gyűlölte a visszaemlékezést, azok az idegenek, kik között jelenleg él, nem tarthatnak igényt szeretetére és felebaráti segélyére; jövője pedig sötét volt, mert nem intett abból feléje a szeretet istensége, mely gondot viselt volna reá. Gondolkozása csupa zür-zavar volt, a mióta menetének szük ösvénye el volt zárva előtte, s az érzés, úgy hitte, kihalt belőle a legfájóbb idegeire mért csapás alatt.

Végre elkészült Osgoodné számára az asztalkészlet s Marnert aranyban fizették ki. Szülővárosa gyárosai, kiknek hétszámra dolgozott, jóval kevesebbet fizettek neki; hetenként kapta azt s heti keresménye nagyrészt egyházi és kegyes czélokra ment el. Most életében először volt a kezében öt fényes arany, melyből senki sem várhatott osztalékot s Marner nem is szeretett többé senki olyat, kinek ebből adnia kellett volna. De mi volt neki az arany, ki a jövőbe tekintve, csak szakadatlan munkás napokat látott maga előtt? Fölösleges volt ezt kérdeznie, elég volt neki ez, hogy markában érzi az aranyokat, láthatja csillogásukat, tudja, hogy ez mind az övé: egész uj elem volt ez életében, más, mint a szövés, és az éhség csillapítása, teljesen más, mint az a hittel és szeretettel telt élet is, melytől örökre elszakadt. A takács keze tudta azt, mi a nehéz munkában szerzett keresmény; még mielőtt teljes kifejlődésére jutott volna, husz évig képezte előtte a pénz a földi javak jelképét s a munka közvetlen eredményét.

Ugy látszott, alig tudta becsülni a pénzt akkor, midőn minden krajczárnak meg volt a maga rendeltetése, mert akkor csak a rendeltetésért élthalt ő maga. Most azonban, midőn képzelhető rendeltetésének vége lesz, a pénz látása és tapintása, egyesülve a megfeszített szorgalom folytán jól sikerült munka örömével, új ingert gyakorolt rá és Silas, ha néha alkonyatkor ki-kiment a mezőre, ott is aranyait nézegette s úgy találta, hogy azok a növekvő sötétségben még jobban ragyognak.

Ez időtájt történt valami, mely alkalmas lett volna a szomszédaihoz közeledést megkezdeni. Egy napon, a mint saruit igazíttatta a falu czipésze által, ennek nejét látta a tűznél ülve, s ugyanazon szivbaj szörnyü kórjelei által gyötörtetve, melyet Marner édes anyja halálának okozója gyanánt ösmert. Látva ezt s visszaemlékezve arra, szánalom fogta el őt; eszébe jutott, hogy mily könnyebbülést szerzett anyjának olyankor a gyüszüvirágthea, megigérte Oates Sárinak, hogy hoz valamit neki, mely segít rajta, miután a doktor úgy sem tudott. Raveloeba jötte óta most először a kegyesség e ténye által érzett Silas némi kapcsolatot multja és jelene között s ez tán ki is menthette volna őt féregszerű életéből, melyre hajlama kárhoztatá. Oates Sárit betegsége nagy érdeklődés tárgyává tette szomszédai körében s az a tény, hogy javulását a Silas Marner által adott „szer“-nek köszönheti, általános beszéd

tárgyát képezte. Ha doktor Kimble valami orvosságot adott, igen természetes volt, ha ez használt; de hogy egy jött-ment takács csodát miveljen egy üveg barna folyadékkal, ennek rejtélyes voltát csak nem lehetett elvitatni.

Ilyen dolgokat senki sem hallott, a mióta a tarleyi javasasszony meghalt, ennek voltak bájitalai és „szerei", mindenki hozzájárt, ha a gyerekének valami baja volt. Silas Marnernek is valami ilyenféle embernek kell lennie, mert honnan tudta volna Sári lélekzetét mindjárt visszaadni, ha ennél jóval többet nem tudna még. A javasasszonynak voltak valami varázsszavai, melyeket magában mormogott, senki sem tudta, mit tesznek azok s ha a gyermek nagy lábujjára e közben vörös fonalat kötött, az megvédte azt a vizfejüségtől. Most is voltak Raveloeban olyan asszonyok, kik nyakukon a javasasszonytól kapott kis zacskót viseltek s e miatt sohasem is volt olyan bamba gyerekök, mint Coulter Annának. Silas Marner még többet is tehetne s most egyszerre világos lőn mindenki előtt, miért jött a takács ismeretlen vidékről s miért néz ki olyan furán. De Sárinak meg jól kell vigyáznia, nehogy egy árva szót is kikotytyantson a doctor előtt, mert ez aztán neki esnék Silasnak; a javasasszonyra is örökké haragudott s azzal fenyegetőzött, hogy a ki ahhoz jár, tőle többé nem kap orvosságot.

Silas kunyhóját egyszerre csak körülvette egy sereg asszony, kiknek egy része elapadt tejének

visszaszerzésére kért szert, a másik a hektika ellen mig a férfiak csúzos fájdalmaikat s a kezeikbe esett görcsöt akarták gyógyíttatni vele. Mindegyik, biztosítandó magát a visszautasítás ellen, ezüst pénzt nyujtogatott feléje. Silas nyereséges üzletet csinálhatott volna néhány kenőcsével és szerével, az ily módon nyerhető pénz azonban nem birt csábbal rá, sohasem jutott eszébe a csalárdság s azért egymásután növekvő haraggal kergette el onnan őket, mert a javas ember hire már a szomszédos Tarleyba is elhatott s még jóval azután messze földről is mindegyre jöttek hozzá olyanok, kik tőle várták gyógyulásukat. Végre azonban az ő gyógytudományába vetett remény félelemmé változott, mert azt, hogy se varázsszerei nincsenek, se gyógyítani nem tud, szavára senki sem hitte el, s ezentul minden férfi és nő, ha ujabb rohama vagy fájdalma volt azóta, mióta Marnernél járt, a takács rosszakaratának és dühös pillantásának tulajdonította szerencsétlenségét. Igy lett aztán az Oates Sári iránt érzett könyörületes cselekedetéből, mely őt némi felebaráti szeretetre birta, még áthidalhatlanabb szakadék közte és szomszédai között, még jobban növelve elszigeteltségét.

Az aranyok, a koronások és félkoronások lassacskán halomra gyültek ekközben, Marner magára mind kevesebbet és kevesebbet költött, rászorítva magát arra, hogy elég erős legyen naponkint tizenhat órát dolgozni szakadatlanúl, oly csekély

költség mellett, a mint csak lehet. Nem szokták-e a magányos foglyok az időt bizonyos hosszuságú vonalakkal jegyezni meg a falon mindaddig, mig e vonalak tömege háromszögekbe idomulva, ellenállhatlan hatást nem gyakorolt rájok? Vajon magunk is kifáradtan vagy üres perczeinkben nem szoktunk-e holmi közönséges mozdulatokat eszközölni, mig végre azok ismétlése szükséggé válik, a mi a szokás kezdete? Ebből megérthetjük, miként lesz oly emberekben is valódi szenvedélylyé a pénz összehalmozása, kik eleinte erre még csak nem is gondoltak.

Marnernek is lelki szükségévé vált, hogy a tiz darabból álló kis rakást egy négyszöggé, majd azt nagyobb négyszöggé növekedni lássa, minden darab pénz a megelégedés érzetét költé föl benne, ujuló vágygyal egyetemben. S abban a csodálatos világban, mely számára reménytelen talánynyá vált, el tudott volna ülni örökké, szőve s megint csak szőve és szövedékének végét várva, mig végre létezése talányát és közvetlen testi érzésein kivül minden elfeledett, — most azonban koronkint ujabb pénzhez jutott, mely szövésében uj korszakokat alkotott, s nemcsak szaporodott, de meg is maradt nála. Idővel aztán úgy tetszett neki, mintha úgy ismerne már minden egyes darabot, mint a szövőszékét, s a bizalmassá vált pénzeket soha el nem cserélte volna ismeretlen verésüekért. Kezeiben forgatta, szin és alak szerint osztályozta azokat, olyan volt rá nézve ezek látása, mint a

szomj csillapítása, de csak esténként, végzett munka után szedte elő azokat, üdülni rajtok.

Szövőszéke alatt a padlóból néhány kődarabot fölszakított, ott kis gödröt ásva, abba rejté aranynyal és ezüsttel telt vasbögréjét, s ha a köveket ujra helyökre rakta, mindig homokot szórt föléjökbe. Nem mintha attól tartana, hogy ellopják pénzét, de a pénzgyüjtés akkor általános szokása volt a falusiaknak; Raveloeban is voltak olyan vén napszámosok, kikről mindenki tudta, hogy otthon zsugorgatják keresményöket, valószínüleg ágynemüjök közé rejtve, s habár a szomszédok most távolról sem voltak oly becsületesek, mint őseik Alfréd király korában, képzeletök soha sem tudott volna egy betörés lehetőségéig fölemelkedni. Hisz hogy is költhette volna el a pénzt a tolvaj ott a faluban, a nélkül, hogy magát el ne árulja? Meg kellett volna „ugrania“ — ez pedig előttök oly kétséges és homályos dolog volt, mint a léghajón utazás.

Igy éldegélt Silas Marner évről-évre egyedül, aranyai pedig mind jobban megtöltötték a vasbögrét; élete mindinkább a vágy és élvezet váltakozására szorult, hiányozván abból minden érintkezés bármely emberi lénynyel. Élete pusztán szövésből és pénzgyűjtésből állott, soha sem gondolva arra, hogy mit is kezd végre a pénzzel? Ez átalakuláson különben okosabb emberek is átmentek már, ha hitöket és szeretetöket elveszíték, csakhogy szövőszék és pénzfazék helyett tudomá-

nyos búvárlatokkal, valamely szellemes találmánynyal, vagy bonyolodott elméletekkel foglalkoztak. Marner alakján és arczán mindinkább meglátszottak a napjait betöltő gépies foglalkozás jelei, mind jobban hasonlított valami fogantyúhoz, vagy görbe csőhöz, melynek magában semmi értelme sincs. Kiülő nagy szemei, melyeknek azelőtt álmatag, hivő kifejezése volt, most mintha csak annak az egyforma apró dolognak meglátására volnának alkalmasak, melyet keresett mindenütt; ő maga oly sápadt és fonnyadt lőn, hogy a gyerekek, bár még alig volt több negyven évesnél, „a vén Marner mester“nek hivták.

De a fonnyadás ez állapotában sem pusztult ki belőle az érzés nedüje, a mint azt e kis történet is bizonyítja. A közel bugyogó forrásból szokott mindennap friss vizet hozni magának s e czélra Raveloeban létele óta mindig egy barna cserépcsuprot használt, melyet összes kellékei között legtöbbre becsült. Hű társa volt ez már tizenkét év óta, rendesen ugyanazon helyen állva, készséggel nyujtá feléje fogantyuját minden reggel, úgy, hogy ennek alakjában ő a szolgálatkész segitség kifejezését látta, s ha kezében volt az edény, az ép oly jól esett neki, mint a benne levő tiszta, friss viz maga. Egy napon, a mint ép hazafelé jött a forrástól, megbottlott a gödör fölötti deszkában s barna csupra kihullva kezéből a gödör szélén levő kőre esett s három darabra tört. Silas fölszedte darabjait s búsan vitte haza.

A barna csupor nem volt használható többé, ő azonban összeraggatta a cserepeket s a roncsolt edényt örök emlékezetül régi helyére állítá.

Ez volt Silas Marner Raveloeban eltöltött tizenöt évének története. Az egész áldott nap folyton szövőszéke mellett ült, fülei folyton csak az egyhangu csattogást hallották; szemei, a mint ráhajolt munkájára, csak a barnás szövedék lassú gyarapodását nézték; izmai, oly megszokott folytonos mozgást végeztek, hogy azt félbeszakítani csaknem oly nehezére esett, mint a lélekzetét hosszasan visszafojtani. De este aztán eljött az élvezet ideje, becsukta az ablaktáblákat, bezárta ajtaját s előszedte aranyait. Jó idő óta annyira szaporodott pénze, hogy már nem fért meg a vasfazékban, két bőrzacskót csinált tehát, s ezek szépen befértek a rejtett üregbe. Hogy ragyogott az arany, a mint a bőrerszény sötét nyilásán kirázta! Ezüst aránylag kevés volt közte, miután hosszu vég vásznait többnyire aranynyal fizették; az ezüstből fedezte napi kiadásait, természetesen a legapróbb darabokat használva erre, az aranyat szerette ő legjobban, de az ezüstöt sem szivesen váltotta el, — a koronások és félkoronások, mind az ő keresménye, egyaránt kedvesek voltak neki.

Halomba önté maga elé a pénzt s aztán kezeivel turkált benne, majd összeszámlálta és szabályos tekercsekbe rakta egymás mellé azokat, hüvelyk- és mutatóujjával tapogatta gömbölyüségöket, oly gyöngédséggel gondolt azon aranyokra,

melyeket még munkájával csak félig érdemelt meg, mintha születendő gyermekek volnának, — aztán azokra az aranyokra gondolt, melyeket évek során át lassan fog megszerezni, egész életén át, mely beláthatlanul tömérdek munkanapból állott számára. Nem csoda, ha esze szövőszéke mellett is csak pénzén járt; azonban, mikor a mezőn áthaladva, munkáját hozta, vagy vitte, sohasem járt ezentúl a csalitban, vagy a domboldalakon ismert füveket keresni, — ezek multjához tartoztak, melytől pedig úgy eltávolodott, mint egy patakcsa, mely régi ágyának pázsitos szegélyzetéből kiverődve, mint fénylő szalag huzódott végig a sivány fövenyen.

A tizenötödik év karácsonyján történt a második nagy változás Marner életében s története ezentúl szomszédai életébe sajátságosan játszott bele.

III. FEJEZET.

A squire családja.

Raveloe legelőkelőbb embere Cass squire (földesur) volt, ki a templommal rézsut szemben, abban a kőlépcsős nagy vörös házban lakott, mely mögött olyan nagy istálló is van. Több földbirtokos is lakott még a faluban, de ezek egyikének sem adták meg a „Squire“ czimet, pedig Osgood úr családja is régi származású volt, — a raveloei-ak soha sem mertek képzeletökben azon borzasztó

korig visszatérni, midőn még Osgoodok nem léteztek, — de hát neki egyebe sem volt, mint az a kuria, melyben lakott, mig Cassnak volt egy vagy két bérlője is, kik ép úgy panaszkodtak előtte a sok kártékony vadra, mint akármely lord haszonbérlői.

Ez idő szerint még tartott az a szép hadjárat, mely a gondviselés különösen kedvező kegyelméből a földbirtok ellen irányult, s az árak leszállása még be nem következvén, a kisebb birtokosokat és zselléreket még nem vitte egészen a romlás szélére, mit azonban ők mértéktelen életmódjok és rossz gazdálkodásuk által eléggé iparkodtak előidézni. Jelenleg csak Raveloeról és környező vidékéről szólok, mert ősi hazánk társadalmi élete annyi képet tárt elénk, a hány szempontból tekintettük s a sokféle áramlat szerint, kezdve az ég szeleitől az emberi szellem irányaiig, melyek örökké mozogva keresztezik egymást, kiszámithatlan eredményeket mutatott. Raveloe egyaránt távolesett az ipari tevékenység s a puritán komolyság áramlatától; a gazdagok úgy ettek-ittak, a mint szemök-szájoknak tetszett, a köszvényt és a szélütést az előkelő családok kiváltságos előjogainak tekintették, a szegények pedig igazat adtak a gazdagoknak a vig életmód folytatását illetőleg; mellesleg mondva, mindig cseppent el egy s más ezek lakmározásai között, a mi aztán a szegényebbeknek jutott. Jay Betti, például mindig megérezte, mikor főzik a sonkát Cass squirenál,

vágyai azonban kielégíthetők voltak azzal a zsiros folyadékkal, melyben a sonka főtt; mikor aztán a naptár azokat az egymásután következő ünnepeket jelezte, az különösen jó dolog volt a szegénységre nézve.

Raveloe ünnepei ugyanis, az ökörsütéshez és sörcsapoláshoz hasonlag, nagyszabásúak voltak s jó darabig eltartottak, különösen télen. Ha már egyszer a hölgyek összecsomagolták a legjobb ruháikat és fejdiszeiket, kitéve a drága málhát esőnek, hónak, fagynak a szállító folyam hátán, mikor pedig nem lehetett tudni, fog-e a viz emelkedni és mennyire, — ekkor csak nem lehetett azt várni, hogy rövid mulatsággal fizettessék ki magokat. Ezért aztán úgy intézkedtek tél idejére, mikor kevés munka mellett sok unalom kínálkozott, hogy néhány jó szomszéd fölváltva vitt nyilt házat. Ha Cass squirenál az étkek már nem voltak egészen frissek és oly gazdagok, mint a lakmározások kezdetén, vendégeinek nem kellett messzebb fáradnia, mint ott a faluban Osgood «gyümölcsösé»-ig s ismét kitünő sonkára, oldalasra, disznópástétomra találtak, ép akkor véve le a tüzről, — szóval minden meg volt, mit csak finnyás izlés kívánhat, tán valamivel jobban is készitve, ha nem is oly gazdagon, mint a squirenál.

Cass felesége tudniillik már rég elhalt, a vörös házból hiányzott a háziasszony és anya, az egészséges szeretet és üdvös félelem kútforrása a lakás-

ban és a konyhában; s ez nemcsak azt tette érezhetővé, hogy a lakomáknál dúsabbak voltak az étkek, mint finomak, hanem azt is, hogy a gőgös squire gyakran szivesebben ereszkedett le a *Szivárvány* asztalfejére, mintsem otthon üldögéljen sötét burkolatu szobájában; talán az a tény is mentségeül szolgálhat, hogy fiai sem váltak be nagyon. A raveloeiek nem voltak túlkényesek erkölcsi kivánalmaikban, de azt egyikök sem helyeslé, hogy a squire fiait otthon renyheségben hagyja élni; s habár oly urfiaknak, kiknek apja tehetős, sokat el szokás nézni, mégis komolyan csóválta mindenki a fejét Dunstannak, a squire második fiának, viselt dolgai miatt, kit rendesen csak Dunseynek szoktak hivni, s kit bizonyos csereberék és fogadások iránti szenvedélye esetleg csunya csávába keverhetett volna. Egyébiránt, mondogatták a szomszédek, nem nagy baj, akármi lesz is Dunseyből, ebből az alattomos, rosszakaratu ficzkóból, kinek még az ital is akkor esett jobban, ha azt látta, hogy másoknak száraz a torka, csak szégyent ne hozzon egy oly tisztes családra, mint a Cass squireé, melynek emlékköve van a templomban s ezüstkészletei régebbiek György királyénál.

Hanem az már örök kár volna, ha a legidősb fiu és leendő örökös Gottfried, az a nyilt arczu, jólelkü, csinos fiatal ember szintén öcscse nyomdokaiba lépne, a mint legutóbb, fájdalom! már úgy is látszott. Ha ez uton halad, ugyan hiába

esenkedik Lammeter Nancy kisasszony után: hisz mindenki tudja, hogy mult pünkösd óta a leány milyen tartózkodó lett iránta; akkor volt az, mikor a fiatal úr hétszámra nem jött haza, pedig annyit beszéltek róla. Valaminek kellett vele akkor történni, az bizonyos, távolról sem oly friss és derült most, mint régebben volt. Azelőtt mindenki azt mondotta: mily csinos pár lesz belőlök, s ha majd Nancy kisasszony lesz a vörös ház urnője, sok dolog jobbra fordul majd ott, mert a Lammeter-lányok úgy voltak nevelve, hogy nálok egy kenyérmorzsának sem szabad kárba mennie, pedig háztartásukban minden meg van, a mi csak kell és pedig a legjobb minőségű. Ha ilyen menye lesz a squirenak, még akkor is megtakaritás lenne, ha mit sem hozna a házhoz, mert bizony félős, hogy a squirenak nagy jövedelmei mellett is több helyt lyukas a zsebe, mint ott, a hol a kezét bedugja. Hanem ha Gottfried urfi nem fordít egyet a vitorláján, örökre „adjő"-t mondhat Lammeter Nancy kisasszonynak.

Ez egykor oly reményteljes Gottfried most, Silas Marner Raveloeban lakásának tizenötödik évében, egy késő novemberi délután zsebre dugott kézzel, háttal a kandallónak, tünődve állott a sötét burkolatu szobában. A halvány, fakó alkonyi világosság borusan esett a falon csüggő fegyverekre, ostorokra és rókafarkakra, a székeken heverő kabátokra és kalapokra, a nagy kancsókra, melyekből állott sör szaga áradott ki, félig kihamvadt

tüzre, mely mellett, a kandalló sarkában, egy sereg pipa állott: mind oly házi élet jelei, melyekből teljességgel hiányzott minden nemesítő báj, s mely keretbe Gottfried halvány arczának sötét tépelődése épen beillett. Úgy tetszik, vár valakire s azt lesi, jön-e már s csakhamar nehéz lépések zaja hallatszott odakünn a kongó folyosón, fütyölés kiséretében.

Az ajtó föltárult, bárdolatlan, zömök fiatal ember lépett be rajta; vörös képe és hetvenkedő magatartása az ittasság kezdőállapotát árulták el. Dunsey volt ez, kinek megpillantására eltünt Gottfried arczából a sötétség, hogy a gyülölet határozottabb kifejezésének adjon helyet. A kandalló előtt feküdt csinos barna fürjészeb a sarokban álló szék alá huzódott.

— Nos, Gottfried urfi, mit akarsz tőlem? — kérdé Dunsey gúnyosan. — Te vagy az idősebb s a rangosabb, el kellett jönnöm, ha hivattál.

— A mit tőled kivánok, az, — hanem előbb szedd össze magadat, hogy józan légy és megérts, tudod? — szólt vadul Gottfried, ki maga is többet ivott, mint kellene, hogy sötét gondolatait elűzze s kissé fölingerelje magát. — Meg kell mondanom neked, hogy Fowler bérösszegét le kell fizetnem az öregünknek, vagy bevallanom, hogy neked adtam oda. Ép most fenyegetőzött, a mint elment, hogy odaizen Coxnak, zálogolja meg Fowlert, ha e hét folytán nem fizeti le a hátralékot. Pénz dolgában meg van szorulva atyánk s

épen rossz kedvében van; tudod, mit ígért neked, ha még egyszer rajta kap, hogy a pénzeit elsáfárkodod? Láss hát utána, szerez pénzt s pedig mielőbb, érted?

— Hohó! — szólt Dunsey gunyosan, s közelebb lépve bátyjához, szemtelenül nezett szemei közé. — Hátha, teszem azt, magad szereznél pénzt s megkimélnél e fáradságtól, mi? Ha oly szives voltál s azt a pénzt ideadtad, azt a szivességet se tagadd meg, hogy fizesd is ki értem: testvéri szeretetből tetted azt ugyis, tudod jól.

Gottfriedd ajkaiba harapott és ökölbe szorítá kezeit.

— Ne jőjj közelebb, mert leütlek! — kiáltá.

— Oh, nem szükséges fáradnod, — mondá Dunsey visszalépve. — Tudod, hogy én jószívü testvéred vagyok. Ha akarnám, kitehetnélek a házból, a nélkül, hogy egy garast is kapnál; csak el kellene beszélnem az öregnek, hogy szépséges fia, mint vette nőül azt a csinos kis menyecskét, Farren Mollyt, s hogy milyen szerencsétlen mert nem tud kijönni iszákos feleségével — erre aztán olyan kényelmesen ülhetnék be helyetted az örökségbe, a mint akarnám. De ládd, nem teszem, sokkal jobb szívű vagyok. Te meg nem okozol gondot nekem; megfizeted helyettem a száz font sterlinget, — tudom, hogy megteszed.

— Honnan teremthetnék pénzt? — szólt Gottfried reszketve. — Egy árva sillingem sincs. Az meg hazugság, hogy a helyembe becsúszhat-

nál, neked is pusztulnod kellene, az biztos. Mert ha te kezdesz beszélni, majd mondok én is egyetmást. Az atyánknak Bob a kedvencze, tudod magad is. Örülne rajta, ha tőled megszabadulna.

— Nem épen, — mondá Dunsey, félrefordítva fejét, mintha az ablakon akarna kinézni. — Kellemes lenne rám nézve, ha a te társaságodban vonulnék el innen, te olyan jó fiu vagy s olyan jóizüt veszekedtünk örökké együtt, nem is tudnám, mit kezdenék nélküled. De te jobban szeretnéd, ha együtt itthon maradnánk, tudom, jobban szeretnéd. Igy hát majd csak előkeríted azt a kis pénzt s igy hát jó éjtszakát kivánok, habár sajnálom, hogy már mennem kell.

Dunstan menni készült, Gottfried azonban utána rohant, megragadta karját s egy káromkodással kiáltá:

— Mondtam, nincs pénzem, nem is kaphatok.

— Kérj kölcsön az öreg Kimbletől.

— Nem ad többé, meg röstelnék tőle kunyorálni.

— Jó hát, add el Villámot.

— Eh, könnyü azt mondani. Rögtön szükségem van a pénzre.

— Ej, hát holnap rajta lovagolsz a vadászatra. Ott lesz Bryce és Keating, bizonyosan. Többen is kérik majd.

— S aztán esti nyolcz órára csupa tajtékkal tele kerüljek vissza! Osgoodéknál születésnapot tartanak, táncz is lesz, ott kell lennem.

— Ohó! szólt Dunsey féloldalt fordítva fejét s tőle telhetőleg kedveskedő hangon folytatá: A kedves Nancy kisasszony is ott lesz persze, vele tánczolunk, megigérjük, hogy többé nem leszünk csintalanok, ha ismét kegyeibe fogad és —

— Nancyt ne vedd a nyelvedre, bolond, kiáltá Gottfried elvörösödve, vagy megfojtalak!

— Mit akarsz? felelt Dunsey még mindig azon a mesterkélt hangon, de az asztalról egy korbácsot is véve fel, s fogantyujával tenyerét veregetve. Hisz jól áll a szénád! Csak hizelegd be magadat nála megint, jó lesz akkorra tartogatni, ha Molly egy este történetesen nagyobb korty mákonyt nyel s téged gyászos özvegygyé tesz. Nancy nem tehet kifogást, hogy csak második feleséged, mert az elsőről mit sem tud. S ládd, ilyen jó szivü öcséd van, a ki mindent titokban tart, ha te is szivesebb lészsz iránta.

— Azt mondom, s ez igaz — mondá Gottfried reszketve s egész sápadtan — türelmem elfogyott. Ha egy szikrával több eszed volna, tudnád, meddig ingerelhetsz valakit, hogy ne legyen mindegy neki, merre csap. Ép oly könnyen előállhatnék magam is az öregnek s bevallhatnék mindent, — legalább tőled megszabadulnék. Végre is, valamikor csak megtudja. Molly maga fenyegetett azzal, hogy eljön s elmondja neki. Ne hitegesd hát magad azzal, hogy hallgatásodért akármit követelsz, megkapsz mindent. Addig zsarolsz ki tőlem minden pénzt, hogy nem lesz, mivel betömni az asz-

szony száját, s akkor megteszi, a mivel fenyegetőzik. Egyre megy. Mindent magam vallok be atyánknak s akkor mehetsz a pokolba.

Dunsey kezdte sejteni, hogy tullőtt a czélon, s hogy van egy oly pont, melyre jutva, a habozó Gottfried is elhatározottá lesz. Azonban mégis, közönyösséget szinlelve, igy szólott:

— A mint akarod; előbb azonban egy korty sört iszom.

Csöngetett, majd két széken keresztül nyujtozva korbácsa nyelével az ablaktáblát csapkodta.

Gottfried még mindig ott állott, háttal a kandallónak, a földre nézve s kezeivel nyugtalanul turkálva zsebeiben. Izmos, hatalmas termetéből elég személyes bátorságot lehetett következtetni, ez azonban nem birta őt elhatározásra oly veszélyekkel szemben, melyeket se földhöz nem vághatott, se meg nem fojthatott. Veleszületett határozatlansága és erkölcsi gyávasága még nőtt helyzeténél fogva, melyben minden részről a legaggasztóbb veszély fenyegette s nem egyhamar ragadta volna haragja arra, hogy Dunstannal daczoljon s minden lehető hátrányt titka elárulásából előre magára vegyen, mert az e lépésből származható inség sokkal elviselhetlenebbnek tetszett neki, mint jelen helyzete. A vallomás következményei nem csupán sejthetők, de biztosra vehetők voltak, mig a fölfedezés nem volt az. A bizonyosság tiszta szemléletéről némi meg-

nyugvással fordult vissza jelenlegi helyzete ingatag bizonytalanságára.

Egy kisbirtokos kitagadott fia, ki ép oly kevéssé tudott kapálni, mint koldulni, segélytelenebb teremtmény volt egy kitépett fánál, mely az ég és föld segélyével nőtt terebély törzszsé azon helyen, hol először megfakadt. Ahhoz a gondolathoz, hogy kapáljon vagy egyébként dolgozzék, még jó képpel szokott volna hozzá, ha Lammeter Nancyt is megnyerhetné ez által, azonban ekkor ép oly visszavonhatlanul le kellett volna mondania róla, mint az örökségről, elszakítva minden szálat, kivéve azon egyet, mely az élethez köti, s lealázva, most is arra kényszeríti, hogy ne koczkáztasson inkább semmit; ekkor igazán nem képzelhetne más jövőt saját számára, mint «katonának fölcsapni», mit pedig az öngyilkossággal határos, kétségbeesett lépésül tekintettek a tekintélyesebb családok tagjai.

Nem! inkább bizza a véletlenre, mint saját elhatározására a jövőt, inkább lakmározik itthon, jóllakva borral, ha az éles kard feje fölött függ, és szivében az aggodalom férge rág is, inkább ezt, mint a hideg sötétségbe belerohanni, hol öröm nem vár reá. Dunstan javaslatát, a lovat illetőleg, könnyebben kivihetőnek találta, mint saját fenyegetését. Azonban büszkesége nem engedte, hogy a társalgás fonalát ne a veszekedés folytatásával vegye föl. Dunstan várt is erre, mert kisebb kortyokban költé el sörét, mint rendesen.

— Ez rád vall egészen, tört ki Gottfried keserüen, hogy egész hidegen ajánlod Villám eladását, az utolsó tárgy, a mit még enyémnek mondhatok, s a legpompásabb lovam, mely csak valaha volt. Ha csak egy szikra büszkeség is volna benned, röstelnéd, hogy istállóink oly üresek. — Az egész világ csufol minket e miatt. De azt hiszem, te képes volnál magadat is eladni, csak azért, hogy a vevő veszteségén örülhess.

— Hja, hja, szólt Dunstan igen engedékenyen, látom már, hogy igazat adsz nekem. Tudod, üzleti dolgokba szivesen befonom az ostobákat. Azért tanácsolom is, bizd rám Villám eladását. Én lovagolok rajta holnap a vadászaton, érted szivesen megteszem. Nem leszek ugyan olyan délczeg a nyeregben, mint te, hanem hát a lovat veszik meg s nem a lovast.

— Na hisz az kellene még, hogy rád bizzam a lovamat.

— A mint tetszik, mondá Dunstan, a legnagyobb lelkinyugalommal csapkodva ujra az ablakpárkányt. A Fowlertől kapott pénzt neked kell ugyan megfizetned: nem az én fejem fáj ettől. Te vetted föl tőle a pénzt, a mint Bramcoteban jártál, te mondottad az öregnek, hogy még most sem fizetett. Nekem nem volt közöm az egészhez, te oly szives voltál s nekem adtad, ez az egész. Ha nem kell megfizetned a pénzt, hadd maradjon; nekem egészen mindegy. Szivesen segítettem volna a ló eladásával rajtad, mert láttam, hogy alkal-

matlan volna neked holnap olyan nagy utat megtenni azért.

Gottfried egy perczig hallgatott. Leginkább szeretett volna Dunstanra ugrani, kikapni kezéből a korbácsot s félholtra döngetni azzal; nem is testi félelem tartá őt vissza, hanem más, szörnyebb félelem, mely bátorságánál erősebb volt. Midőn ujra szólani kezdett, az félig engesztelőleg történt.

— Jó, csak nem akarsz megint valami bolondot azzal a lóval, mi? Eladod egész rendén s a pénzt elhozod. Máskép, tudod jól, kisül minden, mert nincs egyéb, mivel segitsek magamon. Akkor aztán nem telhetik örömed abban, hogy rám döntöd a házat, mert a te fejedre is szakad.

— Jó, jó, — szólt Dunstan fölkelve, — rendben van. Tudtam, hogy simán fog menni. Meglátod, becsapom vele az öreg Bryceot, értek hozzá. Kifizeti érte a szászhusz fontot úgy, mint egy fillért.

— De hátha holnap is szekercze esik az égből, mint a tegnapi bolond időjárás alatt, akkor nem mehetsz el? — kérdé Gottfried, alig tudva maga is, vajon szeretné-e ez akadályt vagy sem.

— Nem a'! — szólt Dunstan. Az idővel mindig szerencsém volt. Ha magad mennél, bizonyosan esnék. Te nem találod úgy föl magad, tudod, én meg mindig. A te jelszavad a szerelem, az enyém a szerencse, ezért jó, ha megtartasz ma-

gadnál szerencsekrajczárul; nálam nélkül sohasem boldogulsz.

— Kotródjál és fogd be a szád', kiáltá Gottfried ingerülten. S hallod, holnap józan légy, mert hazajövet betörheted a fejedet, s Villám járna még rosszabbul.

— Nyugtasd meg gyöngéd szivedet, szólt Dunstan, kinyitva az ajtót. Olyan nincs, hogy én duplán lássak, mikor üzletet kötni megyek; ne teljék abban öröme senkinek. Egyébiránt, ha esem is, megszoktam már, hogy mindig talpra esem.

Ezzel becsapta maga után az ajtót, ott hagyva Gottfriedet, helyzetére vonatkozó keserü gondolatai között, melyek jó idő óta folyton zaklatták, csakis vadászaton, iválsközben s a kártyaasztalnál, vagy azon ritka, de feledhetlenebb élvezet közben szünvén meg kissé, midőn Nancyt láthatta. A müvelt ember nagyobb érzékenységéből származó sokféle és finomabb szenvedés kevésbbé szánalmas, mint a szellemi élvezet és vigasz azon borzalmas hiánya, mely a durvább kedélyüeket saját szenvedéseik és gyötrelmeik folytán kinzó társaságnak adja martalékul. A régebbi idők egyszerű embereinek, kikre úgy szoktunk gondolni, mint igen prózai alakokra, mint olyanokra, kiknek egyéb foglalkozásuk sem volt, mint addig lovagolni örökké földjök körül, mig mind nehezebbé és nehezebbé vált a lovaglás nekik, egyéb idejöket pedig egyhangu életök által eltompult érzékekkel félig részvétnélküli megelégedésben

töltötték el, — ennek daczára is volt életökben bizonyos páthosz.

Bajaik nekik is voltak s ifjuságuk tévedései gonosz következményeket vontak magok után; talán egy édes lányka, a tisztaság, rend és nyugalom mintaképe iránti szerelem szemeik elé oly életet tárt, melynek folyamán döszölés nélkül sem lettek volna hosszakká a napok; a leánykát azonban nem kapták meg, a látomás elenyészett s mi maradt számokra egyéb, különösen ha már a vadászatból kihiztak s katonának be nem váltak, mint inni s mulatni melléje, vagy inni s boszankodni mellette, úgy, hogy a változatosságra sem vágytak, hanem nagy nyomatékkal mondogatták el mindig ugyanazt, mit egy év óta minden alkalommal el szoktak mondani.

Persze ez elhizott, korlátolt eszü emberek közt is akadt néhány, — hála velök született szivjóságuknak — kik a dőzsölés közepett sem állatiasodtak el, olyanok, kik még rózsás arczczal érezték már a fájdalom és megbánás éles töviseit, kiket felnyársalt az a gyönge nádszál, melyre támaszkodtak, vagy önkényt verték tagjaikat oly bilincsekbe, melyekből azontul semmi vergődés ki nem szabadíthatá; s e bajos körülmények között, melyek mindnyájunkkal közösek, gondolataik nem találtak nyugpontra saját kicsinyes történetök rég kitaposott szük körén kivül.

Ez volt legalább Cass Gottfried helyzete élte huszonhatodik évében. A megbánás érzete, egye-

sülten egy ingatag léleknek személyes befolyásokkal szemben való gyöngeségével, titkos házasságra kényszeríti őt, mi aztán éltének átka lőn. E rút történetben aljas szenvedély, csalódás és kiábrándulás játszottak szerepet; ne feszegessük Gottfried keserü emlékezetének e titkát. Nemsokára megtudta, hogy e csalás jórészt Dunstan által vetett kelepcze volt, ki bátyja lealázó házasságában jó eszközt látott féltékeny gyűlölete és kapzsisága kielégítésére. S ha Gottfried magát egyszerűen áldozat gyanánt tekinthette volna, kevésbbé lett volna elviselhető az a vas-zabla, melyet a sors tett szájába. Ha azoknak a félig hangos szitkoknak, melyeket magában mormogott, mikor egyedül volt, egyébb tárgya nem lett volna, mint Dunstan ördögi cselszövénye, tán kevésbbé félt volna a vallomás következményeitől.

Azonban egyéb szidni valója is volt, — saját bünös esztelensége, melyet most annyira őrültnek és beszámíthatlannak látott, mint elkövetett büneinket és bolondságainkat mindnyájan szoktuk látni. Négy esztendeig reménykedett Nancyért s udvarolt neki türelmes, kitartó tisztelettel, ha rágondolt, földerült és jövője megszépült, remélte, hogy e leány egykor neje lesz neki s otthonát oly kedvessé teszi, a milyen atyja háztája soha sem volt, e kedves nő állandó közelében mily könnyü lesz tartózkodnia rosz szokásaitól, melyekben kedve úgy sem telt, csak üres idejét tölték ki. Gottfried tulnyomólag házias termé-

szetűi volt, oly házban növekedve azonban, hol a tűzhelynek nem volt nyájas fénye, mosolya, s a mindennapi életet nem szentelte meg a házirend; könnyed vérmérséklete ellenállás nélkül sodorta bele az atyai lak ez életébe, de egy állandó gyöngéd viszony iránti szükségérzet, oly idegen befolyás megkivánása, mely jóra törekvését támogassa, a Lammeter-ház csinosságát, tisztaságát és kényelmes rendjét, melyek mind Nancy egy mosolyában ragyogtak feléje, oly szépnek tüntette fel előtte, mint minő a pompás tavaszi hajnal, melyen a kisértés félve buvik el s a lélek csak a jó angyalok szózatát hallja, kik nyugalomra, békére és kitartásra intik.

S ez éden reménye még sem volt képes őt egy oly lépéstől visszatartani, mely örökre elválasztá attól. A helyett, hogy szilárdul kapaszkodott volna bele abba az erős selyem-fonalba, melylyel Nancy őt pázsitos part felé vonta, hol biztosan járhat vala, — vissza engedte rántatni magát az iszapba és sárba, hol hasztalan a vergődés. Oly viszonyt kötött, mely minden egészséges iparkodását elfojtá, s őt mind jobban elkeseríté.

Különben létezett oly helyzet is, mely a jelenleginél is gonoszabb lett volna: ha tudniillik e rút titok napfényre kerül; benne igy minden egyéb érzést az a sovárgás nyomott el, hogy bárcsak minél később jönne el az itélet napja, melyen atyja féktelen haragja sujtandja őt a család büszkeségén ütött érzékeny sebért, melyen

talán örökre búcsut kell vennie a gazdag örökség reményétől és a becsüléstől, melyért pedig mégis érdemes volna élni s ezenkivül azzal is számolnia kellene, hogy Nancy láthatását és becsülését örökre el fogja ekkor veszíteni. Minél hosszabb határidőt nyer, annál több kilátása van arra, hogy legalább az egyik, a legborzasztóbb következménytől, melyet maga idézett elő, meg lesz kimélve, annál több alkalom marad számára, hogy Nancy láthatását élvezze s becsülésének ujra némi apróbb jeleit kiérdemelje.

Sovárgott e gyönyör után, ha hetekig kerülve őt, s mint oly igen távoleső, ragyogó jutalmat tekintve, kezeit kinyujtá utána, hogy annál sulyosabban érezze a lenyügöző bilincseket. Ily vágy fogta el ma is s ez maga is elég lett volna arra, hogy inkább öcscsére bizza lovát, mintsem a mulatságról lemondjon; ezenkivül más oka is volt, mi miatt a holnapi vadászatot kerülni kell. Ennek ugyanis Batherleynél, azon városka mellett kell megtörténnie, melyben az a boldogtalan asszony lakik, kit ő napról-napra jobban gyűlölt; e gondolat megutáltatá vele az egész környéket. Ha egy férfi saját cselekedete következtében vesz magára egy gyülölt igát, e gyülöletet még a természet bájaira is kiterjeszti: a jólelkü, érző szivü Cass Gottfried is napról-napra jobban elkeseredett, gonosz kivánságok támadtak lelkében, melyek úgy jöttek, mentek, eltüntek s ujra megjelentek, mint a rossz szellemek, tág tanyára lelve lelkében.

Hogy üsse agyon ma este az időt? Tán benéz a *Szivárvány*ba, hallgatja, mit mesélnek a kakasviadalról: mindenki ott volt, bizonyosan, pedig mi dolga van ott? Részéről ő nem sokat adott az egész kakasviadalra. A barna vadászeb mely szemközt ült vele, s egy idő óta türelmesen nézegetett rá, most fölágaskodott rá, s ugrálva várta a simogatást. De Gottfried rá sem nézve fordult el tőle, elhagyva a szobát, alázatosan kullogott utána kutyája, tán azért, mert érezte, hogy kutyába sem veszi.

VI. FEJEZET.

A vadászat.

Másnap kora reggel oly nagy lelki nyugalommal lovagolt ki Dunstan, mint a kinek kötelessége vadászait fölkeresni s utja a lankás mentén futva végig, annak terjedelmes határában a kőbányának hitt telket is érintenie kellett, melyen a régebben egy kővágónak, tizenöt év óta pedig Silas Marnernek menhelyül szolgáló kőkunyhó állott. E hely most gyászos képet nyujtott körötte a széttaposott nedves agyaggal; az elhagyatott gödörben szinig állott a piszkos vöröses viz. Ez volt Dunstan első gondolata, a mint közeledett ehhez, a második pedig, midőn a vén bolond takács szerszámának kelepelését jó messzire meghallotta, az, hogy ennek szép csomó pénze lehet valahol dugaszban. Hogy is lehet az, hogy Cass

Dunstan, ki annyiszor hallott Marner zsugoriságáról, sohasem iparkodott Gottfridet arra venni rá, hogy igéretekkel, vagy fenyegetésekkel pénzkölcsönzésre kényszerítse a vén ficzkót — tekintettel a fiatal földbirtokos kitünő kilátásainak biztos voltára.

A terv annyira könnyünek és kényelmesnek látszott, különösen Marner kincseit pedig oly nagyértéküeknek vélte, hogy Gottfriednek közvetlen szükségletén fölül csinos fölöslege maradt volna még, melyből hű testvérének is juttathat vala, — Dunstan már arra gondolt, hogy visszafordul. Gottfried kétségkivül kapva-kap az ajánlaton, e terv elfogadásával nem kell a Villámtól se megválnia. A mint azonban Dunstan e pontra ért, gondolatmenetében roszakarata erősebben támadt föl s legyőzte őt. Ez örömöt nem szerzi meg bátyjának, Gottfried urfi csak hadd mérgelődjék. Azonkivül Dunstan örült saját jelentőségének is, hogy ime, eladó lova van, s a jó alkalomnak, hogy nyerészkedhetik, s esetleg meg is csalhat valakit. Különben mindkét elégtételt megszerezheti magának, bátyja lovát eladhatja s Gottfriedet arra birhatja, hogy Marnertől kérjen kölcsön. Igy hát tova lovagolt.

Bryce és Keatnig már a vadászat helyén voltak, Dunstan biztos volt benne, hogy ott lesznek és szerencséje volt csakugyan.

— Hahó! kiáltá Bryce, ki régóta szemet vetett Villámra, ma bátyja lován ül ön; hogy lehet az?

— Oh, cseréltem vele, mondá Dunstan, kinek a teljesen szükségtelen hazudozásban való örömét nem kisebbíté annak tudata, hogy úgysem hisznek neki, — Villám az enyém.

— Hogyan, elcserélhette az ön pókoslábu gebéjéért? kérdé Bryce teljesen készen egy ujabb hazugságra.

— Oh, egy kis számadás is volt köztünk, mondá Dunstan hanyagul s Villámmal egyenlítettük ki. Különben csak szivességet tettem neki, hogy kedvem ellenére átvettem a lovat, a Jortin egyik szürkéjére fájt a fogam, azok a pompás lovak, nem hiszem, hogy valaha különben ült volna ön. De hát miután már az enyém Villám, meg is tartom; habár a minap százötven fontot kinált érte Flittonban egy ember — Cromleck lord számára kérte — tán ösmeri is ön, az a kancsal ficzkó a zöld mellényével. De meg akarom tartani Villámot, vadászatra kitünőbb állatra nem is kaphatnék. A szürke tüzesebb, de kissé gyönge a dereka.

Bryce természetesen kitalálta, hogy Dunstan el akarja adni a paripát, Dunstan pedig látta, hogy Bryce kitalálta azt (a lóvásárlás is egyike azon tömérdek dolognak, mely ily szellemes módon indíttatik meg) s mindketten belátva, hogy az üzletre az első lépés meg van téve, Bryce gúnyolódva igy válaszolt:

— Csodálom valóban, igazán csodálom, hogy ön meg akarja tartani; soha sem hallottam, hogy

akárki is szivesen meg ne válnék lovától, ha másfélszer annyit igérnek érte, a mennyit ér. Szerencse, ha száz fontot kap ön érte.

Keating is ép ekkor érkezett oda s az alkudozás még élénkebb lőn. Végre abban állapodtak meg, hogy Bryce megveszi a lovat százhusz fontért, lefizetve az összeget akkor, mikor Batherleyban, istállójába sértetlenül beállítja Dunstan a Villámot. Legokosabb lett volna Dunseytől mindenesetre, ha fölhagyva a mai vadászattal, egyenest Batherleybe vágtat, ott bevárja Bryceot, bérel magának egy lovat s a pénzzel hazamegy. Azonban a lovaglás iránti hajlama, jó szerencséjébe vetett bizalma s a jó vásár megkötése után a nyeregkápában levő palaczkból huzott korty pálinka más határozatra birta Dunstant, különösen oly paripán ülve, melynek gyerekjáték minden akadály, bámulatra ragadva az egész közönséget. Az egyik akadályt aztán igen csekélyre becsülte, neki ugratta lovát. Az ő uri személye, mely fájdalom, értéktelen volt, szárazon vitte el, de szegény Villám, nem ösmervén saját magas becsét, nyakát szegte s rögtön kilehelte páráját.

Kevéssel azelőtt történt, hogy Dunstannak le kellett szállania, valamit igazítani a hevederen, ezáltal jó időt veszített el s a vadászcsapat utolsói közé maradt le ép a dicsőség döntő pillanatában, e miatti mérgében rohant vakon neki minden akadálynak. Csakhamar ujra beérte a kopófalkát; midőn aztán e balesete történt, körülbelül a leg-

elől nyargalók mögött bukott föl, kik nem sokat törődtek azzal, mi történik mögöttük, utána már csak elmaradottak jöttek szórványosan, kik ép úgy nyargalhattak el ott, hol Villámnak gyászos vége lőn, mint a hogy el is kerülhették. Dunstan ki oly természetü volt, hogy a pillanatnyi kellemetlenségek jobban bántották, mint bármi későbbi következmény, addig nem kelt föl, a mig Villám kimultát ténynek nem tudván, a felől is némi elégültséggel meg nem bizonyosodott, hogy őt senki sem látta e helyzetben, mely tekintélyét nem igen emelte volna.

Az esés után sürü káromkodással és egy kis pálinkával helyreállítva magát, a közeli csalitba lépett be, melyen át a vadászoktól észrevétlenül vélt Batherleybe juthatni. Első gondolata az volt, hogy lovat bérel s haza nyargal azon, mert hogy néhány mértföldet gyalogoljon az országúton s még csak egy árva puska sem legyen a vállán, ez ép oly kérdésbe se jöhető lehetetlenség volt előtte, mint a maga-szabásu fiatal emberek bármelyike előtt. Hogy Gottfriednak rosz ujságot mond, azzal nem törődött, miután ezzel együtt a Marner pénze utján való menekülésre is kilátást nyit neki; ha netalán Gottfried ujra dühöngeni kezdene, mint minden uj adósság fölvételekor — eh, nem fog dühöngeni, Dunstan tudta, hogy bátyját most mindenre ráveheti.

A Marner pénzével foglalkozás gondolata mind élénkebbé vált lelkében, miután arra okvetlenül

rá is voltak szorulva; az a kilátás, hogy most gyalogszerrel, sáros csizmákkal állítson be Batherleybe, magára vonva ott a lovászinasok csufolódó kérdezősködéseit és megjegyzéseit, gonosz akadályt képezett türelmetlen vágya előtt, mely Raveloeba, szerencsét ígérő terve kivitelére vonta; a mint aztán tünődve, mellényzsebében kotorászott, azon szomorú tényre jutott, hogy a mutató ujjával előkotorható két-három darab apró ezüstpénz, igen halvány reményt nyujtott neki a lókölcsönvét dijának fedezhetésére, pedig Jennigs kijelenté, hogy ezentul azonnali készpénzfizetés nélkül nem bocsátkozik üzletbe Cass Dunseyvel. Aztán összehasonlítva a lovaglással megtett utat a másikkal, alig volt valamivel távolabb Raveloetól, mint Batherleytől s végre még egy nyomós ok döntött azon hallatlan elhatározás mellett, hogy gyalog megy haza. Az tudniilik, hogy már délután négy óra volt, nagy köd szállott alá s így minél előbb jut ki az országútra, annál jobb.

Emlékezett arra, hogy kevéssel lova eleste előtt egy utmutató mellett jött el, így hát felgombolva hajtókáját, a korbács csapóját erősen rácsavargatta a fogantyúra, párszor megcsapkodta vele a csizmaszárát, mintha magával el akarná hitetni, hogy ő nem oka semminek, s azzal a tudattal indult vándorutjára, hogy ő most példátlan erőfeszítést visz véghez, melyet alkalomadtával hozzátéve persze egy sereg alkalmi hazugságot, a *Szivárvány*beli kis társaság előtt előadva,

közbámulat tárgyává lesz érte. Ha az ilyen Dunseyfajta fiatal úr abba a rendkivüli helyzetbe jutott, hogy gyalog kell járnia, csak is egy lovagostor kezében, képes enyhíteni az aggályos helyzet benyomásait; Dunstan is, a mint a leszállott ködben egyedül botorkált, folytonosan maga körül csapkodott korbácsával. Ez is tulajdonképen Gottfriedé volt, Dunstan se kérdve se hallva hozta el magával, mert arany-fogantyúja volt; a mint azonban Dunstan tartotta kezében, senki sem láthatta, hogy a fogantyura Cass Gottfried neve van vésve — összesen annyit láthattak, hogy az igen csinos lovagostor.

Utközben folyvást tartott attól, hogy vagy egy ösmerősével találkozik, ki őt igen szánandó alaknak tekintheti, mert a köd ugyan meg nem védi, ha bármelyikkel jő is össze; — a mint azonban Raveloe jól ismert határát úgy elérte, hogy egy lélekkel sem találkozott, magában megjegyezte, hogy ezt is jószerencséjének köszönheti. A köd már ekkor, a leszállott éjjel együtt, jóval sötétebb volt, mint ő maga is óhajtotta volna; elfödte előle az utat, melyre csapni akart, elfödött mindent általában, úgy hogy az ostorral tapogatózva haladhatott csak előre a sövény mentében. Itt kell már a kőbányának lennie, gondolta a sövény, a hol megszakad, megtudja arról. E helyett azonban valami másra, váratlanabbra bukkant, révedező világosságot pillantott meg, mely Siles Marner kunyhójából jöhetett.

E kunyhó s a bizonyára benne rejlő pénz egész uton a fejében motoszkált, magában kieszelte már, miként fogják a takácsot mindenféle hizelgéssel s csábitással, a nyerendő kamat igéretével is rávenni, hogy pénzét ideadja. Dunstan úgy gondolta különben, hogy egy kis fenyegetés sem fog ártani a hizelgés mellett, mert saját számtani tudománya neki magának sem nyujtott tiszta fogalmat arra, hogy a takácsnak a kamattal nyerhető előnyöket kézzelfoghatólag megmagyarázhassa; a pénznek ilyeténkép biztos helyen lételét illetőleg pedig azon határozatlan sejtelemmel birt, hogy ez a legegyszerűbb mód valakinek a megcsalására, mert elhitetik vele, hogy vissza is kapja a pénzét. Egyébiránt arra, hogy a zsugori elleni haditerv kivitelét Gottfried rá, az erélyesebbre és ravaszabbra fogja bizni, Dunstan teljesen el volt készülve s e pillanatban, a mint a Marner ablaktábláin átszürődő világosságot meglátta, már a takácscsal folytatandó beszélgetést is annyira kifőzte, hogy egészen rendén valónak találta, ha az ismeretséget azonnal megkezdi. Ebből némi előny is származhatnék rá nézve: a takács adhatna vagy egy lámpát kölcsön, Dunstan már fáradt is volt arra, hogy tovább tapogatózzék. Hazáig még háromnegyed angol mérföldet kellene megtennie, az ut meg roppant csúszós volt, mert a ködből eső lett.

A partnak fordult tehát, nem minden aggály nélkül, hogy eltéveszti a helyes ösvényt, nem

tudva biztosan, a kunyhó eleje, vagy valamelyik oldala az, melyből a fény jő. A talajt azonban ostora nyelével bátorságosnak találta s így épségben jutott el az ajtóig. Hangosan kopogtatott, örülve a gondolatnak, mint rázkódik össze a vén ficzkó a dörömbölésre. Semmi nesz nem felelt neki: s a kunyhóban minden csöndes volt. Lefeküdt volna már a takács, vagy mi? Ha igen, akkor mire való a nagy világosság? Egy zsugoritól ez kissé szokatlan feledékenység lenne. Dunsian még hangosabban kopogott s válaszra sem várva, ujját a kilincs alatti likba dugta be, megrázandó az ajtót s a kilincscsel is zörgetni akarva, nem kétkedvén abban, hogy belülről be van az ajtó zárva. Nagy csodálatára azonban e kettős műveletre kinyilt az ajtó magától, s ő nagy, élénk kályhatüz előtt állott, mely a szoba minden zúgát bevilágítá, — az ágy, a szövőszék, a három szék s az asztal mind arról beszélt, hogy Marner nincs itthon.

Nagyobb csáberővel e pillanatban semmi sem birt volna Dunseyre, mint a kőkályhában ragyogó, barátságos tüz: belépett hát s melléje ült. A tüz fölött lógott valami, mi egy éhes embert csábíthatott volna, ha az elkészítésnek előhaladottabb állapotában lett volna. Egy darabka disznóhus volt az, az üstágasról hosszu zsinegen függve alá, mely aztán egy nagy kulcson futott keresztül s e kezdetleges készüléket forgatta lassan a tüz fölött. A husdarab azonban az ágas legszélső végére volt

akasztva, bizonyosan azért, hogy ne süljön meg hamar a tulajdonos távolléte alatt. A merev-szemü vén bamba lám sült hust vacsorál? gondolá Dunstan. Az emberek meg azt beszélik, hogy örökké penészes kenyeren él, azzal akarva elűzni étvágyát.

De hol lehet most s ép ily időben, mig a vacsorája most sül és ajtaja tárva-nyitva? Dunstan az ut öntapasztalta nehézségéből arra a gondolatra jutott, hogy a takács valószinüleg fát szedegetni vagy egyéb dolgáért ment valahova a közelbe s beleesett a kőbányába. Ez aztán érdekes eszme volt Dunstan számára, ujabb következtetéseket vonva maga után. Ha a takács ott elpusztult, kinek van joga pénzéhez? Ki tudja, hova van az rejtve? Ki tudja meg általában, hogy azt valaki elvitte? Részletekbe nem bocsátkozott, az a sürgős kérdés, vajon „hol a pénz?“ annyira igénybe vette, hogy a takács halálának bizonyosságát elfelejtette kérdés tárgyává tenni. Az együgyü ember, ha oly körülmények közé kerül, melyek vágyat keltenek benne, igen ritkán képes elnyomni magában az érzelmet, ha mindjárt az a jel, miből a körülmények származtak, bizonytalan is. S Dunstan együgyü volt, mint a legtöbb gazember.

Három helyet hallott örökké emlegetni a pórok pénzének rejtekéül: a szalmatetőt, az ágyat, s a szoba földjét. Marner kunyhójának nem volt szalmateteje, így Dunsey, az első gondolat után, melyet a pénz utáni vágya ugyancsak siettetett,

az ágyat akarta átkutatni, a mig azonban odalépett volna, szemei gyorsan vizsgálták át a padlatot, melynek minden egyes téglája a tűz fényében tisztán látszott a rászórt homok alatt. Egyetlen egy helyen azonban egészen le volt a tégla takarva homokkal s a homokon kéznyom látszott, a mint szemmelláthatólag egyenlően iparkodott szétosztani ott a fövényt. E hely közvetlenül a szövőszék lábhajtójánál volt. Dunstan egy pillanat alatt ott termett, ostorával félretúrta a fövényt, az ostor vékony végét a téglák közé dugta s érezte, hogy ezek lazán állanak. Sietve huzott ki kettőt közülök s ott látta, a mit keresett; mert mi lehetett volna abban a két nagy bőrerszényben, mint a pénz. És sulyáról itélve, nem lehetett egyéb, mint szinig arany.

Körültapogatta az üreget, nincs-e benne még valami; aztán visszarakta a köveket s elteregette rajtok a fövenyt. Alig lehetett még több, mint öt percze annak, hogy Dunstan a kunyhóba belépett s mégis egy örökkévalóságnak tetszett neki ez idő, s habár nem igen volt tiszta fogalma arról, hogy él-e Marner s nem léphet-e be minden pillanatban a kunyhóba, mégis kimondhatlan szorongást érzett, midőn az erszényekkel kezében állott ujra talpra. Csak ki a szabadba, a sötétbe, majd később elhatározza, mitevő lesz az erszényekkel. Gyorsan huzta be maga után az ajtót, az utána világító fényt eltakarni vele; pár lépést téve, elég távol hitte magát arra, hogy a táblák hasadékain

s a kulcslyukon kiszürődő fény többé el ne árulhassa. Az eső és a sötétség erősebb lett s Dunstan nagyon örült ennek; bár kényelmetlen volt így mennie, mikor mindkét keze annyira teli, hogy ostorát is alig tarthatja az egyik erszénynyel együtt. Mihelyt azonban néhány lépést odább megy, majd segíthet magán. Így haladt tova a sötét éjben.

V. FEJEZET.

A kirabolt.

Mig Cass Dunstan hátat fordított a kunyhónak, Silas Marner alig volt messzebb onnan pár száz lépéssel, egyedül baktatva hazafelé a falúból, egy zsákkal vállán, az eső elleni oltalmul s kezében egy istálló-lámpával. Lábai fáradtak voltak, de elméje könnyü, távol minden baj lehetőségének elképzelésétől. A biztosság érzete inkább megszokásból, mint meggyőződésből származik s ép ezért gyakran még olykor is megmarad, mikor a viszonyok olykép változtak meg, hogy félelemre több ok volna. Bizonyos időköz, mely alatt valamely esemény nem következett be, a megszokás logikájában elegendő okot képez azon föltevésre. hogy ez sohasem fog bekövetkezni; habár tán az így eltelt idő hosszusága ép azon ok, mely a veszélyt előidézi. Egy ember elbeszéli, hogy ő negyven év óta dolgozik a bányában és soha sem történt baja, mit aztán annak okául néz, hogy ott veszély-

ről szó sem lehet, pedig tán folyton sülyedett a negyven év alatt a boltozat; igen gyakran tapasztaljuk azt, hogy minél jobban megvénül valaki, annál nehezebben tud saját kimulásának lehetőségében hinni.

A megszokás e hatalmának szükségkép igen erősnek kellett lennie az olyannál, mint Silas Marner, ki teljesen elzárkózott, egyhangu életet élt, ki uj emberekkel nem ismerkedve meg, soha sem hallott oly dolgokat, mik benne a váratlan és változékony fogalmat ébren tartották volna s innen magyarázható meg egész egyszerűen, miért volt oly vigyázatlan, mikor házát és kincseit egész őrizetlen hagyta. Kettős gyönyörrel gondolt Silas vacsorájára; először, mert már forrónak és jóizűnek kellett lennie azóta s aztán, mert mibe sem került neki. A kis darab disznóhus Lammeter Priscilla kisasszony, a kitünő háziasszony ajándéka volt, kinek Silas ma szép darab vásznat vitt s csakis ily alkalmakkor juttatott Silas sült hust magának. A vacsora volt kedvencz étkezése, mert ilyenkor aranyain melegült föl szive, ez volt az ő dőzsölése; ha sültje volt, azt mindig estére tette el.

Ma este azonban alig csavargatá rá gondosan a zsinórt a húsra, vezette át a zsinór végét az ajtókulcson s akasztá föl az ágasra, midőn eszébe jutott, hogy egy új szövethez, melybe holnap akar belekezdeni, rendkivül finom fonalra volna szüksége. Eddig nem jutott eszébe, mert Lammeterék-

től visszatérve, nem a falun jött keresztül; de hogy időt veszítsen reggel jövés-menéssel mikor dolgoznia lehet, még gondolatban is képtelenség lett volna előtte. Nedves köd volt odakint, de az ily dolgot is többre becsülte Silas, mint saját kényelmét, így hát pecsenyéjét az ágas legvégére akasztva, lámpájával s egy ócska zsákkal fölszerelve, neki indult a rendes körülmények között alig husz percznyi utnak. Nem zárhatta be ajtaját a nélkül, hogy a zsinegtől a kulcsot meg ne szabadítsa, mi által vacsoráját késleltette volna; ily szentségtörést nem volt érdemes elkövetnie. S aztán micsoda tolvaj találna ide, a kőbányához ilyen éjtszaka, s mért ép ma éjjel vetődnek ide, mikor annyi éven át soha sem járt itt? E kérdéseket Silas nem formulázta magában egész határozottan, inkább alaktalan elmélkedésfélék voltak ezek, melyek folytán minden aggálytól ment lőn.

Nagyon megelégedve azzal, hogy ez utat is megtette, ért haza; benyitá ajtaját s rövidlátó szemei előtt minden úgy volt, mint a hogy a házat elhagyta, összesen a tűz lobogott még élénkebben. Ide-oda járkált, lámpáját, zsákját és kalapját helyére teendő és szeges sarui eltörölték a fövenyen Dunstan lépteinek nyomait. Aztán közelebb akasztá a tüzhöz pecsenyéjét s azon kellemes kötelessége teljesítését eszközlé, hogy ügyelt a sültre s melegedett is azalatt.

Ha valaki így látja őt, a mint a vörös tűzfény megvilágítá sápadt arczát, csudálatos kiülő szemeit

és vézna tagjait, tán érthetőnek találja azt a szánalommal vegyes aggodalmat és borzalmat, melylyel szomszédai viseltettek iránta. Pedig alig lehetett ártatlanabb ember a világon, mint szegény Marner. Becsületes, együgyü lelkében még a növekvő pénzvágy sem kelthetett bűnös gondolatokat, melyekkel embertársainak ártalmára lett volna, Miután hitének fáklyája teljesen kialudt s érzelmei földulattak, összes erejével a munkához és a pénzhez ragaszkodott; s mint minden, minek valaki teljesen odaadja magát, visszahat reá, úgy változtatta át ez is Marnert. A szövőszék, melyen szakadatlanul munkált, befolyást gyakorolt rá, s mind kivánatosabbá tette számára annak egyforma csattogását, aranya, melyen csüggött s melyet mind csak szaporodni látott, szeretetét mind magába gyüjté s oly keményen elszigeteltté tette őt, a mily kemény az maga volt.

A mint megmelegedett, eszébe jutott, hogy sokáig tartana, ha csak vacsora után szedné elő aranyait, pedig mily szép lenne, ha aranyai előtte ragyognának az asztalon, a mig izletes vacsoráját elkölti. Mert az öröm a legjobb bor, és Silasnak aranyai voltak e nemü aranyitala.

Fölkelt tehát és gyertyáját gyanútlanul tette a földre, a szövőszék mellett félreseperte a fövenyet, a nélkül, hogy bármi változást vett volna észre, s kiszedte a köveket. Az üres gödör megpillantásakor hevesen dobbant meg a szive, de azt, hogy aranyai eltüntek, nem birta elhinni;

csak ijedelem szállta meg s az a vágy, hogy bár csak mielőbb vége lenne az ijedelemnek. Reszkető kezekkel tapogatta körül az üreget, miközben rábeszélni iparkodott önmagát arra, hogy rosszul látott; majd bevilágítá az üreget a gyertyával, kutatva benne, miközben mindinkább remegett. Végre oly erősen kezdett reszketni, hogy a gyertya kiesett kezéből, fejéhez kapott, hogy összeszedje magát, utána gondoljon dolgainak. Tán tegnap hirtelen meggondolta magát s másuvá rejté kincsét? A ki mély, sötét vízbe esik, még a csúszós köveken is keres pillanatnyi támpontokat; hasonlag csak nyujtá kétségbeesésére pillanatait Silas, midőn csalóka reménynyel kecsegteté magát. Minden zugot összekutatott, ágyát fölturta, összehányta; a kitéglázott kályhalyukba belenézett, a hol fáját szokta szárogatni. Mikor már nem volt hely, melyet át ne vizsgált volna, még egyszer oda tördelt az üreg elé s belekotorászott. Most már nem volt több mentsége, mely a szörnyü bizonyosságtól csak egy pillanatra is megszabadíthatta volna.

De mégis, egy balga reménye volt, a milyen rendesen mindenkit utólér, kinek józan gondolatát valamely tuláradó szenvedély elrabolja: a képtelenségben való hit, a lehetetlen remélése. Reszketve kelt fel térdeiről Silas s az asztalra nézett: vajon nincs-e ott az arany? Persze üres volt az asztal. Hirtelen megfordult s körülnézett mindenfelé, — ujra minden zeg-zugot végig kutatott,

erőltette barna szemeit, hogy tán meglátják valahol az erszényeket, a hol eddig hiába kereste. Mindent megnézett és felismert már, a mi a kunyhóban állott, — csak pénze nem volt ott!

Ujra fejére kulcsolá reszkető kezeit s vad üvöltés tört ki kebléből, — a kétségbeesés kiáltása. Egy pillanatra mozdulatlanul állott ott, a kiáltás azonban megszabadítá a valóság első szörnyü nyomasztó kinjától. Megfordult, szövőszékhez támolygott, ösztönszerüleg azt a zsámolyt kereste a valóság legerősebb bizonyítékaként, melyen ülni szokott munkája közben.

S most, miután minden csalóka remény eltünt s a bizonyosság első rázkodása elmult, most gondolt csak valami tolvajra s a gondolottal élénken foglalkozott, mert a tolvajt meg lehet fogni s tőle a pénzt vissza lehet ujra venni. Uj erőt adott ez neki és szövőszékéről felugorva, az ajtóhoz rohant. A mint azt felrántotta, szemébe csapott az eső, mely ezalatt még jobban megeredt. Lábnyomot ilyen éjjel ugyan nem lehet követni; — lábnyomot? Mikor is jöhetett a tolvaj? Silas nappali távolléte alatt bezárta az ajtót, visszatérve pedig, napvilágnál nem vette észre semmi jelét a betörésnek. De hát este is, mondá magában úgy volt minden, a hogy elhagyta. A fövényt és a két téglát olyannak látta, mintha senki sem nyult volna hozzá. Tolvaj volt-e hát csakugyan, ki elvitte az erszényeket, vagy pedig valami kézzelfoghatlan ösmeretlen, csalárd hatalmasság, mely-

nek gyönyöre telt abban, hogy őt másodszor is inségbe taszítsa? E bizonytalan félelmet azonban csakhamar kiveté lelkéből s egész határozottan a kézzel lábbal bíró rabló mellett maradt, kit aztán kézzel-lábbal útol is lehet érni.

Gondolatban végigfutott valamennyi szomszédján, kik vele valaha beszédbe eredtek, vagy ki csak valaha egy oly kérdést is intéztek hozzá, melyre gyanúját alapíthatná. Itt volt például Rodney Jankó, ösmert vadorzó s különben is rosszhírű ficzkó; ezzel sokszor találkozott útközben s ez élczelve czélozgatott is Marner pénzére; sőt egyszer meg is haragudott rá Marner, mert tüzet kérve a pipája meggyújtására, sokáig itt maradt, a helyett, hogy azonnal takarodott volna dolga után. Rodney Jankó az, a kit ő keres s ezen kissé megnyugodott: Jankót meg lehet fogni s elvenni tőle a pénzt; megbüntettetni nem akarta őt Marner, csak visszakapni pénzét, mely eltünt, oly egyedül hagyva őt, mint magányos vándort ismeretlen sivatagon. A rablót el kell fogni; Marnernek zavaros fogalmai voltak a felsőbbségről s törvényről, annyit azonban gyanított, hogy oda kell mennie valahova s bejelentenie veszteségét s a falú nagyobb emberei: a lelkész, a biztos s Cass squire majd elveszik a lopott pénzt Rodney Jankótól, vagy akárkitől, a kinél van. E reményétől zaklattatva, kirohant az esőbe, nem gondolva arra, hogy kalapot tegyen, vagy ajtaját bezárja; — hisz nem

volt már mit vesztenie! Oly sebesen szaladt, hogy egészen elfulladt s lassan kellett mennie, a mint a falút elérte s a *Szivárvány* felé kanyarodott.

E csapszék Marner előtt oly gazdag emberek fényűző dőzsölésének tanyája volt, kiknek feleségei sok felesleges végvászonnal rendelkeznek; az a hely volt ez, hol ő valószínüleg Raveloe összes hatalmasait és tisztviselőit együtt találja s veszteségét leghamarább ott juttathatja illetékes köztudomásra. Benyitá az ajtót s a jobb kéz felőli tág ebédlőbe vagy konyhába lépett, hol a ház kevésbbé rangbeli vendégei szoktak összegyűlni; a balfelőli lakószoba a válogatottabb társaság számára volt föntartva, melyben Cass squire gyakorta élvezte mindazon két gyönyört, hogy jókedvű és leereszkedő együtt lehet. Ma azonban e lakószoba sötét volt, e kör előkelősége Osgoodéknál volt a bálban. E miatt aztán a konyhai társaság számosabb volt, mint közönségesen; néhány oly egyén, kik különben a lakószobában is megtüretve, alkalmat nyujtottak az előkelőknek majd fölényeik éreztetésére, majd a kegyes leereszkedésre, ma este megelégedtek azzal, hogy grogjukat ebben a társaságban költsék el, melynek sörivó tagjai viszont nekik nyujtottak alkalmat fölváltva a henczegésre s a leereszkedésre.

VI. FEJEZET.

A társaság.

Mikorra Silas a *Szivárvány* ajtajához ért, a korcsmában már rendkívül élénk volt a társalgás, pedig mint rendesen, most is igen lassan és szakadozva indult meg a társaság gyülekezése közben. A pipák pöfögtek a legmélyebb hallgatás kíséretében, a legtekintélyesebb vendégek, kik grogot ittak s a tűzhöz legközelebb ültek, most oly némán bámultak egymásra, mintha csak birságot kellene annak fizetnie, a ki legelőször szólal meg, míg a sörfogyasztók legtöbbnyire kurta zubbonyokba s ujjasokba öltözve, mereven néztek a földre, kezeiket szájok elé tartva, mintha csak minden korty sörük egy-egy temetés lenne, mely eszökbe juttatja a világ gyászos mulandóságát. Végre is Snell uram, a korcsmáros, ki semleges álláspontot foglalva el, fölötte állott mindazon véleménykülönbségnek, mi a szeszes italok s az árpalé élvezőinél magától születik s elkerülhetetlen, megtörte az általános csendet, kérdés és megjegyzés közt ingadozó mondattal szólítva meg komáját, a mészárost, eképpen:

— Aszongyák, szép kis marhát hajtottál, Bob, tegnap.

A mészáros, egy vörösfejű, jókedvű, mosolygó férfi, nem érzé indíttatva magát gyors feleletre. Néhányszor pöfékelt, köpött egyet s így felelt:

— Nem nagyon hazudtak, Jankó.

E gyönge kísérlet után a hallgatás még keményebb lőn.

— Tán abból a durhamifajta vörösszőrűből volt? — szólt a kovács, nehány percz mulva fölvevén a társalgás elejtett fonalát.

A kovács a korcsmárosra nézett, ez meg a mészárosra, mint a kinek kötelessége a válaszra felelni.

— Vörös volt, — mondá végre a mészáros, jókedvű, nyers hangján, — meg durhami is volt.

— Akkor ne is mondja nekem kigyelmed, hol vette, — válaszolt a kovács, diadalmasan nézve szét, — kinek vannak e tájon durhami fajtájú vörösszőrű barmai, azt már tudom. A tehénnek biztosan fehér folt volt a homlokán, fogadok rá egy piczulába!

A kovács tenyerével térdeire támaszkodva előre hajolt e kérdéseknél és szemeivel hozzáértőleg kacsingatott.

— Na, nem mondom, hogy nem, — szólt ismét a mészáros nagy lassan, a mint az egy ily határozott állításhoz illett; — nem mondom, hogy nem.

— Hó, ösmerem én jól, — szólt a kovács, hátravetve magát, kihivólag, — ha én nem

ösmerem Lammeter úr barmait, szeretném tudni, ki ösmeri, mi? S annak a tehénnek, a melyiket az úr hajtott, — nem tom megvett, nem vett, — annak én adtam már be. Mondja, hogy nem igaz!

A kovács vadul nézett körül, s a szelid mészáros társalgása ezáltal némi lökést nyert a tovább döczögésre.

— Nem vagyok olyan ember, a ki mindenért veszekszik, — mondá, — békességet, nyugalmat szeretek. Némelyek hosszan vágják a tarját, én meg rövidre szoktam, de azért én nem veszekszem velök. A mit mondok, az, hogy gyönyörű bestia volt, s mindenkinek, a kinek csak magához való esze volt, könnyeznie kellett, ha ránézett.

— Na, persze, hogy az a tehén volt, a melyiket én gyógyítottam, ez bizonyos, — folytatá a kovács boszankodva, — s Lammeter úr tehene volt, vagy pedig hazudott az úr, mikor aszonta, hogy vörös durhami volt az.

— Én nem hazudom soha, — szólt a mészáros, ugyanazon szelid köhentéssel, mint azelőtt, — ellent sem mondok, nem, ha mindjárt elkékül is valaki az esküdözésben: semmi köze ennek a húsomhoz, sem az üzletemhez. A mit mondok, az, hogy gyönyörű bestia volt. S a mit mondok, a mellett maradok, de azért nem torzsalkodom senkivel.

— Ne is, — mondá a kovács keserű gúny-

nyal, szemeit végigjártatva a gyülekezeten, — s tán csak nem is vízfejű az úr, nem is mondotta tán, hogy vörösszőrű durhami volt az a jószág, s azt sem mondá tán, hogy a homlokán folt vala, maradjon hát a mellett az úr, ha akar.

— Ej, hadd, hagyjátok a tehenet békében, — vágott közbe a korcsmáros. — Kettő között kell keresni az igazat: mindkettőtöknek igaza is van, meg nincs is igaza, azt mondom. Hogy az a jószág a Lammeter úré volt-e, arról nem szólhatok, de a mit mondok, azt megmondom, — oly igazán, minthogy a *Szivárvány Szivárvány* marad. A mi azt illeti, mert hát hogy Lammeter urékról szóljunk, kegyelmed tudna arról legtöbbet, Macey uram! Kegyelmed emlékszik, mikor még Lammeter úr uraatyja ide került a falunkba s a Warrensék földjét megvette?

Macey uram szabó és egyházfi volt egy személyben. Ez utóbbi minőségének elláthatása végett, köszvénye folytán egy vézna fiatal embert volt kénytelen felfogadni, ki most is szemközt ült vele. A korcsmáros kérdésére kissé félrefordítá tiszta fehér fejét, jó akaratú komolysággal vegyes öntudattal forgatta hüvelykujjait egymás körül és szánólag mosolyogva a korcsmáros ráhivatkozására, mondá végre:

— Na igen, igen, tudom, tudom, de másokra bizom a beszédet. Már én lemondottam arról, fiatalabbakra hagyom. Tudják kigyelmetek, kit

kell kérdezniök, a ki Tarleyben járt iskolába s ott olyan kiejtést tanult meg, miről még boldogult öreg apám sem álmodott.

— Ha ez nekem szól, egyházfi úr, — szólt a helyettes szerény tartózkodással, én nem vagyok olyan, a ki helytelenül beszél. A mint a zsoltár mondja:

«Tudom, mi jó, mi az igaz.
S gyakorlom is én mindig azt».

— Na, magának meg én azt tanácsolnám, hogy tartaná úgy a nótát, a hogy írva van, ha maga gyakorolni akarja magát, hát ebben gyakorolná magát, — szólt közbe egy szélesvállú, vídám férfi, hétköznap jeles gölöncsér, vasárnaponként pedig karvezető a templomban.

E szavakkal a társaság azon két tagjára húnyorgatott, kiket hivatalból a «búgósíp» és «klarinét» gyanánt ösmert mindenki s kiknek helyeslése följogosítá őt arra, hogy Raveloe zeneviláganak közvéleményét tolmácsolhassa.

Tookey barátunk, az egyházfi-segéd, ki a helyettesek közsorsában, a népszerűtlenségben osztozott, e szavakra elvörösödött, de mégis nagy mérséklettel így szólt:

— Ha ön azt nekem kimutatja, Winthrop mester, hogy hamisan énekelek, én nem vagyok az az ember, a ki ezt el akarná tagadni. Hanem vannak olyan emberek, a kik azt hiszik, hogy az

ő fülök a mustra s az egész kórus azt kell hogy kövesse. Erre nézve azonban kétféle vélemény van, azt hiszem.

— Persze, persze, — mondá Macey uram, kinek épen kapóra jött a fiatal ember fölkerekedési kísérlete, — magának van igaza, Tookey; mindig kétféle vélemény van: van az a vélemény, a mit olyik ember magáról tart, meg oztán az, a mit mások tartanak róla. Még egy meghasadt harangról is kétféle vélemény lehet; kérdenék csak meg a harangot.

— Jól van Macey úr, — szólt szegény Tookey, egyedül őrizve meg komolyságát az általános kaczaj között, — én tiszteletes Crackenthrop úr kívánságára vállaltam el részben az egyházfi-hivatal betöltését, mert ön gyönge már ahhoz; az embernek a kóruson énekelni joga van ilyenkor, — nemde eddig ön cselekedte ezt?

— Ohó, az öreg úr meg maga, egészen más két ember, — mondá Winthrop Béni. — Az öregnek tehetsége van rá. Nem hívta-e meg sokszor a squire is egy pohárkára csak azért, hogy a «vörös zsivány»-ról szóló dalt hallhassa tőle, — nemde Macey uram? Az természeti tehetség. Ahol a kis fiam, az Áron, annak is van tehetsége; olyan magasra fel tudja vinni az éneket, akárcsak egy rigó. De maga Tookey ifi'úr, csak maradjon meg a maga «ámen»-jei mellett, a maga hangja nagyon jó addig, a míg az orrából

ki nem ereszti. Magának ott belül hibázik az, a mi a muzsikához szükséges; pe'g a nélkül üres kóró az ember.

A szabadszájú gorombáskodás e fajtája a *Szivárvány* közönsége előtt a legszellemesebb tréfa gyanánt járta, s mindenki véleménye szerint túltett Béni nyers mondásaival az egyházfi éles gúnyorán.

— Elég világosan látom, — tört ki végre Tookey, továbbra is higgadtan maradni képtelenül, — az egész egy összeesküvés, hogy kitúrjanak a kórusból, s a karácsonypénzt meg ne kelljen fizetniök. Ez az egész. De majd szólok a tiszteletes úrral, nem veszem én ezt föl senki fiától.

— Na, na, Tookey, — szólt Winthrop csillapítólag, — megfizetjük a járandóságot, csak maradjon. Ennyi az egész. Hát'szen emberek volnánk, vagy mi, nem férgek, hogy elpusztulásunkért kellene fizetni.

— Ej, hadd, hagyjátok, — szólt közbe a korcsmáros, ki igen veszedelmes elvnek tartotta azt, hogy még az elmaradásaért kelljen fizetni, — tréfa csak tréfa, a'szondom; azért jó barátok maradunk itt mind, nem szabad azt komolyan fölvenni. Mindkettőtöknek igaza van, meg nincs is igaza, a'szondom. Macey urammal tartok, hogy kétféle vélemény van s ha kérditek az enyémet, a'szondom, mindkettőnek igazsága van. Tookeynek is igaza van, meg Winthropnak is,

csak a különbséget kell kiegyenlíteniök s megérteni egymást.

A kovács haragosan pöfögteté pipáját e közönséges beszélgetés ilyetén fordulatán. Neki nem volt a zenére való hallása s nem is járt a templomba, mert esetleg orvosi hivatásával ép ez időben lehetett a beteg tehenek legnagyobb segélyére. A mészáros azonban, ki nagy zenekedvelő volt, megosztott érdeklődéssel és vággyal kívánta úgy Tookey vereségét, mint a béke föntartását.

— A' már szent, — szólalt fel ő, a korcsmáros engesztelő szavai után, — a régi egyházfinkat jobban szeretjük, olyan dalos ember, mint ő, — no! meg aztán olyan öcscse van, a ki hét határban legjobban tudja talp alá húzni. Hej, de csak kár is, hogy a Salamon nem ehol lakik, hadd húzná, a mikor jól esnék; mi, Macey uram? szívesen adnék neki mindig májat és tüdőt ingyen, — ezt is megtenném.

— Persze, persze, — válaszolt Macey a legteljesebb megelégedéssel, — a mi családunkat mindig úgy ismerte mindenki, a mennyire csak vissza lehet emlékezni, mint jó muzsikusokat. De hát az is kihalóban van, mondom én a Salamonnak, a hányszor csak idevetődik, nincsenek már olyan hangok, a milyenekhez szokva voltunk, nem is emlékezik már arra más, legfölebb a fehér hollók.

— Persze, hisz kigyelmed tudja még mikor

Lammeter úr uratyja idejött, úgy-e tudja Macey uram? — szólt a korcsmáros.

— Meghiszem azt, — válaszolt az öreg, ki csak most látta illőnek felvenni az elbeszélés fonalát, miután már az ahhoz szükséges kerülő utat megtették, — finom öreg úr volt pe'g, olyan finom pedig, hogy a mostani Lammeter úr sem volt különb nálánál. Valahonnan északról szakadt ide, annyit tudtam meg én róla. De hát arról a vidékről senki sem tud igazába' semmit; annyi az egész, hogy nagyon északra nem lehetett, se rengeteg messze ide tőlünk, mert olyan finom juhfalkát hozott magával, hogy ott igazán jó legelőnek s egyéb mi egy s másnak kellett ott is lenni. A'szonták, eladta ott a földjét, hogy itt kivehesse a Warrensét s a bizony fura is volt, hogy eladja valaki a tulajdon földjét, ide jőjjön s béreljen mástól. De hát a'szonták, hogy ez a felesége halála miatt történt, én ugyan nem látom be, miért kellett annak úgy lennie, — ez az egész, a mit tudok ebből! de hát van olyik ember, a ki ötven okot is tud egyre-másra, a míg a valódi ok majd kiszúrja a szemöket, még sem látja senki. Elég az hozzá: hamarosan láttuk, hogy új tagja van a községnek, a ki ért ám a dolgok minden csinja-binyjához, otthon is rendet tart s mindenki előtt tekintélynek örvend. Na aztán az ifjú úr, — a ki a mostani Lammeter úr, mert nőtestvérei nem voltak — mindjárt elkezdett udvarolni Osgood kisasszonynak, ez a mos-

tani Osgood úr húga volt, hej akkor olyan szép leány volt, akár a cseppentett gyöngyvirág, el sem képzelhetitek, milyen; — a'szongyák némelyek, a kisebbik lánya hasonlít hozzá, de hát azt azok mondják, a kik nem tudják, hogy volt régebben. De ha valakinek, nekem kell tudnom, milyen volt, én segítettem az öreg Drumlow tiszteletes úrnak összeadni őket.

Itt aztán elhallgatott Marcey uram, rendesen csak kérelemre szokott mesélgetni és szívesen kérette magát a folytatásért.

— Na s aztán az esküvőn úgy-e történt valami olyan fura dolog, Macey uram, a mit kegyelmed nem egyhamar felejt el, mi? — kérdé a korcsmáros biztatólag.

— Bizony történhetett — nagyon is fura dolog, — folytatá az egyházfi, csóválgatva a fejét. — Hát a tiszteletes, szegény öreg úr, nagyon szerettem, habár a fejéből tán hibázott is valami a nagy öregségtől, na meg attól is, hogy szeretett egy kis melegítőt beszedni, ha hideg reggel jött az istentiszteletre; na meg aztán Lammeter ifi'úr nem akart teketóriázni, hanem már jánuáriusban meg akart esküdni — az már szent, hogy nem jó idő az a házasságra, pedig az nem is olyan, mint a keresztelés, vagy az eltakarítás, hogy akkurátosan mindjárt meg kelljen lennie, — na hát az öreg tiszteletes, — szegény öreg úr, de szerettem is őt — mondok, a mikor a kérdésekre kerül, ellenkezőleg teszi

föl azokat, mint kellett volna; teszem, így szólt: «Akarod-e a kezeden levő becsületes férfit hites feleségednek?» a'szonta, aztán megint: «Akarod-e a kezeden levő becsületes asszonyszemélyt — férjednek?» a'szongya. De a legfúrább az volt, hogy egy árva lélek sem vette észre rajtam kívül, ők is nagy kurázsival rámondták: «igen», akár csak a hogy én szoktam a magam «ámen»-jét rámondani, a hol kell; sohse tudták mit mondtak.

— Hanem hát kegyelmed tudta, hányat ütött az óra, úgy-e, Macey uram? Kegyelmednek ott járt az esze, mi? — kérdé a mészáros.

— Az Isten áldja meg, — mondá Macey uram, szánólag mosolyogva hallgatósága felfogásának alanti röptén, — tudja, hogy úgy reszkettem, akár a nyárfalevél; olyan voltam, akár egy kabát, melyet kétfelé hasítanak; félbe nem szakíthattam érte a papot, magamra sem vehettem a hibát, hát csak a'szontam magamban: «Teszem, ha az esküvő most érvénytelen volna, a mért az igéket ellenkezőleg mondták?!» — ez aztán úgy dolgozott a fejemben, akár egy malom, mert egész életemben szerettem mindent meghányni-vetni s azért megint a'szontam: «Vajon a felek akaratja teszi érvényessé a házasságot, avagy az igék?» Mert 'szen a pap is jól fontolta meg a dolgot, oztán a mátkapár jó 'karatjába sem volt hiba. Majd esmét elgondoltam, hogy a jó 'karattal nem

messzire megyünk, mert 'szen hiába akar kigyelmetek akármit is összeköszörülni, ha rossz a köszörű, soha sem lesz beretva abból. Igy hát a'szondom esmét magamban: «Nem a jó 'karat viszi jóra, de a köszörű». Igy elvesződtem magamban, akár csak mintha három harangot kellene egyszerre húzni a testi két kezemmel; akkorra már ők ott jártak a sekrestyében, s beírták a nevöket. De mit használ a szószaporítás; nem képzeli kigyelmetek, mennyit elvesződik magában egy okos ember.

— De hát kegyelmed azért csak magában tartotta a dolgot, mi? — kérdé ismét a korcsmáros.

— Persze, a míg csak egyedül nem maradtunk ismét az öreg Drumlow tiszteletessel; akkor aztán kirukkolt amvele, persze olyan bocsülettudással, mint mindig. Ő meg oda sem néz az egész dolognak s a'szongya: «Hoh, hohhó, Macey, sohse töprenkedjék, — a'szongya — sem akarat, sem az ige, hanem a mátrikula viszi jóra a dolgot, — ez a köszörű!» Hát látja kigyelmetek, ő hamarosan túltette magát rajta, mert a papok, meg a doktorok mindent kívül tudnak, az ám, nem nagyon veszekszenek magukban azon, mi a dolog csinyja-binja, a mint én tettem e világi életemben örökké. De hát az szent, hogy a házasságuknak jó sora lett, csak oztán a szegény Lammeterné tensasszony, — az akkori Osgood kisasszony — elhalálozék, a

mint a lányok fölcserepedtek; — de a mi a jó gazdaságot s egyéb becsülettudási dolgot illeti, alig van más család, a melyik annyira nézett volna arra.

Az egyházfi hallgatóságának minden egyes tagja hallotta már egy párszor ezt a historiát, mégis mindegyik úgy figyelt rá, mint egy kedvelt nótára szokott, némely pontnál a pipák szortyogtatása szünetelt is s oly várakozással telve figyelt oda mindenki, mintha fogalma sem volna arról, mi fog következni. De még többnek is kellett jönnie és így Snell uram a korcsmáros újra hűségesen megtevé a vezér-kérdéseket.

— Hát aztán úgy-e, az öreg Lammeternek szép kis vagyona volt — nem mondták-e — mikor ide került?

— Hej bíz, — szólt az egyházfi, — hanem e'iszem a mostani Lammeter úrnak nincs is az már úgy mind meg. Mindenki a'szonta akkor, hogy ott ugyan meg nem hízik senki a Warrensék földjén, pe'g olcsón kapta, mert azok alapítványi földek voltak, a hogy hítták.

— Na, azt meg kevés ember tudja, hogy lettek azok olyan földekké, kegyelmeden kívül, Macey uram, — mondá a mészáros.

— Honnan is tudnák? — szólt a vén ember némi megvetéssel. — 'Sz az öregapám volt az, a ki Cliff uraság inasainak a bérruháit varta, mikor ide került s Warrensék földjén azt a nagy istál-

lót építtette. Hej, az az istálló, volt ám négyszerakkora, mint a squireé, mert egyéb sem kellett neki, mint a ló, meg a vadászat, már mint Cliffnek, a'szonták róla, hogy Londonban szabó volt, csalni úgy tudott, akár a parancsolat. Na, lovagolni aztán nem is; az Isten akárhová tegye, úgy ült a lovon, mintha csak két nyárs volna a lába szára: boldogult öregapám százszor is hallotta ezt még az öreg Cass squiretól. De ő csak erővel lovagolni akart, mintha csak az ördög bújt volna belé; volt aztán egy fia, olyan tizenhat évesszerű lehetett, annak meg örökké lovagolnia kellett, egyebet sem hagyott neki csinálni, csak örökkétig lovagolni, pe'g a'szonták, félt a gyerek olyankor. Mindenki a'szonta, hogy az öreg ki akarta verni belőle a lovaglással a szabóságot s úrfinak nevelni a gyereket — nem azért, a miért magam is szabó vagyok, hogy tán röstellném, hogy Isten azzá teremtett, sőt büszke vagyok rá, mert a mióta Erzsébet királyné pénze nem jár, az idő óta mindig ott lógott ajtónk fölött az a tábla, hogy «Macey, szabómester». De az a Cliff bezzeg átallotta, hogy szabó volt, csúfolták is a lovaglásával, ki is nevették, s az itteni uraságok közűl ugyan senki sem szenvedhette. Na aztán a szegény gyerek beteges lett s elköltözött, az apja sem vitte sokáig aztán, mert mindjobban megháborodott s a'szongyák, a lett a szokása, hogy éjszakánként fogta a lámpát, kiment az istállóba, egy sereg világot körbe rakott, mert nem tudott

aludni, aztán ott állott a közepén, az ostorával csattintgatott s nézte a lovait; bizony csak az Isten őrízte, a'szongyák, hogy az istálló egyszer le nem égett azzal a sok oktalan állattal. Na végre aztán megdühödve, meghalt; a testamentumában meg mindent, a Warrensék földjét s mindent valami londoni alapítványnak hagyott, na oztán úgy kerűlt ide Warrens alapítványi földre; a mi meg az istállót nézi — Lammeter úr ugyan soha sem használta, nem is teszi oda be a lábát senki — Isten őrizz! hisz mikor az ajtaját beteszi kigyelmetek, elhallatszik a fél faluba a dördülése.

— Persze, hanem egyéb is van ott az istállóban, mint a mit napvilágnál lehet látni, Marcey uram, mi? — kérdé ismét a korcsmáros.

— Persze, persze, menjen valaki csak oda sötét éjjel, mondhatom, — szólt az egyházfi titokteljes jelekkel integetve; — ha nem hall kigyelmetek ott lódobogást, se ostorcsattogást, se üvöltést, na ezt úgy hajnal felé, akkor jó. Gyerekkorom óta a «Cliff vasárnapjá»-nak híjják ezt s az annyit tesz, hogy, a'szongyák, a Gonosz ilyenkor vasárnapot ad neki a pokoltűztől. Ezt még boldogult öregem mesélte el nekem, ő pe'g okos ember volt; mai napság persze akad olyan ember elég, a ki jobban tud ahhoz, a mi azelőtt történt, mióta ő kétágú, mint a saját mesterségéhez.

— Na, mit szólasz ehhez, Dowlas? — kérdé

a korcsmáros a kovácstól, ki türelmetlenűl várta már, mikor szólhat közbe. — Ez a te fogadnak való dió!

Dowlas mester volt a társaságban, a «tagadás szelleme», s ez állására büszke is volt.

— Mit mondok? A'szondom, a mit az olyan ember mond, a ki nem hunyja be a szemét, ha megakarja nézni az útmutatót. A'szondom, hogy itt egy ülőhelyemben fogadok tíz fontba akárkivel, ha egy nyugodt éjtszakát akar eltölteni velem a Warrens-istálló előtti gyöpön, nem látunk ott se világosságot, se egyéb hangot nem hallunk, legfölebb, ha az orrunkat fújjuk ki. Ezt mondom, mondom pedig régóta, hanem hát nem akad a ki tíz fontot rászánjon a kísértetjeire, ha még úgy hisz is bennök.

— A' bizony, Dowlas mester, könnyű fogadás pedig, — szólt közbe Winthrop Béni. — Olyan könnyen arra is fogadhatna kelmed, hogy nem kap köszvényt az, a ki nyakig áll fagyos vízben téli éjjel. Szép kis tréfa lenne arra, a ki megnyeri a fogadást, ha már meg is köszvényesedik. A ki a Cliff vasárnapjában hisz, azt ugyan nincs a világnak az a tíz fontja, a melyik odacsalogassa.

— Ha Dowlas mester meg akarja tudni az igazat, — szólt Macey uram gúnyos mosollyal, hüvelykujjait egymáshoz nyomkodva, — nem kell fogadnia sem, menjen oda, álljon oda maga, ugyan nem áll ott útjában senki, s

oztán hadd tudják meg a falubeliek, mi igaz belőle.

— Köszönöm alásan, nagyon lekötelez, — válaszolt a kovács gúnykaczajjal. — Ha vannak bolondok, tőlem hadd legyenek. Nem akarom tudni, mi igaz a kísértetekből, mert már tudom. Fogadásnak nem vagyok ellensége, — ha síma és becsületes. Tartsa valaki a tíz fontot ellenem, magam odamegyek, mikor Cliff vasárnapol, egyedül oda állok. Nincs szükségem társra. Annyi nekem az egész, mintha ezt a pipát megtömöm.

— Hó, de hát ki ügyel föl kegyelmedre, Dowlas, ki nézi, hogy csakugyan oda megy. Ez nem becsületes fogadás, — szólt a mészáros.

— Nem becsületes fogadás? — kérdé a kovács mérgesen. — Szeretném azt látni, hogy álljon elő valaki, s mondja szemembe, hogy nem fogadok becsületesen. Mondja hát kigyelmed, szeretném hallani.

— Nagyon szép, ha szeretné, — mondá a mészáros. — De hát ez nem tartozik rám. Kigyelmed sem az én vevőm, én se megyek kigyelmedhez alkudozni. Ha valaki magától megy oda s tartja a fogadást, legyen. Én a béke és csend mellett vagyok.

— Igen, minden harapós kuvasz olyan, ha botot tartanak eléje, — kiáltá a kovács. — De én nem félek se kísértettől, se embertől; becsületes fogadásra mindig kész vagyok, nem teszek

úgy, mint a kuvasz, a melyik behúzza mindjárt a farkát.

— Persze, csak az egyet kell ám meggondolnod, Dowlas, — szólt a korcsmáros a legszívesebb s legtürelmesebb hangon, — van ám olyik ember, e'iszem, nem látja meg a kísértetet, ha mindjárt úgy is áll ott előtte, akár egy ház, csakhogy ki nem döfi a szemét. Annak is meg van az oka. Ehol a feleségem, nem érez szagot, ha a legcsípősebb sajtot tartod is az orra alá. Én soha sem láttam kísértetet, de olyankor a'szondom magamnak: «Bizonyosan nincs ahhoz való szaglásom». Értem itt a kísértetet a szag alatt és viszont. Azért azt tartom, mind a kettőnek igaza van: a kettő között kell keresni az igazat. Azért ha Dowlas odamegy, akár egész éjtszaka ott ácsorog s visszajöve a'szongya: nem volt ott a Cliff vasárnapjának híre-hamva se, — elhiszem neki; ha más valaki idejön, s a' meg a'szongya: hogy Cliff vasárnapja meg volt, — annak is ép úgy hiszek. Már én csak a szag után megyek.

A korcsmáros példákkal megvilágosított érvelését nem igen vette jó képpel a kovács, ki határozott ellensége volt az engedményeknek.

— Eh, no, — szólt ingerülten s letette a poharát. — Mi köze ennek a szaghoz? Vágott-e már szellem valakit úgy képen, hogy szikrázzék a szeme tőle? szeretném tudni. Ha a kísértetek azt akarják, hogy higyek bennök, ne sompolyog-

janak a sötétben, elhagyatott helyen, jöjjenek ide, mikor itt társaság van s gyertya ég.

— Mintha a szellemek nagyon bánnák azt, hisz-e bennök egy ilyen tudatlan ember, — mondá Macey uram, mély megvetéssel a kovács iránt, — mint ki teljesen képtelen a szellemek megjelenésének tüneményét fölfogni?

VII. FEJEZET.

Emberek között.

Egy pillanat múlva azonban úgy látszott, hogy a kísértetek mégis leereszkedőbbek, mint Macey vélte, mert egyszerre csak ott állott Silas Marner vézna, sápadt alakja a teljes fényben, egy hangot sem szólva, csak túlvilági, furcsa szemeit jártatva végig a társaságon. A hosszú pipák mind megrezzentek, mint ijedt csiga tapjai s minden jelenlevő, még a kétkedő kovács is meg volt győződve arról, hogy Silas Marnernek nem testi alakját, de csak szellemét látja maga előtt; mert az ajtót, melyen ez belépett, egy kiugró magas párkány födte el s így senki sem látta, mikor lépett be. Az egyházfit, ki a kísértettől legtávolabb ült, bizonyára igazatadó diadalérzet szállotta meg, mi benne némileg ellensúlyozá a közrémületben való részvételét. Nem ő mondotta-e mindig, hogy mikor Silas Marnernek azok a furcsa rohamai

vannak: a lelke külön kóborol a testétől? Itt a bizonyság rája, — ámbár, egészben véve szívesen lemondott volna erről. Pár perczig hosszas hallgatás volt a szobában, mert maga Marner is levegő után kapkodott s izgatottabb volt, hogysem beszélni tudott volna.

Végre is a korcsmáros, érezvén azon kötelezettséget, hogy mindenkit szívesen kell látnia s bízva törhetetlen semlegességének védelmében, magára vette a kísértet előzésének kötelezettségét is.

— Marner mester, — kérdé barátságos hangon, — mi lelte? Mi szél hozza felénk?

— Kirabolt, — hebegé Marner lég után kapkodva, — kiraboltak! A biztost keresem — és igazságot, — és Cass squire — meg a tiszteletes.

— Fogd meg őt, Rodney Jankó, — mondá a korcsmáros, ki rögtön fölhagyott a kísértetes gondolattal, — meg van zavarodva, azt hiszem. Egész átázott.

Rodney Jankó volt szélről, közvetlenül Marner mellett ült, de a kívánt szolgálatot mégsem volt hajlandó teljesíteni.

— Gyere ide s fogd meg magad Snell uram, ha kedved tartja, — mondá Jankó kissé daczosan. — Meglopták, meg azt hiszem, meg is ölték, — tevé hozzá mormogva.

— Rodney Jankó! — szólt Silas feléje fordulva és furcsa szemeit rászegezve a gyanusitottra.

— Nos, Marner mester, mit kíván tőlem, — kérdé kissé remegve Jankó, miközben védfegyverűl kancsója fülét ragadta meg.

— Ha te voltál, a ki elloptad a pénzemet, — mondá Silas, kezeit kérőleg kulcsolva ösz-sze, míg hangja egész siránkozássá lágyult, — add vissza, nem háborgatlak többé. Nem jelentelek fel a biztosnak. Add vissza, s inkább adok neked, — adok belőle egy aranyat neked.

— Én loptam a kegyelmed pénzét? — mordult rá haraggal Rodney. — A szeme közé csapom ezt a korsót, ha még azt mondja, hogy én loptam el a pénzét.

— Ej, hadd, Marner mester, — mondá a korcsmáros, egész határozottan előállva s Marner vállára téve kezét. — Ha már gyanusít kegyelmed valakit, beszéljen értelmesen, győzzön meg arról, hogy eszénél van, ha azt akarja, hogy meghallgassuk. Olyan lucskos, akár egy kiöntött patkány! Üljön le kegyelmed, szárítkozzék s aztán beszélje el rendjét és sorát a dolgának.

— Persze, úgy hát, jó ember, — mondá a kovács, ki kezdte érezni, hogy magát nem viselte teljesen méltóan a helyzethez. — Ne visongjon és mereszkedjék kigyelmed tovább, mert 'sz akkor meg kell kötöznünk akár egy bolondot. Azért nem szóltam az előbb is, azt hittem meg van háborodva.

— Igen, igen, üljön ide! — hangzék minden

oldalról, mialatt a kísértetek létezése függő kérdéssé napoltatott el.

A korcsmáros lekényszeríté Marnerről a csuromvíz kabátot s odaültették a kör közepébe, a kandalló meleg sugaraival épen szemközt. A takács képtelen volt egyéb határozott gondolatra, pénzének visszakapásán kívül s így öntudatlanúl tűrte, a mit vele tesznek. A társaság iménti félelme rendkívüli kíváncsisággá változott s minden szem Silasra fordult, a mint a korcsmáros oda ülve kérdé:

— Nos, Marner mester, mit is mondott kegyelmed az imént, hogy kirabolták? Hogy volt az?

— Jobb lesz, ha nem mondja megint, hogy én raboltam ki, — torzsalkodék magában Rodney. — Mi az ördőgöt csinálnék az ő pénzével, akár csak a tiszteletes miseingét lopnám el, hogy hordjam!

— Hallgass már, Jankó, — szólt a korcsmáros, — hadd beszéljen ő. Nos, Marner mester?

Silas most élénk kérdezősködések közt mondá el ügyét s a rablás rejtélyes voltát mindenki elismerte.

Ez egész új helyzet, hogy szomszédai előtt elpanaszolja baját, hogy más tűzhely melegénél ül s nem a magáénál, oly arczokat lát és hangokat hall, melyek azonnal való segítséget igérnek neki, — eltagadhatatlanúl befolyással volt

Marnerre, ha még oly fájdalmasan érezte is veszteségét. Öntudatunk igen ritkán jelzi valamely benső változás keletkezését, ép úgy, mint a külsőét: a nedvkeringés rég folyamatban van, mielőtt a rügynek csak legcsekélyebb látszata is mutatkoznék.

Az a csekély gyanakodás is, melylyel hallgatói elbeszélésére eleinte figyeltek, fokozatosan enyészett el fájdalmának meggyőző egyszerűségével szemben; lehetetlen volt, hogy ne higyenek Marner igazmondásában; nem azért, mintha belátták volna, hogy Marnernek nincs oka őket tévutra vezetni hamis állításokkal, hanem mert, a mint Macey megjegyzé, «oly emberek, kik az ördöggel czimborálnak, nem eresztik úgy el a fülöket», mint szegény Marner. Sőt ellenkezőleg, azon körülmény, hogy a tolvaj semmi nyomot sem hagyott maga után és azt az egyetlen pillanatot ki tudta választani, (az egész világon nincs ember, ki ezt tudhatta volna) mikor Silas eltávozik hazulról és házát nem zárja be, — e körülmény, mondom, mind valószínűbbé tette azon véleményt, hogy e nyomon, ha ugyan létezik, minden továbbkutatás dugába dől, következőleg oly valaki űzött Marnerrel gonosz játékot, ki ellen hiába szedi össze minden tudományát a földi rendőrség. Miért kellett e földöntúli gazembernek épen addig várnia, míg az ajtó egyszer nyitva marad, — senki sem kutatta.

— No, hát nem Rodney Jankó volt az, a ki

azt elkövette, — szólt végül a korcsmáros. — Ne vádolja kegyelmed szegény Jankót vele. 'Sz lehet valami az ő rovásán is egyébben, tán egy süldő nyúl vagy efféle, ha már nagyon firtatni akarnók, hanem ma itt ült egész idő alatt, itta a sörét akár a legtisztességesebb ember a falúban, jóval előbb, hogy kegyelmed a maga dolgában elhagyta a házát.

— Úgy, úgy, — mondá Macey is, — ne vádoljunk ártatlanokat. Ez nem igazság. Először bizonyságnak kell lenni, hogy valakit megcsíphessünk. Ne vádoljunk ártatlant, — Marner mester.

Marner emlékezete nem volt annyira elkábulva, hogy e szavakra föl ne ébredett volna. A megbánás bizonyos érzetével, mely ép oly új és különös volt előtte, mint a most leélt óra minden dolga, kelt föl székéről s oda állott eléje, úgy nézve rá, mintha csak arczkifejezésével kellene kiengesztelnie őt.

— Nem volt igazam, — mondá, — igen, igen, meg kellett volna fontolnom, mit beszélek. Nincs bizonyíték kigyelmed ellen, Jankó. De hát kigyelmed többször volt a házamban, mint mások, azért gondoltam. Nem jelentem föl, — nem jelentek föl senkit, — csak — tevé hozzá, kezeit fejére kulcsolva s a legmélyebb fájdalommal fordulva el tőlök, — majd gondolkozom, kigondolom, hol van a pénzem?

— Na, e'iszem olyan helyt lehet az már, a hol

elég meleg van hozzá, hogy felolvaszszák, — szólt az egyházfi.

— Már az fuccs! — mondá végre a kovács, s mintha csak bírósági keresztkérdéseket volna hivatva tenni, kezdé vallatni Marnert: — Mennyi pénz lehetett az erszényekben, Marner mester?

— Kétszázhetvenkét font, tizenkét shilling és hat garas volt az este, mikor megolvastam, — szólt Marner s nyögve rogyott székére.

— No, ezt nem is volt túlságos nehéz elcziepelni. Valami csavargó lehetett, annyi az egész; s a mi azt nézi, hogy hát a téglán, a homokon nyomott nem látott kigyelmed, — hát arra csak a'szondom, hogy a kigyelmed szemei, Marner mester, alig jobbak, mint egy bogáréi; kigyelmednek jó közel oda kell ütnie az orrát, ha látni is akar velök. Azt hiszem én, ha én lettem volna kigyelmed helyén s kigyelmed az enyémen, — a mi hát jórészt egy sor — nem gondolta volna kigyelmed azt, hogy mindent úgy talált, a mint elhagyta. Hát én csak azt szavazom kigyelmednek, hadd menjen a legokosabb két ember innen a társaságból kigyelmeddel egyetemben Kench mesterhez, a biztoshoz, — annyit tudok róla, hogy ágyban fekvő beteg most, — hadd bízzon ő meg egyet közűlünk a helyettesítésével, ez a törvény, ennek senki ellene nem mondhat, e'iszem. Nem messzi van ide Kench, s ha oztán engem bíz meg azzal, visszajövök kigyelmeddel, Marner

mester, kihallgatom a dolgot egész során; ha valaki úgy találja itt, hogy nem jól beszéltem, álljon elő, mondja meg tisztára, meghallgatom azt is.

E nyomatékos beszéddel visszaállítá a kovács már-már veszélyben forgott tekintélyét s méltán várta el, hogy őt kiáltsa ki mindenki a «legokosabb emberek» egyikéül.

— Lássuk előbb, hogy áll az idő odakünn, — mondá a korcsmáros, ki a javaslat által személyesen érdekelve látta magát. — Huj, ugyancsak szakad még mindig, — szólt az ajtóból visszatérve.

— Na, én nem szoktam egy kis esőtől megijedni, — szólt a kovács. — Az már ugyan szégyen volna, ha majd Malam békebíró úr meghallja, hogy itt a kerületében ilyen tekintélyes emberek, mint mi, ilyen jelentést hallottunk, s az ügyben egy lépést sem tettünk.

Ebben a korcsmáros is egyetértett vele s miután a gyülekezet határozata mégis a kovácsot tisztelte meg, ki a szokásos szerény mentegetőzéseket is gyorsan elvégzé (főpapi körökben ezeket «nolo episcopari» név alatt ösmerik) — és beleegyezett, hogy tehát magára vállalja a Kenchnél megjelenés hivatalos tisztjét. A kovács nagy megdöbbenésére azonban egyszerre előállott az egyházfi, magát tolván föl biztos-helyettesjelöltűl; a bölcs öreg úr ugyanis némi törvénytudást is vitatván magának, azt állítá, hogy

— még apjától tudja — doktorok nem lehetnek biztosok.

— Kigyelmed pe'g doktor e'iszem, ha mindjárt csak lódoktor is, me 'isz a légy is csak légy, ha mindjárt lólégy is; — fejezé be szavait Macey, maga is bámulva saját elmeélét.

Erre heves vita tört ki; a kovács nem volt hajlandó doktori méltóságáról lemondani, így hát csak azt vitatta, hogy doktor is lehet biztos, a törvény csak azt mondhatja, hogy nem kényszeríthetik arra, ha nem akar lenni. Macey ezt bolondságnak mondotta; a törvény előtt nem kevesebb a doktor, mint más emberfia. Na s oztán, ha hát a doktorok olyan nagyon nem szeretnek biztosokká lenni, mit erőlködik Dowlas mester most úgy, hogy ő legyen?

— Én nem erőlködöm rajta, — mondá a kovács, sarokba szorítva e könyörtelen érvelés által, — azt nem mondhatja senki rólam, a ki az igazságnál akar maradni. Dehát vannak olyanok, a kik irigységből magukonkívül vannak, hogy ők menjenek Kenchhez ebben az esőben, — legyenek hát boldogok, nem vesztek vele semmit, ha nem is én megyek, e'iszem.

A korcsmáros következő közbelépése elszünteté a vitát; Dowlas beleegyezett, hogy mint második hivatalos működjék, szegény Silas tehát, kinek egy ócska felleghajtót akasztottak a nyakába, újra neki indult az esőnek két társával, úgy gondolva a hosszú éjtszakára, melybe bele-

indult, mint a mely nem pihenést nyújt neki, hanem virrasztást világos virradtig.

VIII. FEJEZET.

Ki a tettes?

Midőn Cass Gottfried este hazatért Osgoodéktól, általában nem lepte meg, hogy Dunsey még nem került haza. Tán nem sikerűlt még Villámot eladnia, s jobb alkalomra vár, — tán a ködös délután által visszatartva, tanácsosabbnak hiszi Batherleyben a *Vörös Oroszlán*nál hálni meg, ha ott végződött a közelben a hajtás; tudta, hogy Dunstan nem nagyon törődik azzal, vár-e rá aggódva bátyja, vagy sem? Gottfried szíve tele volt Nancy láthatásával és kedvességével és — mint a leány láthatása után rendesen — most is dühös volt önmagára és sorsára, hogy annyit kell a Villámra és Dunstanra gondolnia.

Másnap reggel az egész falu izgatottságban volt a lopás miatt s Gottfried ép úgy, mint mindenki, tudakozódott, megbeszélte a hallottakat s kiment a köbányához, a hely színére.

Az eső eltörölt minden képzelhető lábnyomot, hanem alapos keresgélés után a falú felé vezető úton tűzszerszámot találtak, aczéllal-kovával, félig a sárba taposva. Nem a Marneré volt, mert az övé a rendes helyén ott állott, s így általános

lőn a vélemény, hogy e «készség» kapcsolatban áll a rablással. A csekély kisebbség azonban fejét csóválta, oly formán nyilatkozva, hogy nem is lehet az rablás, melyre világosságot deríthessen egy ily apró tűzszerszám, hogy Marner mester elbeszélése nagyon furcsa, s ők elégszer hallottak már olyanfélét is, hogy valaki meglopta saját magát, s a hatóságot ál-nyomra vezette.

Ha azonban azt kérdezték ezektől, hogy mire alapítják véleményüket s vajon mi czélja lehet Marnernek a tévútra-vezetéssel, megint csak csóválgatták a fejöket, mint azelőtt, kijelentve, hogy soh'sem tudhatják ők, miben telik kedve némely embernek s mindenkinek van joga alapos vagy alaptalan véleményét nyilvánítani, azt meg mindenki jól tudja, hogy a takácsnál mindig hiányzott az ötödik kerék. Macey, bár a takácsot az ily gyanusítások ellen védelme alá vette, szintén kicsinylőleg nézte le a tűzszerszámot; sőt vallástalanságnak tekinté azon nézetet, mely mindenkép emberi kezek művét keresi ott s tudni sem akar oly hatalomról, mely a téglák fölszedése nélkül is eltüntetheti az aranyokat. Hanem azért élesen förmedt rá mégis Tookeyre, midőn ájtatos segédje, ösztönszerűleg érezvén, hogy Macey véleménye különösen jól illik össze egyházfi-hivatásával, túlhajtotta azt, kétkedve abban, hogy bárminemű nyomozás jogosult volna itt, hol oly csodaszerű körülmények forognak fönn.

— Mintha csak — zárta be véleménynyilvá-

nitását Tookey, — egyéb sem volna a világon, mint a mit békebirák és biztosok elintézhetnek.

— No, ezzel meg túllőtt maga a czéltáblán, — szólt az egyházfi, intőleg hajtva fejét féloldalt. — De hát maga mindig így jár, ha én dobok egy követ s eltalálom, maga mindjárt azt gondolja, hogy ennél még különb dolog is van s aztán neki veselkedik, hogy túldobjon rajta. A mit én mondottam, az a készség ellen volt mondva, nem pe'g a békebirák és biztosok ellen, mert azokat György király nevezte ki s a bizony egy egyházi belső személytől csunya dolog, György király ellen fecsegni.

A mig ily viták folytak a *Szivárvány* előtt odakünn, sokkal nyomatékosabb tanácskozás folyt benn, Crackenthrop tiszteletes elnöklete alatt, Cass squire és a többi tekintélyesebb községi férfiu részvétével. Ép most jutott eszébe a korcsmárosnak — az levén rendes szokása, tevé hozzá, hogy mindent szeret összevetni — a tűzkészletről, melyet, mint biztos-helyettes ő talált meg s ezáltal halhatatlan érdemeket szerzett, hogy egy hó előtt egy házaló szólt be hozzá egy kis italra s határozottan állitá, hogy az egy tüzkészlettel gyujtott rá pipájára. Ez bizonyára oly csapás volt, melyen valamire kellett jutni. S mint rendesen, ha az emlékezet egyszer biztos tényekbe kapaszkodva, azontul igen hamar kész a következtetésekkel, Snell uram is fokozatosan mind elevenebb benyomásokat tárt elő emlékezetéből a

házalóval folytatott ösmeretség és beszélgetés alapján. Volt a szemében is valami olyan, a mi Snell uramnak ösztönszerüleg visszatetszett. Egyébként az bizonyos, hogy semmi különöset nem mondott, — kivéve a tűzkészletre vonatkozót, — de hát nem az a fontos, a mit az ember mond, hanem a hogy mondja. Különben az az ember nagyon gyanusan vékonypénzű, fonnyadt volt, a mi mindig ingatag becsületességre vall.

— Viselt e fülbevalót? — óhajtá tudni a tiszteletes, kinek némi fogalmai voltak idegen népek szokásairól.

— Megálljunk csak, hadd lám, — szólt a korcsmáros, ki tudós csillagjósként nem akart tévedni, ha tisztán láthat. Szája széleit széthúzta, szemét behunyta, mintha csak a fülbevalót akarná szellemileg látni, végre azonban fölhagyott a kisérletekkel, mondván: Hát volt nála fülbevaló elég a ládájában, így, ha jól arányzom, viselhetett is. De hát beszólott ő is sok házhoz a faluban: lehetnek némelyek, e'iszem, a kik a fülét is megnézték, mert nem vehetem a lelkemre, hogy biztosra mondjam.

Snell uram egész helyesen mondá, hogy valaki csak emlékezhetik a házaló fülbevalóira. Mert alig terjedt el a hir a tiszteletes kivánsága felől, növekedő biztossággal állíták, hogy e dologtól rendkivül sok függ. Azok közül, kik a kérdést hallották, bizonyára alig volt olyan, ki házalót fülbevaló nélkül tudott volna elképzelni, ellenben

igen sokan, kik csakis kisebb, vagy nagyobb fülbevalóval képzelték el; s e hiedelem csakhamar oly élénk alakot öltött, hogy az üveges felesége, egy oly szavahihető egyén, ki nem igen szokott hazudni, s kinek házatája legtisztább volt az egész faluban, határozottan kijelentette, hogy úgy részesüljön jövő karácsonkor az urvacsorában, mint a hogy nagy fülbevalókat látott a házaló fülein, olyan ujhold formájuakat; mig Oates Zsuzska, a varga leánya, kinek képzelete különösen igen élénk volt, nemcsak látta azt, de borsódzott tőle a háta is, mint borsódzik ebben a pillanatban is, a mint rá gondol.

A tüzszerszámon indult felfedező utra még több világot vetendők, mindenki összehordotta s azokat a tárgyakat, melyeket a házalótól vásárolt azokból a *Szivárvány*ban egy kis kiállitást rendeztek. Tényleg mindenki meg is volt győződve arról, hogy e rablás kideritésére a *Szivárvány*nál rendkivül sok teendő van s e miatt egyetlen férj sem tartotta kötelességének, hogy ha hosszasabban ott maradt a korcsmában, neje előtt mentegetőzzék, — közügyben fáradott.

Meglehetős csalódást, sőt méltatlankodást keltett az, midőn Silas Marner a squire és a tiszteletes vallatásaira a házalót illetőleg csak annyit mondott, hogy az, elhaladva háza előtt, be sem lépett hozzája, midőn Silas a félig nyitott ajtón át odaszólt neki, hogy semmire sincs szüksége. Marner maga ezt vallotta, de azért mégis ragasz-

kodott ahhoz a gondolathoz, hogy a házaló volt a tettes, mert hisz így világos fogalma volt arról, hova lőn aranya, miután rejtekéből ellopatott; szegény, szinté látta is aranyait a házaló ládájában. A faluban azonban bizonyos ingerültséggel jegyezte meg mindenki, hogy azt a ficzkót okvetlenül látta volna ott kémkedve ólálkodni akárki is, csak az olyan «vaksi teremtés» nem látta, mint Marner; mert hisz hogy került volna oda az utszéli árokba a «készség», ha nem az veszítette el? Kétségkivül azalatt nézett szét benn, a mig Marner kiszólt hozzája. Akármit is észlelhetett, azt az egyet biztosan láthatta, ha csak egyszer nézett rá, hogy Marner féleszü zsugori. Csuda még, hogy meg nem ölte a nyomorultat, az e fajta emberek, a kik a fülökben fülbevalót hordanak, országszerte úgy ösmeretesek, mint a kik sokszor gyilkolnak is; egy volt is köztük a törvényen, és pedig nem is olyan nagyon rég, a legöregebb falubeliek még emlékeznek rá.

Egyizben Cass Gottfried is ott levén a *Szivár*ványban, midőn Snell uram rendesen előadta százszor ismételt bizonyságtételét a kérdéses házalóról, kinevette e mesét s elbeszélte, hogy ő is vásárolt egy bicskát a házalótól, de ezt ártatlan, jókedvü emberkének találta; szó sincs semmiféle gonosz tekintetekről. Ezt azonban a falubeliek fiatalos fecsegésnek mondották, «na, mintha csak a korcsmáros látott volna gyanusat a házalón!» Sőt ellenkezőleg, tizen-huszan is ajánlkoztak, hogy

elmennek ők Malam biró elé s még nyomósabb bizonyítékkal szolgálhatnak, mint a korcsmáros, de reménylik, hogy Gottfried urfi csak nem megy Tarleybe, lerontani a korcsmáros vallomását, úgy hogy a békebiró az elfogatási körözvényt ne adhassa ki. Ezt gyanították pedig róla, mikor délután Tarley felé lovagolni látták.

Gottfried nagy érdeklődését azonban a rablás iránt régen háttérbe szorítá már ekkor folyvást növekvő aggálya Dunstan és a Villám miatt, ezért ment nem Tarleybe, hanem Batherleybe, nem birva kiállani tovább a bizonytalanságot. Az a valószinü gondolat, hogy Dunstan gyalázatosan kijátszta őt, megszökött Villámmal, s esetleg csak egy hónap mulva tér vissza, mikorra a ló árát elkoczkázta, vagy egyébként eltékozolta, mind jobban szorongatta őt, s miután az Osgoodné bálja is elmult, Gottfried egész őszintén haragudott magára, a miért lovát öcscsére bizta. A helyett, hogy leküzdötte volna aggályát, ez rémíté meg őt; azzal a babonás félelemmel ragaszkodott ehhez, melynek mindnyájan hódolunk, azt tartva, hogy jobb a legroszabbra is elkészülve lennünk, annál kevésbbé ver le; a mint egyszer lódobogást hallott, és a lankás fordulójánál a sövény fölött egy közeledő kalapot pillantott meg, azt hitte, használt varázsszere. A mint aztán a ló közelebb jött, s ő felismerte, ujra elcsüggedett. Nem Villám volt az, rövid időn már azt kivehette, hogy nem Dunstan a lovas, hanem Bryce, ki megállítá őt,

de arczáról láthatólag, kellemetlen mondanivalója lehet.

— Nos Gottfried ur, szerencsés kópé az ön öcscse, Dunsey urfi, mi?

— Mit akar ön ezzel? kérdé — Gottfried hevesen.

— Hogyan? még nem került haza? — szólt Bryce.

— Haza? Nem. Mi történt. Gyorsan, kérem. Látta ön lovammal.

— Ahá! mindjárt tudtam, hogy az öné, hanem ő nagy fenhangon azt mondta, hogy ön neki adta.

— Tán levetette és ő kificzamította a lábát? kérdé Gottfried, szörnyü nyugtalanul.

— Rosszabb annál, válaszolt Bryce. Hallja csak, megalkudtam vele százhusz fontban a paripáért, — mesés ár, no de mindig szerettem volna azt az állatot. De mit csinál ő, a helyett, hogy szépen átadná — átnyargal tüskön, bokron vele, neki hajtja a partnak, melyen túl a nagy árok van. A ló régóta dögölve hevert ott, mikorra mi megtaláltuk. E szerint még nem vetődött haza?

— Haza? nem, — mondá Gottfried, — s jobban is tette. Átkozott bolondság volt tőlem. Tudhattam volna, hogy ez lesz belőle.

— Az igazat megvallva, — szólt Bryce, — mikor már megalkudtunk, eszembe jutott, hogy tán az ön beleegyezése nélkül hozta s adta el a lovat, mert azt nem hittem, hogy az övé. Ösme-

rem Dunsey urfi csinjeit. De hát hol az ördögbe lehet most? Senki sem látta Batherleyben; baja sem lehetett, mert gyalog ment el.

— Baja? — mondá Gottfried keserüen. Neki soha baja nem lesz, azt csak másnak csinál.

— E szerint ön saját maga adta neki a lovat, hogy eladja, mi?

— Igen, meg akartam szabadulni a lótól, — kissé keményszáju volt nekem — mondá Gottfried, kinek büszkesége nem szenvedhette el, hogy Bryce is tudjon valamit szorult helyzetéről. Épen utána akartam nézni, — azt hittem, baja esett, most hát visszafordulok, — tevé hozzá, megfordítva lovát, kivánva magában, bárcsak lerázhatná a nyakáról Bryceot, mert érezte, hogy a régóta fenyegető áram összecsap a feje fölött. — Ön is Raveloeba iparkodik, nemde?

— Igen, nem, még most nem, — szólt Bryce, erre jöttem ki kissé, gondoltam, benézek, Flittonhoz, s aztán be akartam szólani önhöz is, elbeszélni, mit tudok a lováról. Azt hiszem, Dunsey urfi nem mutatkozik addig, a mig elkerülheti a a vastagját. Most biztosan a *Három koronában* ül, emlékszem rá, szivesen jár oda.

— Lehet, — válaszolt Gottfried szórakozottan; majd összeszedve magát, erőltetett gondtalansággal folytatá: Majd hallunk felőle nemsokára, biztosan.

— Itt az én fordulóm, — szólt Bryce, kit nem lepett meg, hogy Gottfried le van verve; így hát

jó napot kivánok önnek, s óhajtom, máskor jobb hirt hozhassak.

Gottfried csendesen tova lovagolt, teljesen elképzelve azt a jelenetet, mikor atyjának beval!l mindent, mert már nem volt többé szabadulása. A gyónásnak már holnap reggel meg kell történnie s ha a pénzen kivül a többit el is hallgatja, majd előkerül Dunstan rövid időn s ha azt látja, hogy a squire haragját egyedül kellene viselnie, daczból is elmond mindent, ha mitsem nyer is vele. Tán volna még mód arra, hogy Dunstant hallgatásra birhassa s a legrosszabbat elkerülje: tán magára vehetné, hogy ő költötte el a Fowlertől kapott pénzt s miután még soha ily hibát nem követett el, a dolog egy kis zivatarral elcsöndesülne. De Gottfried nem volt képes erre. Érezte, hogy a pénznek Dunstan kezébe adása által oly bizalomszegést követett el, melynél alig sulyosabb az, ha maga költé el a pénzt; s mégis tudta az is, hogy ha e két dolog közt nagy is a különbség, az egyiket ép oly kevéssé birja bevallani, mint a másikat elviselni.

— Nem állíthatom azt, hogy hibátlan vagyok, — mondá magában, — de gazembernek sem mondhat senki, attól még, végre is, igen távol vagyok. Inkább elviselem annak a következményeit, a mit tettem, mint olyannak, a mit nem követtem el. Soha sem fordítottam a magam kényére még pénzt, kényszerítve voltam rá, hogy odaadjam.

A nap hátralevő részén át Gottfried, pilla-

natnyi ingadozásokat leszámítva, szilárdul megmaradt azon elhatározása mellett, hogy atyjának mindent bevall, holnap reggel szándékozott tehát megkezdeni a gyónást a Villám esetével, mely mintegy bevezetésül szolgált volna a keservesebbjéhez. Az öreg squire hozzá volt szokva fiai koronkénti távollétéhez, sem Dunstan, sem a Villám elmaradásáról egy árva szóval sem tett eddig említést. Gottfried százszor is elmondta magában, hogy őszinte vallomására kedvezőbb körülményeket nem is kívánhatna, hisz a fölfedezés még borzasztóbb alakban is megtörténhetik, mint Dunstan kajánsága által: ha az asszony jönne ide, a mint fenyegetőleg igérgette. Majd elpróbálgatta magában a jelenetet előre betanulva, — ez által akart könnyiteni magán: először előterjeszti, mily nehéz volt Dunstantól a pénzt megtagadnia, — e vallomásról áttér annak tudtul adására, hogy a ficzkónak fölötte ellenállhatlan hatalma van s így készíti elő atyját a még borzasztóbb dolog, a valóság meghallgathatására.

A squire engesztelhetlen természetü ember volt, határozatait dühe tetőpontján szokta kimondani, s azokból aztán nem engedett, ha már haragja elenyészett is, — ép úgy, mint tűzhányók lávája csak megkeményszik a kihülés alatt. Mint igen sok heves és engesztelhetlen ember, a bajt saját hanyagságának szárnyai alatt addig türte, a mig az kétségbeejtő erővel kezdette szorongatni; ekkor aztán dühödt keménységgel fordult feléje

és kiméletlenül szigoru lőn. Igy tett mindig bérlőivel is: nem sürgette a bérösszeget, nem bánta, ha elhordják is a kerítést, lefogyasztják a marhalétszámot, elpocsékolják a szalmát s általában rosszul gazdálkodnak; de mikor aztán e helytelen elnézés miatt ő maga pénzzavarba jött, a legszigorubb eszközökhöz nyult és kérelemre többé nem hajtott.

Gottfried tudta ezt igen jól s annál keservesebben érezte most, mert mindig boszankodott, mikor atyja kiméletlen szigorát alkalmazta, mely az ő határozatlan természetének ép oly visszatetsző, mint megfoghatatlan volt. (Az ép oly megfoghatatlan hanyagságot, megelőzőleg, ép oly kevéssé volt képes elbirálni; ez előtte egészen rendén valónak tetszett.) Egy reménye volt még, mely azzal kecsegtette, hogy a dolog jóra fordul; hogy tudnillik atyja csupa büszkeségből is inkább elleplezni igyekszik a szégyenítő házasságot, nem kergetvén el fiát a háztól, mi által tiz mérföldnyi környéken beszédtárgyává válnék a család.

E reményhez ragaszkodott Gottfried egész estig s akkor oly nyugodtan hajtá fejét alvásra, mint a kinek ezzel többé nem kell vesződnie. A mint azonban szürkülni kezdett, nem volt képes a tegnap esti gondolatokat magában ujra fölébreszteni, mintha csak úgy kimerültek volna ezek is, hogy további munkára nem volnának képesek. A vallomás érvei helyett csak félt rémeit látta, a szégyentől és inségtől való félelme is ujra

ébredett lelkében — a régi borzadály azon gondolattól, mely közéje és Nancy közé áthághatlan torlaszt fog emelni — s a régi csalkép, hogy bizza magát valami kedvező körülmény bekövetkezhetésére, mely megóvja a fölfedezéstől.

Végre is, mi«k szakadjon el önmaga minden reménytől? Tegnap, mondá magában, csalóka világításban látta a dolgokat, haragudva Dunstanra, s egyébre nem gondolva, mint minden közösség megszakítására vele; nem volna-e legokosabb általában atyjának Dunstan ellen föllobbanó haragját is lecsendesíteni, hadd maradjon minden lehetőleg úgy, mint eddig volt. Ha Dunstan csak pár napig is oda marad (s Gottfried nem tudta, hogy a gazembernek annyi pénze van most, a mennyivel hosszabb ideig is elmaradhat) a vihar talán már, úgy a hogy, el is vonult.

IX. FEJEZET.

Gottfried vallomása.

A szokottnál korábban kelt és reggelizett Gottfried, de végig várta azt is a tölgyburkolatu ebédlőben, a mig ifjabb testvérei elvégzik étkezésüket és távoznak; ő atyjára várt, ki már előbb eltávozott s rendesen együtt sétálgatott reggelizés előtt. A vörös házban mindenki külön-külön szokott reggelezni, s a squire volt az utolsó, ki

hosszabb időt engedett gyönge étvágyának, mielőtt próbára tette azt. Csaknem két óra hosszat terítve várta az asztal ma, mig végre megjelent a körülbelül hatvan éves izmos, magas férfiu, kinek arczán a széles homlok és kemény tekintet ellentétben állott szájának határozatlanságra és gyöngeségre valló jellemvonásával. Külsején elhanyagoltság látszott, öltözete is levásott volt, de azért az öreg squire megjelenése mègis előnyösen ütött el a falu többi birtokosainak alakjától, kik esetleg ép oly műveltek voltak, mint ő, de egész életükön át lassan mászva előre, mindig tudatával birtak annak, hogy «külömbek» is vannak körülöttök, s az oly embernek hangban és mozdulataiban nyilvánuló öntudatát és tekintélyét soha sem merték elsajátítani, a ki a nálánál különbekről, mint ismeretlen fogalmakról vélekedett, mint kikhez alig van annyi köze, mint Amerikához, vagy a csillagokhoz. A squire egész életén át hozzá volt szokva a falu hódolatához s abban a tudatban nőtt fel, hogy az ő családja, az ő ezüstkészlete s mindene általában a legrégibb és legkitünőbb s miután magánál előkelőbb nemessel sohasem érintkezett, e véleményét összehasonlításokkal nem is kellett kérdésessé tennie.

A mint belépett a szobába, csodálkozva nézett fiára s kérdé:

— Hogyan urfi! maga még most sem reggelizett?

Általában barátságos üdvözletről közöttök

soha szó sem volt, nem mintha mogorvák lettek volna, de hát az udvariasság nemes virága nem szokott olyan helyeken megteremni, minő a vörös ház is volt.

— De igen uram, válaszolt Gottfried. Már megreggeliztem, de önre várok, mert valami mondanivalóm van.

— Ah úgy! — szólt a squire, közönyösen vetve magát székére, s olyan szaggatott, köhögő hangon beszélve általában, mely csak az ő rangjának kiváltsága volt Raveloeban. Aztán egy darab hust vágott le s odadobta vadászkutyájának, mely vele együtt jött volt.

— Csöngess a sörömért, hallod! Ti fiatalok csak mindig magatokra gondoltok. Magatokon kivül mást nem ismertek.

A squire élete ép oly ősi renyheségben telt el, mint fiaié, de előtte is ép úgy érvényben volt az a nézet, mit egyéb kortársai is tápláltak, hogy a fiatalság a bolondság kora, mig a magok élemedett bölcsesége a szenvedés időszaka, min egyedül a gúnyolódás enyhit. Gottfried nem szólt addig, a mig a sört be nem hozták, s magokra nem maradtak, — mely idő alatt azonban a vadászkutya megevett annyi pecsenyét, mennyi egy szegény embernek sátoros ünnepi ebédre elég lett volna.

— Átkozott balesetem történt Villámmal, — kezdé Gottfried, — tegnapelőtt esett épen.

— Micsoda, tán lába tört? — kérdé a squire,

kortyintva előbb egyet. Azt hittem különb lovas vagy, urfi. Életemben soha nem estem el lóval. Ha megesett is volna rajtam ilyes, szépen szerezhettem volna magamnak más paripát, mert az én atyámnál nem dúskáltunk úgy mindenben, mint némely más apák házában. De hát ezentúl itt sem lesz úgy, máskép kell, hogy forduljon. Minden árenda és hátralékok daczára is olyan szűken vagyok, mint akár egy útszéli koldus. Na s az a bolond Kimble még azt mondja, hogy az ujságok a béke megkötéséről beszélnek. Igazán, a vidék alig képes a lábán állani. Az árak veszettül leestek s én nem jutok hozzá az árendához, ha mindenöket is elszedetem e gazembereknek. Az a czudar Fowler is, de nem várok vele tovább, megmondtam már Winthropnak, hogy menjen el Coxhoz még ma. A hazug ember még a mult hónapra igérte, hogy a száz fontot kifizeti. Azt hiszi, a miért odakinn lakik a pusztán, már el is felejtettem őt.

Az öreg gyakori köhécseléssel félbeszakítva adta elő e beszédét, azonban mégis elég folyékonyan arra nézve, hogy Gottfried szóhoz ne juthasson. A fiatal ember sejtette, hogy atyja már eleve el akarja ütni a Villám balesete miatt támadható esetleges pénzkérést s nem minden aggodalom nélkül vette észre, hogy pénzzavarának kiváló hangsulyozása és árendáinak dolga igen kedvezőtlen hangulatot készít elő az ő további közleményeire. De hát már benne volt, folytatnia kellett.

— Rosszabb történt, mint lábtörés, felbukott és nyaka tört, — mondá Gottfried, a mint atyja elhallgatott s reggelijét kezdte fölszelni. De nem gondoltam arra, hogy öntől más lóra kérjek pénzt, csak arra, hogy most már nincs miből megfizetnem, a mivel önnek tartozom, mert Villám árából akartam. Dunsey vitte magával tegnapelőtt, hogy eladja a vadászaton, már meg is alkudtak Bryce-szal százhusz fontban, akkor aztán utána rugtatott a falkának s aztán valami bolond ugratásnál a ló egyszerre oda lett. Ha ez nem történik, ma reggel megfizethettem volna önnek a száz fontot.

A squire letette kését, villáját s csodálkozva bámult fiára, nem levén képes egyszerre fölfogni azt a furcsa változást, mely atyai és fiui viszonyukban beállott, hogy még az ő fia akarjon neki száz fontot fizetni.

— A dolog úgy áll, atyám, — nagyon sajnálom, tudom hibáztam, — hebegé Gottfried, — Fowler kifizette azt a pénzt. Nekem fizette ki, mikor a mult hónapban egyszer odakinn jártam. Aztán Dunsey annyira kinozott azért a pénzért, hogy oda kellett adnom neki, mert azt hittem, visszafizethetem önnek csakhamar.

A squire elvörösödött haragjában, a mig fia beszélt, s alig tudott szavakat találni.

— Dunseynak adtad urfi? És mióta jutottál olyan vastag barátságba vele, hogy összetrafikáltok, s elsikkasztjátok együtt a pénzemet? Ilyen

gazember lett belőled? De hallod, ezt nem tűröm. Úgy kidoblak titeket a házamból, az egész bandát —! s aztán megházasodom megint. Azt mondom úrfi, az én birtokom nem hitbizomány; — nagyatyám óta a Cassok azt tehetik a földjökkel, a mit nekik tetszik. Jusson az eszedbe ez, úrfi. Dunseynek adja a pénzt? Miért kellett Dunseynek adnod a pénzt? Valami hazugság rejlik ez alatt.

— Nem hazudom, uram, — szólt Gottfried. Magam nem költöttem volna el, de Dunsey kínozott, végre elvesztettem az eszemet s odaadtam. De meg akartam tériteni, akár visszafizeti ő, akár nem. Ennyi az egész. Soha sem jutott eszembe, hogy az ön pénzét elsikkasszam, nem vagyok olyan, a kitől ez kitelnék. Soha engem becstelenségen rajta nem kapott, uram.

— Hol van hát Dunsey? Mit fecsegsz és állasz itt nekem? Eredj, keritsd elő Dunseyt, ha mondom; számoljon be vele, mire kellett a pénz, s mit csinált vele? Hadd igya meg ő a levét. Pokolba kergetem. Mondtam már elégszer, most meg is teszem. Nem boszant ezentul. Eredj, hozd elő.

— Dunsey nem jött még haza, atyám.

— Micsoda, tán ő is kitörte a nyakát? — kérdé a squire egész boszusan arra a gondolatra, hogy fenyegetését meg nem valósíthatja.

— Azt hiszem, neki nem esett baja, mert csak a lovat találták meg, ő gyalog ment el valamerre.

Úgy hiszem, nemsokára ad életjelt magáról. Nem tudom, merre van most.

— Hát mire kellett a pénzemet neki adnod? Felelj te rá, — támadt rá az öreg most Gottfriedra, miután Dunseyt nem érhette el.

— Én, uram, magam sem tudom, — szólt Gottfried habozva. Ez ugyan gyönge kitérés volt, de Gottfried nem szivesen hazudott s nem volt eléggé előrelátó, hogy azt is tudta volna, hogy kétértelmű válasz csak határozott csalfaság segélyével válik egyelőre hihetővé, s igy költött tények kigondolására nem volt elkészülve.

— Nem tudod? Majd megmondom hát én, úrfi, valami gazságot követtél el, s be kellett dugnod az ő száját, hogy hallgasson róla, — mondá a squire oly elmeéllel ütve a szög fejére, hogy Gottfried egészen elhült, mig szive hevesebben kezdett dobogni, érezvén, hogy atyja gyanuja oly közel jár a valósághoz. A hirtelen támadt ijedtség közelebb vetette őt a további lépéshez, — a lefelé haladó keréknek gyönge lökés is elegendő.

— Nos, uram, — szólt Gottfried lehetőleg elfogulatlan hangon, — igen is, volt köztem és Dunsey között valami csekély ügy, nem érdemes, hogy más is törődjék vele. Alig érdemes egyéb szót vesztegetni rá, mint az olyan fiatalos csinyekre, önre nézve is alig tett volna valami különbséget, ha Villámot el nem veszítem. Megfizettem volna a pénzt hiány nélkül.

— Fiatalos csiny! eh, ideje már, hogy vége

legyen annak is. S azt mondom neked urfi, ezzel föl kell valahára hagynod, — kiáltá az öreg úr, homlokát ránczolva és haragos tekintetet vetve fiára. — A te csavargásaidra nekem nincs ezentúl pénzem. A nagyapámnak tele volt az istállója lovakkal, nagy házat vitt, pedig rossz idők jártak akkor is, annyit tudok. Úgy volna nálam is, ha nem volna a nyakamon ez a négy haszontalan kamasz, kik úgy kiszipolyoznak, mint a lópióczák. Nagyon is jó apátok voltam, — annyi az egész. Hanem hát majd másképen lesz ezentúl, urfi!

Gottfried hallgatott. Ő nem volt ugyan itéletében valami éles látásu, annyit azonban érzett, hogy atyjának elnézése nem jószivüségből ered, ezenkivül magában mindig áhitozott valami jótékony fegyelem után, mely saját ingatag gyöngeségét kormányozni s jobb akaratát diadalra segíteni lett volna hivatva. A squire csak úgy falta kenyerét és sültjét, nagy kortyot ivott söréből, aztán tova tolta székét az asztaltól s ujra megszólalt:

— Neked lesz a legrosszabb az egészben, — érted? Segítened kell, rendet tartani a gazdaságban.

— Jól van, atyám, hisz többször ajánlottam már önnek, hogy átveszem a gazdálkodást, de mindig haragudott érte, mindig azt gondolta ön, hogy ki akarom turni helyéből.

— Nem tudom, hogy ajánlottad volna s hogy haragudtam volna érte, — mondá a squire, kinek

emlékezetében csak az erősebb benyomások maradtak meg a részletek nélkül, — csak azt tudom, hogy egy ideig házasságon járt az eszed s én nem is gördítettem akadályokat az utadba, a mint azt más apa tenné. Nagyon kedvemre volna, ha a Lammeter leányát vennéd el. Azt hiszem, ha nemet mondanék, csak azért is ragaszkodnál hozzája; most hogy nem ellenzem, megváltoztattad a szándékodat. Te olyan teddide-teddoda legény vagy, szegény anyádra ütöttél. Neki sem volt soha saját akarata; asszonynak arra nincs is szüksége, ha jóravaló férje van. Hanem a te feleségednek kell hogy legyen, mert magad nehezen tudnád arra is elhatározni magadat, hogy mindkét lábaddal egy uton haladj. A lány sem mondotta egyenesen azt, hogy nem szivelhet, — vagy mondta, mi?

— Nem, szólt Gottfried, kinek már melege is kezdett lenni s kényelmetlen volt helyzete, — de azt hiszem, nem vállalna férjének.

— Hiszem! Miért nincs bátorságod egyenesen megkérdezni tőle? A mellett maradsz-e, hogy te akarod? ez a kérdés.

— Más nőt nem akarnék — válaszolt Gottfried kitérőleg.

— Nos, hát akkor majd én beszélek helyetted, annyi az egész, ha magad nem mersz előállani. Lammeternek sem lehet kifogása ellene, ha a leánya az én családomba kerül férjhez, azt hiszem. Na, s a mi azt a csinos lányt illeti, az unoka-

bátyját kikosarazta, pedig más nem tudom, állana-e utadba?

— Jobban szeretném, tessék elhagyni még, egyelőre, szólt ijedten Gottfried. Azt hiszem, most kissé neheztel is rám, s magam szeretnék beszélni vele inkább. Férfinak az ilyet magának kell elintéznie.

— Jó, hát beszélj és intézd, s láss hozzá, hogy megváltozzál magad is. Ezt jól meg kell fontolnia a férfinak, ha nősülni készül.

— Nem látom be, miként gondolhatnék erre, uram. Ön nem akarja vamelyik bérletet átadni nekem; azt hiszem, ő pedig nem jőne szivesen ebbe a házba, hogy itt valamennyi öcsémmel együtt lakjék.

— Nem jönne ebbe a házba? Ne beszélj nekem. Meg fogod kérdezni, addig van, — szólt a squire, rövid, gúnyos kaczajjal.

— Szivesebben elhagynám most a dolgot, uram, mondá ismét Gottfried. Azt hiszem, ön sem fogja siettetni ezt, nyilatkozva valamikép.

— Azt teszem, a mit jónak látok, — szólt a squire, — s majd meglátod, hogy úr vagyok a háznál, vagy takarodhatol s kereshetsz magadnak másutt jó helyet. Eredj, mond meg Winthropnak, ne menjen Coxhoz, várjon meg odakinn. Mondd meg azt is, hogy nyergeltessen. Megállj; még valamit: láss utána, hogy eladd a Dunsey gebéjét s a pénzt add ide, érted? Ne parádézzon ezentúl lovon az én költségemre. S ha megtudod, hol

bujkál most — bizonyosan kell tudnod pedig — megmondhatod neki, hogy jól teszi, ha nem kerül a szemem elé. Álljon be lovásznak, az is kenyérkereset. Nincs többé szükségem itt rá.

— Nem tudom, uram, hol lehet; ha tudnám is, nem volna helyes, ha én mondanám neki, hogy ne jőjjön haza, — mondá Gottfried, kifelé menőben.

— Az ördögbe, urfi, ne locsogj itt nekem, hanem eredj, rendeld elő lovamat, — kiáltá a squire, pipára gyujtva.

Gottfried távozott, alig tudva, vajon biztos-e abban, hogy e beszélgetés változtatott valamit helyzetén, vagy még jobban belekeveredett a bajba hazugsága és ámítása által. Jobban megrémíté őt az, hogy Nancyt majd meg kell kérnie, ha atyja esetleg ebéd utáni jó kedvében bor mellett az öreg Lammetternek egy szót szól, — őt a legkellemetlenebb helyzetbe juttatja, úgy, hogy végre is kénytelen lenne zavarából kimenekülendő, a kedves leány kezét visszautasítani. Ez elől is azonban megszokott mentsége mögé bujt: a sors váratlan fordultát, valami kedvező esetleget remélt, mely megmenti őt a kellemetlen következményektől, — talán épen igazolja az ő csalását is, bebizonyítván, hogy ez igen észszerü volt.

S ebben, hogy a szerencsének valamely véletlen koczkavetésében hitt, Gottfriedet nem lehetett épen ósdinak nevezni. Azt hiszem, a szerencsés véletlen maig is sok oly egyénnek az isten-

sége, kik inkább saját ösztönüket követik, mintsem oly törvénynek engedelmeskednének, melyben hisznek. Ha a mi korunk művelt embere oly helyzetbe kerül, melyet röstel, — elméje minden képzelhető eshetőséget végigpróbál, mely által e helyzet kézzelfogható következményeitől megszabadulhat; ha jövedelmén felül költekezik, vagy kerüli a határozott, becsületes munkát, melytől a jutalmazó jövedelmet várhatná, — bizonyára valami esetleg kerülköző jóltevőről álmodozik, valami oly együgyü emberről, kitől ki lehet hizelegni, hogy az ő érdekét mozdítsa elő, általában egy esetleges valakiről, ki teljességgel nem is létezik még, s kitől esetleg kedvező kedélyállapotba juttatását reményli. Éljen csak vissza valamelyik jó barátja bizalmával, megint abba a jó szerencsének nevezett, álnok és csalfa valamibe fog kapaszkodni, mely azzal kecsegteti, hogy barátja rá nem jön a csalásra; ha fölhagy eddigi mesterségével valaki, s oly nemesebb foglalkozásba kap, melyre pedig nincs kellő hivatása, ismét megdönthetlen lesz hite abban az áldott jó szerencsében, melyet a siker mindenható teremtőjének tekint. E hitben a gonosz elv voltaképen csak oly természetes világrend gyanánt tekintetik, mely szerint minden magnak meg kell teremnie a saját gyümölcsét.

X. FEJEZET.

Dorka és Áron.

Malam békebirót Tarleyben és Raveloeban mindenki rendkivül nagy észtehetségü férfiunak tartotta, látván, hogy minden messziremenő következtetések nélkül is tud bizonyítékokat kovácsolni, mint szomszédjai remélték, kik a békebiróságnak soha sem voltak tagjai. Ily férfiu természetesen nem hagyhatta tekinteten kivül a jelentős tüzszerszámot s ennélfogva azonnal nyomozó levél küldetett szét, egy házalót üldözve, kinek neve ismeretlen, haja barna, kondor, megjelenése idegenszerű, ládát hord magával, telve ékszerfélékkel és vágóeszközökkel, s fülében nagy függőket visel. Már akár a nyomozás volt oly lassu, hogy utól nem érhette a tettest, akár pedig oly sok házalóra illett rá a leirás, hogy a törvény karja nem tudta, melyiket tartóztassa le közülök; annyi tény, hogy hetek teltek el s a rablásra nézve egyéb nem történt, minthogy az általa Raveloeban költött izgatottság lassacskán szűnni kezdett.

Cass Dunstan eltünéséről alig beszéltek: azelőtt is volt már egyszer atyjával összezördülése s ő világgá ment, senki sem tudta, hova lett, de hat hét mulva megint beállított, betelepedett ujra a vörös házba s minden a réginél maradt.

Otthon is, hol ugyane történet ismétlését várták, — azon egyetlen kivétellel, hogy az öreg squire most határozottan el akarta kergetni őt, — alig említették föl távollétét; s ha Kimble bácsi vagy Osgood szót is ejtett róla, a Villám tönkretételének megemlítése s elsősorban az öreg ellen elkövetett több galádság elég volt megnyugtatásukra.

Dunsey eltünését a rablással egyidejüleg kapcsolatba hozni senkinek, még magának Gottfriednek sem jutott eszébe, ki pedig legjobban tudhatta, mi mindenre képes öcscse. Azon tizenkét év óta, mely előtt, mint gyerekeknek, kedvök telt abban, hogy a takácsot boszantsák, nem emlékezett rá, vajon említették-e valaha Marnert magok között s képzelete folyvást hitt Dunstan «alibi»-jében, valamely kedvencz mulatóhelyén dőzsölve látta őt, hova Villám elhagyása után mehetett, — látta, mint mulat véletlenül összeverődött társaságban, azon elmélkedve, hogy mikor folytassa régi kedvencz foglalkozását, bátyja boszantását, beállitva otthon.

De meg ha Raveloeban valaki a két eseményt kapcsolatba is hozta volna, ily sértő gyanusítást eszeveszettségnek tekintett és elnyomni iparkodott volna mindenki oly tekintélyes családdal szemben, melynek a templomban van siremléke, s oly tisztes ezüstkészlete otthon! Azonkivül a karácsonyi puddingok, oldalasok, szeszesitalok, tengere, melyek az értelmiség önállóságát oly

szépen el tudják altatni, hatalmas óvszerek az ébredező gyanu veszélyei ellen.

A hányszor csak beszédtárgyát képezte a *Szivárvány*nál vagy másutt a rablás, a közvélemény mérlege még mindig a «készség»-en alapuló természetes magyarázat s azon áthatlan rejtély elmélete között ingadozott, mely minden nyomozást gúnyol. A készség- és házaló-elmélet ügyvédei a másik félt hiszékeny, zavart fejü szerzetnek mondák, kik, miután hályog van lelki szemeiken, azt szeretnék, ha mindenki másnak is az volna; a kimagyarázhatlan elmélet hivei ellenben erős szavakkal czélozgattak arra, hogy ellenfeleik oly kotlók, kik előbb ütnek lármát, mielőtt szemet találtak volna, — a mélyeb gondolkozást illetőleg, tökéletesen képtelenek erre, — kiknek elhiresztelt éleslátásuk azon föltevésben áll, hogy nincs is semmi a sövénykeritésen tul, mert ők át nem láthatnak rajta; így hát, ha a versengések a rablás ügyében semmiféle világosságot nem is hoztak, napvilágra juttattak holmi mellékes fontosságu őszinte nézeteket.

A mig azonban szegény Silas vesztesége az általános társalgás lassu folyását megélénkité Raveloeban, ő maga emésztő fájdalomban türte kifosztatása következményeit, a melyről szomszédai oly nyugodtan elmélkedtek. A ki őt akkor ösmerte, mikor még kincsét el nem veszité, meglehetett győződve arról, hogy az olyan embernek, kibe csak hálni jár a lélek, mint belé,

a legelső csapásra össze kell esnie s el kell pusztulnia.

A valóságban azonban e szegény ember élete munkában telt, melynek meg volt a maga közvetlen czélja, s mely megóvta őt az örömtelen, puszta bizonytalanság gyötrelmeitől. Élete olyan volt, mint a kuszó növényé, s bár a tárgy, melyen csüggött, élettelen, szétroncsolt volt, elegendő támaszt adott neki a rákulcsolódásra. Most azonban át volt törve a kis kör, kiütve alóla a támasz. Marner gondolatai nem tudtak többé a megszokott körben mozogni, tanácstalanul, meglepetve állott ott, mint egy olyan, kinek hazavivő rendes utjában hirtelen tátongó nagy szakadék keletkezik. A szövőszék megvolt, rajta a koczkás mintával és szövettel, de lábai alul a fénylő kincs hiányzott s oda volt a remény is, hogy azt számlálgathatja és tapogathatja : az estéknek nem volt gyönyöre többé, mely a szegény éhező léleknek tápot adhatott volna. Nem telt már öröme abban, ha a megszerzendő pénzre gondolt, hanem folyton csak veszteségére eszmélt, a hirtelen jött csapás reményeit sokkal sulyosabban bénitá meg, hogysem képzelete képes lett volna ujra, kevesen kezdve, uj kincs összehalmozódását elhinni.

Búbánatának kellett az ürt kitöltenie. Mikor szövőszékében ült, egyre-másra sóhajtozott, nyögött, ez volt annak a jele, hogy gondolatai ismét visszakerültek a tátongó sziklahasadékhoz, — az örömtelen vacsoraidőhöz. S egész este, a mint

pislogó tüze mellett magánosan üldögélt, könyökét térdeire támasztá, fejét kezei közé szorította s úgy nyögdécselt, oly halkan, mintha nem is akarná, hogy valaki hallja.

Inségében pedig nem volt egészen magára hagyatva. A szomszédai által eddig iránta táplált ellenszenv nagyrészt megszünt most, a mióta szerencsétlensége oly egészen más világításban mutatta fel őt. Oly ember helyett, ki sokkal ravaszabb, mint a mennyire becsületes emberek lehetnek s a ki, mi még gonoszabb dolog, teljességgel nem hajlandó ravaszságát embertársai javára értékesíteni, oly embert látott most mindenki szegény Silasban, ki még csak arra sem elég ravasz, hogy vagyonát megőrizze. Általában úgy nyilatkoztak róla, mint «sulyosan meglátogatott szerencsétlenről» s emberkerülése, melyet azelőtt gonoszságra és ördögi czimboraságra magyaráztak, most inkább bambaságának rovatott terhére.

A barátságosabb érzelem iránta különböző jelekben nyilvánult. Karácsonyi sütemények illatával volt tele a levegő, eljött az az idő, mikor a sok huspástétom és felesleges pudding felebaráti szeretetre inti a tehetősebbeket és Silast balsorsa első sorban juttatá eszébe az oly jószivü házi asszonyoknak, minő Osgoodné is volt. Crackenthrop tiszteletes is, ámbár kegyesen arra utalt, hogy pénzét bizonyára azért veszté el, mert nagyon csüggött rajta, soha sem járva templomba, — e tant emlékezetébe jobban bevésendő, egy

disznólábbal is megszerezte, mely elég jól volt arra számítva, hogy a papi személyek ellen netalán táplált előítéleteket leküzdje. Az oly szomszédok pedig, kik csak szóbeli vigaszt nyujthattak, nemcsak oly nyájasak voltak, hogy Silast barátságosan köszöntötték és balesetét körülményesen megbeszélték vele, hanem eljöttek kunyhójába is, a tett szinhelyét töviről-hegyére megmutogattatták magoknak, s ilyforma szavakkal iparkodtak őt felderíteni:

— Ej, Marner mester, kegyelmed sem járt rosszabbul, mint akárhány szegény ember, s ha elnyomorodik kigyelmed, majd gondoskodik a község ellátásáról.

Hogy embertársainkat oly ritkán vagyunk képesek igazán vigasztalni, annak egyik okát részemről abban látom, hogy jó szándékunk a legjobb akarat mellett is meghamisíttatik, mire ajkainkon kifejezést nyer. Szép fekete puddingokat és disznócsánkokat küldhetünk bárkinek is, a nélkül, hogy saját önzésünk legcsekélyebb szikráját is elárulnók, — a beszéd azonban olyan folyó, melynek vizén bizonyos tisztátalan talaj ize többnyire megérzik. A raveloeiak meglehetős emberszeretők voltak, de gyakorta nyersek is emellett s így érzelmök többnyire oly alakban nyilvánult, melyhez az udvariasságnak vajmi kevés köze van.

Macey egyházfi például, ki egy este azon föltett szándékkal jött Silashoz, hogy tudtára adja, mennyire nyert ő a legutóbbi események folytán

egy oly férfiu véleményében, ki nem felületesen szokott itélni, — e kijelentését ily szavakkal kezdé meg, mihelyt elhelyezkedett és hüvelykujjait egymásra rakta:

— Na, Marner mester, hallja, ne üljön kigyelmed ott úgy, örökké nyögdécselve. Jobb mindenesetre, a'szondom, hogy elveszítette a pénzét, minthogy valami piszkos mesterség utján megtartotta volna. Azt hittem, a mint kigyelmed először ide vetődött, hogy nem mindig jóban sántikál, persze akkor jó darabbal fiatalabb vala, mint ehun most, de az a merev fehér arcza már akkor is meg volt, úgy nézett ki kigyelmed, akár egy fehér foltos bornyu, a'szondom. Na de hát csalódhatik is az ember sokban, sokan elég furák ahhoz, pedig nem is a Gonosz keze tette olyanná, lássa kigyelmed, ahol vannak a békák, meg egyéb ilyen férgek, milyen furák s még is ártatlanok szegények, némelyik még jó egy s más bajra is. Úgy arányzom, kigyelmeddel is ilyenformán áll a dolog. Hát hiszen hogy azokról a füvekről, meg szerekről, melyekkel a fuldoklást kurálta kigyelmed, a tudományt magával onnan idegen földről hozta, de biz itt fölhagyhatott volna vele a'szondom. Ha pe'g azt nem egész istenes uton szerezte kigyelmed, helyre üthette volna templomba járással; azok a gyermekek, a kikre a tarleyi javasasszony ráolvasott, csak úgy elszenvedték a keresztvizet, mint egyéb körösztyén gyerek, a'szondom. Úgy van a rendjén, mert 'sz egyszer a

Gonosz is jót akar tenni, vasárnapot csinálva magának, hát kinek lehet szava ellene? A'szondom én, pe'g negyven éve, hogy egyházfi vagyok e faluban, mikor hamvazó szerdán a tiszteletes meg én az átokról beszélünk, nem átkozzuk el azokat, a kik nem doktorral kuráltatják magokat, akár mit is mondjon Kimble. No hát Marner mester, a'szondom, — mert 'sz akad csak olyan kerülő ut is, a melyik végre is visszavezeti kigyelmedet az imádsághoz, a'szondom, emelje föl lelkét, mert e'iszem, kigyelmed nagyon neki vetette magát, de, hogy mintha sok olyan volna kigyelmed mögött, a mi nem türné meg a napvilágot, azt sohse mondtam s a szomszédoknak is a'szondom, hogy nem. Mert a'szondom, ti mind csak azt fecsegitek, hogy Marner maga fundálta ki az egész históriát, pe'g az bolond beszéd, az ám; okosabb embernek kellene annak lennie, hogy azt úgy kicsinálja; aztán a'szondom, szegény olyan rőkönyödött, akár egy házinyúl.

E beható tárgyalás alatt Silas folyvást előbbi helyzetében maradt, térdeire támasztott könyökkel szorongatva fejét. Macey uram meg lévén győződve arról, hogy figyelmes hallgatója volt, megállott, határozott feleletet várva, azonban Marner hallgatott. Annyit gyanított, hogy az öreg jóindulattal beszél, de e jóindulat csak úgy hullott rá, mint a napsugár a szegény nyomorultra ki kézzel meg nem foghatja azt, de érezi, hogy igen távol van tőle.

— Ej, Marner mester, semmit sem felel rá kigyelmed? — kérdé végre Macey uram, a türelmetlenség halvány árnyalatával.

— Oh, — szólt Marner vontatva s fejét rázva kezei között, — köszönöm, igen szépen köszönöm.

— Persze, persze, ezt mondtam magam is, — mondá az egyházfi, — a'szondom: van-e kigyelmednek egy tisztes ünneplője?

— Nincs, — válaszolt Marner.

— Tudhattam volna, — folytatá Macey uram. — Hát a'szondom, csináltasson kigyelmed ünneplő köntöst magának: ehol ez a Tookey, szegény ördög, ő folytatja most az én szabászati műhelyemet — egy kis pénzt is adtam hozzá neki, — olcsón csinál kigyelmednek egy jó köntöst, hitelbe is ad, abban aztán kigyelmed eljárhat szépen az istenházába, meg az emberek közé is. Úgy ám, 'sz kigyelmed még azt sem hallotta, mikor én a'szondom: «amen!» mióta ide került; azért fogadjon szót, ne halogassa, mert ha Tookey egyedűl csinálja a habitust, ugyan boldogtalan munka lesz az, na, magam meg nem t'om, jövő télen bírom-e még majd tagjaimat.

Macey uram itt elhallgatott, tán ismét valami megilletődést várva hallgatójától, de ez elmaradván, újra neki búzdult:

— Na, a mi meg a pénzt illeti a köntösért, Marner mester, hetenként összesző-fon kegyelmed egy-egy fontot (sterlinget), aztán meg még

javabeli ember, ha nem hagyja úgy el magát, mi! E'iszem, alig volt kigyelmed több, mint huszonöt, mikor ide vetődött, he?

Silas elbámészkodott kissé, mikor a beszéd kérdésbe csapott át, majd szeliden válaszolt:

— Nem t'om, nem mondhatom biztosan, rég volt.

Ily feleletet kapva, nem csoda, ha Macey uram később, az nap este a *Szivárvány*nál úgy nyilatkozott, hogy Marner «meg van háborodva», s még azt is kétségbevonta, vajon tudja-e, mikor van vasárnap, pe'g ezt sem tudni, pogányabb dolog a kutyáénál.

Az egyházfin kívül Silasnak még más vígasztalója is akadt, ennek a szíve azonban egészen tele volt azzal a dologgal. Winthropné asszonyom volt ez, a gölöncsér felesége. Raveloe népsége nem volt túlságosan szigorú a templom látogatásában s tán egyetlen lélek sem volt az egész községben, ki ne azt hitte volna, hogy a ki minden vasárnap eljár a templomba, nagyon biztosítani akarja a menybeli jussát és felebarátai fölött előnyt akar szerezni magának; — pedig így különbnek lenni a «köznép»-nél már csak azoknak való, kiknek széles komasága, sógorsága van, mit mind elő lehessen sorolni majd a halotti bucsúztatójában. Persze azért azok, a kik nem tartoztak az alsóbb rendhez, vagy a fiatalsághoz, a sátoros ünnepek valamelyikén szintén vettek úrvacsorát: Cass squire karácsonykor élt az úr

testével, a többi «istenfélő» is, ha gyakran nem is, de olykor eljárt a templomba.

Winthropné asszonyom ezek közé tartozott: minden tekintetben szigorúan lelkiismeretes személy levén, kötelessége végzésében oly buzgó, hogy jóformán elveszettnek tartá életéből azt a napot, melyen nem fél-ötkor kelt, pedig már a későbbi reggeli órákban annyira nem volt semmi dolga, hogy azt sem tudta, mit csináljon. E mellett még sem lett olyan zsémbes s haragossá, milyenné rendesen lesznek az ilyenek; ellenkezőleg, igen jószívű, türelmes és szelid volt, kit az élet szomorúbb, sötétebb része fölötti elmélkedés gyönyörködtetett. Ő volt a faluban az, kihez elsősorban fordultak, ha valaki beteg lett, meghalt, vagy valakire pióczát kellett fölrakni, vagy a dajkának hirtelen valami baja lett. «Ügyes asszony» volt, jóképű, egészséges színű, ki ajkait mindig oly áhítattal szorítá össze, mintha csak örökké betegszobában lenne, a doktor vagy a pap jelenlétében.

E mellett nem volt olyan pityergős sem; soha sem látta őt sírni senki, egyszerűen komoly volt, ki szerette a fejét csóválni és sóhajtozni is szokott olyan félig észrevétlenül, mint az olyan temetési gyászoló, ki nem tartozik a főkeservesek közé. Csodálta is mindenki, hogy Winthrop Béni, ki szerette a jó sört és a tréfát, olyan szépen kijött Dorkával; az asszony azonban ép oly türelemmel vette föl férje tréfáit és kedé-

lyeskedését, mint bármi egyebet, elgondolva, hogy «már a férfiak ilyenek», s az erősebb nemet általában úgy tekintette, mint az oly állatokat, melyeket az Úristen csak mások megbusítására teremtett, mint a milyenek a bika és a pulyka is.

Ez a becsületes jó asszony igen természetesen okvetlenül vonzódott most Silas Marnerhez, kiben béketűrő szenvedőt látott; egy szép vasárnap délután tehát kézen fogta kis fiát, Áront, s elment meglátogatni Silast, vivén neki egy tányérral hájas pogácsát, a mit Raveloeben általában igen szerettek. A hét éves Áron, kinek olyan pirospozsgás teli arcza volt, mint egy alma, melyet úgy környezett a keményített tiszta gallér, mintha az almához tányér lenne, kíváncsisága által keltett összes bátorságát összeszedte, hogy a takács gonosz szemei által okozandó nyavalya felelme ellen képes legyen harczolni s aggodalma csak nőtt, a mint a kőbányához közeledve, a szövőszék titokteljes csattogása megüté fülét.

— Na, tudtam mindjárt, — szólt sóhajtva Winthropné.

Jó hangosan kellett kopogtatniok, hogy Silas meghallja; de mikor az ajtóhoz járult, nem látszott rajta az a türelmetlenség, mit régebben mutatott, mikor alkalmatlan vagy váratlan látogatás jött. Azelőtt olyan volt a szíve, mint egy zárt szekrény, melyben kincs rejlik, most azon-

ban a szekrény fel volt törve, a kincs elrabolva. Sötétben magara hagyva, támaszától megfosztva, Silason okvetlenül azon érzésnek kellett uralkodnia, (ha mindjárt homályos fogalommal, mely a kétségbeeséssel volt határos) hogy segély számára csak kívülről jöhet s kell jönnie, ezért embertársai megpillantásakor a várakozás halvány érzete rezzenté meg mindig, némi gyönge sejtelemmel arról, hogy ő ezek jóakaratára van utalva.

Tágra nyitá ajtaját, bebocsátva rajta Dorkát, üdvözletét azonban csak annyiban viszonzá, hogy kissé előbbre tolta a karszéket, mintegy annak jeléül, hogy foglaljon helyet. Alig foglalt helyet Dorka, levonta a fehér asztalkendőt a hájas pogácsáról s komolyan mondá:

— Tegnap sütöttem, Marner mester, most is épeg olyan jó, mint közönségesen, ha meg nem sérteném, vegyen szívesen egy párt. Én soha sem eszem ilyet, nekem elég egy falat kenyér egész éven át, de hát olyik embernek olyan furcsa a gyomra, sokféle étel kell neki, az Isten megáldja!

Dorka szelid sóhajjal tartá a tányért Silas elé, ki nyájasan köszönte meg, s egész közelről nézegette a pogácsákat, hozzá levén szokva, hogy a mit a kezébe vesz, jó közelről nézi meg; csodálatos fénylő szemeit a kis Áron, anyja karszéke mögé menekülve kísérte figyelemmel, koronként előkukucsálva onnan.

— Bötűk is vannak belenyomva, — magyarázta Dorka, — én nem tudok az íráshoz s ehhez senki sem is tud. Még Macey uram sem tudta kisilabizálni; de jót jelentenek, mert szakasztott olyanok, akár az oltárteritőn levők. Mifelé bötűk ezek, Áron, édes kis fiam?

Áron teljesen elsánczolta magát vára mögé.

— Eredj, ne légy olyan bumfordi, — feddé szeliden anyja. — Na, hát akármilyen bötűk, jó értelme van annak; ott van a házunknál ez az öreg billog. Béni a'szongya, ő még pendelyes gyerek volt, már akkor megvolt, édes anyja használta kalácsra, pogácsára, magam is használom mindétig, mert hisz a mi jó, csak használja az ember a világon.

— A betűk ezek: I. H. S., — mondá Silas, míg tudománya bizonyítékára megint előbújt Áron a szék mögül.

— Az ám, persze, kigyelmed egész jól olvassa, — szólt Dorka. — Béni mindig elolvassa nekem, de mindétig kimén az eszemből tüsténT, kár pe'g, mert jó bötűk azok, különben nem volnának a templomban is ott, azért minden kenyérbe meg kalácsba bele is nyomom, pe'g néha nem állja jól, mikor megkel a tésztája, — mondom, a mi jó van a világon, már azt csak használjuk, — használjuk jól; kigyelmednek is e'iszem szerencsét hoz majd Marner mester, mert 'sz jó'karattal hoztam, jó szívvel adom, a bötűk is jobban állják, mint közönségesen.

Silas ép oly kevéssé volt képes a betűknek értelmét venni, mint Dorka, de félre nem ösmerhette az asszony szelid szavaiban nyilvánuló jó szándékát, hogy megvígasztalja őt. Ezért sokkal melegebben szólt most, mint azelőtt:

— Köszönöm, szépen köszönöm.

A pogácsát azonban csak letette s ép úgy belemerűlt gondolataiba, mint azelőtt; mélázásában képtelen volt fölfogni azt, hogy mi jót hozhatnak rá a pogácsák s a betűk, vagy akár Dorka szíves jó indulata is.

— Oh, igen, a mi jó van valahol, használjuk azt, — ismétlé Dorka, nem egyhamar térve át egy alkalmas mondásról a másikra; majd részvéttel tekintve rá a bánkódó Silasra, így folytatá szavait: — Hanem hát kigyelmednek ugyan hiába harangoztak a reggel, Marner mester. E'szem azt sem tudja, hogy ma vasárnap van. Hogy ilyen egyesegyedűl lakik, tán már el is kényszeredett, s ha a szövőszéke zörömböl, nem is hallja kigyelmed a harangszót, kíváltkép most, mikor annak a fagytól úgy is siket a hangja.

— De igen, hallottan, — válaszolt Silas, ki számára a harangszó csak olyan esetleges dolog volt s nem a vasárnap hirnöke. A lámpás-utczában nem volt harangjok.

— Édes Istenem! — kiáltott föl Dorka, kis szünetet tartva rá. De 'sz akkor kár, hogy vasárnap is dolgozik, a helyett, hogy ünnepi köntöst

húzna magára, ha már a templomba nem akar menni; de persze, ha magának főz, nem hagyhatja itt, mert 'sz senkije sincs a világon. De hát ahol van a pék, — ha nem sajnálna néha egy-két piczulát rá, — nem minden héten, Isten ments, — magamra sem vesztegetnék annyit, — azt a kis harapnivalóját mindig odavihetné ilyenkor; mert 'sz vasárnap csak egy kis pecsenyét is kell ennie, nem olyan nap az, akárcsak a szombat. De meg most karácsony napján, ezen a szent karácsonyon, ha odavinné kigyelmed a kis életét a pékhez, aztán templomba menne, látná ott a fenyűágat, meg a tiszafa-galyakat, hallgatná a zsoltárokat, aztán úrvacsorát venne, bizony lelkiüdvösségére szolgálna, tudná legalább, hányadán van, s ha úgy cselekednék, a hogy mindnyájunknak kell is cselekednünk, nagyobb bizalma volna azokban, a kik jobban tudnak mindent nálunknál.

Dorka ezt a szónoklatnak is beillő intelmet azon a rábeszélőleg megnyugtató hangon mondotta, a melylyel a beteget szokta arra venni, hogy lenyelje az orvosságot, vagy az étvágy hiányban szenvedőt arra, hogy egy tányér árpakása-levessel megbirkózzék. Silast még soha ily körülményesen nem kérdezgette ki senki a templomlátogatást illetőleg, melyet általános megtérése egyik jelentékeny részeül tekintettek; ő pedig őszintébb és egyenesebb volt, hogysem kitérőleg feleljen Dorkának.

— Nem, nem, — mondá, — mitsem tudok a templomról. Sohasem voltam templomban.

— Nem?! — kiáltott föl csodálkozva Dorka. Majd eszébe jutva, hogy Silas ösmeretlen vidékről vetődött ide, ezt kérdé: — Lehet, tán nem is voltak ott templomok, a hova való kigyelmed?

— Oh de! — mondá Silas elgondolkozva, szokott helyzetét véve föl ismét, térdére támasztott könyökökkel rejtve fejét kezeibe. — Volt ott sok templom, — nagy város volt az, — de én egyikben sem voltam, egy kápolnába jártam.

Dorka elhült az új szó hallatára, kérdezősködni azonban nem mert, félve attól, hogy ennek valami rossz jelentősége van. Rövid szünet után azonban megszólalt:

— Hát Marner mester, 'sz még most sem késő, hogy jobb útra térjen, s ha kigyelmed még sohsem volt templomban, nem is lehet mondani, menynyire jót tenne az. Én mindig úgy magamhoz jövök utána, olyan jól esik nekem, mint semmi más, ha ott voltam, aztán hallottam a prédikácziót, meg a zsoltárok éneklését, Isten dícséretét, a mint az egyházfi rágyújt, na, aztán a milyen szép beszédet tud a tiszteletes úr mondani, legfőkép mikor az úrvacsorát osztja ki; akárhogy búsulnék is olyankor, mindig úgy érzem, hogy el kell annak múlnia, mert az igazi helyen keresem rá a vígasztalást, megalázva magam azok előtt, kik előtt végre is mindenkinek meg kell

alázkodnia; ha aztán elvégeztük a munkánkat, csak hihetjük, hogy ott felettünk sem roszszabbak, mint mi magunk s megkönyörülnek rajtunk.

A szegény Dorka egyszerű paraszt theologiája ugyan kevés értelemmel bírt Silas előtt, mert egyetlen szavára sem kelt föl Silasban oly emlék, melyet régebben vallásnak hitt; a jó aszszony által használt többes szám is zavarba ejtette, pedig ez nem eretnekség volt Dorkánál, hanem csak egy kis kitérő, hogy bizalmaskodónak ne lássék az éggel szemben. Marner hallgatott, mivel nem igen akarta a beszédnek általa megértett részét, a templomlátogatást, helyeselni. Általában oly szokatlan volt Silasnak az, hogy egyébre is feleljen, mint azokra az egyszerű, rövid kérdésekre, melyekkel ügyleteit el szokta végezni, hogy most nem igen jutottak eszébe a szavak sem; meghatározott tárgy úgy sem adta azokat a szájába.

Ekközben a kis Áron hozzá szokott már a takács félelmes egyéniségéhez s anyja mögül előbújt; Silas most vevén először észre a fiucskát, azzal akarta Dorka szívességét viszonozni, hogy a gyereknek egy darab hájas pogácsát kínált. Áron erre kissé visszahőkölt, anyja vállához dörzsölte a fejét, de végre úgy gondolta, hogy a hájas pogácsáért tán érdemes lesz megkoczkáztatni az utána nyúlást.

— Oh szégyeld magad, Áron, — mondá

anyja, azért persze ölébe véve mégis, — csak nem akarsz megint pogácsát enni. Kedves jó gyerek, — tevé hozzá könnyű sóhajjal, — Isten áldja szegényt! A legkisebbik fiam, rontjuk is eléggé, vagy az apjának, vagy nekem örökké látnunk kell, el nem tudnánk lenni nélküle.

Megsímogatta Áron barna fejét, úgy vélekedvén, hogy Marnerre is jóhatású lesz, ha a gyerekről ilyen képet alkot magának. Pedig szegény Marner, a mint a tűz tulsó oldalán ült, rossz szemeivel az egészséges piros pozsgás arczot csak olyan homályos korongnak látta, rajta két fekete folttal.

— S milyen hangja van, mint egy madárnak, alig hinné kigyelmed, — folytatá Dorka, — egy kis karácsonyi nótát tud énekelni, az apja tanította rá; az is jót jelent nekem, hogy ezeket az ájtatás nótákat olyan könnyen tanulja meg; gyere, Áron, állj elő, énekeld el Marner mesternek azt a dalt, gyere.

Áron válaszul megint oda dörzsölte homlokát anyja vállához.

— Ez nem szép, — szólt Dorka szeliden, — állj elő no, ha anyád mondja, majd tartom én addig a pogácsát, a míg elcselekszed.

Áronnak nem lett volna ellenére, hogy tehetségét akár egy tengeri csoda előtt is mutassa be, kedvező körülmények között; így hát egy kicsit még vonogatva magát, tudniillik a keze nyerges felével dörzsölte végig szemeit és ujjai között

pillantgatott Marner mesterre, vajon kíváncsi-e az is a dalra, végre egyenesen tartva fejét, előállott, de akkor is az asztal mellé vonulva, úgy, hogy csak keménygallérú nyaka és feje látszott ki onnan, mintha egy testnélküli angyalfő lenne, azzal aztán hangos csiripolással gyújtott rá a nótára, melynek dallama pörölycsapás ütemre mehetett:

«Örvendjetek, jó emberek,
S az vígasztaljon titeket,
Hogy Jézus Krisztus, mi urunk,
És Megváltónk ma született».

Dorka áhítattal hallgatott a dalra, majd oly bizalommal nézett Marnerre, mintha meg lenne arról győződve, hogy e dal a templomba csalogatja őt.

— Ez karácsonyi dal, — mondá aztán, míg Áron elvégezve nótáját, ismét a pogácsához fogott. — Nincs a világon több olyan szép muzsika, a melyik fölérne a karácsonyi dallal: «Halld, az angyalok dalolnak!» Na s aztán kigyelmed megítélheti, hogy hangzik az a templomban, Marner mester, a nagy trombitákkal, mikor valamennyien énekelnek, azt hiszi az ember, nem is ebben az árnyékvilágban van, — na, nem akarnék rosszat mondani a világ felől, mert 'sz azok odafönn már mindent arra rendeltek, hogy itt nyomorogjunk s azok mégis legjobban tudják, miért; de már ha az ember ivással, pörleke-

déssel és egyéb sok nyomorúsággal el van telve s annyiszor lát kemény vívódásokat, mint magam is, szívesen hall valamit a túlvilágról. Ugy-e, a fiacskám jól énekel, Marner mester, — nem?

— Igen, — válaszolt Silas szórakozottan, — nagyon csínosan.

A pörölyütemű karácsonyi dal az ő számára valami sajátságos muzsika volt, minden, csak nem hymnusz, s ezért azt a hatást sem tette rá, a mit Dorka várt attól. De hát hálásnak kellett mutatkoznia a szivességért s az egyedüli mód, mely Silasnak eszébe jutott, ismét Áron megajándékozása volt egy új pogácsával.

— Oh ne, Marner mester, köszönöm, ne, — mondá Dorka, visszatartva Áron elvevésre kész, mohó kis kezét. — Ugyis hazafelé kell már igyekeznünk. Isten megáldja, Marner mester, s ha netalán nem érezné jól magát valamikor, hogy nem gondoskodhatnék magáról, eljövök én szívesen, takarítok magára s főzök is egy kis ételt. De aztán, könyörgöm, hagyja abba vasárnaponként a szövést, ártalmas az testre-lélekre egyaránt, az a kis pénz meg, a mit akkor keres meg, kemény ágyat vet kigyelmednek az utolsó perczében, hacsak úgy nem fut el az is megint, senki sem tudja hova lesz, mint a dér napsütéskor. Rám se haragudjék, Marner mester, hogy eljöttem háborgatni, elhiheti, jót akarok én magának. Köszönj szépen, Áron!

Silas erre szintén búcsuzott, «Isten megáldja, szépen köszönöm», — e szavakkal nyitott ajtót Dorkának, s aztán megkönnyebűltnek érzé magát, hogy eltávoztak, megkönnyebűlve a miatt, hogy újra szőhet és nyögdécselhet tetszése szerint. Az életről s annak örömeiről táplált egyszerű nézete, a mely tárgyakkal a jó Dorka őt földeríteni akarta, ösmeretlen dolgokról való jelentés volt Silas előtt, melyet képzelete nem volt képes eléje állítani. Az emberszeretet s az istenfélelem forrásai nem voltak még lelkében úgy elzárva; lelke még mindig kiszáradt patakhoz hasonlított, azon különbséggel, hogy kis homokzátony zárta el s az a kis erecske, mely még folydogált, eltévelyedett a sötét akadályok közepett.

Silas így tehát az egyházfi és Dorka jóakaratú intelmei daczára is egész egyedűl tölté a karácsonyt, bánattal szívében eddegélve azt a darab sültet, melyet egy szomszédjától ajándékba kapott. Reggel kemény fagyra ébredett, mely minden kis fűszálat, — úgy látszott, kegyetlenűl szorít össze, míg a félig beállott kis vörös pocsolya szinte reszketett a csípős szél végigszántása alatt; estére azonban havazni kezdett, a mi aztán elzárta szemei elől a szomorú kilátást, visszafűzve őt búja szűk körébe. S ott ült ő kirabolt otthonában a végtelen hosszú estén át, rá sem gondolva, hogy az ajtót, vagy az ablaktáblákat bezárja, fejét kezei közé szorítva

és nyögdécselve, a míg végre a hidegség fölrezzenté, éreztetve, hogy tűzhelyén hamvába dőlt a parázs.

Senki a világon, csak ő maga tudta, hogy ő ugyanaz a Silas Marner, ki felebarátait egykor oly gyöngéd érzelemmel szerette, s egy láthatatlan hatalom jóvoltában úgy bízott. S az ő számára is ködbe kezdett veszni a mult.

Raveloeban pedig a harangok vígan csengtek-bongtak, a templom a szokottnál jobban telve volt egészséges vörös arczokkal a hagyományos sötét ágak, galyak között, — s azokon meg is érzett, hogy hosszabb isteni tiszteletre számítva, jól besöröztek, hagymás pirítóst is fogyasztva kellő mennyiségben. Ezeket a zöld galyakat csak karácsonykor lehetett ott látni, csak akkor hallani a karácsonyi dalt és hymnuszt, s az Athanázféle hiszekegyet, — mely a többitől csakis nagyobb terjedelme s azáltal különbözött, hogy igen ritkán olvasták föl, — mindez olyan határozatlan, de örvendetes érzést keltett, mit az öregek ép oly kevéssé tudtak volna kimagyarázni, mint a gyerekek, csak azt sejtették, hogy most valami rejtélyes nagy dolog történik értök odafönn s a földön itt alant, melynek részeseivé lőnek megjelenésök folytán. S a vörösképű emberek aztán a maróan fagyos szélben szépen haza vándoroltak, fölhatalmazva érezvén magokat arra, hogy most már egész nap egyenek, igyanak, vígadjanak s e keresztyéni szabadsággal minden aggodalom nélkül éltek is.

Cass squireéknál eznap senkisem említette Dunstant, — senki sem aggódott távolléte miatt s nem találta azt hosszúnak. A doktor és felesége, Kimble nagybácsi és nagynéni itt volt, a szokott karácsonyi programm minden kihagyás nélkül végrehajtatott, csúcspontját érve el Kimble bácsi jól ösmert elbeszélésében, mikép járta végig harmincz év előtt a londoni kórházakat, fűszerezve ezt az idevágó orvosi adomákkal. Ezután kártya következett, melyben Kimble néni most is elkövette rendes hibáját, hogy elfelejtett kiadni, Kimble bácsi pedig az idén is megmérgelődött, hogy az ellenfél több ütést vitt, mi oly megfoghatlan volt, hogy erre valamennyi ütést szabályszerűleg végig igazoltak: az egészet erős füstfelhő és grogillat lengte körül.

A karácsonyi társaság azonban, mely szigorúan zártkörű volt, nem képezte a vörös ház ez idénybeli legfényesebb mulatságát. A szylveszteresti nagy bál képezte a squire vendégszeretetének legfőbb dicsőségét ős időktől fogva újulva meg folyton. Ez volt azon alkalom, melyre Raveloe és Tarley előkelősége, a régi jó barátok, kik igen messze laktak s az oly elhidegült ösmerösök, kikkel tán egy-egy világgá ment borjú miatt némi nézeteltérésben állottak, s azok is, kik alsóbb rangúak voltak a háziúrnál, mind számítottak arra, hogy meghívást nyernek s összejönnek a squire házánál. Ez volt azon alkalom, melyre szép hölgyek is lóháton érkeztek, előre küldve

toillettládáikat melyben nemcsak estélyi öltözéküket rejtőzött, mert az ünnepély nem ért azzal az egy estével véget, mint valami feszes városi mulatság, hol valamennyi étket egyszerre az asztalra raknak s az ágyneműel szűken állanak. A vörös házba annyi élelmet fuvaroztak, mint egy ostrom idejére, s vendégágyak dolgában, melyek egy részét persze a földre vetették meg, oly bőségesen el voltak látva, mint az csak várható egy oly családtól, mely Isten tudja hány liba-nemzedéket gyilkoltatott már le.

Gottfried balga sóvárgással nézett ez est elé, remény csaknem süketté tette tűrhetetlen társa, az aggodalom sugdosásai iránt.

«Dunsey hazatér csakhamar, nagy botrány lesz, mit kínálhatnál neki, min hallgatását megvásárolhasd?» — kérdé az aggály.

«Oh bizonyosan nem jön épen Sylveszterestére, — talán», — mondá Gottfried magában, — «s akkor én Nancy mellett ülök, vele tánczolok, nyájas tekintetet nyerve tőle, ha nem is akarja».

«De egyébként is szükséges a pénz», — szólt ismét jóval hangosabban az aggály, — «hogy elégíted ki azt, a nélkül, hogy az anyád gyémánt melltűjét eladd? S ha nem tennéd . . . ?»

«Eh, addig jöhet valami közbe, a mi megkönnyíti a dolgot. Ez az egy dolog bizonyos: jól fogok mulatni, Nancy itt lesz».

«Jó, s ha atyádnak úgy hozza magával a

szeszélye, hogy végre is vissza kell utasítanod az eljegyzést vele, — mit felelsz erre?»

«Hallgass el, ne gyötörj! Látni fogom Nancyt, szemeibe nézhetek és kis keze az enyémben pihen».

Az aggály azonban a zajos karácsonyi társaság közepett is tovább suttogott, el nem csitította azt a túlságos ivás sem.

IX. FEJEZET.

Nancy.

Igen sok hölgynek, elösmerem, nem épen nagyon jól áll a nyeregpárnán ülés, szürke lovaglóruhába öltözve, hasonló színű hódkalappal fején, melynek koronája olyan, mint egy kisebbszerű palacsintasütő; mert ez a ruha, mely igen élénken emlékeztet a bérkocsisok szürke lebernyegére, összesen egyetlen kis gallért engedve meg némi különbségül, teljességgel nem alkalmas a termet esetleges hiányainak elfödésére, sem maga a szürke szín nem valami kiválóan alkalmas, hogy a halavány arczokhoz előnyös ellentétet alkosson. Annál nagyobb diadala volt Lammeter Nancy szépségének, hogy e jelmezben igazán megigézően kedves volt, a mint termetes, vaskos atyja mögött ülve a nyeregpárnán, félkarjával belékapaszkodott, s kerekre nyitott aggódó szemekkel

tekintgetett alá az áruló hó által befödött pocsolyákra, melyek valóságos sárszökőkutat rögtönöztek az erős ló patkói alatt. Valamely festő bizonyára inkább teljesen elfogulatlan mozzanatban ábrázolta volna őt, arczának rózsái azonban bizonyára a legszebb s legkedvesebb ellentétet képezték szürke ruhájával, a mint a vörös ház ajtaja elé megérkezve, ott Gottfriedot a nyeregből lesegítésére készen állott.

A lyányka magában hévvel kivánta, bár csak Priscilla nővére is most érkezett volna meg a család lovászával, akkor Gottfried az idősebb nővért lett volna kénytelen először leemelni, ezalatt ő rábirta volna atyját, hogy kerüljék meg a házat s az udvarban szálljanak le túlfelől, ne pedig itt elől a lépcsőnél. Elképzelheti mindenki, mily kínos az, ha egy fiatal ember, kinek elegendőleg értésére adtuk, hogy nem szándékozunk nőül menni hozzá, ha még úgy akarná is, folytonosan kitüntet mégis figyelmével; pedig, ha komoly volt szándéka, miért nem tanusítá állandóan e figyelmet, mért volt oly változékony magaviseletében, mintha csak teljesen közönyös lenne rá nézve, beszél e a leánynyal vagy sem heteken keresztül, mint a hogy Cass Gottfried urfi tette, ki most aztán egyszerre ujra udvarolni kezd. Sőt még az is világos, hogy Gottfried nem is érezhet komoly szerelmet iránta, mert akkor nem viselné magát úgy, hogy az embereknek joga lenne olyat beszélniök róla, a miket beszélnek. Vagy tán azt

hiszi ő, hogy Nancy kisasszony neje lesz egy rossz uton járó embernek, legyen bár az földbirtokos is? Atyja házában ő ilyenhez nem volt szokva, mert az öreg a legjózanabb s legjobb embere volt az egész környéknek, ha kissé heves és hirtelen haragu is, mikor nem történt minden azonnal úgy, a mint akarta.

E gondolatok hirtelen futottak át Nancy agyán azalatt, a mig az ifjút az ajtóban állva megpillantá, egész addig, a mig lassan lovagolva eléje érkeztek. Szerencsére a squire is kijött, a két öreg úr zajosan üdvözlé egymást s a lárma védelme alatt Nancy alkalmat talált zavara és a magatartásában netalán észlelhető hanyagság elleplezésére, mig nyergéből oly erős karok emelték le, melyek őt csaknem nevetségesen könnyünek találták. Jó mentsége volt arra, hogy hirtelen a házba siessen, a hó kezdett tudniillik esni, azon vendégek boszantására, kik még uton voltak. Ezek azonban határozottan a csekély kisebbséget képezték, mert már délután megkezdődött a gyülekezés s a távolabbról jövő hölgyeknek alig maradt annyi ideje, hogy a theához átöltözhessenek, mely a bált megelőzőleg, tánczkedvet éleszteni volt hivatva.

A házban, mint Nancy belépett, zsongás-bongás volt hallható, melybe egy nyirettyü hangja vegyült, a konyhában játszva valami dalfélét; Lammeterék azonban oly vendégek voltak, kiknek érkezését már az emeleti ablakból észrevehették odafönn, mert Kimblené ő nagysága, ki ily

ünnepélyes alkalmakkor a háziasszony szerepét játszotta a vörös házban, Nancy elfogadására lejött a csarnokba, fölkisérendő őt a lépcsőkön. Kimblené a squire nővére s a doktor felesége volt, mely kettős méltóságának teriméje is egyenes arányban felelt meg, úgy, hogy a lépcsőn fölfelé vándorlás terhes volta alól szivesen menté föl önmagát, midőn Nancy kijelenté, hogy egyedül is eltalál a kék szobába, hol a Lammeter kisasszonyok málhái még reggel, a mint átküldettek, elhelyeztettek.

Aligha volt az egész házban egyetlen hálószoba, hol hölgyek ne mulattak vagy öltöztek volna, a hogy épen a tömérdek vendégágy beállítása miatt igen szükre szabott kis területen lehetett; s a mint Nancy belépett a kék szobába, nem kevesebb, mint hat hölgyet kellett udvariasan üdvözölnie. Igy első sorban, nem csekélyebb fontosságú két hölgy volt ott, mint a Gunn kisasszony, a lytherlvi borkereskedő leányai, a legujabb divat szerint szük szoknyába, mélyen kivágott kurta derekakba öltözve, kikre Ladbrook kisasszony (a régi majorból) félre nem ismerhető szégyenkezéssel, és birálgatással nézett. Ladbrook kisasszony egyrészt úgy vélte, hogy az ő ruhája alaposan bő lenne bármely Gunn kisasszonynak, másrészt mélyen sajnálta, hogy a Gunn kisasszonyok nem tanusítanak oly itélőképességet, a mit ő mutatna, ha helyökben volna, szemben a divat esztelen tulkapásaival.

Ott volt továbbá Ladbrookné, óriási főkötőjében, nyájasan mosolygott és e szavakat: «Majd csak nagysád után» — intézé egy hasonló állapotban levő hölgyhöz, ki udvariasan kinálgatta neki a tükör előtti elsőséget.

Alig üdvözlé Nancy a hölgyeket, midőn egy öregecske hölgy lépett elő, kinek nagy fehér mousselin kendője és reggeli főkötője teljesen elütő volt szomszédnői dudoros sárga selyem ruháitól és tornyos fejdiszeitől. Kimérten közelgett Nancyhoz, s édeskés lassu hangon így szólt:

— Húgom, reménylem, teljes jóllétben látlak.

Nancy kötelességszerüen csókolta meg a néni arczát s ép oly kedves kimértséggel válaszolt:

— Teljesen jól, köszönöm, néni, reménylem, önt is hasonlag láthatom.

— Köszönöm, hugom, egészségem jól szolgál most. Hogy van sógorom?

E köteles kérdések és válaszok addig folytak így, a mig apróra kiderült, hogy Lammeterék hál Isten teljesen jól vannak, Osgoodék nemkülönben s hogy Priscilla húgnak szintén meg kell csakhamar érkeznie, s hogy havazás alatt igen kellemetlen dolog lóháton utazni, habár a lovaglóruha kellő védelmet biztosít is. Aztán Nancy teljes formasággal bemutattatott nagynénje látogatóinak, Gunn kisasszonyoknak, kik az ő anyjával jó ismeretségben állott hölgynek leányai, habár jelenleg vállalkoztak elöször e tájjal megismer-

tető kiránduláshra, s e hölgyeket valóban meglepte az, hogy a világ e félreeső zugában is ily kedves megjelenésü, szép leánykát találnak, hogy most már méltán kiváncsiak voltak arra, minő ruhát fog ölteni Nancy, ha lovagló köntösét leveti. Nancy viszont, kinek gondolkozásmódja ép oly szerény és illemes volt, mint modora, azt jegyezte meg magában, hogy Gunn kisasszonyoknak inkább kemény vonásaik vannak, mint más egyéb; s hogy oly mélyen kivágott ruhát csakis azon esetben volna szabad viselniök, ha kiválóan szép vállaik lennének, azonban ezeknek fogyatékos volta következtében valami más okának kell e ruha viselésének lenni a hiuság helyett, valami olyannak, mely remélhetőleg sem az illemmel, sem az eszélyességgel nem áll ellentétben.

Meg volt győződve róla, a mint böröndjét fölnyitá, hogy Osgood nagynéni tökéletesen e véleményben van, mert Nancy gondolkozásmódja szakasztott olyan volt, mint nagynénjeé; általában mindenkit meglepett az a körülmény, hogy a rokonság Osgood ur révén jött létre köztük, holott ők lelkileg már annyira rokonok voltak, s bár az üdvözlés kimértségéből nem is sejtenők, nagynéni és hug kölcsönös nagy tisztelői voltak egymásnak Még az sem volt képes elhidegiteni őket egymás iránt, bármily fájdalmasan esett is az Osgood néninek, hogy Nancy kikosarazta unokabátyját, Osgood Gilbert urat (s épen a miatt tevé ezt a

lány, mert oly közeli rokona volt) s ez az agg hölgy azon elhatározásán mitsem változtatott, hogy néhány szép ősi ékszerét Nancyra hagyja; vegyen Gilbert ur akárkit is feleségül.

Hárman a hölgyek közül csakhamar elvonultak, Gunn kisasszonyoknak azonban nagyon kedvök szerint volt az, hogy Osgoodné ott maradt huga öltözködésénél, mi bizonyos tekintetben őket is feljogosítá arra, hogy a falusi szépség öltözködését végignézhessék. S ez valóban élvezet is volt, elkezdve a bőrönd felnyitásától, melyben minden levendula- és rózsaillatot lehelt, egészen a kis korall-nyakék fölcsatolásáig, mely takarosan illett a gyönyörü fehér nyakra. Nancy minden öltönydarabja kiválóan csinos és hótiszta volt, sehol azon esetlen redő vagy gyürődés, melynek nem ott lett volna a helye, nem egy fodor, melynek rendeltetése ne lett volna, még a gombostűk is szabályos rendben voltak a tűvánkosba beleszurkálva, mintát alkotva; ilyen volt az ő egyénisége is, kifogástalan csinos és tiszta mint egy madárka. Barna haja ugyan hátul egészen úgy volt nyirva, mint egy fiunak szokás, elől pedig ezernyi apró csigába rendezve s homlokára simitva, azonban nem volt a világon oly hajviselet, mely Nancy arczát és nyakát más formának mutathatta volna, mint csinosnak; s midőn végre öltözetét teljesen befejezve, ezüstszinü selyemruhájában, csipkenyakkendőjével, korall nyakékével és hasonló függőivel ott állott

Gunn kisasszonyok előtt, ezek nem találhattak rajta más kifogásolni valót, mint kezeit, melyeken meglátszott a vajköpülés, sajtkészitésés egyéb, még durvább munka nyoma.

Nancy pedig teljességgel nem szégyelte ezt, mert a mig öltözködött, arról csevegett nagynénjének, hogy tegnap kellett összecsomagolniok böröndjeiket Priscillával együtt, mert ma reggel kenyérsütés volt s ezenkivül még elindulás előtt egész tömeg huspástétomot készítettek a konyhanépség számára; a mint aztán ez érthető megjegyzéseket megtette, a vendéghölgyek felé fordult, belevonta őket is e társalgásba, nehogy udvariatlannak lássék, tudomást sem véve rólok.

Gunn kisasszonyok finom előkelőséggel mosolyogtak s elgondolták, mily szánalmas az ilyen gazdag falusi nép, mely eléggé tehetős oly értékes ruhák megvásárlására, (Nancy csipkéje és selyme valóban igen drága is volt), de tudatlanságban és köznapiságban nevelteti fel gyermekeit. Nancy csakugyan a «hús» helyett mindig «sóbafőtt»-et mondott, a «komorna» és «szobaleány» helyett «fehérnép»-et és «vászoncseléd»-et, »hintó» és «batár» helyett «szekeret», mi az oly hölgyekre nézve, kik Lytherly városka legelőkelőbb társaskörében voltak otthon, megbocsathatlanul bántó volt. Nancy, hiába, sohasem járt felsőbb iskolába a falusi «dedó»-nál, a szépirodalommal kötött ismeretsége sem terjedt tovább azon gyarló rimeknél, miket himzőkönyvéből a bárány és a

pásztorleány alá hímezett ki, s az összeadás és kivonás tudományában sem haladott messzibbre, mint hogy marokra fogható ezüst sillingeket és piczulákat elvett a szintén marokra fogható nagyobb összegből.

Aligha van ma oly szobaleány, ki ne tudna többet, mint Nancy kisasszony tudott; s ő benne mégis meg volt egy uri nőben megkivántató legfőbb kellék, — az igazságszeretet, a finom becsületérzés, mások iránti tiszteletttudás és gyöngéd modor, s ha ezeket a hibátlan helyesirásu szépségek nem tartanák elegendőnek a velök mérkőzhetésre, hozzátehetem, hogy Nancy kissé büszke, mondhatni rátartós volt s ép oly határozott magatartásu valamely alaptalan véleménynyel, mint egy ingatag szerelmessel szemben.

Priscilla nővéreért való aggodalma, mely öltözködése alatt csak fokozódott, e jókedvü hölgy beléptével magától enyészett el; a hidegség és a hó Priscillát csaknem egész pufókképüvé tette. Az első üdvözletek és kérdések után Nancyhoz fordult, tetőtől-talpig alaposan megszemlélte, aztán megfordította őt, hogy vajon hátulról nézve is ép oly kifogástalan-e?

— Hogy tetszenek ezek a ruhák, Osgood néni? — kérdé Priscilla, mig Nancy vetkeztetni segített neki.

— Nagyon csinosak, hugom, — mondá Osgoodné, némileg fokozott kimértséggel. (Priscillát ő mindig kissé nyersnek tartotta.)

— Kénytelen vagyok mindig ugyanazt viselni, a mit Nancy, habár öt évvel vagyok vénebb nálánál s rólam lerí az; hanem hát ő nem vesz mást magára, mint a milyet én, szereti, ha látják kettőnkön, hogy testvérek vagyunk. Mondom pedig eleget: az emberek az hiszik rólam, hogy én olyan fiatal- és csinosnak képzelem magamat abban a ruhában, a milyen ő. Pedig én nem nagyon rút vagyok, — nincs miért tagadnom, én az apám családjába ütöttem. Hanem 'sz tőlem ugyan..! Nemde ön is úgy gondolkozik? — s e szavakkal az egyik Gunn kisasszonyhoz fordult, azt hivén, hogy örömmel vesznek azok is részt e társalgás gyönyöreiben s nem vevén észre, hogy szabad gondolkozását, azok tetszését teljességgel nem nyerte meg.

— A csinosabbak közülünk a madárcsalogatók, ők úgy is elfogják előlünk a férfiakat. Különben én ugyan nem törődöm a férfiakkal, — hát ön, Gunn kisasszony? nem gondolnám, hogy ön talán törődnék velök. Na meg aztán, hogy egész nap azzal vesződjem, azon mérgelődjem, mit gondolnak ők egyikről-másikról, azon törjem a fejemet, mit csinálnak, ha nem látom őket, — az, mondtam elégszer Nancynak, bolondság, olyan fehérnépnek való, a kinek nincs apja s rendes otthonja, azt már én csak olyanokra hagyom, a kiknek nincs gazdasága, a mivel vesződjenek. A'szondom, legjobb férj a «Magad ura» s én legszivesebben annak engedelmeskedem. Persze, nem

kellemes dolog az olyannak, a ki azelőtt könyökig vájkált mindenben, egyszer csak odajárni valaki asztalához maradékért, alázkodva; de hál' Isten, apánk erős, egészséges ember, csupa élet, s ha mindjárt a kuczkóba való gyerekes öreg is lesz belőle, — az a mi élétünkön nem fog változtatni.

Az a kényes művelet, hogy szük szoknyáját fején áthuzhassa hajdíszének érzékeny sérelme nélkül, némi szünetre kényszeríté a beszédes Priscillát életnézlete gyors kifejtésében, — mit Osgoodné hirtelen föl is használt s fölkelve így szólt:

— Nemde, hugom, utánam jöttök? Gunn kisasszonyokkal mi előre megyünk.

— Nénikém, mondá Nancy, a mint egyedül maradtak, — te megsértetted a kisasszonyokat, úgy hiszem.

— Mit csináltam, gyerek? kérdé Priscilla megijedve.

— No igen, mikor azt kérdezted, hogy mindegy volna nekik, ha rutak volnának, — nagyon őszinte vagy mindig.

— Manót! mondottam azt? Lehet különben, hogy kiszaladt a számból, szerencse még, hogy egyebet nem mondottam, nagyon rosszul jövök ki az olyan népséggel, a melyik nem szereti, ha az igazat kimondják. Na különben, ha csak rút kell, hát nézz meg most, gyerek, ebben az ezüstszinselyem ruhában, mondtam neked, hogy olyan

sárga leszek benne, akár egy mályvavirág. Akárki is azt mondhatná, hogy madárijesztőnek hoztál magaddal.

— Nem, Priscikám, ne mondd azt. Hisz úgy kértelek, hogy vegyünk más selymet, a melyik neked jobban áll. Hisz a te választásodra biztam egészen, tudod, hogy úgy volt, — sietett Nancy önvédelmét előterjeszteni,

— Bolondság, gyermekem, hisz éltél-haltál ezért, s nem hiába, ez a szin gyönyörüen illik a te arczodhoz. Na, 'sz az kellene különben, hogy te is azt viseld, a mi az én vén pofámhoz illik. Az, a mit én nem látok helyesnek, összesen az, hogy egyformán öltözködjünk. Különben csinálj velem a mit akarsz, úgy is úgy volt azóta, a mióta először kezdettél járni tanulni. Ha a fejedbe vetted, hogy az árok szélén mégy végig, hát az árok szélén mentél végig; meg sem lehetett érte verni, mert olyan ártatlan és «fülegrán» voltál, akár csak egy kis százszorszép.

— Priskám, — mondá Nancy szeliden, mig a magáéhoz hasonló korall nyakéket Priscilla nyakára tette, mely az övé mellett meglehetősen elmaradt, — szivesen engedek mindig, ha csak lehet, de hát kik öltözzenek egyformán, ha a nővérek sem? Csak nem akarod tán, hogy úgy menjünk mindenfelé, mintha egymáshoz sem tartoznánk, — mi, a kiknek se anyánk, se több nővérünk nincs a kerek világon? Nekem az is mindegy, ha akár sajtszinü ruhát viselünk is,

inkább válaszd ki te s azt viselem, a mi neked jobban tetszik.

— Ehol van megint! Megint odakerültünk vissza, a honnan elindultunk, akár ha szombat estétől egész szombat reggelig beszélnénk is. Szép kis tréfa lesz majd, ha férjeden is így fogsz uralkodni, s mind ezt oly szelid hangon, mint mikor vizforraló vasfazék dúdol. Szeretem, ha a férfiakon uralkodnak.

— Ne beszélj így, Priska, — szólt Nancy elpirulva. Tudod, hogy sohsem megyek férjhez.

— Eh, te soha sem hiszed el, hogy a hur el is szakadhat, mondá Priscilla, kissé meggyürődött ruháját kisimitva és böröndjét bezárva. Kiért dolgozzam én akkor, ha atyánk majd meghal s te a fejedbe veszed, hogy aggszűz maradsz azért, a miért valaki nem úgy viseli magát, mint a hogy kellene. Elfogyott már a türelmem veled, — mindig azon az egy záptojáson kotlasz, mintha már friss sem volna az egész világon. Elég két nővérből egy aggszűz, s már az csak én leszek, mert a Mindenható is annak szánt engem. Na gyere, lemegyünk: a madárijesztő készen van, semmi sem hiányzik más rólam a hollók elriasztására, mint a fülbevalóim.

A mint a két Lammeter kisasszony lesétált a nagy terembe, úgy együtt, mindenki azt hihette rólok, a ki közelebbről nem ismerte őket, hogy a széles vállu, formátlan és vastag arczvonásu Priscilla és hugának teljes egyforma öltözése vagy az

egyiknek bolond hiuságából, vagy a másiknak azon roszakaratából származik, hogy az ellentét bemutatásával csak még jobban ragyogtathassa ritka szépségét. Azonban Priscilla jólelkü, önfeledt derültsége és egészséges emberismerete ép úgy megczáfolta az egyik véleményt, mint a menynyire Nancy szerény nyugodtsága és modora mindennél világosabban vallott a másik gyanusítással szemben csalfaság nélküli igaz lélekre.

A két hölgy számára diszhelyek voltak föntartva a nagy theaasztal fején s a tölgyburkolatu terem egész üdén és kedvesen nézett ki a sok fenyő-, tiszafa- és babérdíszben, melylyel a vén kert bőven ellátta az ünnepélyre. Nancy a legjobb akarattal sem tudott benső felindulásán uralkodni, midőn Gottfriedet megpillantá, ki felé tartott, hogy őt maga és a lelkész között fentartott helyre vezesse, mig Priscilla tulfelől atyjok és a squire között foglalt helyet. Bizonyára az is birt Nancyra befolyással, hogy az elutasított udvarló az egész faluban legtekintélyesebb család fiatal tagja, mely családnak oly tisztes, sőt páratlan nagy terme van, milyet ő még életében sohasem látott másutt, hol ő, ha akarja, mint ennek urnője, mint «madam Cass», a fiatal földes úr felesége uralkodhatik egykor. E körülmények magasztos szinben állíták saját küzdelmét lelki szemei elé, s csak növelték elhatározásának erejét, melylyel eldönté magában, hogy a legfényesebb állásu ember kérje is meg bár, sohasem lesz neje, ha

abban jellembeli kifogást találhat, s egyetlen oly férfinak sem ad jogot személye fölött, a ki a Gottfried emlékét képviselő s azért megőrzött száraz virágokat összeakarná dulni az ő lelkében. S Nancy valóban képes is volt arra, hogy az ily elhatározást sulyos körülmények között is megtartsa.

Könnyü elpirulásán kivül mi sem jelezte más e lelki küzdelmet rajta külsőleg akkor, mikor a Crackenthrop tiszteletes úr melletti széket elfoglalta; akközben is, mint mindenben általában, öntudatlanul oly csinos és kegyes volt, ajkai oly nyugodt szilárdsággal pihentek egymáson, hogy szinte bajos is lett volna őt izgatottan képzelni. A pap nem állhatta meg, hogy a csinos elpirulást megfelelő bók nélkül hagyja. Legkevésbbé sem volt negédes, vagy arisztokratikus, sőt ellenkezőleg, kedélyes, vidám tekintetü, csinos öreg urnak lehetett mondani, kinek álla körül dudorodó bő és hófehér nagy nyakkendője uralkodott egész alakjának többi részletei fölött, sőt ez személyes jellemvonásaira is sajátságos bélyeget nyomott, annyira, hogy e nyakkendőtől különválva képzelni egyéb tulajdonságait határozottan nehéz, sőt veszedelmes elvonatkoztatás lett volna.

— Aha, Nancy kisasszony, — szólt feléje fordítva nyakkendőjét s abban mozgó fejét, egyuttal kellemes mosolylyal tekintve le rája, — ha akárki azt merné mondani, hogy zord telünk van, kénytelen volnék kijelenteni, hogy Sylveszter estéjén piruló rózsákat láttam virulni, — úgy-e Gottfried ?

Gottfried nem válaszolt, sőt óvakodott is attól, hogy Nancyra erősebben ránézzen, mert habár az ily bókolások Raveloe ó-divatú előkelőbb világában a finom modorhoz hozzátartozókúl tekintettek, a szerelem hódolatának megvan a maga külön udvariassági nyilatkozata, melyet a műveletlen ember is könnyen megtanul. A squire azonban nem tudta oly nyugodtan nézni, hogy fia ily megfontolva haladjon utján. A napnak ennyire előhaladottabb óráiban a squire mindig kedélyesebb szokott lenni, mint a hogy őt a reggelizésnél láttuk s most egész rendén valónak találta, hogy családjának ősi szokásai szerint lármásan vidám és buzdító legyen; nagy ezüst burnótszelenczéjét folyvást körüljártatá, mindegyre kinálgatva szomszédait belőle, ha még annyiszor tértek is ki e kiváló kedvezmény igénybevétele elől.

A squire e perczig még csak az érkező családok fejeit üdvözölgeté beléptök alkalmával, hovatovább azonban mind nagyobb körben sugárzott vendégszeretete, mig végre eljutott egészen addig, hogy legfiatalabb vendégeinek is vállára veregetett s mutogatta, mennyire örül ittlétöknek: szilárdul meg lévén győződve arról, hogy azokat egész életökre boldoggá tette azon tudattal, hogy ugyanannak a községnek polgárai, melynek egy oly rendkivül derék úr, mint Cass squire is, ki őket meghivja házához s nyájasan beszélget velök. Kedélyességének ez ébredező időszakában is igen természetes volt, hogy fiának fogyatkozásait ellep-

lezni óhajtá, beszélvén és nézvén helyette a megfelelő módon.

— Hja, ja, — kezdé, odakinálva szelenczéjét Lammeter úrnak, ki már másodszor utasitá azt vissza merev főhajtással és kimért kézmozdulattal, — ilyen este mi vén sasok is azt szeretnők, ha megfiatalodhatnánk, mikor a tánczteremben a fagyöngy-ágat megpillantjuk. Igaz, hogy sok dolog elhitványodott az utolsó harmincz év alatt, — az öreg király betegsége óta sülyed az ország. De ha Nancy kisasszonyra nézek, el kell ismernem, hogy a leányok egy hajszálnyit sem engedtek azóta sem, — vigyen el a manó, ha csak egyet is láttam olyat az én időmben, ki vele kiállaná a versenyt, pedig akkor elég helyre ifju legény voltam s volt gondom a hajam viseletére. Nem akarom ezzel kegyedet megsérteni, madame, — tevé hozzá, udvarias főhajtással Crakenthropné felé, — kegyedet nem volt szerencsém azon korában ismerhetni, melyben most Nancy kisasszony van.

A papné, — egy jelentéktelen, örökké hunyorgató asszonyka, ki örökké babrálgatott csipkéje, arany óraláncza, vagy szalagjai körül és mindig forgatva fejét jobbra-balra, olyanforma hangot hallatott, mint egy kis sündisznó, a mely örökké szimatolgat és vinnyog, — most is hunyorítva fordult a squire felé és ezt sipogta:

— Oh semmi, semmi sértés!

A squire lendületes bókja Nancy irányában a

többi között Gottfriednek szánt diplomatikus jeladás is akart lenni; az öreg Lammeter is kiegyenesedett rá s az asztal fölött jóleső büszkeséggel pillantott át leányára. E tekintélyes és kissé merev öreg úr nem látott semmi különöset, megtisztelőt abban, ha családja és a squireé között rokoni kapcsolat jön létre; méltóságából mitsem engedett volna le ezért; csak jól esett neki, ha leányának ily hódolattal adóztak, hogy azonban esetleg beleegyezését megadja, ahhoz sok dolog megváltoztatása lesz az első föltétel. Kissé szikár, de erőteljes alkata, nyugodt és szabályos vonású arcza, melyet mintha csak sohasem tett volna szinessé bárminemű szenvedély, elütő volt nemcsak a vérmes squireétől, de a többi raveloei urétól is s minthogy összhangban állott kedvencz szójárásával, mely szerint «többet észszel, mint erővel!»

— Nancy kisasszony csodálatosan hajszálig olyan, mint édes anyja volt, nemde Kimble? — kérdé a szintén e néven tisztelhető kövér asszonyság, férjére pillantva.

«Doktor» Kimble azonban, (régebben a gyógyszerészek vidéken minden oklevél nélkül is bitorolgatták széltében e czimet) mint izgékony, vézna emberke zsebredugott kézzel valahol a teremben sürgött ekkor is, hölgybetegeinek kedveskedve orvosi részrehajlatlansággal s mindenütt szivesen látott társalgó levén, ősi jusson, doktorképen; — pedig ő nem volt holmi olyan éhenhaló patikus, ki betegeket fogni indul ki s mind-

össze annyi jövedelemre tesz szert, a mennyiből épen a lovát menti meg az éhenveszéstől, hanem meglehetősen tehetős ember, kinek legalább is oly háztartása volt, mint betegei leggazdagabbjának.

Évek hosszu során át Kimblenek hitták a raveloei doktort, a Kimble név ős-doktori névvé lett; s bizonyára nehéz volt mindenkinek elkeseredés nélkül gondolni azon leverő körülményre, hogy a jelenlegi Kimblenek nincs fia, s e szerint praxisa valamely szép napon egyszerre csak átszáll valami olyan, teljességgel nem doktorilag hangzó Szabóra vagy Kovácsra. Az előrelátóbbak már eszeltek is ki valamivel természetesebb doktori neveket is ez esetre.

— Hozzám szóltál, kedvesem? — szólt a doktor, hirtelen ott teremve élte párja mellett, a mint azonban nagy előrelátással egyszerre fölfogta, hogy kedves hitveséből jobban kifogyott a szusz, hogysem kérdését ismételhesse, azonnal tovább kezdett beszélni: — Aha, Priscilla nagyságod látása emlékeztet azokra a pompás sonkapástétomokra. Reménylem, a készlet nem fogyott még ki teljesen?

— De igen, doktor, annak már vége, — válaszolt Priscilla, de merem állítani, hogy a legközelebbiek ép olyanok lesznek. Az én sonkapástétomomra nincs befolyása a körülményeknek.

— Nem úgy, mint a te doktori kotyfolásaidra, Kimble, he? Sokszor elfelejtik a betegeid bevenni

az orvosságaidat, mi? — szólt közbe a squire, ki a doktorokat és orvosságokat csak olybá vette, mint némely őszinte hivek az egyházat s a papságot, — szivesen gunyolva őket egészséges korában, de annál türelmetlenebbül várva segélyt azoktól, ha baja lett. Megpöczczentette szelenczéjét és diadalmas nevetéssel nézett körül.

— Ah, ah, mily csipős élcze van az én kedves Priscilla barátnőmnek, — szólt a doktor, ki szivesebben ismerte inkább el egy hölgy, mint a sógor ur győzelmét. — A borsot megtartja a társalgás füszerezésére, ezért nem túlborsosak a pástétomai. A feleségem meg soha sem tudja igazában, mit válaszoljon, de ha néha megharagítom, másnap bizton összeégeti, a torkomat borssal, vagy kólyikát csinál vizes zöldséggel. Borzadalmas dörgedelem! — zárá be szavait az élénk doktor, elfintorított arczczal.

— Na, hallott már valaki ilyet? — szólal fel Kimblené s dupla tokája rezgett a nevetéstől, a mint Crackenthropnéhoz fordult, ki pislogott és bólintgatott s mosolyogni iparkodott, a mi azonban a körülmények hatalma folytán ujabb czinczogássá és halk nesszé változott.

— Azt hiszem, az ilyen «borzadalmas dörgedelem» előidézése régi szokása a doktoroknak, ha a beteg nem akarja valami orvosságtokat bevenni; nemde Kimble? — kérdé a lelkész.

— Sohsem haragszunk azért a betegeinkre, — válaszolt Kimble, — csak akkor, ha elhagynak

bennünket, mert többé reczipékkel nem állhatunk boszút rajtok. Hohó, Nuncy kisasszony, — kiáltott föl ezután, hirtelen ott teremve a leány oldala mellett, — reménylem, nem felejté el ígéretét. Egy tánczot kell számomra föntartania, — emlékszik?

— Ejha, Kimble, ne rohanj már ajtóstúl a házba, — szólt közbe a squire. — Hagyd a fiatalokat békében. Azt hiszem, meg is gyűlne a bajod Gottfried fiammal, ha az orra elől elvinnéd Nancyt. Biztosra veszem, hogy az első tánczra lefoglalta, nemde, fiatal ember? — kérdé, hátravetve magát ülésében s Gottfriedre nézve, — csak fölkérted Nancy kisasszonyt, hogy veled nyissa meg a tánczot?

Gottfried, kit ez újabb kézzelfogható czélzás Nancyra igen kellemetlenül érintett s rémületbe ejtett az a gondolat, hogy milyen vége lesz ennek, ha atyja, szokásos önfeláldozásával adva példát, vacsora alatt és azután alaposan neki lát az ivásnak, — nem tehetett egyebet, mint azt, hogy a lehető legkevesebb elfogultsággal forduljon Nancyhoz, mondva:

— Nem; eddigelé még nem kértem föl, de reménylem, hogy a kisasszony nem ad kosarat, ha más meg nem előzött.

— Nem vagyok még elígérkezve, — válaszolt Nancy nyugodtan, könnyed elpirulással.

Ha Gottfried úrfi a tánczra szóló ígéretből némi reményt akart építeni, — e szavak eléggé

kijózaníthatták volna s a leánynak sem kellett udvariatlannak lennie.

— Akkor, reménylem, nincs ellenére, ha fölkérem, — szólt Gottfried, ki kezdé elveszteni érzékét az iránt, hogy tán kellemetlennek is lehetne mondani e dolgot.

— Nem, nincs ellenemre, — válaszolt Nancy hidegen.

— Mennykőbe, szerencsés ficzkó vagy Gottfried, — mondá Kimble bácsi, — na, s mivel öcsém vagy, nem akarlak kiütni a nyeregből. Mert 'sz nem volnék még magam sem olyan öreg, úgy-e, édesem? — kérdé visszaszökdécselve felesége mellé. — Nem veheted rossz néven, angyalom, ha utánad másodszor is megnősülök, — természetesen, előbb alaposan megsiratlak.

— Eredj, eredj, végy egy csésze theát s maradj valahára veszteg, válaszolt a jólelkű Kimblené, némileg büszkén férjére, mint a kiről biztosan hitte, hogy az egész társaság okvetlenül szellemesnek és élvezetesnek találja. Hátha még a kártyázás alatt nem lenne oly ingerlékeny!

A míg a tekintélyesebb egyének így fűszerezték theájokat, mindinkább hallatszott egy hegedű közeledése s mindinkább észre volt vehető a fiatalság türelmetlensége, mely a vacsora hosszadalmasságát illette.

— Hogyan, Salamon van odakinn a másik szobában s a kedvencz nótámat játszsza, — mondá

a squire, — azt hiszem, a «Kenderhajú szántóvető»-t, azt jelenti ez, hogy sokáig várakoztattuk őt. Bob! — fordult nyurga harmadik fiához, ki a terem túlsó végében lézengett, — nyiss ajtót, szólj ki Salamonnak, hogy jőjjön be, hadd halljuk a szép szót.

Bob engedelmeskedett s erre Salamon belépett, folyvást hegedülve, mert a világért sem szakított volna meg valamely dallamot.

— Ide, Salamon, — mondá a squire pártfogói nagy hangon. — Jer körül, vén czimbora; megismertem mindjárt, a «Kenderhajú szántóvető» volt az. Nincs több olyan nóta ezen a világon.

Macey Salamon, egy czingár, de erőteljes vén emberke, kinek dús fehér haja csaknem a vállát verte, odavándorolt a kijelölt helyre, s alázatosan hajlongva, tovább hegedűlt, mintha csak azt mondotta volna hogy igen tiszteli a társaságot, de a hangjegykulcsot még annál is jobban. A mint megismételte a nótát és hegedűjét lebocsátá, meghajolt a squire és a pap felé, így szólva:

— Reménylem, nagyságodat és főtisztelendőségedet teljes jóllétben üdvözölhetem, jó egészséget, hosszú életet és boldog újévet kivánok. Ugyanezt kívánom tekintetes Lammeter úrnak, s a többi uraságnak, asszonyságnak és a fiatal kisasszonyoknak.

A míg e szavakat elmondta, minden irány-

ban szorgalmasan hajlongott, nehogy bárki iránt is elmulaszsza a köteles tiszteletadást. S erre rögtön újra játszani kezdett és pedig oly nótára gyújta rá, melylyel tudta, hogy Lammeter úrnak örömet szerez.

— Köszönöm Salamon, köszönöm, — mondá Lammeter úr, a mint a nóta elvégződött. — Ez a «Dombon át, messze túl» volt. Szegény jó atyám mindig azt szokta mondani, mikor e dalt halotta: «Ah fiú, dombon át, messze túlról jövök». Van egész sereg nóta, a melyikkel soha nem jövök tisztába, hanem ez én nekem olyan, mint a fekete rigó éneke, olyan érthető. Azt hiszem, hogy már a név is sokat tesz, sok függ a dallamnál a rímtől.

Salamon azonban türelmetlen volt, hogy újra játszhassék, s azért élénken kapott újra húrjaiba, a «Sir Roger de Coverley» czímü dallamot játszva, mire általános széktologatás kezdődött, s a fölkelő vendégsereg kaczagott, nevetgélt.

— Jó, jó, Salamon, tudjuk, mit tesz az, — mondá a squire, szintén fölemelkedve. — Itt az ideje, hogy a tánczhoz lássunk, mi? Na, vezess hát, mi követünk.

Igy aztán Salamon, fehér fejét féloldalt hajtva s erélyesen játszva, megindult a fehér terem felé igyekező vídám menet élén. A teremben a fagyöngy-ág ott díszelgett, aláfüggve, zöld ágai és piros bogyói közül, ezernyi faggyúgyertya

fénye csillogott elő, visszaverődve a régi divatú, körded, hasszukás tűkörben, mely mind együtt fényes díszitésnek volt mondható. S milyen volt a menet is! A vén Salamon levásott ruháiban, lengő ősz hajával, mintha csak hegedűjének varázshatalma által csalogatná maga után az előkelő társaságot, — közte tisztes matrónákat turbán-alakú főkötőikben, sőt a papnét is, kinek egyenesen fölfelé meredő dísztolla épen a squire válláig ért, — csinos leánykákat, kik teljes tudatával voltak annak, hogy igen rövid a pruszlikjok és ránczatlan a szoknyájok, — termetes papákat tarka-barka hosszú mellényeikkel s piros-pozsgás fiúkat, kik többnyire ügyetlenek és szégyenlősek voltak rövid nadrágaik- és hosszú kabátjaikban.

Az egyházfi s néhány kiváltságosa a falúnak, kiknek megengedtetett, hogy e nagy esemény szemtanúi lehessenek, már ott ültek ekkor a számukra odakészitett padokon az ajtó mellett, s e gyülekezet örvendetes meglepetéssel látta, miként indulnak tánczra a párok; a squire nyitotta meg a papnéval, a pap Osgoodnéval. Úgy történt, a mint kellett, a hogy általában már szokás volt s Raveloe alkotmánya mintegy új szentesitést nyert e szertartás által. Teljességgel nem tekintették ott illetlen könnyelműségnek a hajlottabb és a középkorú urak részéről, ha egyet-kettőt fordultak, mielőtt a kártyához látnak, sőt ellenkezőleg: társadalmi állásuk kötelességének tartotta

azt mindenki. Miből is állott volna az egyébből, minthogy a megfelelő idő alatt vígan legyenek, egymást gyakran látogassák, egymásnak baromfit és egyéb szárnyast küldözzenek ajándékúl, régen elfogadott bókokat cseréljenek ki különösen hagyományos módon, sokszor megpróbált tréfákat követve el egymáson s arra kényszerítve vendégeiket, hogy csupa udvariasságból torkig egyék magokat s ők is hasonlag annyit ettek és ittak a szomszédnál, a mennyi csak beléjök fért, bebizonyítandó, hogy jól esett.

E társadalmi kötelességek teljesítésében a papnak kellett jó példával előljárnia. Máskép a raveloeiak, hacsak valami különös kinyilatkoztatás útján nem, ugyan sohsem jöttek volna arra, hogy a papnak voltaképen sápadtképű ájtatossági intőnek kellene lennie, nem pedig egy eszes, de szintén gyarló embernek, kinek kizárólagos joga van arra, hogy prédikáljon, kereszteljen, eskessen, temessen, ez utóbbival együtt természetesen a sír helyéért is pénzt vegyen és kepét szedjen. A mi e jogát illeti, természetes, hogy némi morgásra is adott alkalmat, ez azonban nem csapott át a vallástalanságba, csak olyan volt, mint mikor a sok eső miatt zúgolódtak, a mi szintén nem járt istentelen daczolással, hanem jóval inkább azon kegyes óhajtássá változott, hogy bár mielőbb szép időt hozna az imádság.

Nem forgott fönn tehát ok arra, mért ne vehetne részt a tánczban a pap ép úgy, mint a

squire; másrészt Macey uram sem érzé magát hivatalos minőségében arra kötelezve, hogy fölebbvalójának e ténybeli működését kihagyja általános bírálgatásából, melylyel egy oly rendkívül éles elméjű ember gyarló embertársai minden ügyét-baját kísérni tartozik.

— A squire könnyedén szökdécsel testességéhez arányozva, — mondá a kritikus egyházfi, — hatalmasakat dobbant. Hanem nézzék kigyelmetek Lammeter urat, úgy egyik se viszi, e'hiszem; akár csak egy katona, úgy tartja a fejét, nem is olyan vaskos, mint a legtöbb öreg uraság, — — ezek mindjárt elhájasodnak, — a lába szára is teszi. A tiszteletes tartása se rossz, de a lábszárai nem sokat érnek, alant kicsit elvastagodtak, nem ártana, ha a két térde közelebb volna egymáshoz, no de így is elcsúszik, csak elcsúszik valahogy. De aztán egyik se tud olyan szép lendületesen hadonászni a kezével, mint a squire.

— Ha tartásról szól kigyelmed, a hol van Osgoodné nagysás asszony, — mondá Winthrop Béni, ki a kis Áront tartotta az ölében. — Úgy tipeg az apró lépéseivel, az ember szinte azt sem látja, megy-e, akárcsak apró kerekek volnának a lábai alatt. Egy nappal sem látszik vénebbnek, mint tavaly ilyenkor: a legjobban megtermett asszonyság valamennyi közt; egy sincs olyan.

— Nem szóltam arról, hogy teremnek az asszonyok, — válaszolt Macey uram némi meg-

vetéssel. — Se nadrágot, se kabátot nem viselvén, termetükről nem szólhatok.

— Apókám, — szólalt meg Áron, ki lábával folytonosan taktust ütött a zenéhez, — hogy van a kokastollyú a tiszteletesné fejibe dugva? Kis lyuk van rajta, mint a tollap dámon?

— Csitt, gyerek, csitt, az asszonyságok tudják, hogy öltöznek, ez is úgy van, — csititá apja a kis kíváncsit, halkan azonban, az egyházfihoz fordulva, hozzátevé: — olyan pucczos vele, akár egy rövidnyakú tintásflaskó a beledugott lúdtollal. Hej, nézd la, ahol most a fiatal úr indul neki Nancy kisasszonynyal. Ez aztán helyre fehérszemély! akárcsak a tejben úszó rózsa, nincs itt egy sem, a kit csak egy nap is lehetne emlegetni vele. Sohsem csodálkozom rajta, ha majd Cassné tekintetes asszonynyá lesz egy szép nap, s bizony igazsággal: bizony olyan összeillő pár nincs is. A Gottfried úrfi termetén csak nem talál kivetni valót, Macey, mi? — fogadok egy garasba.

Az egyházfi elhúzta a száját, fejét egészen féloldalt fordította, s hüvelykujjait oly gyorsan kezdé forgatni egymáskörül, mint a hogy Gottfriedet tánczolni látta. S aztán így sommázta véleményét.

— Altestében elég csinos, de a lapoczkái nagyon gömbölyüek. A kabátjai meg, a miket a flittoni szabó varr neki, nyomorúságosan vannak szabva azért a borsos árért.

— Na, Macey uram, mi ketten nem illenénk össze, — szólt Béni kissé boszúsan e kapczáskodás miatt. — Tudja, ha én egy jó pohár sört kapok, benyakalom Isten igazában s az aztán jól esik, — nem pedig, hogy még azután szagolhassam, nézegessem, mit is lehetne gáncsolni benne? Szeretném látni, tudna-e kigyelmed ügyesebb, csínosabb fiatal urat mutatni, mint Gottfried úrfit, a ki fürgébben tudná aprózni s vídámabb kinézésű volna, ha ő hát úgy Isten igazába' vígadni akar.

— Püff neki! — válaszolt az egyházfi, túlszigorra erőltetve e kihívó hang által, — egyéb is kell oda, pe'g ő jórészt olyan, akárcsak a naponsült czipó. Még attól is félek, hogy az ötödik kerék is hiányzik nála, különben miért hagyta volna befonatni magát azáltal a naplopó Dunsey által, a kit senki sem látott azóta; miért hagyta volna azt a finom lovat úgy pórul járni, — mindenki mondta. Osztán egy darabig örökkétig ott legyeskedett Nancy kisasszony körül, aztán megint egyszerre csak úgy elpárolgott onnan, akár csak — teszem azt — a forró leves gőze. Már én nem úgy tettem, mikor udvarolgattam.

— Tán Nancy kisasszony elrettentette, — a kigyelmed galambja pe'g nem tett úgy, — vélte Béni.

— Persze, nem tett úgy, — válaszolt Macey uram nyomatékosan. — Mielőtt én a'szontam:

«piff», kieszeltem jól, hogy mást ne mondhasson rá, mint azt, hogy «paff», — azt is elég sebten. Sohsem tátogattam a számat úgy, mint az éhes kutya, a melyik összecsattintja a fogát egy légy után is, mert 'sz nincs egyetbet mit nyelnie.

— Na, — mondá Béni, — Nancy kisasszony is e'iszem, megint megjuhászkodik maid, látszik, Gottfried úrfi sem olyan roszkedvű ma este, ahol már vezeti is félre, hogy leüljenek, a mint vége van a táncznak ; e bi'on már csak olyan édelgés lesz, ha jól arányzom.

Azonban nem a Béni által képzelt gyöngéd ok miatt hagyták abba a tánczot Nancy és Gottfried. A párok szorongó tömegében egy kis szerencsétlenség esett Nancy ruháján, mely elég rövid volt elől arra, hogy a leány idomos bokái láthatók legyenek s elég hosszú hátúl, hogy a squire vaskos lába alá jusson, — így aztán a varratoknál néhány szakadás támadt, mely Priscilla nővéri gyöngéd aggodalmait és Nancy mély bánatát egyaránt előidézte. Lehet valaki szerelmi gondolatokkal elfoglalva s azért mégis bajosan veszti el érzékét a porsátrának külső burkolatán mutatkozó rendetlenség iránt.

Nancy is, alig végezte be Gottfrieddel a megkezdett tánczfigurát, mélyen elpirulva jelenté ki, hogy le kell addig ülnie, a míg Priscilla föl nem keresi őt ; mert a két nővér már pár susogó szót s egy jelentős pillantást váltott egymással. Csakis

ily kényszerítő körülmény bírta rá Nancyt arra, hogy Gottfriednek alkalmat nyújtson a vele félreülhetésre. Gottfried a maga részéről annyira boldog és önfeledt volt a «ländler»-táncz hosszantartó ígézete alatt, hogy a leányka zavarára elég merész és hajlandó volt őt beleegyezése nélkül is a szomszédos kis szoba felé vezetni, hol a kártyaasztalok voltak.

— Oh nem, köszönöm, — szólt Nancy hidegen, a mint észrevette gavallérja szándékát, — nem oda. Itt várom meg Priscillát, a míg utánam jöhet. Sajnálom, hogy félbeszakítottam az ön tánczát, boszús vagyok magamra érte.

— De tán jobb volna, ha odabenn egyedül lehetne, — szólt Gottfried ravaszul, — magára hagyom majd addig, a míg nővére megérkezik.

Ezt a lehető legközönyősebb hangon mondá. Az ajánlat kellemes volt s épen az, mire Nancy vágyódott, de hogy Gottfried így szólhatott, az a leányt mégis bántotta kissé. Beléptek hát a szobába s Nancy az egyik kártyaasztal melletti székre ült, — ez volt a legmerevebb s legmegközelíthetlenebb helyzet, melyet csak választhatott.

— Köszönet, uram, — szólt aztán, — nem akarom önt tovább fárasztani. Sajnálom, hogy ily szerencsétlen párja volt.

— Elég barátságtalan dolog öntől, — válaszolt Gottfried, ott állva mellette, a távozási

szándék legcsekélyebb jele nélkül, — ha azt sajnálja, hogy velem tánczolt.

— Oh, semmi barátságtalant nem akartam azzal mondani, — szólt újra Nancy és kétségbeejtőleg csinos és takaros volt. — Urak számára, kiknek annyi gyönyörűség kínálkozik, egy tánc csekély valami.

— Ön tudja, hogy ez nem áll. Azt is tudja jól, hogy egy forduló önnel, több számomra a világ összes gyönyörűségeinél.

Régóta, nagyon régóta nem nyilatkozott Gottfried ily őszintén s Nancy el is bámult rajta. Vele született méltósága azonban és ösztönszerű tartózkodása minden izgalom mutatásától megkímélte őt a meglepetés mozdulatától, összesen kissé nyomatékosabban hangsúlyozá szavait:

— Nem épen, Gottfried úr, valóban nem tudtam ezt, s jó okom volt rá, hogy ellenkezőleg vélekedjem. Ha pedig úgy is volna, nem óhajtom hallani.

— Tehát sohasem fog nekem megbocsátani, Nancy, sohasem lesz jobb véleménynyel, bármi történjék is, nem hiszi, hogy a jelen képes jóvátenni a mult tévedéseit? Még akkor sem, ha megjavulok és fölhagyok mindennel, a mi önnek nem tetszik?

Gottfried félig-meddig tudatával volt annak, hogy ez alkalommal most, Nancyval egyedül lehetni, magánkívüli állapotba helyezi őt, de

szavait vak szenvedély súgja neki. Nancy is rendkívül izgatott lett azon látkör megnyilására, melyet Gottfried szavai tártak föl előtte, azonban ép e szorongattatása ébreszté fel egész önuralmát.

— Ha bárki is megjavul, örülnöm kell rajta, Gottfried úr, — mondá aztán, s hangján semmi változás nem volt érezhető, — azt azonban még jobban szeretném, ha megjavulásra általában szükség sem volna.

— Ön keményszívű, Nancy, — szólt Gottfried ingerűlten. — Ön egy szavával fölbátorithatna, hogy jóravaló ember legyen belőlem. Nyomorult vagyok, — jó, de önben meg nincs érzés.

— Azt hiszem, az érzés hiányával inkább lehet azt a felet vádolni, a melyik az első hibát elkövette, — szólt Nancy, akarata ellenére is földobbantva kissé.

Gottfried el volt ragadtatva e kis villámlás által, úgy szerette volna ezt egy kis szóváltásra fölhasználni. Nancy oly nyugodt és szilárd volt, de még mindig nem volt egészen közönyös iránta, ha mindjárt —

Gottfried reményeit a meginduló vitára teljesen tönkre tette Priscilla belépése, ki nagy búzgalommal sietett húgához:

— Kedves szívem, jer, nézzem, mi baja a ruhádnak, gyermek?

— Úgy hiszem, jó lesz, ha távozom, — kérdé Gottfried Priscillától.

— Bánom is én, megy vagy marad, — válaszolt az őszinte hölgy, zsebében keresgélve valamit, gondos arczczal.

— Óhajtja kegyed, hogy menjek? — fordult erre a fiatal ember Nancyhoz, ki nénje kívánságára fölállott ezalatt.

— A hogy tetszik, — mondá Nancy, előbbi hidegvérét visszanyerni óhajtva, s aggódva pillantott le ruhája szegélyzetére.

— Akkor maradok, — szólt Gottfried, azzal a daczos elhatározással, hogy ma fenékig élvezi az est gyönyörét s a holnapra nem gondol.

XII. FEJEZET.

Marner új kincse.

A míg Cass Gottfried az önfeledtség italát élvezé Nancy édes közelében, kiűzvén fejéből titkos házasságára emlékeztető minden gondolatot, mely más perczekben annyira kínozta, hogy még az áldott napsugarat is megutáltatá vele, — Gottfried felesége bizonytalan, lassú léptekkel haladt át a Raveloe felé vivő hófödte úton, gyermekét tartva karjai között.

E vándorlás, hogy épen Sylvester estéjére esett, az jól kieszelt boszú műve volt, melyet rég viselt szívében Molly, a mióta Gottfried egyszer haragjában kijelenté, hogy előbb meghal, sem-

hogy nyiltan nejéül vallja. Tudta a nő, hogy Sylvester-este nagy társaság van együtt mindig a vörös házban: férje ott nevetgél, s mások mosolyaiban édeleg, elrejtve szive legtitkosabb zúgába felesége létezésének tudatát. De ő majd megrontja örömét: majd megjelenik ő ott szennyes rongyaiban, elfonnyadt arczával, mely egykor híres szép volt, gyermekével, kinek szemei, haja, szakasztott olyanok, mint Gottfriedé, s bemutatja magát a squirenak, mint legidősebb fia nejét.

Sajátságos dolog, hogy egy nyomorult mindig vígaszt talál abban, ha nyomorát olyanok igaztalanságának tudhatja be, kik kevésbbé nyomorultak nálánál. Molly tiszta tudatával bírt annak, hogy szennyes rongyait nem férje elhanyagolásának, hanem a mákony ellenállhatlan démonjának tulajdoníthatja, mely testét-lelkét rabjává tevé, s csakis egy csöpp anyai szeretet volt az, mely eddig visszatartá attól, hogy gyermekének is ne adjon abból, mikor éhezik. A nő jól tudta ezt s mégis nyomorának megszámlálhatlan perczeiben, inségének és elvetemültségének tudata határtalan bosszúvágygyá fajult Gottfried ellen.

— Neki jó dolga van», — gondolta ilyenkor magában, s ha jogait érvényesítené, szintén osztoznék férje jóllétében. Az a tudat, hogy férje megbánta házasságát és szenved e miatt, csak növelte boszúvágyát. Igaz és nemes gondola-

taink még a legtisztább légben, az ég és földről szóló legnemesebb tanok tudatában sincsenek oly igen sűrűen, — hogyan tévedhettek volna tehát e fehér szárnyú fényes égi küldöttek Molly méregkamrájába, hol nemesebb emlékek nem honoltak, mint egy piros szalagos csaplárleány s parlagi gavallérok vastag tréfáinak emlékezete.

Jó korán indult útjára, útközben azonban elidőzött, kényelmesebbnek találva, ha meleg tűzhely mellől várja be a havazás megszüntét. Tovább ácsorgott ott, mint gondolta volna, s a mint most újra a zordon havas út hosszán botorkált, még boszúvágyának izgalma sem volt képes őt fentartani. Hét óra volt s Raveloe már ott látszott előtte, az egyhangú utakon azonban nem volt annyira jártas, hogy tudhatta volna, menynyire lehet vándorlása czéljától. Enyhülésre vágyott s ilyenül csak egyet ismert, — a keblében hordott, megszokott démont; előhúzta tehát az üvegcsét, de egy pillanatig habozott, mielőtt a fekete folyadék maradékát kiüríté. E pillanatban az anyai szeretet a kínteljes eszmélet megtartása mellett, az édes feledés ellen harczolt; inkább tűrje a fájdalmas lankadtságot, minthogy gyermekét ölelő karjai bágyadtan zsibbadjanak el, s ne érezzék többé a kedves terhet.

A következő pillanatban azonban Molly már eldobta, — nem az ital maradékát, hanem a kiürített üvegcsét. S ujra tovább haladott, míg a felhők összehúzódtak s közülök alig tört át az

elfátyolozott csillagok fénye; csipős szél támadt, mióta a havazás megszünt. A nő mind lankadtabban támolygott odább s karjai már csak gépileg tarták alvó gyermekét keblén.

Lassacskán a démon is megkezdé munkáját; a fáradtság s a hideg segélyére voltak. Csakhamar egyéb vágyat sem érzett a nő, mint azt, mely valamennyit elnyomta benne, — hogy lefeküdjék és aludjék. Odáig jutott el utján, hol a gyalog ut mentén nem volt többé sövény s ott bizonytalanul botorkált, képtelenül arra, hogy bármely tárgyat is meg tudjon különböztetni a környező nagy fehérség s az erősbödő csillagfény daczára is. Egy magányos rekettyebokor mellé rogyott, a vánkos elég lágy volt, s az ágy, a hó, szintén, hidegét nem érezte; azzal, hogy gyermeke fölébred, sírni fog, kábultságában nem törődött. Karjai azonban még mindig gépileg össze voltak kulcsolódva, s a kicsike oly édesen aludt ott karjaiban, mintha selyemágyban ringatták volna el.

Végre bekövetkezett a teljes megmerevülés: ujjai elveszték erejöket, karjai elzsibbadtak, a kedves kis fej alácsuszott anyja kebléről s a nagy kék szemek kerekre nyitva bámultak ki a hideg csillagok világába. Legelőször halk, félénk hangon hivta «mamá»-t, s a kicsike közelebb huzódott a meleg kebel és karok által adott kis fészkéhez; azonban mama füle süket volt s a kebel puha vánkosa mind jobban sülyedni kezdett. A mint aztán a gyermek már anyja térdeig lecsú-

szott s a hótól egészen csatakos lett, hirtelen ragyogó fény ötlött szemeibe a fehér hólepel felett; figyelmét azonnal magára vonta teljesen és hirtelen (a mint gyermekeknél látunk is ily gyors átmenetet) az a kis fénypont, mely feléje közeledni látszott, s mégsem akart odajönni egészen.

Meg kell fognia azt a kis fényes dolgot, — a gyermek hirtelen neki indult négykézláb, kinyujtva egyik kezét a fény után, hogy megfoghassa. Hanem a fény nem hagyta magát ott az uton megfogatni, a kicsike tehát fölemelte a fejét, körülnézve, hogy honnan jöhet vajjon e ravasz fény? Nagyon fényes helyről jött, a kis szegény tehát lábra állott, átbotorkált a havon, miközben az ócska, piszkos kendőt, melybe takargatva volt, maga után huzta s ellapított kis kalapja a hátára csúszott, — így jutott el Silas Marner kunyhójának nyitott ajtajáig, s egyenesen a tűzhelyig tartott, melyen üszkökből és szikrákból álló fényes tűz lobogott vigan, egészen átmelegítve az ócska zsákot (Silas felöltőjét), mely száradni volt a téglaföldre terítve.

A kis szegény, ki órakig magára volt hagyatva, azonnal odakuporodott a zsákra, apró kezecskéit jóleső megelégedéssel terjeszté a tűz felé, érthetetlen hangokban beszélgetve a nyájas melegü tűzzel, mint egy ujonnan kibujt kis libucz, mely kezdi magát jól érezni e tojáshéjon kivüli világban. A tűznek azonban altató hatása volt, az aranyhaju fejecske odasülyedt a zsákra s a

nagy égkék szemeket elfödték az áttetsző, finom szemhéjak.

De hol lehetett Marner ezalatt, mig ez idegen látogatás érte tűzhelyét? Ott volt a kunyhóban, de nem látta a gyermeket. Mióta kincsét ellopták, azóta hétszámra nyitva szokta hagyni ajtaját, ki-kinézegetve koronként, azt hivén, hogy visszajön az aranya úgy magától, vagy valami nyoma támad, hire jön, csak éberen kell őrködnie, hogy azonnal megfoghassa. Főleg éjjelenként, mikor nem vette igénybe szövőszéke, mindig azon töprenkedett, a minek határozott czélját maga se tudta volna adni, s mi bajosan is érthető mások, mint az olyanok előtt, kiket elkeserítő csapás fosztott meg valamely legkedvesebbtől. Alkonyatkor s egész addig, mig csak az éj sötéte alá nem borult, folyvást kitegintgetett Silas a kőbánya melletti szűk láthatárra, erőltetve látását és hallását, nem annyira remélve, mint inkább nyugtalan sovárgásban.

Ma reggel mondotta neki az egyik szomszédja, hogy Sylvester napja van, maradjon fönn az éjjel, hallgassa meg, mint harangozzák ki az ó-évet s üdvözlik harangszóval az ujat, a mi szerencsét hoz majd neki s tán pénzét is visszaszerzi. Az ilyen mondás csak egyike volt a raveloeiek nyájas tréfáinak, milyeket a féleszü, hóbortos fösvénynyel szemben helyén valónak tartottak, de tán ennek is volt befolyása arra, hogy Silas rendkivül izgatott lőn.

Az alkony beállta óta mindegyre nyitogatta ajtaját, de megint becsukta ujra, a mint a tájat a hulló hótól befujva látta. Mikor aztán legutoljára ajtót nyitott, a havazás megszünt már s a fellegek kezdettek oszlani. Marner az ajtóban állva maradt egy ideig, figyelt és kinézegetett; csakugyan közeledett is valami az uton feléje, de ő nem vette észre; a nagy némaság és folyton tartó havas térség csak ridegebbé tette az ő magányát és sóvárgását kétségbeeséssé kezdte átváltoztatni. Visszafordult szobájába, már meg is markolta a kilincset, hogy becsukja ajtaját, de még sem zárta be; ekkorra már hatalmába kerité őt ismét az a görcsroham, melynek láthatlan ereje elvevé érzékeit egy időre s ő ott állott sirszoborkint, láterő nélküli kimeredt szemekkel, nyitva tartva ajtaját, ellenállásra képtelenül akár jó, akár gonosz is akar belépni azon.

Mikor Marner eszmélete visszatért, ő folytatta azt a cselekményt, melyet abba hagyott volt, bezárta ajtaját, a nélkül, hogy tudatával birt volna a közben lefolyt eszméletlenségnek, s nem vett észre egyéb változást, minthogy sötétebb lett s ő fázik és bágyadt. Azt hitte, a miatt van ez, mert sokáig állott az ajtóban kinézegetve. A tűzhely felé fordult tehát, melyen két hasábfa már végigégett, bizonytalan vöröses fényt terjesztve a közvetlen közel tárgyaira; Marner odaült a tűz mellett álló székre, a hasábokat akarta közelebb tolni egymáshoz, midőn görnyedtében úgy tetszett

neki, hogy a tűzhely előtt arany van egész csomóban a földön. Arany, — az ő édes aranyai! tán ép oly rejtélyesen térve vissza, a mily módon eltüntek volt.

Szive hevesen kezdett dobogni, egy pillanatra képtelen volt rá, hogy kezét kinyujtsa utána, a megragadja az ujra megnyert kincset. Az aranyhalmaz csillogott s izgatott tekintete még nagyobbodni is látta azt. Végre előre hajolt, kezét utána nyujtá, a jól ismert, éles szélü kemény ércz helyett puha, meleg hajfürtöket markolt meg. Roppant bámulattal hullott térdre, hajolt oda, hogy közelebbről tekintse meg a csodát: egy alvó gyermek volt az, szep, gömbölyü tagu kis teremtés, fejecskéjén körülhullámzó aranyhajjal. Ah, tán az ő kis nővére volt az, álmában látogatva meg őt ujra, az az édes kis gyermek, kit egy évig hordozott karjain mezitlábos fiucska korában, mielőtt a drága angyal elköltözött volna. E gondolat támadt először Silas agyában, a mint néma bámulattal meredt rá a gyermekre.

De hát álom-e ez? Talpra állott ujra, összekotorta a zsarátot, száraz leveleket és rőzsét vetett rá, melyből csakhamar fénylő tűz lángolt föl de a ragyogó fény nem volt képes elriasztani a látományt, csak még világosabban mutatta meg a gyermek gömbölyü arczocskáját és levásott kis ruháit. S nagyon hasonlított az ő elhunyt kis hugához. A kimagyarázhatlan meglepetés s az emlékezet áramának kettős sulya alatt odaroskadt

Silas a székre, magán kivül. Hogy és mikor került ide e gyermek tudtán kivül? Hisz ő ma nem volt künn a házból.

E kérdésekkel egyidejüleg azonban, s mindinkább háttérbe szorítva azokat, fölkelt a régi otthon képe emlékében, a lámpásutczába vezető, rég nem látott utak, s e látomás után másik is, s utána azok a gondolatok, melyek ekkor, e rég elmult időben foglalkoztatták. S e gondolatok most oly idegenek voltak előtte, mint egy rég elhidegült barátság, melyet nem lehet ujra fölelevenitени, s mégis volt némi álomszerü sejtelme arról, hogy e gyermek a rég letűnt idők hirnöke: oly húrok kezdettek lelkében megrezdülni, melyek Raveloeban teljesen elhallgattak, — a gyöngédség régi hangjai, — az életünk fölött őrgondot viselő hatalom sejtelméről és félelméről regélő régi benyomások; mert képzelete még mindig nem tudott megszabadulni a hittől, hogy a gyermek váratlan megjelenése égi csoda és titok s az eszébe sem jutott, hogy természetes, rendes uton következtessen oly körülményekre, melyek ide vezethették.

Egyszerre sirást hall a tüzhely mögül: a kicsike fölébredett s Marner lehajolt, hogy az ölébe vegye. A kis szegény körülölelte nyakát s mind hangosabban zokogott, a «mama» kiáltást egyes érthetetlen hangokkal vegyítve, mikkel általában kis gyermekek az ébredés zavartságát ki szokták fejezni. Silas keblére szorítá, önkénytelenül is megnyugtató gyöngéd szavakat rebegett

majd az jutott eszébe, hogy azt a kis leves-maradékot, mely egészen kihült a kialvó tűz mellett, fölmelegíti s a gyermeket azzal eteti.

Elég dolga volt egy órára ezzel. A leves megédesitve egy kis égetett czukorral, (rég szerezhette ezt, de magától mindig megtagadta élvezetét) elcsititá a kicsike sirását s a gyermek kerekre nyitott, nyugodt kék szemekkel nézett Silasra, a mint az első kanál levest a szájához vitte. Majd lecsuszott az öléből s elkezdett ott bandukolni körülötte, de ez oly kedves ügyetlenséggel történt, hogy Silasnak föl kellett ugrania s mindenütt utána mennie, nehogy a kicsike elbukjék s megüsse magát. A gyermek azonban leült a földre s kis czipőit kezdette ránczigálni, oly siralmas képpel nézve rá, mintha fájdalmat okozna az neki.

Silas ujra az ölébe vette, de jó időbe telt, a mig a bamba agglegénynek eszébe jutott, hogy a nedves czipők nyomásától fáj a gyermek gyönge bokája. Végre nagy bajjal leszedte róla s a kis baba' egész boldogan kezdett behatolni kis lábujjainak sárfödte titkaiba s kaczagva avatta bele Silast is ez apró titkokba, szó nélkül. Végre rávezette az átázott czipő Silast arra a gondolatra, hogy a gyermek a hóban járt, erre önfeledtségéből teljesen fölébredve, elgondolta, mily természetes uton kerülhetett is ez ide hozzá.

Ez uj gondolat ösztöne alatt karjára vette Marner a kisdedet, tartózkodva ugyan hozzávetésektől, az ajtó felé ment vele.

A mint azt kinyitotta, a gyermek ujra «mamá»-t kiáltott, pedig ezt Silas nem hallotta tőle, a mióta éhségét elcsillapítá. Lehajolva, tisztán kivehette az apró lábak nyomait a friss hóban s ezeken egészen a reketytye-bokorig jutott el. «Mama!» kiáltá ujra a szegény gyermek s ezt ismételve, annyira előre hajolt, hogy majd kibukott Silas karjaiból; a takács csak akkor vette észre, hogy valami egyéb is van ott előtte, mint a befútt bokor, — egy emberi test feküdt ott, feje mélyen besüppedve a reketye alá, maga félig befödve fagyos fehér hóval.

XIII. FEJEZET.

Gottfried titka.

A vörös házban a vacsorának vége volt már, a mulatság eljutott azon pontig, midőn már a tartózkodók is kezdenek kirugni; midőn egyikmásik úr, ki rendkivüli képessegeiről meg volt győződve, rábiratta magát arra, hogy magántánczot mutasson be; midőn a squire a kártyaasztalnál is többre becsülte a folytonos körülsétálást, hangos buzditásokkal és tömérdek burnót elkinálásával veregetve vendégei vállára, mely többrebecsülés rendkivül boszantá Kimble bácsit, mert e derék úr, ki komoly dolgokban nagyon mozgékony volt, a kártyaasztalnál és szeszes italok köz-

ben mind jobban megsavanyodott, gyanakodó tekintettel kevert ellenfele hivása előtt, s ha neki kisebb tromf jutott, oly félreismerhetlen boszuságot árult el, mintha a sors legádázabb csapásai egyike érte volna. Mikor már a mulatság a teljes szabadság és jókedv e pontjáig ért, a cselédségnek is szabad volt annyiban részt vennie, hogy odacsődült a tánczot nézni, s ekkor a ház hátsó lakrészeiben senki sem maradt.

A folyosóról két ajtó nyilt a fehér terembe, mindkettő nyitva volt, hogy friss levegő jöjjön be; az alsót azonban elállotta a cselédség s a bámuló falusi nép, egyedül a felső kijárás volt teljesen szabad. Cass Bob mutatott be épen egy magántánczot közbámulatra s atyja, ki rendkivül büszke volt az ügyes fiura, több izben hangosan jelenté ki, hogy ő «akkurát ilyen volt fiatal korában» — mely dicséret természetesen az ifju érdemek legfőbb foka volt, — egy külön csoport központját képezvén, mely a felső ajtótól nem messze a tánczossal szemben foglalt helyet. Gottfried kissé oldalt állott, nem ugyan hogy öcscse művészetét bámulja, de hogy Nancyban gyönyörködhessék, ki atyjával együtt a csoport közepén ült. Kissé távol maradt onnan, nehogy a squirenak ismét alkalmat adjon tréfás atyai példálózgatásokra Nancy nőül vevését és szépségét illetőleg, melyek mindinkább leplezetlenebbekké váltak. Szándékában volt azért, hogy ujra csak vele tánczol, mihelyt Bob mutatványa véget ért s eközben

is gyönyörben uszott, a mint hosszasan, bár lopva, rajta felejté tekintetét.

A mint Gottfried hosszas elmerültségéből egyizben föleszmélt, oly valamit pillantott meg, melyet túlvilági jelenségnek vélve, önkénytelenül megborzadott. Tényleg azon elrejtett, félreeső világból való jelenség volt pedig az, mely olyan, mint a diszes paloták mögötti sötét mellékutczákra eső árny, a mig a ragyogó homlokzatot a napfény aranyba vonja, s a járó-kelők bámulatát ráirányozza. Saját gyermekét látta Marner karjaiban. E benyomás kelt föl benne rögtön, s habár hónapok óta nem látta gyermekét, nem lehetett kétségben azonossága felől, s ha tán azt vélte volna, hogy nem lát tisztán, eloszlatták ezt a pap és Lammeter, kik Marnerhez járulva, csodálkozásukat fejezték ki szokatlan megjelenése fölött. Gottfried is azonnal odalépett, nem maradhatott nyugton, hogy ne halljon minden szót, önmagán akart volna uralkodni, de annak tudatában, hogy minden szem rátekint, reszketett és halotthalványnyá változott.

Végre minden szem a terem összes zege-zugaiból Marnerre irányult; a squire is fölkelt s boszusan kérdé:

— Na, hát mi lesz itt, mi ez? Mit keres maga itt, hogy csak úgy beállit?

— A doktorhoz jöttem.... a doktort keresem, válaszolt Marner legelőször is Crackentrophnak.

— Miért, mi baj, Marner? kérdé a pap. — A doktor itt van, mondja el kigyelmed nyugodtan, mit akar tőle?

— Egy asszony van ott, válaszolt Marner halkan, inkább susogva, ép a mikor Gottfried oda lépett; — meg van halva, e'iszem, halva a kőbányánál a hóban, az ajtómtól nem messze.

Gottfried összerázkódott; egy pillanat alatt rémület járta át, attól félt, hogy talán az a nő nincs meghalva. Szörnyü rémület volt ez, mely alapjában jó szivét gonosz lélekként kerité hatalmába, de semmi szivjóság nem képes a rossz kivánságoktól megvédeni egy oly embert, kinek élete, boldogsága függ azok teljesültétől.

— Csitt, csitt, — szólt Crackenthrop tiszteletes, — menjen csak ki a folyosóra. Ki hozom a doktort kigyelmedhez. Egy asszonyt talált a hóban, azt hiszi, meg van fagyva, — tevé hozzá a pap magyarázólag a squirehoz szólva. — Ha lehetséges, ne szóljon róla bővebben, e hölgyek megijednének. Tessék azt mondani tán, hogy az asszony rosszul van a hidegtől és éhségtől. Én addig előhozom Kimblet.

Ekközben azonban már a hölgyek is odatolongtak, kiváncsian arra, vajjon mi szél hozza ide, ily szokatlan körülmények közt, azt a zárkózott életü takácsot s érdekelte őket a gyönyörü gyermek is, kit félig elrémített, félig meg vonzott a nagy fény és a nagy társaság, s ezért, majd duzzogva rejté el arczát, majd ujra előbujva, bámulva és barát-

ságosan tekintgetett körül, hogy egy czirogatástól, vagy szótól ujra megriadva, megint félénken temesse el arczát.

— Kié a gyermek? kérdezé néhány hölgy egyszerre, köztük Nancy is, Gottfriedtől.

— Nem tudom . . . . . egy szegény asszonyé, azt hiszem, kit a hóban találtak meg — válaszolt Gottfried, roppant erőlködéssel hozva össze ezt. (Biztos vagyok-e abban, hogy az enyém? — tevé hozzá magában, önlelkiismerete megnyugtatására.)

— Izé, hagyja itt a gyereket, az lesz a legjobb, Marner mester, — szólt a jószivü Kimblené, azonban arra már nem tudta magát rászánni, hogy a kicsike piszkos rongyaival érintkezésbe juttassa saját diszes selyemruháját. Majd szólok valakinek, hogy vegye át.

— Nem, nem, nem válok meg tőle, nem hagyom magamtól, — kiáltá Silas hevesen. — Hozzám jött, jogom van megtartani.

Az a javaslat, hogy a gyermeket elvegyék, egész váratlanul érte Marnert és szavai, melyekben erős és hirtelen jött fölbuzdulás volt, mintegy kijelentésként hangzottak saját maga előtt is: egy perczczal azelőtt még nem is volt határozott szándéka a gyermeket illetőleg.

— Na, hallottak ilyet? — szólt Kimblené szende bámulattal szomszédnőjéhez.

— Hölgyeim, hölgyeim, kérem, tessék kissé hátrább vonulni — szólalt meg a kártyaszobából érkező Kimble, némileg boszusan a zavartatás

miatt, a hosszas megszokás azonban már a kellemetlen elhivások élét elvevé, még olyankor is, ha kissé többet is ivott.

— Kriminális historia, Kimble, hogy most lódulnod kell, he? kérdé a squire. — Mehetett volna ahhoz a fiatal emberhez, a segédedhez, mi, — hogy is hivják?

— Volna, volna, — persze, mit használ most a beszéd, — zsörtölődött magában Kimble bácsi, kirohanva Marnerrel, mig utána a tiszteletes és Gottfried siettek. — Kerits nekem egy pár vastagtalpu csizmát, Gottfried, érted. Hó, megállj, hadd fusson valaki Winthropékhoz, hozza el Dorkát, — az ilyenre az a legalkalmasabb asszony. Béni itt ácsorgott vacsorakor, tán itt lesz még; elment?

— Igen doktor úr, találkoztam vele az uton, — válaszolt Marner, — nem álltam hosszabban szóba vele, csak azt mondtam, hogy a doktort keresem, ő utasított ide. Akkor aztán neki vettem magam s ide futottam, s mert hát sötét volt hátul a házban, elől kerültem oda, a hol emberek voltak.

A gyermek erre, a fényes termet és a mosolygó hölgy-arczokat nem látva többé, sirni kezdett s «mamá»-t hivta ujra, görcsösen kapaszkodva Marnerbe, ki bizalmát mind jobban megnyerte. Gottfried ezalatt visszatért a csizmákkal s a leányka sirása megrezzentett szivében egy rég hallgató hurt.

— Elmegyek, — kiáltá, örömmel azon, hogy

mozoghat, — elhozom azt az asszonyt — Winthropnét.

— Püff neki: küldj el valakit, — szólt vissza Kimble bácsi, elsietve Marnerrel.

— Adja tudtomra, Kimble, ha szükség van-e rám, — mondá a tiszteletes; azonban a doktor már akkor messze járt.

Gottfried is eltünt, kabátot, kalapot keresve, mert eszébe jutott, a mig kissé magához jött, hogy csak nem futhat el oly hebehurgyán; arra már nem gondolt, mikor kirohant a hóba, hogy vékonyak a czipői.

Rövid idő mulva Dorkával együtt sietett a kőbánya felé, ki egészen rendénvalónak találta, hogy ily szolgálatot hóban, fagyban kell végeznie, azt azonban rendkivül sajnálta, hogy a fiatal ur lábai egészen átáznak majd, csupa buzgalomból.

— Sokkal jobb volna, ha visszatérne ifi' uram, — szólt Dorka szerényen és részvéttel. Mért kellene meghülnie, inkább kérem, ne sajnálja az uramnak megmondani hazamenet, — bizonyosan a korcsmában lesz, — jönne el, ha még nem ivott többet, tán használhatnám. Vagy tán majd elküldi Snell uram a csapos fiut a doktorhoz, hozni, a mi szükséges lesz, valami szert.

— Nem, miután már itt vagyok, maradok is, — majd várok idekinn, — mondá Gottfried, a mint Marner kunyhója elé érkeztek. — Ha segithetek valamiben, jöjjön ki, mondja meg nekem.

— Nagyon jól van, kérem, — az ifjú úrnak jó lelke van, — mondá Dorka, az ajtó elé lépve.

Gottfried kínos izgalomban volt s e miatt e meg nem érdemelt dícséret hallatára már nem is furdalta a lelkiismeret. Föl s alá járdalt, észre sem véve, hogy bokáján fölül ér a hó, se gondolata, se tudata nem volt a történtekről, de megremegteté a várakozás arra, a mi a kunyhóban benn történik s az esemény, mely sorsát a jövőben most dönti jobbra vagy balra. De nem, nem volt saját lényének tudatán kívül. Lelke mélyében, elfojtve félig az aggodalom és sóvárgó epedés által, föltámadott a kötelesség tudata, mely azt súgta neki, hogy nem szabad a végkifejlődésre várnia, hanem el kell ösmernie boldogtalan feleségét és gyámoltalan gyermekének gondozását magára kell vállalnia. De hát nem volt elég erkölcsi ereje, hogy bele tudjon nyugodni az ily nyilt lemondásba Nancyről, csak arra volt elég szíve és lelkiismerete, hogy e lemondás alatt magát végtelen boldogtalannak érezze. Erre aztán lelke lerázta magáról minden bilincsét, s teljesen átadá magát a váratlanul jött reménynek, hogy végre hosszas rabságától megszabadul.

«Meg van-e halva?» — kérdé bensejében egy hang, mely túlharsogott ott mindent. — «Ha igen, akkor nőül vehetem Nancyt, megjavulok, jó emberré leszek, nem kell semmit se titkolnom

ezentúl s a gyermekről — majd arról is gondoskodom».

A vidám kilátást azonban csakhamar elhomályosítá a másik lehetőség: «Ő él, s ezzel vége mindennek számomra».

Gottfriednak fogalma sem volt róla, mennyi idő telhetett el addig, mikor megnyilt végre a kunyhó ajtaja s Kimble úr lépett ki rajta. Gottfried eléje sietett, teljesen elkészülve arra, hogy bármit is halljon, eltitkolja izgatottságát.

— Vártam önre, bácsi, ha már itt vagyok, — szólt hozzá.

— Püff neki, ugyan oktalanul tetted, hogy kijöttél ide, küldhettél volna inkább egy bérest. Itt nincs már mit tenni. Az asszony meg van halva, a mint én gondolom: több órája.

— Miféle asszony volt? — kérdé Gottfried, s érzé, hogy a vér arczába szökik.

— Fiatal nő még egészen, de le van pusztulva. Hosszú fekete haja van. Valami csavargónő, csupa ringy rongyban. De az ujján jegygyűrű van. Holnap a halottas-házba kell vitetnem. Jösz? jer!

— Meg kell néznem mégis, — válaszolt Gottfried, — azt hiszem, láttam tegnap egy olyan asszonyt. Utolérem önt pár percz alatt.

Kimble elment s Gottfried belépett a kunyhóba. Csak egy pillantást vetett a halott arczára, (Dorka azóta finom gyöngédséggel szép tiszta vánkosra helyezte fejét), de e pillanatban oly

élénken emlékezett boldogtalan, gyűlölt feleségére, hogy még tizenhat év mulva is, midőn ez éj történetét elbeszélte, egész valójában állott előtte az a lefogyott, halvány arcz.

Aztán a tűzhelyhez fordult, hol Marner ült, a gyermeket ringatva ölében. A kicsike nem aludt még, de egészen csöndesen volt az édes leves s a melegség kellemes hatása alatt s oly nagy, nyugodt szemekkel nézegetet körül, a milyenek láttára mi idősebbek, ha a lét viharának küzdelmei fölháborítottak, megszégyeneljük magunkat egy gyermek jelenlétében; ép úgy, mint az ég s a föld valamely fönséges nyugalmú tüneménye, vagy az örökfényú csillagok, egy teljes virágpompában álló vadrózsató, vagy az erdők összeboltozó templomívezete előtt állva.

A kerekre nyitott nagy kék szemek nyugodtan függtek Gottfrieden, a gyermek látható vagy hallható ígényt nem emelt atyja ellen s atyja oly vegyes érzelmek közt nézegette őt; majd sajnálta, majd meg örült annak, hogy e kis szívben semmi sincs az ő félig-meddig féltékeny sóvárgásából, miközben a nyugodt kék szemek lassan elfordultak tőle s a takács furcsa arczára tapadtak, ki egészen rá hajolt, hogy láthassa őt, mire a kis kacsók Marner fonyadt arczán motoszkáltak, kedveskedő simogatásokkal.

— Holnap, úgy-e, átadja a gyermeket a községházán? — kérdé Gottfried oly közönynyel, a mint csak tőle telt.

— Ki mondja azt? — csattant fel Marner élesen. — Arra akarnak tán azok kényszeríteni?

— Eh, csak nem tarthatja magánál egy olyan agglegény, mint maga?

— A míg valaki nem akad, a ki kimutatja, hogy joga van hozzá, megtartom én, — mondá Marner. — Az anyja meghalt, bizonyosan apja sincs, egész egyedűl áll a világban, én is egyedűl állok. A pénzem oda van, Isten tudja hova, — ez került helyette, Isten tudja honnan. Nem tudok semmit — csak kábult vagyok.

— Szegény kicsike! — szólt Gottfried. — Fogja ezt, jó lesz egy kis ruhára neki.

Zsebébe nyult, ott egy félkoronás aranyat találva, azt Silas markába nyomta s aztán távozott, hogy Kimblet útolérje.

— Nem az az asszony, a kivel tegnap találkoztam, — mondá, a mint a doktorhoz csatlakozott. — Nagyon csinos kis gyermek, a vén takács, úgy látszik, meg akarja tartani; eleg különös gondolat egy olyan eszelősformától. Valami csekélységet én is adtam neki, a község aligha fog pörölni vele a gyermekért.

— Nem, de volt idő, mikor részemről pöröltem volna. No, de most már annak vége. Ha a tűznek menne neki a gyerek, a feleségem sokkal jobban el van hízva, hogysem megfoghatná, legfeljebb ott ülne s vinnyogna, mint egy megrökönyödött ártány. Hanem milyen bolond ficzkó

vagy te, öcsém; vékony czipőben, harisnyában jönni ennyire, — hozzá még, te voltál a legelső gavallér, s otthon kellene ülnöd most vendégeitek közt. Miféle ostobaság már ez tőled, te meggondolatlan. Tán Nancy kisasszony oly zord volt irántad, hogy most bosszúból a magad czipőit akarod tönkre tenni?

— Oh, minden fel volt fordulva ma este, egészen belebőszültem már az udvarlásba és a magántánczokba. S a másik Gunn kisasszonynyal kellett volna még tánczolnom, — mondá Gottfried, örülve a hirtelen talált egérútnak, melyen nagybátyja faggatásai elől kitérhet.

Az ámítás és hazudozás, melyet némely ember sokszor csak oly becsvágyból használ, mint egy nagy művész oly vonásokat és árnyalatokat, miket az ő szemén kívül másé ugyan nem fedezhet föl, később annyira szokássá válik, hogy mi sem lesz könnyebb, mint egy-egy hazugság.

Gottfried a fehér teremben ismét száraz lábakkal s az igazat megvallva, némi elégültség és nyugalom érzetével jelent meg ujra, mely elnyomta lelkében a borus godolatokat. Különben nem merhetett volna most minden alkalommal a leggyöngédebb modorral fordulni Lammeter Nancy felé, ígérvén neki s magának is, hogy olyanná lesz, milyennek a leány látni kívánja őt. Az a veszély, hogy meghalt feleségét felösmeri valaki, nem fenyegette: alapos nyomozást és

messzeágazó vizsgálatot nem igen indítottak akkor, az anyakönyv, melynek lapjai esküvőjükről tanuskodhattak volna, távoleső faluban volt, hol senki sem sejtette, se nem kereste. Ha Dunsey visszakerülne, elárulhatná őt, de Dunsey hallgatását meg lehet vásárolnia.

S ha egy ember dolga sokkal jobbra fordul, mint a hogy oka volt félni tőle, nem láthatja-e abban bizonyítékát, hogy eddigi magaviselete nem is volt egészen annyira gáncsolni való és bolond, mint a milyennek addig látta. Ha jól bánnak velünk, önkénytelenül arra a gondolatra jövünk, hogy van érdemünk ebben magunknak is, s hogy csak igazságos dolog, ha magunk is jól bánunk magunkkal, nem rombolva össze saját szerencsénket. Mit használna az, — gondolá Gottfried, — ha Nancynak nyiltan meggyónná most egész multját s ezzel a saját, — sőt az ő boldogságát is feldúlná, mert már volt oka hinni a leány szerelmében. A gyermeket illetőleg, majd lesz gondja arra, nem fogja soha elhagyni, mindent megtesz érte, csak el nem ismeri. Tán boldogobb is lesz úgy, ha atyja el nem ismeri, mert hisz senki sem tudhatja, mint fordulnak az dolgok, s azonkívül — kell-e még egyéb ok? — nos igen, azonkívül atyja is boldogabb lesz, ha nem kell elismernie gyermekét.

XIV. FEJEZET.

Eppie.

Raveloeban e héten szegény-temetés volt, Batherley egyik szűk utczájában pedig arról beszélgettek a szomszédok, hogy a fekete hajú fiatal asszony s az a szép kis gyermek, kik nemrég költöztek oda, megint eltüntek valamerre. Ez volt az egész, a miben tudomást vettek arról, hogy Molly letünt az élet színpadáról. E megsiratatlan halál azonban, mely az egész világ számára alig volt nagyobb jelentőségű, mint midőn egy levél lehull a fáról, az általunk is jól ismert pár emberre végzetes hatású volt, örömöknek és bánatuknak új korszakát alkotva meg.

Silas Marner elhatározása, hogy a «csavargónő gyermekét» megtartja, alig keltett kisebb feltűnést és közbeszédet a faluban, mint pénzének elrablása. A róla alkotott enyhébb ítélethez, mely balesete óta emelkedett érvényre, s ahhoz a gúnyos szánalomhoz, melylyel ez elhagyatott, hóbortos embert tekintették, most élénk és tevékeny részvét csatlakozott a nők részéről. Gondos anyák, kik értettek ahhoz, miként lehet a gyermeket ép «egészségesen» megtartani, és hanyag anyák, kik meg azt tudták, mit tesz az, mikor legédesebb nyugalmukban zavarják meg őket az épen járni kezdő gyermekek rossz szokásai és

ferdeségei, — mind egyenlő részt vettek annak szegről-végre megvitatásában, miként kell az agglegénynek egy két éves gyermekkel bánnia, s mind nagy készséggel adták a sok jó tanácsot, és pedig a gondosak azt mondották főleg, hogy mit csináljon; a hanyagok pedig azt hangsulyozták kizálólag, hogy mit ne tegyen.

A gondos anyák között Winthrop Dorka volt az egyetlen, kinek szomszédi szíves szolgálatait Marner örömmel fogadta, mivel sohasem volt terhére hivalkodó jó tanácsokkal. Silas mutatta neki a Gottfriedtől kapott aranyat s kérdezte tőle, miként lehetne legjobban gondoskodni ruhácskákról a gyermek számára.

— Eh, Marner mester, — mondá Dorka, — nem kell vennie sem, legfeljebb egy pár kis czipőt; megvannak nekem még mindazok az apró ruhácskák, miket Áron öt éves koráig viselt, jó lesz későbbre megtartani a pénzt, mert a gyerekek úgy nőnek, mint a májusi fű, — áldja meg az Isten a kedves kicsinyeket!

Még az nap elhozta Dorka az egész motyót, s megmutogatta Marnernek egymásután sorrend- és korhoz mért hivatás szerint az apró dolgokat, mik többnyire foldozva és javítgatva voltak, de egyúttal oly tiszták mind, mint az ujonnan nőtt fű. Ez volt a szappan és vízzel eszközölt nagy szertartás bevezetése, mely után a baba új szépségekben gazdagabb lőn, s ott ülve Dorka ölében, nagyujjaival babrálgatott, örömmel karicsál-

gatva s apró kacsóit összecsapkodva; miközben különböző fölfedezéseket tett a környező világban s ezt «gög-gög-gög» szavakkal s a «mama» hívásával adta tudtul. A «mama» kiáltásnak persze nem voltsemmi szomorú jelentősége, a gyermek csak hozzá volt szokva ehhez, a nélkül, hogy ezért viszont gyöngéd szavakat, vagy czirogatást várt volna.

— E'iszem, már az angyalok se lehetnek szebbek a menyországban, — szólt Dorka, megfésülve a gyermek aranyhaját, s megcsókolva őt. — S arra gondolni, hogy szegényke azokban a szennyes rongyokban, mint az anyja, még meg is fagyhatott volna, de azok oda fönn gondját viselték, s a kigyelmed ajtajához vezérelték, Marner mester. Az ajtó nyitva volt s a szentem olyan szépen eljött a havon, mint egy éhes kis madárka. Úgy-e, nyitva volt az ajtó?

— Igen, — szólt Silas elgondolkozva. — Igen, — az ajtó nyitva volt. A pénzem elment, nem t'om hová; ez meg megjött, nem t'om honnan.

Sohasem szólott senkinek arról, hogy nem látta a gyermeket, mikor bejött, nehogy hosszabb utána kérdezősködés után kisüljön, a mi vele akkor történt, tudniillik merev görcsrohama.

— Ah igen, — mondá Dorka nyájas komolysággal, — olyan az, mint a nappal, meg az éjtszaka; az álom, meg az ébrenlét; az eső és a

termés: egyik jő, a másik megy, sohsem tudhatjuk, hogy s miért? Mi küzdhetünk, vesződhetünk, s mind alig jöhet számba, a mi tőlünk kitelik, a nagy dolgok úgy jönnek s mennek, nálunk nélkül, igen, teszik azt, a mit tesznek; s e'iszem azért Marner mester, megtarthatja kigyelmed ezt a kis árvát, úgyis kigyelmednek van küldve, habár akadnak, a kik egyebet mondanak. Persze, lesz egy kis baja az ápolgatással, mert 'sz olyan apró még, de hát eljövök én szívesen, utána nézni mindig, — legtöbb nap' akad egy kis időm mindig, mert 'sz ha az ember reggel korán kél, mintha csak megállana az idő úgy tíz óra tájt egészen ebédig. Hát mondok, eljövök én mindig, utána nézek a gyereknek, meg kigyelmednek szívesen.

— Köszönöm . . . nagyon szépen, — válaszolt Silas kis szünettel közben, — örülök, ha kigyelmed egyet-mást megmond. Hanem, — tevé hozzá nyugtalanul, a mint előrehajolva odanézett s némi féltékenységgel látta, hogy a baba egész kényelmesen pihenve Dorka karjában, rá csak olyan nagy nyugalommal nézeget, — hanem mindent magam akarok tenni, nehogy aztán ő mást szeressen meg s nem engem. Hozzá vagyok én már ahhoz szokva, hogy mindent magam végezzen, meg tudom azt is tanulni, meg én.

— Eh, persze hogy meg; — szólt Dorka szeliden, — láttam én már férfiakat, a kik nagyon

ügyesen tudtak bánni a gyerekkel. A férfiak jórészt ugyan ügyetlenek és visszásak, — Isten áldja meg őket, — de ha nem iszszák le magokat, tudnak ám mindenhez, csak a piócza felrakásra és a bekötözésre nem valók, ahhoz nagyon hirtelenek és türelmetlenek. Lássa, legelőször ez jön, ez mindjárt rá a csupasz kis testire a lelkemnek, — oktatá Dorka, egy ingecskét véve elő s ráadva a gyermekre.

— Értem, — szólt Marner tanulékonyan, igen közel hajolva, hogy alaposan belejőjjön a nagy titokba; mire a baba megcsipte a fejét mindkét kis kacsójával s közel vonva, rátapasztá kis ajkait, közben érthetetlenül gyügyögve.

— Ehol-e! — mondá Dorka, nőies tapintattal, — kigyelmedet szereti legjobban. Az ölébe kívánkozik, e'iszem. Menj hát, vegye no, Marner mester, maga is ráadhatja a kis ruhát, akkor elmondhatja, hogy az első percztől kezdve maga gondoskodott róla.

Marner az ölébe vette a gyermeket s valami titkos érzés remegteté meg, ismeretlen új kort sejtetve vele jövőjében. Az érzés s a gondolat annyira össze volt zavarodva lelkében, hogy ha beszélni kezdett is, egyebet nem tudott kihozni, mint azt, hogy a gyermeket kapta az elveszett pénz helyett, s az aranyból kis leány lett. Átvette a ruhácskákat s megtanulandó, maga öltözteté a babát, ki azt gyakran szakítá félbe dévaj erőmutatványaival.

— No lám, ehol, milyen hamar készen van, lássa Marner mester, — mondá Dorka, — de mit csinál majd vele, ha kigyelmednek a szövőszékében kell ülnie. Mert 'sz mindennap elevenebb és pajkosabb lesz ez, — az lesz, az Isten áldja meg. Még jó, hogy magasabbra rakatta a tűzhelyet a rostélynál, nem juthat olyan könnyen a tűzhöz, mert 'sz a mit össze lehet törni, vagy el lehet rontani, vagy a mivel el lehet rontani, vagy a mivel elvághatja a kezét, ahhoz ez mind hozzányul, olyan igaz, mint hogy majd meglátja kegyelmed.

Silas elgondolkozott, zavarba jőve.

— Odakötöm a szövőszékhez, — mondá végül, — jó hosszú szalaggal oda kötöm.

— Na, azt megteheti, tán megy, mert kis lány, hamarább meg ül egy helytt, nem úgy, mint a fiúgyerek. Én tudom, milyenek a fiúk, — négy volt magamnak is, Isten tudja, hogy négy volt, — aztán azokat az ember ha össze is köti, verekszenek, rugdosódnak, mint a vakok s visítanak, mint a kis malaczok. Hanem majd elhozom a kis székemet, meg holmi apró vörös szövetdarabkákat, hadd játszszék, aztán csendesen elüldögél akkor s beszélget velük, mintha élők volnának. Hej, ha nem lett volna vétek szegény kis cselédeim ellen, hogy másnak kívánjam őket, isten áldja a lelkeimet, úgy örültem volna, ha lány lett volna valamelyik, úgy elgondoltam, hogy megtanítgattam volna horgolni, kötni, fol-

tozni, meg mindenre. De hát majd megtaníthatom rá még ezt is, Marner mester, ha kissé nagyobb lesz.

— Csakhogy az enyém marad mégis, — szólt gyorsan Marner, — nem lesz senki másé.

— Persze, persze, hogy nem, kigyelmednek jussa van hozzá, hogy apja lehessen s rendesen fölnevelhesse. Hanem, — tevé hozzá Dorka, oly pontra jutva, melyet határozottan érinteni szándékozott, — úgy kell fölnevelnie, mint a keresztyén gyerekeket szokás: templomba vinni, katekizmust taníttatni neki, mint a hogy az én kis Áron fiam is fel szokta mondani a «hiszekegy»-et, még a többit, azt is, hogy «ne bánts meg senkit szóval, tettel», akárcsak az egyházfi mondja. Ezt kell majd tennie Marner mester, ha helyesen akar cselekedni a kis árvával.

Marner sápadt arczát elönté a vér az új aggodalomtól. Sokkal inkább el volt foglalva a Dorka által mondott dolgok tiszta érzelmének kieszelésével, hogysem válaszolhatott volna.

— S e'iszem, lássa, — folytatá a jó asszony, — a szegény kis féreg tán még meg sincs keresztelve, bizony legelőször is a tiszteletessel kellene szólani arról; ha akarja, ma megbeszélem én az egyházfival a dolgot. Mert 'sz, ha valami baja lesz a kis cselédnek s kigyelmed nem tette meg a kötelességét — beojtással és egyéb hasznos dolgokkal, — olyan lenne az, mint a tüske az ágyában, a meddig csak él, s nem hiszem, hogy a más

világon is nyugodalma legyen az olyannak, a ki nem tesz meg minden jót a gyámoltalan gyermekért, a kit, mintha csak kérésére kapott volna.

Dorkának jól esett, hogy egy darabig hallgathat most, mert lelkének egyszerű hitét nyilvánitá ki e szavakban s most kíváncsi volt a hatásra, melyet szavai Silasra tesznek. Ez meg egészen zavart és aggodalmas volt, mert a «keresztelés» szó nem bírt világos jelentőséggel előtte; csak fürösztésről hallott felekezetében s ez is csak felnőttekkel szemben gyakoroltatott.

— Mit tesz magoknál az, hogy «keresztelni»? — kérdé végül félénken, — nem lehet el valaki a nélkül?

— Jóságos Isten! Marner mester, — kiáltott fel Dorka szelid megbotránkozással és szánalommal, — nem volt kigyelmednek soha apja-anyja, a ki imádkozni tanította volna meg azokra a szent mondásokra s egyéb szent dolgokra, a mik megóvnak a gonosztól?

— Igen, — válaszolt Marner halkan, — ismerem én ezeket is, — éltem is velök .... régen. De a ti utaitok másfelé visznek: az enyém a jó út volt.

Elhallgatott, majd rövid idő múlva határozottabban folytatá:

— Hanem hát megteszek mindent, a mit csak lehet, a gyerekért. S a mit ezen a vidéken

tartanak s kigyelmed azt mondja, hogy az a helyes, jó, azt teszem én is vele, mondja meg majd, mi legyen az.

— Ez már helyes, Marner mester, — szólt Dorka benső örömmel. — Majd megkérem Macey uramat, hogy szóljon arról a tiszteletesnek: kigyelmed határozzon meg valami nevet neki, mert egy nevet kell neki adni, mikor keresztelik.

— Az anyámat Hephzibahnak hítták, — mondá Silas, — a kis húgomat is.

— Jaj, milyen kemény név, — szólt Dorka, — az ilyen nem is keresztyén név.

— Bibliai név az, — mondá Silas, kiben régi emlékek keltek föl erre.

— Akkor nem szólhatok ellene, — nyugódott meg Dorka, bámulva Silas jártasságát e téren, — de lássa kigyelmed, én nem jártam sokat iskolába, a szavakat nem tudom úgy felfogni. Az uram is a'szongya, hogy én mindig a széna helyett is szalmát mondok — a'szongya ő, mert hát ő nagyon okos ember, az Isten áldja meg. A bizony nem is volt helyes, hogy ilyen nehéz néven hítták a kis húgát, ha különben nem volt okuk haragudni rá, szegényre; nemde Marner mester?

— Mi Eppienek híttuk.

— Helyes; ha nem baj, hogy az ember megrövidítse a nevet, akkor ez már sokkal ügyesebb. Na, most aztán megyek, Marner mester, beszé-

lek még naplemente előtt a keresztelés miatt; kivánok kigyelmednek jó szerencsét, szentül hiszem, hogy meg is lesz az, ha megtesz a szegény kis árváért minden kitelhetőt; na aztán, a mi az oltást nézi, az is kell majd, aztán a kis ruhácskákat is mindig kimosom én, 'sz ha már a teknőnél állok, félkézzel is elvégzem ezt. — Oh, az édes kis angyal! A napokban aztán elhozom a kis Áronomat is, az majd megmutatja neki a kis szekerét, a mit az apja faragott, meg a kis tarka kutyáját.

A gyermeket hát megkeresztelték, miután a tiszteletes határozottan inkább akarta kétszer kereszteltnek tudni, mint pogánynak; s ez alkalommal jelent meg Silas, oly csinnal és tisztán öltözve, a mint csak tőle telt, legelőször a templomban, s vett részt a szomszédai által szentnek tartott szertartásokban. Azok után azonban, a miket itt látott és hallott, teljesen képtelen volt összeegyeztetni a raveloei vallást az ő régi hitével; ha régebben tudta volna is ezt tenni, szivének és érzelmeinek kellett volna erre közreműködnie, s nem a szavak és fogalmak összehasonlítgatásának, pedig azok az érzelmek régóta szunnyadtak keblében. A keresztelésről és templomjárásról nem volt tiszta fogalma: csak azt tudta, hogy Dorka szerint ez mind hasznára lesz a gyermeknek, s ilymódon hétről-hétre, hónapról-hónapra mind ujabb viszonyokat teremtett a gyermek közte és embertársai között, kik elől eddig mind szűkebb elzárkozottsággal vonult el.

Teljes ellentétben az aranynyal, melynek semmire se volt szüksége, melynek csak elzárkózott magányban áldozhatott, elrejtve a napvilágtól, érzéketlenül, madárdal és emberi szózat iránt. — Eppie végtelen igényekkel s mindig fokozódó vágyakkal biró kis teremtés volt, ki kereste és szerette a verőfényt, az élők hangját és mozgását: mindennel elmulatott, mindenben gyönyörét találta s nyájasságra birt mindenkit, ki csak rápillantott. Az arany folyton önmagába visszatérő körben tartá Marner gondolatait, önmagán kivül soha sem terelve azokat, Eppie ellenben oly vágyakat keltett föl és oly változásokat idézett elő, melyek Silas gondolatait a külvilágba terelték, kidobva megszokott régi körforgásukból jóval küljebb, a jövő évek sorára is, midőn majd Eppie fölfogni képes lesz, miként ápolgatta őt Silas atyus; e jövő képe már hozzászoktatta Silast ahhoz, hogy a gyermeket szomszédai családi életének keretében lássa. Az arany folyvást arra ösztönözte, hogy mind tovább és tovább dolgozzék szövőszékében, érzéketlenül és elvakulva minden más egyéb, mint a szövőszék egyhangú csattogása és a szövetminta ismétlődése iránt: ellenben Eppie mindegyre elszólítá őt a szövőszékből s ünneppé tette minden szünetét, az ő üde, fiatal életével uj életre költve az elzsibbadt lelket, ép úgy, a hogy a tavalyi legyeket tavaszkor az első napsugár ujra éleszti s minden dolog örömöt okozott Silasnak, mert a gyermek örült azon.

A mint aztán a napok lassacskán mind hosszabbak és melegebbek lettek, a mezőket mályvavirágok kezdették szinesíteni, Silast gyakrabban lehetett verőfényes déltájt vagy alkonyatkor látni, mikor a sövény árnya hosszura kezdett nyulni, a mint födetlen fővel Eppiet a kőbánya tulsó részére vitte, hol a virágok nyiltak, mig végre a pázsit valamelyik szép pontjára értek, hol Marner leült, Eppie pedig elbotorkált virágot szaggatni, s elgyügyögni azokkal a kis szárnyas teremtésekkel, melyek zümmögve röpködték körül a fényes virágkelyheket, «dad-dad» neven hivogatva őket, s közben mindig éberen tartva Silas figyelmét, kinél virágainak raktára volt. Majd megint, midőn egy madár hangja hallatszott, és a gyermek arra akart figyelni, Silas észrevette, hogy Eppienek mily mulatság ez, ha ő ilyenkor jelekkel csöndre inti: a gyermek ekkor belehentergett a fűbe és úgy kaczagott teljes szivéből. A lankás parton üldögélve, Silas ujra neki látott és régi ismerőseit, a gyógyfüveket elkezdette szedegetni, s a mint aztán az azóta sem változott szinü és alaku leveleket és gyökereket ujra kezébe vette, annyi zsongó emlékezés tódult lelkébe, hogy félénken kellett elfordulnia a multtól s Eppie kis világába menekülve, meggyöngült lelke ott keresett könnyebbülést.

A mint a gyermek szellemileg is fejlődni kezdett, úgy növekedtek Silas lelkében az emlékezések; a mint a gyermek világa növekedett: úgy

bontakozott ki az ő eltompult lelke is abból a szük, rideg börtönből, melyben sinylett s mindinkább teljes öntudatra ébredett.

S e befolyás évről-évre csak fokozódott, azok a hangok, melyek Silas szivének húrjait megrezzenték, mind határozottabb választ követeltek, a tárgyakat tisztábban látták, a hangokat érthetőbben hallották Eppie szemei és fülei s a «dad»-«dad»-nak, a gyügyögéseknek mind parancsolóbb jellege lőn, mely meghallgatást és tudomásul vételt követelt. Három éves korában Eppienek oly szép tehetsége volt a csintalanságra és vásottságra, hogy Silasnak nemcsak türelme, hanem ébersége és éleselméjüsége is kemény próbára volt mindig kitéve. Szegény Silas ilyenkor a kötelesség és a szeretet harcza között szorult helyzetbe jutott. Dorka eleget mondotta, hogy Eppienek a bűntetés csak használni fog, s hogy egy gyereket koronkénti megpaskolás nélkül fölnevelni, de természetesen kárt nem téve benne, teljes lehetetlenség.

— Persze, akad más is, a mit tehet vele kigyelmed, Marner mester, — tevé hozzá Dorka, elgondolkozva, — beledughatja ehol a szenes lyukba. Úgy tettem én is az én Áronkámmal, mert 'sz a legkisebb porontyomba annyira belevoltam bolondulva, hogy nem tudtam volna a szivemre venni, hogy megrakjam. Aztán biz' azt sem tudtam elszivelni, hogy egy percznél tovább hagyjam benn a sötét lyukban, de hát elég volt

az neki, mert az alatt csupa fekete lett, s tarkótól talpig meg kellett mosni, a mi pedig fölért neki a virgácscsal, — föl biz az. Hanem a lelkére kötöm, Marner mester, a kettő közül valamelyiket kell választania, vagy a virgácsot, vagy a sötét lyukba zárást, mert különben úgy a kigyelmed nyakára nő, hogy nem bir vele.

Ez utolsó megjegyzés szomorú igazsága Silasnak igen nehezére esett, de nem volt bátorsága arra sem, hogy a két büntetésnem közül válaszszon; nemcsak a miatt, mert Eppienek nem szivesen okozott volna fájdalmat, de azért is, mert attól félt, hogy a gyermek kevésbbé fogja szeretni azontul. Kössetek össze egy jószivü Góliáthot, egy gyönge kis teremtéssel, s ha az óriás attól fél, hogy a zsineg meghuzásával a kis gyámoltalanban kárt tesz, — melyik fog a kettő közűl győzni? Világos volt, hogy Eppie fogja vezetni az ő botorkáló apró lépteivel Silas atyust minden alkalommal, midőn egy kis vásottságra csak kilátása van.

Ez történt például: Silas bölcs elővigyázatból egy széles vászonszalaggal odakötötte a leánykát a szövőszékhez, a mig neki dolgoznia kellett. Széles övként vette ez körül derekát s elég hosszu volt arra, hogy kis karikás ágyáig juthasson vele és beleülhessen abba, arra azonban már nem futotta ki, hogy veszélyes kúszásokat megengedjen. Egy szép nyári reggel Silas mélyen belemerült egy új szövet fölhuzásába, miközben sürüen használta ollóját. Ez ollót, Dorka szorgos intései

folytán, gondosan kivül tette mindig Eppie kis kezeinek hatáskörén, a szerszám nyikorgása azonban nagyon tetszett a babának s e nyikorgás eredményére figyelve, azt a bölcs tanuságot vonta le belőle, hogy ugyanezen ok ugyanezen eredményt fogja előidézni.

Silas beleült a szövőszékbe, a szövés zakatolása megkezdődött, az ollót azonban az egyik léczen felejté, melyet Eppie kurta kis karja is fölért. Mint egy kis egér, a jó alkalmat kilesve, előmászott a zugolyból a kis hamis, elcsipte az ollót s visszabotorkálva ágyához, nekiült, hogy végrehajtja ármányos szándékát. Megtanulta már látásból, miként használja az ollót, s a hogy a vásznat valahogy szétnyiszitelte, egy pillanat alatt odakünn termett a szabadban, hová az arany verőfény oly csábitólag csalogatta; a mig a szegény Silas meg volt győződve róla, hogy ott csücsül a háta mögött. Csak mikor az ollóra ujból szüksége volt, fedezte föl a szörnyü valót: Eppie egyedül kiszökött s azóta tán már a kőbányába is beleesett.

Silast a legszörnyübb félelem ragadta meg, kinyargalt, folyton «Eppie»-t kiabálva s a sövénytelen helyre futva, először is a mely gödrökbe nézegetett, hogy nem-e oda hullott be a kis gyámoltalan, majd a legmélyebb gödör piszkos agyagos vizébe bámult a legborzasztóbb aggodalom közepette, — sehol, sehol. A hideg verejték kitört homlokán. Mióta lehet oda? Egy remény maradt

még számára, tán átbujt a sövényen s a mezőre mászott ki, a hova rendesen Marner vinni szokta őt. A rét füve magas volt, nem lehetett hamar belátni s észrevenni, hogy ott van-e, hacsak az egészet apróra végig nem kutatja egészen Osgoodék földjéig. De végre ezt is meg kellett tennie; szegény Silas, minden bokorban keresett, kutatott, keresztül-kasul kerengett a réten, majd egy rekettye alatt vélte Eppiet látni, majd ujra tovább futni, közeledtére.

Az egész rétet hiába kutatta meg, átmászott hát a sövényen a szomszédos földre, kétségbeesett remegéssel nézve egy kis pocsolya felé, mely nyaranként ugyan nagyon leapadt, de a széle ragadós sárral gazdagon el volt látva. S csakugyan itt ült Eppie, egész boldogan csacsogva saját kis czipőcskéjével, melylyel mércze gyanánt töltögetett egy nagy ökörnyomba vizet, mig csupasz kis lába kényelmesen pihent az olajzöld mohos, puha iszapvánkosan. Egy kis vörös boczi egész csodálkozva nézett rája a sövény tulsó oldaláról. Ez eset mindenesetre oly sulyos beszámitásu volt, hogy a legkeresztényebb lélek előtt is szigoru büntetést érdemelt, Silas azonban magánkivül volt a végtelen boldogságtól, hogy ujra megtalálta elvesztett kincsét; nem volt képes egyebet tenni, mint ölébe kapni és zokogva elhalmozni csókjaival. Csak mikor már hazavitte s a szükséges megmosásról kezdett gondolkozni, jutott eszébe, hogy meg is kellene a babát büntetnie, «hadd jusson eszébe

máskor.» Az a gondolat, hogy máskor is megszökve, kárt tehet magában, szokatlan erélyt öntött Silasba s most első hasznát vette a sötét, szenes lyuknak a tüzhely mellett.

— Csintalan, rosz Eppie! — kezdé hirtelen, a mint ölében tartva, a kicsike sáros lábaira és ruháira mutatott. — Illik az, hogy elvágod a vásznat s kifutsz a házból. Eppienek most a sötét lyukba kell mennie, mert rossz volt. Dadusnak be kell őt dugnia a sötét lyukba.

Silas azt hitte, hogy már e fenyegetés is elég lesz Eppie megrikatására. E helyett azonban a gyermek elkezdett ugrálni a térdein, mintha e fenyegetés valami kellemes ujság volna számára. Silas látva, hogy a végletekig kell mennie, bedugta a kis bohót a szenes lyukba s az ajtót rácsukta s reszketve várta, mily hatása lesz a szigoru rendszabálynak. Egy pillanatig csend volt odabenn, majd hirtelen kihallatszott egy vékony hangocska kiáltása: «Kinyitni, kinyitni!» Silas erre gyorsan bocsátá ki a leánykát, mondván közben:

— Eppie ne legyen többé rossz, mert akkor be kell mennie megint a szenes lyukba, a sötét, csúf helyre.

A szövésnek e reggel jó ideig szünete volt, mert Eppiet ujra meg kellett mosni s átöltöztetni; de legalább meg volt a remény. hogy e büntetés tartós hatású lesz s emlékezetes nagy időkre, — az azonban még sem ártott volna, ha Eppie egy kicsit sirt is volna.

Félóra alatt újra tiszta volt a gyerek és Silas nyugodtan fordulhatott el tőle, s elmélkedhetett a szétnyiszitelt vászon fölött, hogy vajon mit lehetne még abból csinálni; aztán ezt azon megnyugvással hajitotta el, hogy Eppienek e büntetés a bőjtöltetés megpróbálása nélkül is elég lesz mára. A mint ujra feléje fordul, hogy kis székébe ültesse a gyermeket a szövőszék mellé, fekete arczczal és kezecskékkel kukucsál felé a kis csintalan, kaczagva:

— Eppie a szenesz lutban!

A szenes-lyuk fenyitéknek e tökéletes meghiusulása teljesen megrendíté Silasnak bárminemü büntetések hatályosságába vetett hitét.

— Mindent tréfának vesz, — mondá Dorka előtt, — ha csak nem bántom, azt pedig nem tehetem, Winthropné asszonyom. Ha csak egy kicsit is elidegenednék tőlem, nem birnám elviselni. S aztán csak addig tart a csintalanság, a mig ki nem nő belőle.

— Bizony, jó részt igazsága is van, Marner mester, — mondá Dorka megértve gyöngédségét, — ha nem birja elviselni, hogy bántsa a mért a dolgokhoz hozzányul, olyan helyre kell azokat tenni, a hol nem érheti el. Úgy csinálok én azokkal a kis kutyákkal is, a mikkel otthon a gyerekeim hanczuznak. Ezeknek rágniok és marczangolniok kell valamit, mindegyre kell marczangolniok, legyen az az én ünneplő főkötőm is, az mindegy nekik, csak elérjék. Nem tudnak a sze-

gény férgek különbséget tenni, az Isten áldja meg; bele kell ásnia a fogait, mihelyt hozzá érhet, annyi az egész.

Igy Eppie minden büntetés nélkül nőtt föl s csintalanságainak összes terhét Silas dadus viselte. A kőkunyhó puha kis fészek volt számára, lágy türelemmel béllelve, s a kis fészken kivüli világban sem találkozott gonosz tekintetekkel és szidalmakkal.

Marnernek bármily nagy teher is volt, ha a gyermeket s (a fonaltömegét vagy végvásznat együtt kellett vinnie, mégis soha sem hagyta el magától Eppiet, ha a tanyákra kellett kijárnia, nem még Winthrop Dorkánál sem, a ki pedig oly édesörömest állott szolgálatára; a kis göndörhajú Eppie ilymódon egyenlő érdeklődés tárgyát képezé a magányosan álló tanyákon és benn a faluban. A takácsot itt eddig nagyrészt úgy tekintették, mint valami hasznos rovart vagy manót, mint oly csudálatos, kimagyarázhatlan természetü teremtést, kit okvetlenül kiváncsi csodálkozással és visszataszító ellenszenvvel kell nézniök, kivel legjobb az üzleteket vagy üdvözletet is a lehető legrövidebben végezni, de kivel szemben igen czélszerű, barátságos bánásmódot tanusítani, s ennek nyomatékául olykor egy-egy darab disznóhust vagy köteg főzeléket ajándékozni neki, mert nélküle nincs vászon.

Ettől kezdve azonban Silas mindenütt nyilt, nyájas arczokkal, barátságos kérdezősködésekkel

fogadtatott, mint az oly ember általában, kinek örömét és bánatát mindenki megérti. Mindenütt le kellett ülnie egy kicsit, Eppieről beszélgetnie egyet-mást, ki iránt mindenki folyvást a legszivesebb érdeklődést tanusitá.

— Hej, Marner mester, — szólt az egyik, — akkor lesz kigyelmed boldog, ha a kis cseléd mihamarább szerencsésen beleesik a kanyaróba; — mig a másik így vélekedett: Nem sok olyan agglegény van, a melyik ilyen kis gyereket magához szivesen venne; de kigyelmednek sokkal könnyebb a keze a szövéstől, mint a szántóvető ember kérges tenyere, kigyelmed szinte olyan ügyes, mint egy vászon cseléd, mert 'sz a szövés meg a fonás egy kutya.

Vénebb emberek, kik nagy karszékekből nézik a világot, fontos képpel és fejcsóválgatással értekeztek a gyermeknevelés tömérdek ügyebajáról, megtapogatták Eppei kis gömbölyü karjait és lábacskáit s csodálkozva jelentették ki, hogy azok bámulatosan tömöttek; intették Silast, hogy ha majd a gyerek jól fölcseperedik (a mit még most nem lehet tudni!) nézzen jól utána s agg napjaira derekas támaszt neveljen magának belőle. A cselédek mindegyre magokkal vitték a gyermeket a baromfiudvarba a tyukokhoz és kotlókhoz, vagy a kertbe s cseresznyét ráztak a kötényébe, kis fiucskák és leánykák lassan közeledtek feléje, óvatos léptekkel, merev tekintettel, mint a kis kutyuskák, ha láthatárukon más ebecske tünik föl,

— mig végre is győzött a gyöngéd érzelem, s a piczi ajkak édes csókra csucsorodtak. Egyetlen gyerek sem félt többé Marnertől, mikor Eppie is ott volt oldalánál, nem volt többé visszataszító rajta sem öreg, sem ifju számára a gyermek egyesité őt ujra a világgal. Szeretet uralkodott közte és a gyermek között, szeretet kapcsolta a gyermeket a világhoz és viszont, a valódi szülői gyöngédséggel viseltető férfiak és nőktől kezdve egészen a kis piros szűzkatáig s a patak sima kövecseiig.

Silas a raveloei életet ettől kezdve csak Eppievel való vonatkozásában tudta méltányolni: a gyermeknek mindene meg volt, a mit Raveloeban jónak tartottak, Silas kiváncsian hallgatta, mint lehet az életet kellemessé tenni, pedig tizenöt évig oly távol tartá magát mindattól, mint valami idegentől, kihez semmi köze sincs; olyan volt ő, most, mint a kinek valami drága növénye van, mely számára egész uj talajt kell teremtenie, esőről, napsugárról s minden egyébről, mi ápoltjának üdvös, gondoskodnia, s mint a ki gondosan meghallgat minden jó tanácsot, a mi a gyönge növényzetnek hasznára válik, s bimbóit és lombozatát megóvja a kártékony befolyástól. A takarékosság iránti hajlam teljesen kiveszett belőle aranya elvesztésekor, a pénz iránt, melyet ezóta keresett oly közönyös lett, mintha csak oly ház fölépitésére szolgáló kövek lennének, melyet földrengés dúlt föl; veszteségének tudata sulyosab-

ban nyomta lelkét, hogy sem az ujonnan keresett pénz érintésekor a régi láng uj fellobbant volna. S holt kincsét most oly valami helyettesité, mely keresménye számára méltó czélt tüzött ki eléje, a remény és öröm fölülemelték most folyton a pénz szeretetén.

Régebben voltak oly angyalok, kik alászállva, kézen fogták az embereket s a pusztulás honából kivezették. Oly fehérszárnyu angyal nincs több, de azért ma is sok embert mentenek meg a fenyegető pusztulástól: egy kéz fogja meg kezöket s gyöngéden egy szép és nyugodalmas világba vezeti őket, honnan soha sem kell visszapillantaniok az elhagyott helyre; — e mentő kéz talán egy kis gyermeké.

XV. FEJEZET.

Eppie atyja.

Gyaníthatólag volt ott még egy ember, ki még élénkebb figyelemmel, bár eltitkolt érdeklődéssel leste, mint növekedik Eppie a tanács gondviselése alatt. Nem mert ugyan semmi olyat tenni, mely kiválóbb érdeklődésre vallana a szegény ember fogadott gyermeke iránt, mint milyet a fiatal földesur szivességétől várni lehetett volna, hogy tudniillik az együgyü vén emberrel találkozva, apró ajándékokat adott addig, a mig mások csak jó szavakat, magában azonban elmondo-

gatta, hogy eljön még annak az ideje, mikor többet is tehet lányáért, gyanú költése nélkül. S tán szerencsétlennek érzé magát ez idő alatt, hogy a gyermeknek születési jogát el nem ismeré? Nem mondhatnám. A gyermeknek gondját viselték, s bizonyára igen boldog lesz, mint az alacsony származású nép általában; boldogabb — talán — mintha fényűzés között nevelkednék.

Az a híres gyűrű, mely szorítja tulajdonosa ujját, mihelyt ez nem teljesíti kötelességét, hanem csak kényének áldoz, csodáltam volna, ha erősebben szorította volna őt, midőn vadászaton volt, vagy kevésbbé szorítaná, ha már a vadászatnak vége levén, a remény szárnyai bágyadtan hullanak le, s ő visszatekintve, bűnbánatot kezd érezni.

Cass Gottfried arcza és szemei élénkebben ragyogtak ezentúl, mint valaha. Oly szilárd lőn ettől kezdve minden akaratában, mintha a leghatározottabb ember ő lenne. Dunsey többé nem került vissza; mindenki azt mondotta róla, hogy katonának állhatott be, vagy külországba ment, s az ily dologról, mely egy tisztességben álló családot nagyon közelről érintett, nem mert senki bővebb részleteket firtatni. Gottfried nem látta többé útján Dunstan fenyegető árnyát, s most tisztán és beláthatóan terült el előtte ez út egészen leghőbb vágyaiig. Mindenki beismerté, hogy Gottfried úrfi a helyes csapásra tért át; hol fog ez végződni, előre volt látható, mert alig volt a

hétnek napja, melyen ne látták volna Lammeterék féle lovagolni.

Gottfried maga is, ha tréfálkozva kérdezgették tőle, vajon ki van-e már tűzve az esküvő napja, úgy mosolygott mindig, mint az oly kérő, ki ha akarja, «igen»-t is mondhat bátran. Ujjászülöttnek érzé magát, megszabadítva minden kísértettől, s jövendő életének képét úgy látta, mint a milyen az ígéretföldje lehet, küzdelem, szenvedés nélkül. Már látta is önmagát, s azt a sok boldogságot, mely tűzhelyét környezni fogja, midőn Nancy édes mosolylyal pillant rája és gyermekeikkel enyeleg.

Azt a másik gyermeket pedig, — ki nem jut az ő tűzhelyéhez, — szintén nem fogja elfeledni, majd utána néz, hogy szükséget ne lásson. Ez atyai kötelessége.

MÁSODIK RÉSZ.

XVI. FEJEZET.

Eppie és Áron.

Gyönyörű őszi vasárnap volt, — tizenhat évvel azután, hogy Marner új kincsét megtalálta tűzhelyénél. A raveloei vén templom harangjai vígan csengve-bongva hirdették, hogy vége az istentiszteletnek, s a toronyból nyíló boltozatos ajtón, barátságos üdvözletek és megszólongatások által késleltetett, lassú menésben lépdeltek kifelé a gazdag községbeliek, kik e szép reggelt a templomban megjelenésre alkalmasnak találták. Az volt vidéken a szokás még ez időben, hogy a gyülekezet tekintélyesebb tagjai távoztak el először, s kisebb rangú szomszédaik várakoztak addig, végig nézve elvonulásukat, főhajlással, vagy egyebként üdvözölve azt a gazdag adófizetőt, ki feléjök fordulva, észrevenni kegyeskedett őket.

E díszesen öltözött csoport élén oly embereket látunk, kiket felismernénk, daczára az idő kezének, mely nyomot hagyott rajtok. Az a magas, szőke, körülbelül negyvenes férfi, alig különbözik a huszonhat éves Cass Gottfriedtől, összesen teltebb lett alakja, s elveszíté az ifjuság meghatározatlan kifejezését, — e veszteség első pillantásra észrevehető, ha a szemek nem is veszítettek fényökből, s ránczok nem is jelentkeztek még. Az a nem sokkal fiatalabb, csínos nő ott, karján, még inkább megváltozott, mint férje : az a kedves pír, mely akkor állandóan honolt arczán, most olykor-olykor beköszönt még, friss reggeli levegőn, vagy hevesebb izgatottság következtében ; azok számára azonban, kik az emberi arczokát a belőlük beszélő emberi lélekért szeretik, Nancy arra fokozott érdekkel bírhat. A lélek gyakorta teljesebb jóságára érik meg, mialatt a kor rút takarót borít reá úgyannyira, hogy puszta tekintetre nem is sejthetjük, mily értékes a termés alatta.

Az évek azonban nem bántak ily kegyetlenűl Nancyval. A szelid, és mégis határozott metszésű száj, a barna szemek őszinte, tiszta tekintete, oly lélekről beszélt, mely megállotta a próbát, s megőrzé nemesebb tulajdonságait; maga öltözete is, csínosságában és tisztaságában sokkal kellemesebben hat most, midőn a fiatalság öntudatlan kaczérságának nincs többé köze hozzá.

Cass Gottfried úr és Cassné asszony (magasabb czímezést nem ismernek a raveloeik azóta, mióta az öreg squire atyáihoz költözött s a birtok osztozásra került) hátrafordultak, hogy bevárják azt a szálas öreg urat s egyszerűen öltözött hölgyet, kik kissé visszamaradtak: «atyust és Priscillát», — mint Nanczy mondá, — s aztán együtt fordulnak a keskeny ösvény felé, mely a temetőn keresztül, a vörös házzal szemközt levő rácsajtóhoz vezet. De ne kísérjük tovább őket; tán jönnek még mások is a templomból, kiket örömmel látnánk viszont, — ha nem is oly úri öltözetűek s nem is oly könnyen ismerhetők fel, mint a vörös ház ura és úrnője.

Különben lehetetlen Silas Marnert föl nem ismerni. Nagy barna szemei, mintha távolabb is tudnának most már látni, mi gyakran megtörténik az olyanokon, kik életök első felében rövidlátók voltak s most kevésbbé határozatlan, kifejezőbb a tekintete, különben az látszik rajta, hogy a tizenhat év leforgása előtt jóval törődöttebb volt, mint most. Görnyedt vállaival és fehér hajával a takács egészen hajlott korúnak látszik, pedig alig több az ötvennél; de oldalához símulva, ott van az ifjúság legbájosabb virága, az a tizennyolcz éves szép szőke leányka, ki, úgy látszik, eredménytelenül iparkodott göndör gesztenyehaját kis barna kalapja alá besímítani, haja csak előhullámzik makacsul olyan gyűrűkben, mint a márcziusi szellő által végigsöpört

patak vize; apró fürtei aláomlanak a leszorító fésűn és kalapon kívül. Eppie nem tehet róla, hogy a hajával ennyi baja van, egyetlen leánynak sincs egész Raveloeban ilyen haja, mint neki, de az ő véleménye szerint a hajnak símának kellene lennie. Még az ily kisebb dolgokban sem akar kifogásolható lenni: lám, mily csínosan tartja imakönyvét is szépen hajtogatott zsebkendőjébe takargatva.

Az a jóképű fiatal legény is, ki új gyapjú öltönyében épen az ő nyomában megy, szintén nincs teljesen tisztában a hajkérdést illetőleg s Eppie kérdésére bizonyára úgy nyilatkozik, hogy ha általánosságban a hajnak símának is kell lennie, ő Eppie haját nem igen óhajtaná másformában, mint a milyen. A leányka gyanítja is, hogy jön utána valaki, a ki ő iránta rendkívül érdeklődik s épen most készül nekibátorodni, hogy majd oda lép az oldala mellé, mihelyt a lankásra kiérnek, mert különben miért lenne a leány most olyan nagyon szégyenlős, s miért ne pillantana másfelé is, mint csakis Marner atyusra, ki csöndes mormolással mondja el neki véleményét a felől, hogy kit látott, s kit nem a templomban, s mily csínos a galagonyabokor a tiszteletes kertje sövényében.

— Úgy szeretném, ha nekünk is lenne egy kis kertünk, atyus, s olyan dufla árvácskák volnának benne, mint Winthropéknál, — szólt Eppie, a mint már a rétre értek, — ha nem

okozna sok munkát a fölásás, meg az erdei föld odahordása, — pedig azt te nem tehednéd, úgy-e nem atyus? Nem akarnám, hogy te csináld, mert az kemény munka volna neked.

— Azért mégis megtehetném, gyermekem, ha egy kis kertet óhajtasz: az ilyen hossú estéken mindig megművelhetnék egy-egy darabot ott a köröttünk levő kopárságból, a mi mindig elég lenne arra, hogy egy-két virágot beledugdoshass; reggelenként meg egy pár ásóvágás nem ártana, mielőtt a szövésnek ülnék. Miért nem mondottad előbb, hogy egy kis kertet óhajtasz?

— Áshatok én kigyelmed helyett, Marner mester, — mondá a gyapjúruhás legény, Eppie felől kerülve s minden formaság nélkül elegyedve bele a beszélgetésbe. — Nekem a csak játék, ha már a rendes munkámat elvégeztem, vagy ha egyébkint sincs sok dolgom, meg időm akad rá. Osztán majd hozok a Cass úr kertjéből jó földet is, szívesen ad ő, tudom.

— Ej, Áron fiam, hát te is itt vagy? — szólt Silas, — észre sem vettelek; de hát úgy vagyok már én, hogy ha Eppie beszél valamiről, sohsem látok vagy hallok mást, mint a miről ő beszél. Jó, ha épen segíteni akarsz az ásással, hamarább csináljuk meg a kis kertet neki.

— Igen, ha jónak látja, — mondá Áron, — már ma délután elnézek magokhoz, aztán megbeszéljük, melyik darabot válaszszuk ki, hol-

nap aztán egy órával hamarább kelek s nekilátok.

— De csak úgy, ha megígéred atyus, hogy te nem fogsz a nehéz ásással bajlódni, — szólt Eppie; — mert 'sz nem is szóltam volna róla, — tevé hozzá félig szégyenlősen, félig hamiskásan, — ha Winthrop nénémasszony nem mondja, hogy Áron lesz olyan szíves és . . .

— E'iszem, azt tudhattad volna, ha az anyámat nem is kérdezgeted érte, — vágott közbe Áron. — Osztán Marner mester is tudhassa, e'iszem, hogy szívesen teszek érte egyet s mást, nem is lesz olyan kevély hozzám, hogy kivegye az ilyen munkát az én kezemből.

— Na, ládd, atyus, nem is kell addig magadnak dolgoznod, a míg a könnyű munka nem következik, — szólt Eppie, — akkor te, meg én, majd megcsináljuk az ágyakat, meg gödröket ásunk s beültetjük a virágokat. Mindjárt szebb lesz ott a kőbánya körűl, ha egy pár virág is lesz, mert azt hiszem, a virágok is látnak minket s tudják, hogy ott sétálunk körülöttük. Szeretnék egy pár tő rozmaringot, szegfűt, meg thymiant, mert ezek olyan jószagúak; levendulát nem, mert ez csak az uraságoknak való.

— Miért ne lehetne neked is, nem t'om, — szólt közbe újra Áron, — hozhatok én neked mindenből; mikor kertészkedem, úgy is sokat kell kivagdalnom, eddig elhajigáltam azt mindig. A vörös háznál egy rengeteg

nagy levendula-ágy van; az asszonyság nagyon szereti.

— Jól van, — szólt Silas komolyan, — de ha valamibe kerülne, akkor ne kérd számunkra ingyen, mint általában semmit onnan; Cass uraságék annyi jóságot tanusítottak irántunk már is, a kunyhónkhoz egy új szobát építettek hozzá, ágyneműval ők láttak el, meg sok mindennel, hogy már szégyelném, ha virágtöveket vagy egyebet megint tőlök kérnénk.

— Nincs abban szégyelni való, — válaszolt Áron, — minden kertben az egész faluban elkallódik örökké egy sereg ilyen virágféle, mert senki sem használja fel. Sokszor úgy elgondolom, úgy van az, hogy senki sem éheznék, ha minden darab földből azt csinálnának, a mit lehetne, mert akkor minden falat kenyér eljutna annak a szájába, a kinek szüksége van rá. Már az úgy van, az ember sok mindenre gondol, kertészkedés közben. Hanem most már visszafelé lódulok, anyámasszony nem tudja, hova lettem.

— Hozd magaddal őt is délután, — mondá Eppie, — semmit sem akarnék a kerttel addig kezdeni, hogy ő ne tudjon róla mindent elejétől kezdve, — úgy-e atyus?

— Igen, hozd el anyádat Áron, ha lehet, — szólt Silas, — egy- és másban kisegít minket pár jó szóval, tanácscsal, ő mindig tud valami okosat mondani.

Áron visszaindult a falú felé, míg Silas és Eppie a sövényes, magányos lankásra tartottak.

— Oh dadus! — kezdé Eppie, a mint magokra maradtak és Silas karjára csipeszkedve, körülölelte fejét, és szívből megcsókolta, — édes kis öreg daduskám, olyan boldog vagyok! Azt hiszem, nincs a világon olyan dolog, a mit kívánnék, ha egy kis kertem lesz; s tudom, majd csinál Áron nekünk, — s hamiskás diadalérzettel mondá, — tudom jól, szívesen csinál.

— Hamis kis cziczuska vagy te bizony, — enyelgett Silas, arczán a szeretet által környezett aggkor szelid boldogságával, — hanem aztán légy kedves Áronhoz s köszönd meg neki szépen.

— Ah, dehogy, azt nem teszem, — szólt Eppie kaczagva, — ő szereti az ilyet.

— Ej, ej, add ide az imakönyvedet, különben még kiejted, a mint úgy szökdécselsz.

Eppie most vette észre, hogy néznek reája, de e néző sem volt más, mint egy barátságos füles, mely lábain egy nagy kolonczczal legelészett, egy szelid szamár, mely az emberi gyarlóságok fölött nem fintorgatta az orrát birálgatólag, sőt ellenkezőleg, igen hálás volt, ha megczirogatták az orrát s Eppie nem is mulasztá el, hogy ez élvezetben most is ne részesítse őt, miért köszönetül a kitüntetett nem csekély

fáradsággal elkísérte őt egészen a kunyhó ajtajáig botorkálva.

A mint azonban Eppie a kulcsot a závárba tolta, belülről kihangzó ugatás jelentékenyen módosítá a szamár nézeteit s ez búcsúzás nélkül visszafelé iramodott. E hangos csaholás egy okos kis barna vadászeb üdvözlete volt, mely úgy ugrott örömében lábaikra, mintha nyavalyatörős volna, majd szörnyű zajjal és veszekedő ugatással, a szövőszék alatti kis macskára ugrott rá, aztán visszarohant újra, mintegy jelentve ugatásával, hogy «megtettem kötelességemet e mellett a gyönge kis teremtés mellett, látjátok, vigyáztam rá», míg az öreg czicza-mama az ablakban melengeté fehér mellét a verőfényen, és czirogatást váró álmos pillantással nézegetett körül, mint olyan, ki azonban annak elmaradása miatt sem esik kétségbe.

E boldog állati élet jelenléte nem volt az egyetlen változás, mely a kőkunyhó belsejében történt azóta. Nem volt többé ágy a lakószobában, a szűk kis helyet csínos butorok tölték be, minden oly tisztán, csínosan, hogy Winthrop Dorka is teljesen megelégedhetett volna velök. A tölgyfaasztal s a háromsarkú tölgyfaszék ugyan aligha illett egészen ily szegény kunyhóba, az ágyakkal és egyéb dolgokkal együtt a vörös házból került az ide, mert Cass Gottfried, a mint mindenki elismerte a falúban, igen szíves volt a takácsék iránt; s nagyon illőnek tekintette

azt mindenki, hogy nézzen kissé utána és segítsen rajtok, a mivel csak tud, hogy a takács fölnevelhesse fogadott gyermekét, a kis apátlan, anyátlan árvát, mert hisz Marner elveszté pénzét is és egyebe sem volt, mint a mit napról-napra megkeresett, — a szövés is kezdett már hanyatlani, — bővében volt már mindenütt a szőtt holmi — s Marner mester sem volt már mai legény.

Senki sem volt irigye a takácsnak, mindenki kivételes egyénnek nézte őt, kinek a szomszédok segítségeért kiáltása nem hangzott el üresen Raveloeban. A megmaradt kis előítélet most új szinezetbe vonta alakját s Macey uram, ki most már reszketeg nyolczvanhat éves aggastyán volt, s kit egyebütt sem lehetett látni, mint a kandallósarokban, vagy a verőfényen a küszöbön ülve, abban a nézetben volt, hogy ha valaki annyi jót tett általában, mint Silas az árva gyermekkel, az biztos lehet benne, hogy a pénze megkerül, vagy legalább a rablót felelősségre fogják még vonni, mert — s ezt Macey uram magán is észlelte már, — Marner kiváló képességekkel és jósággal van megáldva.

Silas most leült s Eppiet jóleső gyönyörrel nézegette, a míg a tiszta abroszt fölteríté s föltalálta a burgonyalevest, melyet régi vasárnapi szokás szerint a forró hamú tartott melegen a lassú tűz mellett. Mert Silas nem nagyon szerette a rostélyt és a sütő-kemenczét, neki az ő

kőtűzhelye ép oly kedves volt, mint eltört barna bögréje s nem e tűzhely mellett találta Eppiet is? A tűzhely istenségei még most is léteznek számunkra; s ha az új hit rendesen türelmesebb is, mint a bálványimádás, az ennek törzséből fakad ki.

Silas a szokottnál is kevesebb szóval költé el ma ebédjét, kését kanalát hamarább rakta le, félfüllel vigyázva oda, a mint Eppie a kutyával és macskákkal játszadozott, mi által a leány ebédje meglehetős hosszan tartott. Volt azonban mégis egy pillanat, mely képes volt az ő szétkalandozó gondolatait lebilincselni, akkor, midőn Eppie, kinek pompás haja úgy ragyogott feje körül, mint a fény a hullámokon, míg fehér álla és nyaka vakítón emelkedett ki a sötétkék kattunruhából, — szívéből kaczagva tartá vállain a négy lábával belekapaszkodó kis cziczát s a kutyának egyik oldalt, az öreg macskának másfelől egy darab húst tartott oda oly magasan, hogy azok egyike sem volt képes ugrándozásai által sem elérni; Eppie végre is megszánta őket s megosztá köztök a falatot.

Eppie hirtelen az órára nézve, abbahagyta játékát s így szólt:

— Oh dadus, hisz te már ki akarnál ülni a napra, elszívni a pipádat. Hanem először össze kell takarítanom, hogy rendben legyen a ház, ha komámasszony jön. Majd sietek vele, mindjárt meglesz.

Silas az utolsó két év alatt rászokott a pipázásra, mert Raveloe vénei rábeszélték, hogy az igen jó a görcs ellen, mit dr. Kimble is erősített, miután csakugyan nem ártott, — ez elv nagy szerepet játszott a fönndícsért úr orvosi praxisában. Silasnak nem telt valami különös gyönyörűsége a dohányzásban, sőt csodálkozott rajta, hogy szomszédjai úgy szeretik azt, azonban az ahhoz igazodás, mit mások helyesnek tartottak, erős megszokásává lőn új énjének, mely benne Eppie föltalálása óta kifejlődött. A míg azon dolgokat fölkereste és összeszerezgette, mikre a leánynak szüksége volt s megfigyelte, mily hatást tesznek ezek reája, mindinkább elsajátítá maga is azon formákat, melyekkel Raveloe falusi élete bírt s miután újonnan ébredett érzelmeivel az emlékezet is fölébredett benne. elkezdé régi vallásának tartalmát vizsgálgatni s az új hitbe beleolvasztgatni, míg végre egység jött létre jelene és multja között.

Az az érzet, hogy Istennel s az emberekkel kibékült, s mi neki valódi békét és örömöt okozott, homályos sejtelem alakjában győzte meg őt arról, hogy valami tévedésnek, félreértésnek kellett lenni eddig valahol életében, mi eddigi, legszebb férfikora éveire sötét árnyat vetett, a mint aztán mind könnyebben esett neki, hogy szívét megnyithassa Dorka előtt, mindent közölt vele lassacskán, mit csak régebbi életéről elmondhatott neki. E közlés nehéz és lassú cselekmény

volt, mert Silas sem volt valami folyékony elbeszélő, Dorka sem volt képes egyszerre felfogva gondolatait, segíteni beszédében, miután korlátolt élményei nyomán az idegen szokásokról fogalma sem volt s minden efféle új dolgon annyira el-elcsodálkozott, hogy ezzel csak minden lépten-nyomon megakasztá az elbeszélést. Így hát csak töredékesen, félbeszakításokkal, — melyek alatt Dorkának ideje volt meghányni-vetni mindent — jutott el végre Silas a szomorú történet döntő pontjára, a sorshuzásra és hamis bizonyságra, melyet ez tett ellene. A különböző értekezések alatt ezt többször el kellett mondania, mert a bűnös felfedezésének s az ártatlan igazolásának ez új módját Dorka nem bírta kellőkép megérteni, kérdezősködései daczára sem.

— S kigyelmeteknek ugyanaz a bibliája van, biztos-e abban Marner mester, — az a biblia, mit onnan hozott magával, az a tulajdon biblia, a milyen a miénk a templomban, a miből Eppie tanul?

— Igen, — válaszolt Silas, — betűről-betűre az, s a bibliával húznak sorsot, érti-e Winthropné asszonyom?

— Istenem, Istenem, — mondá Dorka elszomorodva, mintha csak valami beteg állapotáról kedvezőtlen tudósítást hallana. Pár perczig hallgatva, aztán újra megszólalt:

— Okos emberek tudhassák, miként pászol

ez össze, a tiszteletes tudná e'iszem; de hát ehhez nagy, erős szavak kellenek s a szegény ember bizony nem ért ehhez. Sohase tudom Istenigazába, mi is az értelme annak, a mit a templomban halok, egy-egy szikrát megértek belőle, tudom, hogy azok jó szavak, — ezt tudom. De hogy mi nyomja a kigyelmed lelkét, Marner mester, azt nem értem olyan tisztára, kigyelmed azt hiszi, hogy ha azok ott fölöttünk igaz pártját fogták volna, kigyelmedet nem zárták volna ki, mint egy becstelen tolvajt, mert ártatlan vala.

— Persze, — szólt Silas, ki lassacskán kezdé már érteni Dorka gondolkozásmódját, — úgy sújtott ez meg engem, mintha a tüzes menykő csapott volna belém; lássa, egyik sem törődött velem, nem fogta pártomat senki, sem égen, sem földön. És az, a kivel tíz év óta vagy még régebben együtt jártam, keltem mindenüvé, apró gyerekkoromtól kezdve, a tulajdon legjobb barátom, kiben úgy bíztam, még ő lökött a szerencsétlenségbe egészen.

— Mert gonosz ember volt, nem hiszem, hogy még egy ilyen lehessen, — szólt Dorka. — Hanem én egészen elbámulok, Marner mester, úgy vagyok, mintha most ébrednék föl s nem tudnám, reggel van-e vagy éjtszaka. Úgy érzem, hogy meg kellett volna lennie valahol az igazságnak mégis abban, a mi kigyelmeddel történt, ha ki tudta volna találni kigyelmed s nem veszíti

el a bátorságot. Hanem majd beszélünk még erről máskor, mert most is úgy a fejembe jönnek ezek a gondolatok, mintha pióczát raknék föl, vagy borogatást, vagy olyanfélét csinálnék, a mit nem lehet nyugodtan ülve tenni.

Dorka igen keresett betegápoló volt, s nem csoda, ha alkalmilag ily hasonlatokkal magyarázgatta szavait, de nemsokára ujra visszatért a tárgyra.

— Marner mester — mondá egy napon ujra, a mint Eppienek fehérneműt hozott haza, — sokáig elvesződtem magamban, a kigyelmed sorsával és a sorshuzással, s úgy el volt facsarodva az eszemben az egész, hogy nem tudtam igazába, hol is fogjam meg az egészet. Hanem egyszerre csak világosság támadt bennem a mult ejtszaka, a mint a szegény Fawkes Böske mellett virrasztottam, — tudja, a ki most halt meg, szegény kis cselédjeit magokra hagyta. Úgy állanak, mint az ujjam, szegény porontyok! Akkor olyan világos lett bennem, mint a napfény, de hogy most is olyan tisztán tudom-e, s el is tudnám-e mondani, azt már nem mondhatom. Olykor annyi sok dolog nyomja e lelkemet, s mégse t'om úgy kimondani, s ha kigyelmed a'szongya a földieiről, hogy azok semmi imádságot sem akarnak kivülről elmondani, 'sz akkor azoknak nagyon okosoknak kell lenniök; ha én a miatyánkot, meg egy-két jóságos szót nem tudnék, a mit a templomban tanultam, akkor akár százszor is térdre eshetném estig, még sem tudnám úgy összehozni.

— De a mit maga beszél Winthropné, azt én mind jól értem — mondá Silas.

— Na hát Marner mester, a mi az eszembe jutott akkor, ennyi volt: a sorshuzással és megfordított válaszszal nem jövök tisztába soha; tán megmondhatná a tiszteletes, de hát ő olyan nehéz szavakkal szokott beszélni. A mi azonban olyan tiszta lett a lelkemben, mint a napfény, az akkor volt, mikor a szegény Böske mellett volt dolgom, s ez mindig az eszembe jut, mikor másokért kell valamit tennem, mert érzem, hogy akárhogy is igyekezném, nincs hatalmam hozzá, hogy segitsek rajtok, ha mindjárt éjtszakának idején kelnék is föl, aztán eszembe jut, hogy azok ott fölöttünk jobban szeretik mégis az embereket, mint én magam, mert én csak nem lehetek jobb náloknál, kik engem teremtettek, s ha olykor keményebbnek hiszem a soromat, az onnan lehet, hogy sok olyan dolog van, a mihez nem értek, mert nagyon sok olyan dolog lehet a világon, a mihez én nem tudok, mert 'sz én csak egy együgyü szegény asszony vagyok csak, úgy ám. A mint ezt mind elgondoltam, eszembe jutott kigyelmed, mintha csak rám rontott volna: vajon hát azok, a kik minket teremtettek, nem tudják-e mind jobban, hogy mit akarnak velünk, nem tudnak-e mindent okosabban igazítani, mint mi? Ez az egyetlen, a mit biztosan tudok, a többi mind olyan találós dolog előttem, ha jól meggondolom. Mert ehol e, jön a hidegláz, osztán elsöpri az

embert, a ki pedig nagy és erős, a kis gyerekek aztán magokra maradnak; eltörik egyik embernek a lába, a ki igaz ember és okos is, annak olyanoktól kell szenvednie, a kik nem azok s aztán annyi sok szomoruságra való dolog van a világon, meg sok minden, hogy azt sem tudjuk, mihez kezdjünk. S minden, a mit tennünk kell, Marner mester, csak az, hogy legyünk bizalommal, tegyünk igazságos dolgot, a mennyire lehet, mindenkivel és bizzunk. Mert, ha mi, a kik olyan keveset tudunk, mindig csak jót és igazságos dolgot látunk a földön, akkor elhihessük, hogy sokkal több igaz és jó dolog van a földön, a miről mi nem tudunk semmit; úgy érzem a szivemben, hogy ennek így kell lenni. Ha kigyelmednek több bizalma lett volna, Marner mester, kigyelmed sem szaladt volna úgy világgá, s nem állott volna olyan egyedül, mint az ujjom.

— Ez nagyon bajos lett volna — válaszolt Marner elfojtott hangon — nagyon nehéz lett volna akkor még bizni.

— Igaz — szólt Dorka, csaknem bocsánatkérőleg — ezt könnyebb elmondani, mint megcselekedni, szégyelem is magam érte, hogy így beszéltem.

— Nem, nem, — mondá Silas — igaza volt Winthropné asszonyom, igaza volt. Jó is van a világon, most is érzem, s ez azt mutatja, hogy még több jó van, mint a mennyi látszik, minden szomoruság és rosszaság daczára. A sorsolás

dolga olyan homályos valami, de a gyereket Isten küldte nekem, — vannak olyan rendelkezések a világon, olyan csodálatos rendelkezések.

E párbeszéd még Eppie kis korában folyt le, midőn Silasnak naponként egy-két órára meg kellett tőle válnia, mert a gyermek a leányiskolába járt olvasni, tanulni, miután ő maga hiába iparkodott, hogy ő taníthassa meg Eppiet az olvasásra. Most, hogy már nagyra nőtt a leány, Silas gyakran érezte magát indíttatva arra, hogy a nyugodt megnyilatkozás számos órái egyikében a melyek csak olyanoknak jutnak osztályrészül, kik teljes szeretetben élnek egymással, közöljön Eppievel egyet mást a multból s így elbeszélte a leánynak, mily magányos életet élt addig, a mig ő nem küldetett neki. Hisz úgyis lehetetlen lett volna eltitkolni a leány előtt, hogy nem tulajdon gyermeke; még akkor is, ha a raveloei pletyka e pontot illetőleg a leány jelenlétében a leggyöngédebb hallgatást tartotta is volna szem előtt, megtudta volna a leány a valót, anyja után kérdezősködvén, hacsak teljes homályba nem akarja vala Marner a multat vonni, mi megint kinos torlaszt emelt volna közöttük. Igy Eppie már régóta tudta, mihént halt meg anyja a havas mezőn, mint találta meg őt Silas atyus saját tüzhelyénél, mint fogadta el elrabolt aranyai helyett az ő arany-fürtjeit kárpótlásul.

Az a gyöngéd, sajátságos szeretet, melyben Silas őt csaknem elválhatlanul társulva nevelte

föl s hozzá még lakásuknak félreeső fekvése, teljesen megőrzé a leányt a falubeliek tereferéitől és ferde szokásainak káros befolyásától, s lelkét azon üdeségben tartotta meg, melyet általában tévesen vélnek a falusiasság állandó jellemvonásának. A tökéletes szeretet a költészet varázsát lehelli rá az egyénre, kiemelve a legműveletlenebbet is a köznapiasságból; s a költészet e lehellete Eppiet azon pillanattól kezdve folyvást környezé, melyben a fénycsillám őt Marner tüzhelyéhez csalogatá. Igy hát aligha lehet meglepő, hogy finom szépségét nem tekintve, sem lehetett őt közönséges parasztleánynak mondani, lényén oly nemesség es üdeség ömlött el, mely a kezdettől fogva gyöngéden ápolt érzelemnek volt köszönhető.

Sokkal gyermekesebb és mesterkéletlenebb volt, hogysem képzeletét az ismeretlen atya kiléte sokat foglalkoztatta volna. Hosszú ideig eszébe sem jutott, hogy atyjának is kellene lennie, s az a gondolat, hogy anyja házasságban élt, csak akkor ötlött eszébe, midőn Silas a jegygyürüt mutatta, melyet a holt asszony megmerevült ujjáról huzott volt le s egy kis czipőalakú dobozban gondosan megőrzött. Amint aztán a leány fölserdült, átadta neki a dobozkát s Eppie gyakorta kinyitogatta azt, megnézegetve a gyűrüt, — de e közben alig gondolt atyjára, kinek jelvénye volt pedig az. Nem volt-e neki egész közvetlen közelében oly atyja, ki sokkal jobban szerette őt, mint a faluban bármely atya a leányát? Ellenben az, hogy ki

volt anyja, miként juthatott oly elhagyatottságra és a nyomorú halál karjaiba, — e kérdések gyakorta foglalkoztaták. Winthropné asszonyom ismeretségénél fogva, kivel Silas után a legközelebbi viszonyban állott, érezte olykor, mily drága lehet az ily jó anya, s azért soha meg nem unta, ujra meg ujra elbeszéltetni Silassal, milyen volt anyja, kihez hasonlított, miként találta meg Silas a reketyetyebokor alatt, hova a gyermek apró lábnyomai és kitárt karjai vezették?

E bokor ma is azon a helyen állott s a mint Eppie délután Silassal együtt kilépett a verőfényre, ez volt az első tárgy, mely tekintetét és gondolatait magára vonta.

— Atyus, — mondá szelid komolysággal, mely koronként borusabb és mélább záradékát képezé vidám tréfáinak, — a rekettye-bokrot beültetjük majd a kertünkbe; az egyik sarkába akarom tenni, és vele szemközt gyöngyvirágot és örökzöldet, mert Áron azt mondta, hogy az soha sem pusztul ki, hanem mindig szaporodik.

— Persze, gyermekem, — szólt Marner, nagy készséggel vevén ki szájából a pipát mindannyiszor, mert e beszélő szünetek szemmelláthatólag nagyobb élvezetet szereztek neki, mint a pöfékelés, — a rekettye-bokrot nem szabad kivül hagynunk, nincs is annál csinosabb, mintha az teli van sárga virágokkal. Hanem az jut az eszembe, — hát a keritést honnan veszszük? Tán Áronnak lesz valami javaslata erre is, mert 'sz keritésnek

csak kell lenni, különben egy pár szamár meg egyéb lábasjószág beszabadúl s össze tipor mindent. Jóravaló kerítést csinálni pe'g nem könnyü dolog.

— Oh mondok én valamit neked, dadus, — mondá Eppie egy kis gondolkozás után, kezeit nagy örömmel csapva össze. Mindenfelé hever itt egy rakás kő, némelyik nem is nagyon nagy — hát ezeket összeszedjük, egymásra rakjuk s egy fal lesz belőle. Te meg én majd az aprajját hordjuk össze, Áron meg a többit, ő megteszi azt is, szivesen.

— Ej, drága kicsinyem, — válaszolt Silas, — 'sz itt körül elég kő sincs ahhoz, na aztán meg a te kőhordásodat nézve, biz a te apró karjaiddal alig hordhatnál nagyobbakat, mint egy-egy répa. Gyönge kis teremtés vagy te, — tevé hozzá végtelen szeretettel, — a'szongya Winthropné asszonyom is.

— Oh én erősebb vagyok, mint te hiszed, dadus, — mondá Eppie, — ha nem is elég a kő, hogy egészen körülérjen, jó darabot körülfog mégis, s annál kevesebb sövénykaróra és egyéb ilyenre lesz szükségünk. Nézd csak, abban a nagy gödörben mennyi nagy kő van.

A gödör felé szökdécselt, hogy onnan egy követ emeljen föl, erejét bizonyítandó, de aztán egész meglepetve tért onnan vissza.

— Nézd csak atyus, jer csak ide s nézd, hogy leapadt a viz tegnap óta; tegnap még egész tele volt a gödör.

— Az ám, — szólt Silas, odalépve, — ez e'iszem a lecsapolástól van, a mit aratás után kezdettek meg az Osgood úr földjén. A'szongya az ispán a minap, a mint itt elmegy előttem: «Marner mester, a'szongya, nem csudálnám, ha a kigyelmed földjét odafönn olyan szárazra csinálnók, akár a csont.» Cass Gottfried ténsúr volt, a'szongya, a ki ezt a lecsapolást megkezdette, a hogy Osgood urtól azt a darab földet árendába kivette.

— Jaj, de furcsa lesz, ha majd az a vén gödör kiszárad, — mondá Eppie, lehajolva egy nagyobbacska kőért, s fölemelve azt, — nézd dadus, ekkorát is elbirok, — ezzel pár lépést tett előre egész feszesen, de aztán csak elejtette a követ.

— A bizony, szörnyen erős vagy, látszik, — felelt Silas, mig Eppie megfájdult karját kaczagva rázogatta. Na, hadd el gyermekem, menjünk csak amoda a lankásra leülni, ne emelgess többé semmit, még megárt utoljára. Elkél majd nemsokára neked valaki, a ki dolgozzék érted; az én karom már nem elég erős arra.

Silas ez utolsó szavakat vontatva ejté ki, mintha nagyobb jelentőséget tulajdonítana azoknak; a mint aztán a lankás sövényéhez értek, Eppie egész közel vonult hozzá, enyelegve vette két keze közé a már nem elég erős kart, kebléhez szorítva azt, mig Silas kötelességszerüleg szivta másik kezében tartott pipáját. A sövényből egy

ezüstnyárfa nyúlt ki, védve őket a napsugaraktól s rezgő árnyakat szórva köréjük.

— Atyám, — kérdé Eppie a mélabú szokatlan árnyalatával, miután egy darabig hallgatva ültek ott, — ha én férjhez megyek, az anyám jegygyürüjével esketnek majd meg?

Silas csaknem összerázkódott, pedig a kérdés megegyezett az ő gondolatával is, melyet titokban táplált. Elnyomott hangon kérdé a leánytól:

— Eppie, gondoltál te már erre?

— Csak e héten — válaszolt Eppie egyszerüen, — a mióta Áron beszélt erről.

— S mit beszélt ő erről neked? — kérdé Silas ugyanazon modorban folytatva, mintha csak attól félne, hogy erősebb hang sérteni találná Eppie gyöngéd érzetét.

— Azt mondotta, hogy meg kell házasodnia, mert huszonnegyedik évébe lép, s elég keresete van a kertészkedésből, a mióta az öreg Mott fölhagyott ezzel; s aztán hetenként kétszer kell mindig Cass urhoz is mennie, egyszer Osgoodékhoz s a tiszteletesék is szeretnék, ha hozzájok is eljárna.

— S kit akar Áron elvenni? — kérdé Silas szomorú mosolylyal.

— Kit? Hát engem, dadus, mindenesetre, — kiáltá Eppie kaczagva s atyja arczát összecsókolva; — hisz más valaki nem is kellett neki, csak én.

— S te is akarnád őt, úgy-e? kérdé Silas.

— Igen, egyszer valamikor majd, — válaszolt a leány, — mikor? még nem tudom. Mindenki megházasodik idővel, szokta Áron mondani. De én arra azt mondtam, hogy biz az sem igaz, mert ehol e az én atyuskám, ez sem házasodott meg soha.

— Nem, gyermekem, atyád magányos ember volt addig, a mig téged nem küldöttek neki.

— De többé nem maradsz egyedül, atyus, — mondá Eppie gyöngéden. Áron azt mondotta: «nem gondolok arra, hogy elvigyelek téged Marner mestertől.» Erre én aztán azt mondottam. hogy «erre nincs is szükség, Áron.» Mert ő is azt akarja, hogy együtt éljünk mindnyájan, neked se kelljen dolgoznod, atyuska, csak ha épen magadnak kedved telik abban, s ő olyan jó lesz hozzád, mintha a tulajdon fiad volna, — ez volt az, a mit ő mondott.

— S te is ezt akarnád, Eppie? — kérdé Silas.

— Nem bánnám, ha így lenne, — mondá Eppie egész egyszerűen. Csak azt akarnám nagyon, hogy neked ne kelljen sokat dolgoznod. Ha ezt nem akarnám nagyon, inkább szeretném, hogy maradjon minden úgy, a mint volt eddig. Én nagyon boldog vagyok így: jól esik, hogy Áron szeret, hadd jőjjön el hozzánk gyakran, látogasson meg, s legyen veled is szives mindig, úgy-e mindig az volt, nemde atyuskám?

— Igen gyermekem, szivesebb már nem is

lehetne, — válaszolt Silas komolyan. Hisz az anyja fia ő.

— Én nem akarnám, hogy megváltozzék a sorunk itt — mondá Eppie. Azt szeretném, ha sokáig, nagyon sokáig így maradnánk. De Áron akar változtatást s engem egy kicsit meg is rikatott, — igen, egy kicsit, — mert azt mondta, hogy én nem törődöm vele, mert ha törődném, nekem is azt kellene akarnom, hogy férj és feleség legyünk, mint ő akarja.

— Ej, édes jó fiam, szólt Silas, letevén pipáját, mintha felesleges lenne tőle tovább is azt követelni, hogy pipázzék, — te még fiatal vagy a házasságra. Majd megkérdezzük Winthropnét, — megkérdezzük Áron anyját, mit szól a dologhoz, s ha helyes lesz a dolog, majd megmondja azt ő. De azt meg kell gondolnunk Eppie, hogy a dolgok meg fognak változni, akár akarjuk, akár nem; sokáig úgy sem maradnak úgy, mint most vannak. Én is mindig öregebb és gyámoltalanabb leszek, csak teher a nyakadon, hacsak magam nem gondolok arra, hogy elhagyjalak. Nem mintha azt gondolnám rólad, hogy tehernek hiszel engem, — tudom, hogy ez nem jut eszedbe, de hát nehezebb sorsom is lehet majd, s ha így előre nézek a jövőbe, úgy szeretném, hogy valaki legyen melletted, valami erőskaru, fiatal ember, a kire rábizhatnád saját életedet, a ki gondoskodnék rólad mindvégig.

Silas elhallgatott, kezét térdére tette, huzo-

gatva rajta föl s alá, míg a földre szegzé tekintetét.

— Hát te is szívesen vennéd, ha férjhez mennék, atyus? — kérdé Eppie, s hangja reszketett kissé.

— Nem mondhatok «nem»-et, — szólt Silas nyomatékkal, — de majd megkérdjük előbb a komámasszonyt. Ő mindkettőtök javát akarja csak.

— Épen itt jönnek, — kiáltott föl Eppie. — Menjünk eléjök az úton. Ohó, hát a pipa; megtömjem neked előbb még, rágyujtasz, atyus? — kérdé aztán, fölszedve a földről ez orvosi szerszámot.

— Nem, fiam, — válaszolt Silas, — mára már elég. Azt hiszem, egy kevés ebből sokkal többet ér, mint annyi sok, egyszerre.

XVII. FEJEZET.

Férj és nő.

Mialatt Silas és Eppie a rezgő nyárfa reszkető lombozata alatt üldögéltek együtt, Lammeter Priscilla kisasszony nővérének érveléseit iparkodott megerőtleníteni, a mint az rábeszélni igyekezett őket arra, hogy maradjanak ott theára s hagyják, hadd aludja ki magát ott atyjok, a

helyett, hogy ebéd után mindjárt haza hajtassanak. A családtagok — mindössze négyen — a sötét burkolatú szobában ültek asztalnál, előttük a vasárnapi csemege: friss dió, alma és körte, mit egy tálba Nancy sajátkezűleg rendezgetett és levelekkel diszített, templomba menet előtt.

A sötét burkolatú szobán nagy változás nyoma volt látható, mióta mi először láttuk ezt Gottfried legénykorában, az öreg squire nőtlen uralma alatt. Ma minden ragyog, sehol egyetlen tegnapi porszemecske a félöl magasságú tölgyburkolattól kezdve egészen a néhai öreg squire puskája-, korbácsa- és sétabotjáig, melyek a kandallópárkány fölötti szarvasagancsokon fekszenek sorban. A vadászat és férfi mulatság egyéb jeleit Nancy más szobába hordatta; azonban a vörös házba gyermeki kegyeletet is hozván lelkében, e díszhelyet szentelé férje elhunyt atyjának. Az ezüst asztali készlet is ott áll egy mellékasztalon, de szépmívű darabjai nem homályosak a sok fogdosástól, a szobában sincs semmi, mi kellemetlen szagot árasztana: levendula és rózsalevelek illata tölti be a szobát, a márványvirágtartókból áradva ki. Minden tiszta és rendes az egykor oly zordon teremben, mert hisz tizenöt éve már, hogy új kormányzó szellem vette uralma alá.

— De atyám, — mondá Nancy, — okvetlenül szükséges az, hogy hazamenjetek theázni? Nem

lehetne épúgy itt maradnotok? — Olyan szép az este, kívánni sem lehetne szebbet.

Az öreg úr Gottfrieddal beszélgetett a mindinkább emelkedő szegényadó és a mind roszszabbra váló időkről, s így nem figyelt lányai társalgására.

— Kedvesem, azt Priskától kell kérdezned, — válaszolt Nancynak; az egykor oly szilárd hang most már tört volt. — Ő kormányoz most engem és az egész házat.

— S nincs is az rosszul, atyám, hogy én kormányozlak, — mondá Priscilla, — mert különben már rég megölted volna magadat az örökös meghüléssel. Aztán a gazdasággal is úgy van az ember, ha valami nem jól megy benne, — pedig a mostani időben nem is mehet máskép, — halálra boszankodik, ha mást nincs kit okolnia érte, mint saját magát. Úgy van az legjobban, hogy az egyik legyen az úr s parancsoljon a másiknak, aztán legalább szidhatja tetszése szerint. Sok ember elkerülné ezzel a verést, azt hiszem.

— Jó, jó, kedvesem, — mondá atyja nyugodt mosolylyal — nem mondhatom, hogy nem mindenki javára uralkodol a házban.

— Akkor hát rendelt el, hogy itt maradjatok theára, Priscilla, — szólt közbe Nancy, kezét gyöngéden téve rá nővére karjára. — De most jer, sétáljunk egyet a kertben, a míg atyus alszik egy keveset.

— Kedves gyermekem, a kocsiban gyönyörű alvás esik, mert úgyis én hajtok. Theára meg semmi szin alatt sem maradhatunk, mert a mióta a tejes lányunk azt tudja, hogy Mihálynapkor férjhez fog menni, oly zavarodott fejű, hogy még képes a sertésvályúba tölteni a friss tejet a kocsögök helyett. Úgy van különben valamennyi, mintha csak az egész világ újra születnék a kedvökért, mert ők férjhez mennek. Jer velem, hadd teszem föl a kalapom, van időnk még egyet fordulni a kertben is, a míg befognak.

A mint a két nővér a csínosan felsöpört kertutakon sétálgatott, hol a ragyogó eleven pázsit kellemes ellentétet képezett a sötét ívekkel és gúlákkal s a falszerűleg növelt juharfákkal, Priscilla így szóllott:

— Úgy örülök, a hogy csak tudok azon, hogy férjed végre elcserélte azt a darab földet Osgood öcsénkkel és tehenészetet állít. Ezer kár, hogy eddig is nem tettétek; lett volna vele elég ügyedbajod. Semmi a világon nem veszi úgy elő az embert, mint a tehenészet — ha komolyan hozzá fog; csak úgy repül az idő. A butortakarítás, leporozás hamar meg van, ha meglátod magadat az asztalban, nincs vele egyéb dolgod; de ott örökké kerül elő valami új, még a legkeményebb tél közepén is van egy s más gyönyörűséged a vajköpüléssel, a míg nem sikerül. Kedvesem, — tevé hozzá Priscilla, gyöngéden szorítva meg nővére kezét, —

ha egyszer teheneid lesznek, soha sem léssz többé szomorú.

— Ah Priscilla, — válaszolt Nancy, míg a kézszorításért hálásan pillantott nővérére, — Gottfriedért nincs kárpótlásom: egy egész tehenészet nem ér föl egy férfival. S ha bús vagyok az csak miatta van, én beérem azzal, a mivel az ég bennünket megajándékozott, csak ő lenne elégült.

— Igazán kihoz a sodromból, — folytatá Priscilla hevesen, — a mit ezek a férfiak cselekszenek; mindig csak követelnek és követelnek, sohasem elég a mijök van; ha kényelmesen ülhetnének otthon karszékeikben, szó nélkül semmi bajjal, az nem elég nekik, vagy pipát kell szájokba dugni, s azzal jobbnak hiszik a dolgot; vagy le kell magokat inniok, pedig alig keltek föl az ebédtől s már is vacsorához készülnek. Hál' Isten, a mi atyusunk nem ilyen, s ha az Isten téged is olyan rútnak teremtett volna, mint engem, hogy a férfiak ne szaladgáltak volna utánad se, egészen együtt maradtunk volna, és semmi közünk sem lenne most ezekkel a nyughatatlan vérű férfiakkal.

— Ne mond ezt, Priscilla, — kéré Nancy, kinek fájt, hogy ő adott alkalmat e kifakadásra, — senkinek sem lehet oka Gottfriedot ócsárolni. Ha az bántja őt, hogy nincsenek gyermekeink, ez igen természetes; minden ember szívesen látja, hogy van kiért dolgozzék és takarékos-

kodjék s ő mindig számított arra, hogy kicsinyeink lesznek. Más ember az ő helyzetében még jobban sopánkodnék. Ő a legjobb férj a világon.

— Oh tudom, — válaszolt Priscilla gúnyos mosolylyal, — értem a ti dolgotokat is, ti asszonyok; először fellovagoljátok az embert férjeitek ellen, aztán ellene fordultok, s úgy dícséritek azokat, mintha csak el akarnátok adni őket. De atyus várakozik már rám, indulnunk kell.

A tágas, kényelmes kocsi, egy hatalmas vén fakóval ott várakozott már az első kapunál, s Lammeter úr értekezett arról, hogy mily szép és derék paripa volt ez, mikor még lovaglásra használta.

— Mindig szerettem volna, ha egy jó lovam lett volna, tudod, — mondá az öreg úr, ki a tüzes ifjukor visszaemlékezésein még mindig lelkesült.

— Csináld ki valahogy sógor, hogy elhozd hozzánk Nancyt még e héten, — szólt Priscilla búcsúzóra, megragadván a gyeplőt, s azt megrántva, mintegy gyöngéd figyelmeztetésül a fakónak az elindulásra.

— El kell néznem a mező felé, a kőbányához, Nancy, megszemlélnem, mennyire haladtak a szárítási munkálattal, — mondá Gottfried.

— De visszatérsz theára, kedvesem?

— Oh bizonyosan, egy óra mulva itt vagyok.

Vasárnap délután Gottfried rendesen egy kis szemlét szokott tartani gazdaságában, s egy-egy csendes sétát tett a mezőn át. Nancy igen ritkán volt ilyenkor vele, az akkori hölgyek — a Priscillák kivételével — nem igen jártak sétálni, a háztáj és a kert elég mozgást biztosított számukra. Ha Priscilla nem volt Nancynál, Gottfried neje többnyire a szentírást olvasgatta, olvasott egy ideig, s aztán szemei és gondolatai eltévedeztek helyzete fölötti szemlélődésekre.

Nancy vasárnapi gondolatai azonban csaknem mindig megegyeztek azzal a jámbor, ájtatos szándékkal, melylyel ő a szentkönyv lapjait kitárta. Elegendő vállásos műveltsége nem volt arra, hogy tisztán láthatta volna a multnak határozott czél nélkül fölnyitott és felidézett szent tanuságai és az ő csendes egyszerű élete között létező vonatkozást, — azonban igazságszeretete s az a tudat, hogy magaviseletével példát kell adnia másoknak, mely két elem alkotá főleg Nancy jellemét, — egész szokásává tevék azt, hogy érzéseiben és cselekedeteiben nyilvánult egész multját koronként a leglelkiismeretesebben szemlélje végig. Szelleme nem tárt eléje széles gondolatkört s így utalva volt arra, hogy belső világában éljen, üres idejét azzal töltve ki, hogy újra meg újra átélje az eddigi eseményeket, s különösen házas életének tizenöt évét, mely kettős jelentőségű és fontosságú volt reá nézve.

Fölidézte lelkében az apró részleteket, egyes szavakat, hangokat, pillantásokat, a válságos jeleneteket, melyek uj korszakot alkottak életében, mélyebb bepillantást engedve neki az élet viszonyaiba és bajaiba, vagy az engedékenység és hűség ujabb áldozatát kivánva tőle, mindezt ujolag átvizsgáltatta, mérlegelve, mit találhat saját magaviseletében bármi tekintetből kifogásolhatónak.

E túlságos aggályoskodás és önvizsgálat tán beteges szokás, de elkerülhetlen a finom erkölcsi érzékkel biró egyénekre nézve, ha a szükséges külső tevékenység és hatáskör nem létezik számukra, hajlamaiknak nincs tárgya, melylyel foglalkozhatnának s különösen elkerülhetetlen egy nemesszivü, gyermektelen nőnél, ha sorsa szük körre szorítja. «Oly keveset tehetek én, — gondolja örökké, — vajon legalább azt jól tettem-e?» s nincs hang, mely elnémíthatná ez örökös magánbeszédet, nincs parancsoló kötelesség, mely tevékenységét e hiábavaló gyötrődéstől és fölösleges aggodalmaktól elterelné.

Nancy házasélete alatt főleg egy igen fájdalmas tapasztalatot szerzett, melyhez ily visszapillantásai alatt leghamarább megelevenedő jelenetek mélyen érzett emlékei füződtek. A Priscillával ma folytatott kerti beszélgetés ujra ez annyiszor megjárt útra terelte vasárnapi gondolatait. Merengő gondolatai sorozatában most, midőn a szent szöveget ezalatt is hűségesen olvasta

tovább szemeivel és hallgatag ajkaival, férje védelme volt az első, a mint azt Priscilla ellenében megkezdé. A szeretetnek védelmezése a legjobb balzsam, mit csak az érzelem lelki sebekre találhat. «Egy férfinak annyi mindenre kell gondolnia» — e mentséggel sokszor vigasztalja magát a nő, ha durva választ és szeretetlen bánásmódot tapasztal is. S Nancy legfájóbb sebét azon öntudat okozta, hogy házi tüzhelyük körül a gyügyögő kicsinyek hiánya oly nélkülözés férje számára, melylyel ez nem bir kibékülni.

Pedig a kedves Nancy maga még fájdalmasabban érzé azt, hogy az áldás meg van tagadva tőle, mely elé annyi komoly és kedves, derült várakozással és készülettel nézhetne, mint általában a szerető hitves szokott, midőn anyává lenni reményl. Nem volt-e egész szekrénye tele kész kézimunkával, s valamennyi érintetlen és használatlan, ép úgy, a mint tizennégy év előtt rakosgatta bele, azon egyetlen kis ruha kivételével, melyből halotti köntösét varta meg előre? S e személyes megpróbáltatást Nancy olyannyira minden zugolódás nélküli szilárdsággal tűrte, hogy még évek előtt hirtelen arra az elhatározásra szánta el magát, hogy soha többé e szekrényt föl nem nyitja, s nem enged maga fölött ezáltal oly vágynak uralmat, mely teljesülésbe úgy sem mehetne.

Tán ép e tulságos szigor minden iránt, mit magában saját hibái bünös legyezgetésének tar-

tott volna, korlátolta abban, hogy férjét ugyanezen mértékkel mérje. «Az egészen más, — férfinak az ily csalódás sokkal keservesebb: egy nőt teljesen kielégít az is, ha férjét imádja, a férfinak azonban mindig kell valami, a mi kedvet adjon neki az élethez, csak úgy üldögélni a tűz mellett, sokkal leverőbb rá nézve, mint az asszonyra.» Valahányszor Nancy elmélkedéseiben e pontig ért, — azon előzetes föltevésből indulva ki, hogy Gottfried is így tekinti a dolgokat, — ujra a régi önvizsgálat következett. Megtett-e ő minden tőle telhetőt arra, hogy Gottfried nélkülözését megkönnyitse? Vajon igaza volt e neki, midőn — fájó szivvel bár, — határozottan ellene szegült férje kivánságának először hat év előtt, majd négy év előtt ismét, midőn Gottfried a mellett harczolt, hogy fogadjanak örökbe egy gyermeket?

Az örökbefogadás sokkal inkább ellenkezett azon kor gondolkozásával és szokásaival, mint a miénkkel, s Nancynak meg volt szintén a maga nézete erről. Rá nézve szükség volt az, hogy nemcsak a férfiak ügye-baja, de minden, általa észlelt dolog felől ép úgy meg legyen a maga nézete, mint mindennek a házban, a hogy a maga rendes helye meg van, s e nézeteket oly sarkigazságoknak tartá, miktől cselekedeteiben soha sem tért el. Ezek szilárdsága azonban nem alapjok erős voltán épült, hanem azon, hogy egész szellemi életét jellemző makacs szivósságával ragaszkodott hozzájok. Az élet minden szokásai és köte-

lességeire nézve, a gyermeki kötelességektől kezdve, egészen az éjjeli ruha felöltéséig, huszonhárom éves koráig meg volt a csinos Nancynak önalkotta, változtathatlan kis szabályzata, s minden cselekedete azontul is e szabályzattal szorosan egybehangzó tényben nyilvánult. E megjegeczedett elveket vitte magával vigasztalan utjára, szivében vertek ezek gyökeret, benőve azt oly csöndesen, mint a fű. Évek előtt, — emlékszünk rá, — kötötte magát ahhoz, hogy Priscilla s ő egyformán öltözzenek, mert «nővérekhez úgy illik az», s mert, «ha szükséges, akár sajtszinü ruhát is visel, ha Priscillának az áll jól.» E példa ugyan közönséges, de jellemző azon módra nézve, mely szerint Nancy szabályzá saját életét.

E szigorú elvek egyike s nem valami féltékeny önzés, képezte az alapját a férje kivánságával szemben kifejtett ellenállásnak is. Gyermeket fogadni örökbe, miután nekik magoknak sincs, előtte ez a gondviseléssel daczolás volt s a sors akaratának kijátszása; örökbe fogadott gyermek soha sem vihet jóra, — erről szilárdul meg volt győződve s átkot hozna azok fejére, kik önhatalmulag és föllázadva a gondviselés ellen keresnék azt, a mi a legfelsőbb hatalom intése szerint nem nekik való. Ha valaminek nem szabad lennie, mondá Nancy, akkor szent kötelességünk még a vágyról is lemondani.

— De hát miért ne vinné jóra az örökbefogadás? — kérdé Gottfried ilyenkor. A takácsnak is

oly jó gyermeke lett, a milyen csak képzelhető, pedig az is csak örökbe fogadta, Az egész faluban nincs több oly csinos, kedves leányka, ki jobban illenék abba az állásba, melyet mi adhatunk neki. Hogy lehetne hát valószinü, hogy szerencsétlenséget hozna fejünkre?

— Igaz, édes Gottfriedom — mondá Nancy, összekulcsolt kezekkel ülve ott, mig szemeiben sovár vágy és önmegadó bánat ült, — a takácsnál nem vitt rosszra a gyermek. De a mit mi keresünk benne, azt aligha találnók föl. Balságra vinne, érzem, bizonyos vagyok benne. Emlékszel arra az urhölgyre, kivel a roystoni fürdőkön találkoztunk, s ki elbeszélte nekünk, hogy nővére egy gyermeket fogadott föl! Ez az egyetlen eset, hogy ilyenről hallottam, s azt a fiut is később 23 éves korában transportálták a gyarmatokra életfogytig. Édes Gottfried, ne kivánj tőlem olyat, a miről biztosan tudom, hogy az bűn, soha sem leszek boldog életemben. Tudom, hogy ez igen fájdalmas dolog számodra, — én könnyebben viselem el, — de lám, Isten akarata.

Talán feltünő lehet, hogy Nancy, kinek vallásos világnézletét összesen korlátolt társadalmi hagyományok, egyházi tanok félig értett töredékei és szakkörü tapasztalatainak hiányos felfogása alkották, ily véleményre juthatott, milyet oly vakon hivő jámborok szoktak megalkotni magoknak, kiknek vallása egy zárt rendszer alakzatát fogadja el föltétlen igaz gyanánt; feltünő

mondom, ha nem tudjuk azt, hogy az emberi hit, mint általában minden természeti kinövés, a lehető legkevesebbet törődik a rendszerek korlátaival.

Gottfried kezdettől fogva az akkor tizenkét éves Eppiet jelölte ki azon gyermek gyanánt, kit az örökbefogadásra legalkalmasabbnak ítél. Hogy Silas előbb hagyja életét elvétetni, mint Eppiet az sohasem jutott eszébe. A takácsnak bizonyára a gyermek javát kell akarnia, kivel pedig annyi bajt vett magára, csak örülhet azon, ha ily szerencse nyilik számára, örökre hálásnak kell még lennie, hisz ő róla magáról is élete fogytáig oly bőkezüleg gondoskodnak, a hogy a gyermek iránt tanusított gyöngédsége megérdemli. S vajon nem helyes-e előkelő emberektől, ha egy szegényebbet megszabadítanak a rá sulyosodó tehertől? Gottfried ezt igen természetesnek találta, — ő tudta legjobban, miért; egy igen közönséges csalokoskodással könnyünek is vélte a dolgot, mert okai voltak arra, hogy azt óhajtsa.

Kissé durva módon történt biz' ez, ahogy Gottfried Marnernek Eppiehez való viszonyát felfogta, de jusson eszünkbe, hogy azokból a benyomásokból, miket Gottfried az őt környező munkás néppel való érintkezéséből nyert, igen könnyen juthatott azon gondolatra, hogy mély érzés és önfeláldozó szeretet nem fér össze a kérges tenyérrel és a korlátolt anyagi körülményekkel; arra pedig, hogy a takács mennyire kivételt

képez e szabály alól, nem volt alkalma meggyőződni, s tán belátása sem lett volna ehhez, mert csakis a belátás hiánya miatt lett volna képes Gottfried öntudatos keménységre: természetes jósága túlélte a gonosz vágyak veszélyes korszakát s azon dicséret, melyet Nancy férjére halmozott, nem származott csupán önkénytes önámításból.

— Igazam volt, — mondá magában most, fölelevenítve lelkében e vita minden jelenetét, — érzem, jogom volt arra, hogy «nem»-et mondjak, bár magamnak is nagyon fájt, — s Gottfried mily nyugodtan viselte azt el. Más férfi az ő helyében nagyon bosszús lett volna, hogy kívánságának ily határozottan szegültem ellene, s haragjában tán azt is kiejtette volna száján, hogy megbánta házasságát, mig Gottfried egyetlen rossz szót sem szólott érte. Csak hát nem tudja eltitkolni, hogy minden oly rideg neki, jól látom ezt; a birtokunk is, — mennyire más lenne minden, ha úgy nézhetne mindennek utána, mintha gyermekeiért kellene minden tőle kitelhetőt megtennie! De nem zúgolódom, s tán ha olyan asszonyt vesz nőül, kivel gyermekei lesznek, az esetleg másféleképp gyötri őt.

E lehetőség volt Nancy legjobb vigasza, s ennek nagyobb nyomatékát adandó, folyvást azért törte magát, hogy még gyöngédebb legyen férje iránt, mint bármely más nő lehetne. Magára erőszakolta, hogy Gottfriedot folyvást gyötri az ő

tagadó válasza. Férje nem is volt érzéketlen a szeretet ez áldozatai iránt s nem gáncsolta Nancy makacsságának okait. Képtelenség is lett volna tizenöt esztendei együttélésök alatt át nem látnia, hogy neje jellemének fővonásai: az igazsághoz való önzetlen ragaszkodás s a virágon ragyogó harmatcsöpp tisztaságához hasonló őszinteség; sőt Gottfried annyira érzé ezt, hogy ingatag jellemével, mely előtt a legnagyobb nehézség volt, folyton igaznak és változatlannak lenni, bizonyos szent félelemmel állott e nemes nő előtt, ki folyton az ő szemeiből leste kívánságait, hogy azonnal betölthesse azokat. Lehetetlen volt bevallania előtte az Eppiere vonatkozó igazságot, a nő sohasem lenne képes legyőzni magában azt a nehéztelést, melyet az első házasság történetének eddig elhallgatása költene föl benne. S maga a gyermek is bizonyára állandó megbotránkozásának tárgya lenne mindannyiszor, a hányszor csak rátévedne tekintete. S végre ily csapás Nancy büszkeségét s az élet körüli tapasztalatlanságot tekintve, még egészségére is káros lehetne. Ha már e titokkal vette őt nőül, meg kell ezt őrzenie mindvégig. A mint egyebet tesz, úgy sem okoz közötte és forrón szeretett neje között szakadást.

És mégis, mért nem volt képes hozzászokni ahhoz a gondolathoz, hogy hiányoznak a gyermekek tüzhelye mellől, melyet ily nő szépitett meg? Mért csapongott lelke örökké ez űr körül, mely mintha csak egyetlen oka volna annak, hogy élete

nem csupa gyönyörüség? Azt hiszem, úgy van ez minden oly férfival, ki élete delét elérve sem látja be, hogy az élet nem lehet csupa gyönyörűség; elégületlensége határozott tárgyat keres, az egyhangu órák szürke ködében, s e tárgyat egy ismeretlen jónak hiányában találja föl. Ez elégületlenség, mely a gyermektelen tűzhely mellett ridegen üldögél, irigységgel gondol az oly atyára, kit hazatértekor édes gyermekhangok üdvözöl, kinek asztalánál a kis fejek úgy ülnek sorban, egyik magasabb a másiknál, mint a faiskolában a kis csemeték, ott látja leskelődni mindegyiknek háta mögött a sötét gondot s magára ráerőszakolja hogy az emberek azon mohó vágya, melylyel szabadságukat föladni s lánczaikat fölvenni rohannak, nem egyéb, mint eltünő, rövid kábaság. Gottfried helyzetéhez még egy körülmény is járult, az, hogy lelkiismerete, melyet Eppie iránt soha sem tudott megnyugtatni, büntetetés gyanánt tárta szemei elé a gyermektelen tűzhelyt s miután az idő is haladt, a nélkül, hogy Nancy beleegyezett volna Eppie örökbefogadásába, régi hibájának jóvátétele még nehezebbé vált.

E vasárnap délután épen négy éve mult annak, hogy Gottfried utoljára példálózgatott az örökbe fogadásra, s Nancy ma már azt vélte, hogy a dolog örökre el van temetve.

— Csodálni fogom — gondolta magában, — ha beletörődik idősebb korára, félek tőle, hogy bajosan fog menni. Az öregebbek igen szokták

érezni a gyermekek hiányát: mit csinálna atyus is Priscilla nélkül! S ha én meghalok, Gottfried teljesen magára marad, fivéreivel úgy sem értett soha egyet; — de nem szabad sokat töprenkednem azon, hogy lesz a jövőben; a jelenért kell annyit megtennem, a mennyit csak lehet.

Ez utolsó gondolattal rázta föl magát ábrándozásaiból Nancy, szemeit újra a felnyitott szentkönyv lapjaira fordítva. Kissé tovább is ábrándozott, mint hitte mert csakhamar megjelent a szobaleány a theakészlettel. Egy kicsit hamarább volt, mint a rendes theaidő szokott lenni, de Jankának volt oka arra, hogy kissé siettesse a dolgot.

— Nem jött még meg a tekintetes úr, Janka? — kérdé Nancy.

— Nem, nagysága, még nem, — válaszolt a leány némi izgatottsággal, mit azonban úrnője nem vett észre.

— Nem tudom, tetszett-e látni, nagysága, — folytatá aztán Janka egy kis szünet mulva, — de a népség mind összefut valahova, az első ablakból láttam. Valaminek kellett történnie, e'iszem. Az egész udvarban egy lélek sincs, különben elküldöttem volna valakit, hadd nézze meg, mi az? Fönn voltam aztán a padláson, de a fáktól nem láthattam mi történt. Csak nem történt valami szerencsétlenség, úgy gondolom.

— Oh nem, azt hiszem semmi sem történt, —

sietett Nancy válaszolni. — Tán a korcsmáros bikája szabadult el ismét, mint a minap.

— Csak legalább meg ne vérezzen senkit, azt kívánom, — szólt ismét a leány, e kijelentésében azonban benne volt azon csöndes föltevés is, hogy bár valami érdekes szerencsétlenség történt volna.

— Ez a leány örökké elrémít engem, — gondolá Nancy, — bárcsak Gottfried megérkeznék.

Az elülső ablakhoz ment és kinézett a mezőre, oly messzire, a mennyire csak lehetett, oly nyugtalansággal, melyet csakhamar gyermekesnek talált, mert a Janka által említett izgalomnak nyomát sem látta s Gottfried nem a faluba vezető úton tért vissza, a mint ő kivehette, hanem a réten keresztül jött. Nancy azonban mégis ott maradt, eltekintve a csöndes temető felett, hol a sírkövek hosszú árnyakat vetettek az élénk zöld sírdombokra, s a paplak fáinak ragyogó őszi színezetére tévedett át tekintete. Ily nyugodt külső szépségek szemlélete mindig élénkebb szorongást szokott költeni a lélekben, ép úgy, mint a napfényes égen is élesebben látszik a sötét holló szárnycsapása.

Nancy mind aggályosabban óhajtá, hogy bárcsak itt volna már Gottfried.

XVIII. FEJEZET.

A sors keze.

A szoba túlsó végén valaki benyitá az ajtót s Nancy érzé, hogy az csak férje lehet. Derült tekintettel fordult felé: a hitves főaggodalma elmult.

— Oly hálás vagyok, szívem, hogy megjöttél, — mondá a nő, eléje sietve. — Már kezdettem .....

Nancy hirtelen elhallgatott, látva, hogy Gottfried keze reszket, a mint kalapját leteszi s feléje falfehér arczczal és oly különös zavart tekintettel fordul, mintha látná ugyan nejét, de egészen más környezetben, mely a nő előtt láthatatlan. Szólani nem bátorkodva, csak kezét tette férje karjára, Gottfried azonban nem vette észre az érintést, csak beleroskadott egy székbe.

A szobaleány ép belépett a forralásra szánt vízzel.

— Mondd neki, kérlek, hogy távozzék, — mondá Gottfried, s midőn az ajtó ismét bezárult, készült ismét neki, hogy érthetőbben beszéljen.

— Ülj ide, Nancy, — szólt, egy székre mutatva, ott maga mellett, — oly sietve jöttem

haza, a mint csak bírtam, megakadályozandó, hogy más valaki meg ne előzzön a hírrel. Borzasztó rémület fogott el, de most is csak az aggaszt, hogy a te rémületed még szörnyebb lesz.

— Csak nem atyussal és Priscillával történt baj? — szólt Nancy reszkető ajkakkal, kezeit aggályosan kulcsolva keblére.

— Nem, nem élőt ér a csapás, — válaszolt Gottfried, nem bírva a kellő ügyességgel arra, hogy közlését kellő kímélettel és előkészítve adja elő. — Dunstanra vonatkozik, Dunstan öcsémre, ki tizenhat év előtt tünt el valahova. Most találtuk meg, holttestét, — csontvázát.

Nancy borzasztóbbtól félt, Gottfried mély bánatát látva, s valósággal egészen megkönnyebbült; nyugodtan ült most már ott s várta, mit mond még férje. Ez így folytatá:

— A kőbánya hirtelen kiszáradt, — azt hiszem, a lecsapolás folytán; ott találtuk őt, tizenhat év óta feküdt ott, két nagy kő közé szorulva. Órája és pecsétnyomója is ott volt vele, meg az én aranygombos lovagostorom, belevésve a nevem: ezt tudtom nélkül vette el, mikor Villámon kilovagolt; akkor láttuk utoljára.

Gottfried elhallgatott, a mi most következett, nem volt oly könnyen elmondható.

— Tán a vízbe ölte magát, azt hiszed? — kérdé Nancy, igen csodálkozva azon, hogy férjét

oly szörnyen megrázza e dolog, mi annyi év előtt, oly annyira nem szeretett testvérével történt, kitől mindig tarthatott.

— Nem; beleesett, — válaszolt Gottfried halk, de igen érthető hangon, mintha még egyéb is rejlenék e mögött. Hirtelen hozzá is tette aztán:

— Dunstan rabolta ki Silas Marnert.

A meglepetéstől és szégyentől Nancynak egyszerre arczába szökött a vér, s nyaka is elpirult, hozzá levén szokva, hogy valami bűnténynyre való legtávolabbi vonatkozást is szégyennek tekintsen.

— Oh Gottfried! — mondá aztán valódi benső részvéttel, mert egyszerre fölfogta, hogy férje a szégyent okvetlenül még erősebben érzi.

— A pénz ott feküdt mellette a gödörben, — folytatá Gottfried, — a takács pénze. Mind összeszedték, a csontvázat pedig a korcsmába viszik. Én pedig haza siettem, hogy neked mindent elmondjak; előbb-utóbb úgy is meg kell tudnod.

Elhallgatott, egy ideig a földre sütve szemeit. Nancy szívesen szólt volna pár vigasztaló szót, de visszatartá, sejtvén, hogy még egyéb is következik, — Gottfriednek egyéb közlendője is lehet még. Végre fölveté szemeit férje, mélyen tekintett szemei közé s ráfüggesztett tekintettel folytatá:

— Mindennek napvilágra kell jönnie, Nancy,

előbb-utóbb. Ha a Mindenható úgy akarja, titkaink lelepleztetnek. Egy titok nyomta eddig lelkemet, tovább nem hallgathatom el előtted. Nem akarom, hogy mástól tudd meg, mint tőlem, nem akarnám, hogy akkor jőjj rá, mikor már tán halva vagyok. Most mondom el mindjárt. Egész éltemen át haboztam, egyszer akartam, máskor ismét féltem elbeszélni. Hadd legyek biztos most.

Nancy félelme ismét visszatért. A hitvestársak tekintete egyenlően aggályt tükrözött vissza, — mintha válság pillanata következnék be.

— Nancy, — mondá Gottfried halkan, — midőn nőül vettelek, eltitkoltam valamit előtted; oly valamit, mit jobban szeretnék, ha elmondottam volna. Az az asszony, kit Marner halva talált a hóban, — Eppie anyja, — az a nyomorult ssszony — az én feleségem volt: Eppie az én gyermekem.

Gottfried elhallgatott, lesve vallomása hatását. Nancy azonban szó nélkül ült ott, csak szemei kerülték férje tekintetét. A nő nyugodt és halavány volt, mint egy gondolkozó szobor, keblén összekulcsolt kezeivel.

— Úgy-e másként vélekedel ezentúl rólam? — szólt újra Gottfried, kis szünet után, reszkető hangon.

A nő hallgatott.

— Óhajtottam volna elismerni a gyermeket, tőled reméltem az. De nem mondhattam le rólad,

Nancy; befontak azzal, hogy nőül vettem e nőt, — megszenvedtem érte.

Nancy még most is hallgatott, földre sütött szemekkel; s Gottfried folyton attól félt, hogy egyszerre fölkél, kijelentve, hogy atyjához megy vissza. Miként is lehetne tőle ily hibák után könyörületet várni, melyek után az ő egyszerű, szigorú elvei szerint fekete lelkünek kell látszania előtte.

De végre ráfüggeszté szemeit újra és beszélni kezdett. Szavaiban nem volt sértődés, hanem mély szánalom.

— Gottfried, ha hat éve mondottad volna ezt nekem, a gyermek iránti kötelességünk egy részét leróvhattuk volna. Azt hiszed, ellene szegültem volna örökbefogadásának, ha tudom, hogy a te gyermeked.

E pillanatban érzé Gottfried e tévedésének legteljesebb keserűségét. Ő nem volt képes felfogni nejét, kivel annyi ideig élt már együtt. Nancy újra szólt, valamivel élénkebben:

— S lásd, Gottfried, ha kezdettől fogva a miénk lett volna, ha úgy felfogadtad volna, a mint akartad, tulajdon anyjaként szeretett volna engem ő is, — te is boldogabb lettél volna velem, tán könnyebben türtem volna egyetlen kis babánk halálát, s életűnk többet ért volna, mint a hogy már megszoktuk becsülni.

Könnyei csak úgy omoltak, s Nancy elhallgatott.

— De akkor nem jöttél volna hozzám nőül, Nancy, ha mindent bevallok neked, — mondá Gottfried, érezvén, hogy e keserv között szüksége van önigazolásra s önmaga előtt is úgy akarva föltünni, mint a kinek eljárása nem volt üres és esztelen. — Ha azt hiszed is most, hogy igen, én biztosabban tudom, hogy nem jöttél volna. A te és atyád büszkeségét ismerve, e vallomás után megvetettetek volna engem biztosan.

— Nem mondhatom meg most, mit tettem volna akkor, Gottfried. Soha sem mentem volna máshoz. De miattam nem lett volna szabad ily jogtalanságot elkövetned s nem az egész világon bárkiért is. Semmi sem oly jó, mint a milyennek először látszik, a mi házasságunk sem volt az, láthatod.

Sötét, borus mosoly vonult végig Nancy arczán, a míg e szavakat mondá.

— Én gonoszabb ember vagyok, mint a milyennek te véltél, Nancy, — mondá Gottfried még inkább remegve. — Megbocsáthatsz-e nekem valaha?

— Rajtam csekély bántalom esett, Gottfried, s azt is helyre hoztad, — jó voltál irántam tizenöt éven át. Más bántalom van itt, sokkal nagyobb, s azt már, azt hiszem, nem lehet jóvá tenni.

— De Eppiet még mindig felfogadhatjuk, — szólt Gottfried bátortalanul. — Nem bírnám

elszivelni, hogy a világ megtudja az egészet. Egész életemben őszinte és egyeneslelkü leszek ezentúl.

— Egész más lett volna, ha akkor veszszük át, most már felnőtt, nagy leány, — mondá Nancy, kétkedőleg rázva fejét. A te kötelességed különben az, hogy elismerd és gondoskodjál róla; én megteszem a magamét érte s kérem a Mindenhatót, hogy megnyerhessem szeretetét.

— Úgy hát menjünk Silas Marnerhez még most este, mikorra minden elcsöndesül a kőbányánál.

XIX. FEJEZET.

Gottfried bünhődése.

Ez este 8 és 9 óra között Eppie és Silas egyedül ültek a kunyhóban. A délután hatalmas eseményeinek izgalma után az öreg ember sovárgott e nyugalom után s még Winthropnét és Áront is, kik tovább maradtak nála, mint a többiek, barátságosan megkérte, hogy hagyják magára gyermekével. Az izgalom nem mult még el, csak azon pontra jutott, midőn az érzékenység magas foka elviselhetlenné tesz minden külső ingerlést, midőn az ember nem érez fáradságot, de bensőleg mégis annyira meg van feszülve minden idege, hogy képtelen volna elaludni. Ha valaki ily állapotban figyelte meg valamely embertársát, láthatta volna, mint ragyognak szemei, s mily csodálatos világ-

gosságot és határozottságot nyernek, különben tán durva vonásai. Úgy jő ilyenkor, mintha a hallás különös finomságot nyerne a szellemhangok iránt s az egész durva emberi portömeg csodás szellemkéznek simitása által ujjászületve, ennek szépségét tükrözné vissza a hallgató arczán.

Marner arcza is oly átszellemültséget mutatott, a mint karszékében ülve, Eppiere tekintett. A leányka egész közel tolta székét Marner térdeihez, s előre hajolva, átfogta Silas két kezét, fölpillantva rá. A mellettök levő asztalon ott feküdt egy kis lámpa fényében csillogva az ujból megtalált arany, a régi, oly hőn szeretett arany, rendes csomókba állítva össze, a hogy Silas rendezgetni szokta volt, mikor még ez volt gyönyörüsége. Elbeszélte a leánynak, mint számlálgatta volt minden este pénzét, s lelke mily elhagyatott volt a mellett, a mig csak ő nem jutott hozzája.

— Eleinte gyakran jutott eszembe, — mondá Marner elfojtott hangon, — hogy te ismét aranynyá fogsz változni, mert sokszor eltévelyedhetett az eszem, s ilyenkor világosan láttam az aranyokat, s örültem volna, ha ujra megtapinthatom a kezeimmel. De ez nem tartott sokáig. Rövid időn éreztem, hogy átok lett volna az nekem, ha téged magamtól eltávolítottalak volna, annyira szükségem volt rád, hogy láthassalak, hallhassalak, érinthessem kis kezeidet. Akkor, mikor még kicsi voltál, nem tudtad még Eppie, mennyire szeret téged a te vén Silas atyusod.

— De most már tudom, válaszolt Eppie. Ha nem vettél volna magadhoz, a dologházba vittek volna engem és ott senki sem szeretett volna.

— Ej édes gyermekem, az áldásban én részesültem. Ha te nem lettél volna küldve nekem, inségemben a sirba szállottam volna tán. A pénzt épen idejében vitték el tőlem; s lásd megmaradt épen, megmaradt mostanig, mikor szükséged lesz rá. Igazán csodás, — a mi életünk csodás valóban.

Silas elhallgatott s egy perczig szótlanul meredt a pénzre.

— Többé nem szeretem — mondá elmerengve — a pénz nem vonz. Csodálnám, ha valaha vonzana még, ha téged Eppie elvesztenélek, talán még igen. Akkor ujra elhagyatottnak érezném magam, azt sem hinném tán, hogy az Isten mégis csak jó volt irántam.

E pillanatban kopogtak az ajtón, s Eppie fölkelt, a nélkül, hogy atyja szavaira válaszolhatott volna. Gyönyörü volt, a mint az ajtóhoz lépett. A szeretet édes könyüi nedvesíték be szemét, arczán könnyed pir derengett. E pir valamivel sötétebbé lőn, a mint Cass urat és Cassnét látta maga előtt. Egy kis, ügyetlen meghajlással tágra nyitá az ajtót, hogy a látogatókat bebocsássa.

— Ily késő esti órában zavarjuk önt kedvesem. — mondá Cassné kézen fogva Eppiet s benső részvét és csodálkozás kifejezésével tekintve szemei közé.

Eppie zavart volt s remegett; majd neki báto-

rodva székeket hozott a látogatóknak s aztán velök szemben, Silas mellé állott.

— Nos Marner, — kezdé Gottfried, lehetőleg szilárd hangon, — valóságos vígasz számomra, hogy ön visszakapta pénzét, miután annyi éven át nélkülöznie kellett. Az, ki ezt elkövette magán, családom egyik tagja volt; annál inkább fáj nekem ez, s kötelességemnek érzem, hogy azt bármikép jóvátegyem. A mit tehetek, mindössze egy régi adósság lerovása, ha csak magát a pénzt tekintjük is. De van itt még más egyéb is, mi miatt adósának tudom magam, s adósa maradok ezentul is.

Gottfried elhallgatott; nejével úgy egyezett volt meg, hogy atyaságának tényét igen óvatosan fogják közölni, s ennek teljes közlése lehetőleg a jövőre marad, úgy, hogy Eppie arra elő legyen készítve. Nancy akarta ezt így, mert igen jól érzé, mily fájdalmas lesz Eppie számára atyja és elhalt anyja viszonyának tudata.

Silas, ki mindig igen kényelmetlenül érzé magát, ha ily előkelő emberekkel volt dolga, mint Cass úr, ilyen nagy urakkal, kiket örökké magas paripán látott volt, — most zavartan felelé:

— Uram, oly sokat köszönhetek már eddig is nagyságodnak. A lopással én semmit sem vesztettem. S ha vesztettem is, nagyságod nem tehet róla. Nem nagyságodat terheli érte a felelősség.

— Ha úgy tekinti azt, Marner, természetes, hogy nem; s reménylem, hagyja, hogy azt tegyem, mire jogérzetem ösztönöz. Tudom, maga kevéssel is megelégszik; mindig, egész életén át nehéz munkát végezett.

— Igen, nagyságos uram, — szólt Silas elgondolkozva, — a munka nélkül nagyon rossz lett volna a sorsom: mikor már minden elhagyott, ebbe kapaszkodtam bele.

— Persze, — válaszolt Gottfried, ki e szavakat csupán Marner testi szükségleteire magyarázta, — persze, jó keresete volt magának itt, a hol annyi vászonra volt szüksége mindenkinek. De most már kissé gyönge az ilyen nehéz munkára, itt az ideje, hogy fölhagyjon vele s több pihenésre gondoljon. Bizony megviselte magát az élet, látszik rajta, pedig nem is olyan öreg még, mi?

— Jó ötvenötös, ha jól számítom, — válaszolt Silas.

— Ej 'sz akkor még harmincz évig is elélhet, ott van a vén egyházfi! S ez a pénz itt az asztalon nem is olyan sok végtére. Messzire nem mehet vele, akár kamatra adja is ki, akár abból él, a meddig tart; úgy ám, sokáig nem tart az egész, s ha csak magáról egyedül kellene gondoskodnia, de most annyi időn át mindkettőjökről kell gondoskodnia.

— Eh, uram, — mondá Silas, kit Gottfried szavai teljességgel közönyösen hagytak, — nem

felek én attól, hogy szükséget lássak valaha. Csak elnyomorgunk azért így, — Eppie meg én csak megleszünk valahogy. Kevés ilyen magamforma ember van, a ki ennyit tett volna félre. Hogy hát nagy uraknak elég lenne, — nem t'om, de nekünk még nagyon is sok. S aztán nekünk olyan kevés kell.

— Csak még a kis kert, atyus, — szólt közbe Eppie, fülig pirulva, a mint már kimondta a szót.

— Kertet szeretne, kedvesem, azt? — kérdé Nancy, örvendve, hogy férjének segélyére lehet a társalgásban. — Egészen egy nézeten vagyunk, én is sokat tartok a kertünkre.

— Na, ott a vörös háznál van elég dolga a kertésznek, — mondá Gottfried, nagyon csodálkozva azon, hogy mily nehéz dolog ajánlatával előállania most, pedig távolról oly könnyűnek tünt föl a feladat. — Maga nagyon jó volt Eppiehez, Marner, az egész tizenhat év alatt. Magának is nagy kényelmére szolgálna, ha azt tudná, hogy el van jól látva a leány, — nemde? Mert hisz egészséges és virulónak látszik, de nem nehéz munkára való, — szemmel is látható, hogy nem olyan tagbaszakadt, mint a parasztleányok. Magának is jobban esnék, ha akadnának olyanok, a kik őt fölfogadnák, kik hagynának is majd rá valamit, és úri nőt képeznének belőle, sokkal inkább való is arra, mint a vesződ-

séges köznapi életre, a miben előbb-utóbb ugyis része lesz.

Marner arczán könnyű pír futott végig, ismét eltünve átvonuló fénycsík gyanánt. Eppie azon csodálkozott, hogy Cass úr ily dolgokról beszélhet, a mik pedig nem lehetnek igazak; Silas azonban sértődve és kellemetlenül érzé magát.

— Nem értem a véleményét, nagyságos uram, — szólt aztán, nem állván egyéb szavak rendelkezésére, vegyes érzelmének kifejezésére.

— Jó, az én véleményem tehát a következő, — kezdé Gottfried, azon elhatározással, hogy valahára végez; — nőmmel nekünk nincsenek gyermekeink, a mint maga is tudja, senkink, a ki szép, nagy házunk- és javainkban részesüljön velünk, ez pedig nagyobb, mintsem csak kettőnknek elég legyen. S mi szeretnők, ha lenne egy olyan, ki leányunk helyett leányunk legyen. Eppiet akarnók örökbe fogadni, hogy gyermekünk legyen teljesen. Azt hiszem, nagy megnyugvása lesz magának is öreg napjaira, ha látja, hogy neki jó szerencséje kínálkozott, miután annyi gonddal-bajjal ilyen szépen fölnevelte. S aztán természetesen, maga is szép jutalomban részesülne. Eppie, bizonyára, mindig szeretni fogja magát, s hálával gondol magára, sokszor meglátogatja, eljön gyakorta, mi magunk pedig iparkodni fogunk, hogy a maga életét kényelmessé tegyük.

Az olyan nyers ember, mint Cass Gottfried, még hozzá ily helyzetben, bizony elszólja magát, a válogatottabb kifejezések helyett durvábbakat használ, mint a milyenek czéljának megfelelnek, a mi aztán igen sérti az érzékenyebb embereket. A mialatt beszélt, Eppie nyugodtan fonta karját Silas nyaka köré, gyöngéden támasztva kezét atyja feje alá; érezté, hogy heves reszketés rázza egész valóját. Silas pár pillanatig hallgatott még, midőn Gottfried el is végzé beszédét, nem tudván fölülkerekedni a benne harczoló sok kínos érzelmen. Eppie szíve megsajdult, a mint atyja szenvedését látta, épen le akart hajolni hozzá s pár szót szólani, midőn a harczoló félelem elnyomta az agg belsejében küzdő többi érzelmet s ő bánatosan így szólott:

— Eppie, gyermekem, felelj. Nem akarok utadba állani. Köszönd meg az uraságok jóságát.

Eppie kivonta kezét atyja feje alól s kissé előlépett. Arcza lángolt, de nem a szégyenlősségtől, annak tudata, hogy atyját szenvedés és a kétség gyötri, száműzé szívéből ez érzelmet most. Mély bókot csinált először Cassné asszony, majd Cass úr felé s aztán mondá:

— Köszönöm nagyságos asszony, — köszönöm nagyságos úr. De atyust nem hagyhatom el, ő áll hozzám legközelebb. És aztán úri nő sem akarok lenni, — azt is nagyon köszönöm, (e szavakkal újra meghajtá magát a leány), nem

hagyom itt azokat az embereket, a kik között nevekedtem.

Eppie ajkai remegtek ez utóbbi szavaknál. Visszatért újra atyja karszékéhez, nyakát újra átkörítő karjával, míg Silas elfojtott zokogással nyujtá ki kezét s kulcsolta a leányéra.

Nancynak könnyek szöktek szemébe, de Eppie iránti rokonszenvébe, természetesen, a férje iránti őszinte szánalom is vegyült. Szólani nem mert, csak leste, mi mehet végbe férje lelkében.

Gottfried ingerült lőn, mint általában a legtöbben, ha váratlan akadályra bukkanunk. Hisz annyira telve volt szíve bűnbánattal s azzal az elhatározással, hogy jóvá teszi hibáját, a menynyire csak lehetséges; magában úgy el volt az igazság érzetével tökélve, hogy mások érzelme, mely őt erélyes elhatározásában gátolta, egész készületlenül találta most. Nagy izgatottsággal vegyes harag beszélt szavaiból:

— De nekem jogom van hozzád, Eppie, — a legerősebb jog valamennyi között. Kötelességem, Marner, tulajdon gyermekemül ismerni el Eppiet, s úgy gondoskodnom róla. Ő az én tulajdon gyermekem, — anyja törvényes feleségem volt. Természetes jogom van hozzá, s ez minden más fölött előnynyel bír.

Eppie borzadva rettent össze s falfehér lett. Silas ép ellenkezőleg, Eppie válasza által megszabadíttatva minden aggodalomtól, a dacz szel-

lemét érzé ébredni magában, s most az atya haragja s bosszúsága is megmozdult.

— Akkor, uram, — mondá oly keserűséggel, mely saját maga előtt is ismeretlen volt azon nap óta, midőn ifjukorában minden hitét összezuzták, — akkor, uram, miért nem tetszett tizenhat év előtt szólani s jogát érvényesíteni, mielőtt én megszerettem a lányt, a helyett, hogy most jön ide s el akarja szakítani tőlem, mikor akár a szívemet ép úgy szakíthatná ki a testemből? Isten nekem ajándékozta őt, miután a nagyságos úr elfordult tőle, az ő szemeiben Eppie az én gyermekem, az úrnak nincs joga Eppiehez! Ha valaki az áldás előtt bezárja ajtaját, azé az azontúl, a ki elfogadja.

— Tudom, Marner, igaztalan voltam. Meg is bántam már számtalanszor, — mondá Gottfried, nem bírva védelemmel Silas szavainak jogos élessége ellen.

— Örvendek rajta, hogy ezt hallom, uram, — felelt Marner fokozódó hévvel, — de a megbánás nem változtathatja meg a tizenhat év előtt történteket. Az, hogy az úr most idejön s azt mondja: «én vagyok Eppie atyja» nem változtathatja meg a mi érzésünket egymás iránt. Engem hívott atyjának, a mióta ki tudja mondani azt a szót.

— De lássa Marner, magának helyesebben kellene fölfognia a dolgot, — mondá Gottfried, igen kellemetlenül érintve a takács folytonos

igaz mondásai által. — Hisz nem lesz úgy elszakítva magától, hogy sohase láthatná megint. Sőt igen közel marad folyton, s igen gyakran fogja látni. Azontúl is ép úgy fog érezni maga iránt.

— Ép úgy? — kérdé Marner, még keserűbben, mint valaha. — Hogy fogna ép úgy érezni irántam akkor, mint most, mikor ugyanazon falatot osztjuk meg, ugyanazon pohárból iszunk, s reggeltől estig csak arra gondol egyik, a mire a másikunk? Ép úgy! — lári-fári. Szét lennénk tépve már akkor.

Gottfried, a Marner egyenes szavainak találó volta ellen harczolni képtelenül, csak még boszúsabb lett ismét. Úgy tetszett neki, hogy a takács rendkívül önző, (hisz önzőnek azok szoktak mást ítélni, kik soha sem próbálták meg, vajon tanusítanának-e önfeláldozást?) midőn ellenszegül annak, mi Eppie szemmelláthatő javára szolgálna; s azért hivatva érzé magát arra, hogy tekintélyét teljesen sulyba vesse, leánya javára.

— Úgy véltem, Marner, — mondá szigorral, — úgy véltem, sőt Eppie iránti szeretetétől el is vártam, hogy örvendeni fog annak, mi az ő javára válik, ha magának némi áldozatába kerül is. Meg kellene gondolnia, hogy saját élete is bizonytalan, s hogy abban a korban van már ő is, mikor tán sorsa máskép alakul, mint a hogy az atyai házban eddig volt; tán egy közönséges

munkáshoz, vagy kézműveshez megy nőül s bármit tennék is akkor érte, mégis le lenne kötve már; nem gondoskodhatnám róla úgy, mint különben. Maga az ő szerencséjének útjába áll s ha azok után, miket maga tett érte s miket én elmulasztottam, sajnálnom kell, ha sértem vele, kötelességemnek ismerem mégis a mellett maradni, hogy leányomat magamhoz veszem. Nekem meg kell tennem kötelességemet.

Bajos volna eldönteni, ki volt inkább lesujtva Gottfriéd utolsó szavai által: Silas-e vagy Eppie? A leány élénk izgalommal figyelt a szeretett régi atya, s az új, félig ismeretlen atya közötti vitára, mely utóbbi most hirtelen azon felismerhetlen, sötét árny helyére lépett, kit eddig szerencsétlen anyja mellett, jegygyűrüjével ujján látott állani.

Képzelete gyors szárnyalással sietett vissza a multba találgatások- s előre sejtelmek alakjában, kérdezte magában: vajon mit jelent ez új atya megjelenése, egyuttal Gottfried utolsó szavaiban sejtelmére némi határozott választ is nyerve. Nem e gondolatok folytán, nem a multból, sem nem a jövőből merité elhatározását, — ez elhatározás a Silas által mondott szavak hű visszhangja volt, de e gondolatokon kívül határozott ellenszenv is kelt föl benne, az ajánlott szerencse, s az ujonnan fellépett atya ellen.

Silas ellenben lelkiismeretében találva érzé

magát, s a mint gyötrődött, hogy hátha mégis igaza van Gottfriednek, és ő csupán önzésből gátolja meg Eppie szerencséjét. Egy darabig hallgatott, küzködve magában önuralomért, hogy válaszolhasson. Végre remegve szólt:

— Nem szólok többet. Legyen úgy, a mint az úr akarja. Beszéljen a gyermekkel. Nem akadályozom meg.

Maga Nancy is, ki pedig oly finom érzékkel bírt saját ügyeiben, osztozott férje nézetében, hogy Marnernek nem jogosult az a kívánsága, melylyel Eppiet vissza akarja tartani, miután valódi atyja elismerte gyermekét. Érezte ugyan, hogy ez nagy csapás lenne a szegény takácsra, az ő erkölcsi törvénykönyvében azonban a vérszerinti atya joga erősebb volt, mint bármely nevelőszülő igénye. Ezenkívül gyermekkorától kezdve a «rangbeliség» jóllétéhez és előjogaihoz lévén szokva, el sem tudta képzelni, mily örömöket szerezhetnek magoknak szerény körülményeik között a szegény emberek: véleménye szerint Eppie, születési jogaiba lépve, rég nélkülözött, elvitathatlan javakban részesül.

Marner legutolsó szavai által megkönnyebbülve, Gottfrieddel együtt kívánságuk teljesültét biztosra vette már.

— Eppie, kedves gyermekem, — kezdé Gottfried, leányára nem minden zavar nélkül tekintve, mert érzé, hogy az elég érett már arra, hogy felette ítéljen, — folyton az lesz kívánságunk,

hogy hálát és szeretetet tanusíthass az iránt, ki éveken keresztül atyád volt, s mi magunk is elkövetünk mindent életének minél kellemesebbé tételére. De reméljük, hogy bennünket is meg fogsz szeretni, s ha nem is voltam irántad az évek hosszú során olyan, a milyennek egy valódi atyának kell lennie, életem hátralevő részében azonban megteszek minden tőlem telhetőt s úgy gondoskodom rólad, mint saját gyermekemről. Nőmben a legjobb anyára fogsz találni, — oly áldás ez, melyet még nem ismersz, de elég érett vagy arra, hogy becsét felfogd.

— Kedvesem, számomra valódi kincs lész, — mondá Nancy szeliden. — Semmire sem lesz többé szükségünk, ha leányunk lészsz.

Eppie nem lépett most előre s nem bókolt, mint azelőtt. Silas kezét fogta, szilárdul rákulcsolva a magáét, — egy takács keze volt ez, de azért a finomabb szorítást megérzé, — s a leány hidegebben és határozottabban szólt, mint azelőtt:

— Köszönöm jóságukat, asszonyom, köszönöm uram, — ez igen szép dolog s kívánságaimat túlhaladja. Mert nekem nem volna több örömöm ez életben, ha atyámat el kellene hagynom, s tudom, hogy ő itthon ülve, rám gondol s érzi elhagyatottságát. Boldogan éltünk együtt eddig, mindennap, nélküle nem is tudok boldogságot képzelni. És ő is azt mondja, hogy addig senkije sem volt, a míg én nem kerültem

hozzá és senkije sem lenne azontúl, ha elhagynám őt. Ő felfogadott és szeretett engem kezdettől fogva, én pedig ragaszkodom hozzá, a meddig csak él és senki soha nem állhat kettőnk közé.

— De bizonyosodjál meg először afelől, Eppie, — mondá Silas halkan, — légy biztos abban, hogy soha meg nem bánod, a miért a szegényeket választod, kiknek selejtes a ruhájok, s minden egyebök szegényes, holott tőled függ és a legjobbat kaphatod.

Marner figyelme egészen megfeszült e pontnál, midőn Eppie válaszából a hű szeretet hangja szólalt meg:

— Soha sem bánom meg, atyám, — mondá a leány. — Azt sem tudom, mit gondoljak vagy kívánjak azokkal a szép dolgokkal, mikhez nem vagyok hozzá szokva. S az bizony nyomorúságos dolog lenne számomra, ha piperézgetném magam, hintóban járnék, első padban ülnék a templomban, úgy, hogy azok, a kiket szeretek, azt gondolnák, már nem is illem közéjök. Mit érne nekem akkor az egész?

Nancy fájdalmasan kérdő pillantást vetett férjére. Gottfried pedig mereven nézett a padlóra, s botjával irkált rajta, mintha valamit fontolgatna. Nancy úgy vélte, hogy erre csak egy szót lehet válaszul adni, s azt is jobban mondhatná ki ő, mint a férje.

— A mit te mondasz, az igen természetes, édes gyermekem, — szólt aztán szeliden, — ter-

mészetes az, hogy ragaszkodol ahhoz, a ki fölnevelt, de van kötelességed törvényes atyád iránt is. Az áldozat tán nem csupán egy részen van. Ha atyád megnyitja otthonát előtted, azt hiszem, nem szabad hátát fordítanod annak.

— Nem vagyok képes más atyára gondolni, mint egyre, mondá Eppie hevesen és könnyek szöktek szemeibe. Az én otthonom csak ez a kis kunyhó, a hol ő itt ül a sarokban s én mellette dolgozhatok s teszek érte mindent: más otthont nem is képzelek magamnak. Engem nem neveltek úri nőnek, nem is tudnám magam arra szánni. Én csak a közembereket szeretem, azok lakásait, azok munkáját, életét. És — tevé hozzá szenvedélylyel, omló könyűk között — menyasszonya vagyok egy munkásnak, a ki ideköltözik majd atyushoz és segít nekem gondját viselni.

Gottfried arczát mély pír lepte el, a mint Nancyra pillantott és szemei fájdalmasan rándultak meg. E tervének meghiusulása, melynek kivitelére oly büszke önbizalommal indult, hogy ezzel életének legnagyobb hibáját bizonyos pontig teljesen jóváteszi, — csordultig tölté a mértéket s elviselhetlenné tette a szoba levegőjét számára.

— Menjünk! — mondá tompán.

— Ma nem beszélünk többé erről, — tette hozzá Nancy és fölállott. — Mi jóakaróid maradunk, édes gyermekem, s magának is, Marner. Majd elnézünk még máskor ide s akkor

látunk téged, — kedvesem. Most már késő az idő.

Ily módon fedezte Nancy férjének hirtelen távozását, mert Gottfried már akkor kilépett volt, szólani képtelenül.

XX. FEJEZET.

Megnyugvás.

Csillagfénynél, szótlanul ballagott haza Nancy és Gottfried. A mint a tölgyburkolatú szobába értek, Gottfried karszékébe vetette magát, míg Nancy kalapját és shawlját tette le s a kandallónál férje mellett állott meg, nem akarva őt még perczre sem magára hagyni s félve, hogy ha szól, csak sérteni találja azzal. Végre feléje fordult Gottfried, szemeik találkoztak s egy ideig így maradtak, mozdulatlanul. Az egymásban bízó hitvesek e kölcsönös nyugodt tekintete olyan, mint valami nagy fáradság utáni első pihenés, vagy a nagy veszélytől menekülés utáni első föllélekzés; nesznek, szónak, nem szabad ezt zavarnia s az üdülés friss élvét más érzésre terelni.

De végre Gottfried kinyujtá kezét s a mint Nancy a magáét rátette, felé fordult a férj, halkan mondva:

— Vége.

Nancy ráhajolt, hogy megcsókolja s oldalánál állva így szólt:

— Igen, magam is attól tartok, hogy föl kell hagynunk a reménynyel: nem lesz leányunk. Nem volna helyes, ha akarata ellen kényszeríteni akarnók. Nem másíthatjuk meg most már nevelkedését s a mi abból következik.

— Nem, — mondá Gottfried oly szilárd, határozott hangon, mely igen elütött szokott bizonytalan kifejezéseitől, — vannak oly tartozások, miket nem lehet úgy leróni, mint a pénzbeli adósságot, hogy az elmulasztott évekért még holmi kamatot fizet rá az ember. A míg én mindig haboztam és halogattam, azalatt a fák megnőttek, — most már késő. Marnernek igaza volt, mikor azt mondja, hogy ha valaki bezárja ajtaját az áldás előtt, az másnak jut. Régebben gyermektelen szerettem volna lenni, Nancy, — most gyermektelen vagyok akaratom ellenére.

Nancy nem felelt azonnal, csak egy kis szünet után kérdé:

— Tehát senkinek sem mondod meg, hogy Eppie a te gyermeked?

— Nem, — mitsem használna; inkább ártana. Meg kell tennem mindent, a mit abban a körben tehetek, melyet ő választ magának. Meg kell tudnom először, kihez akar nőül menni.

— Ha nem használ az, hogy a dolog köztudomásra hozd, — szólt Nancy, ki most már helyén valónak találta egy eddig elnyomott véle-

mény megkoczkáztatását, — akkor igen hálás lennék irántad, ha atyám és Priscilla sem tudna meg semmit a történtekből, annyival is inkább, mert a Dunseyvel történtet ugy sem lehet eltitkolni előttök.

— Végrendeletembe belefoglalom majd, azt hiszem, ez lesz legjobb. Nem akarnám, hogy csak úgy utólag jőjjön napvilágra, mint Dunsey dolga most, — mondá Gottfried elgondolkozva. — Ellenben, ha most mondanám el, nem lenne egyéb belőle, mint kellemetlenség. Mindent meg kell tennem, hogy leányom boldog legyen saját útján. Valami jutott az eszembe, — folytatá kis szünet után, — bizonyosan Winthrop Áron a vőlegénye. Emlékszem már, hogy láttam őt a leánynyal és Marnerrel a templomból kijövet.

— Nos, ő igen értelmes és szorgalmas fiú, — mondá Nancy, lehetőleg derülten, iparkodván a dolgot felfogni.

Gottfried újra gondolatokba sülyedt; majd csakhamar aggályosan tekintett Nancyra, így szólva:

— Ugy-e nagyon csinos, takarós kis leány, nemde Nancy?

— Igen, szivem, egészen a te hajad és szemeid: csodálom, hogy előbb nem tünt föl nekem.

— Ugy rémlik, mintha ellenszenve támadt volna irántam arra a gondolatra, hogy atyja én vagyok: észre vettem modorában azontúl a változást.

— Nem bírta elviselni a gondolatot, hogy ne atyjának nézze Marnert, — jegyzé meg Nancy, ki férje gyötrő gondolatát nem örömest erősíté meg.

— Azt véli, hogy anyjával is oly igaztalanul bántam, mint vele. Rosszabbnak hisz, mint a milyen vagyok. De hadd higye azt, az igazat soha sem szabad megtudnia. Bünhödésemhez az is hozzátartozik, Nancy, hogy tulajdon leányom ellenszenve érjen. Soha sem jutottam volna e szerencsétlenségbe, ha hozzád hű maradok, — de őrült voltam. Rosszabbra is el kellett volna készülve lennem, ily házasság kötéskor, mint hogy csak atyaságomat kelljen átallanom.

Nancy hallgatott, igazságérzete nem engedé, hogy a jogos bűnbánat élét elvegye. Egy kis idő mulva aztán újra megszólalt Gottfried, de egészen más volt most hangja, a korábbi önvádba most gyöngédség vegyült.

— S minden daczára is, elnyertelek téged, Nancy, s mégis zugolódtam és elégületlen voltam, mert nem kaptam jóval többet, mintha csak érdemeltem volna.

— Ellenem soha sem vétettél Gottfried, — mondá Nancy nyugodt nyiltsággal. — Egyetlen bánatom is elmulnék, ha megnyugodnál végre a nekünk jutott sorsban.

— Ej, talán nem késő még, habár sok oly dolog van, a mire nézve késő minden, hadd mondjon más, a mit akar.

XXI. FEJEZET.

«A nagy világon e kívül . . . .»

Másnap reggel, a mint Silas és Eppie a reggelinél ültek, így szólott a takács:

— Eppie, valami furja a fejemet már két éve, s most, hogy már a pénz megint megvan, végre is hajthatjuk azt. Az éjjel meghánytam-vetettem a dolgot s azt hiszem, még holnap hozzáfoghatunk, a mig a szép napok tartanak. A házat és mind a többit itt nénédre bízzuk, mi pedig egy kis batyút összekötünk s neki indulunk.

— Merre megyünk, dadus? — kérdé Eppie meglepetve.

— Régi hazámba, — abba a városba, a hol születtem, a Lámpás-utczába. Paston urat, a mi felekezetünk előljáróját akarnám fölkeresni: tán kisült azóta valami, hogy én ártatlan voltam a lopásban. Paston úr nagyon okos ember volt, — kell még vele a sorshúzás felől is beszélnem. S aztán az itteni vallásról is akarnék vele szólani, azt hiszem ő ezt nem is ismeri.

Eppie nagyon örült e tervnek, mert ezzel nemcsak idegen földet láthat, csodálva és gyönyörködve, de visszatérve Áronnak is sokat mesélhet arról.

Áron ugyis annyira okosabb volt, mint ő, hogy most jól esett, ha egy kicsivel előnyben

lehet fölötte. Winthropné asszonyomnak ugyan némi határozatlan aggodalma volt ily hosszú utazás tervére, s többször meg kellett őt azzal a biztosítással nyugtatni, hogy hiszen fuvarosszekerek s egyéb alkalmatosságok mindenütt járnak ez uton, de azt igen helyeselte, hogy Silas viszont óhajtja látni szülőföldjét s módot találni arra, hogy a hamis vád alól tisztázva legyen.

— Sokkal nyugodtabb lesz azontúl, Marner mester, — mondá Dorka, — az már szent igaz. S ha abból az utczából, a miről beszél, megvilágosodást is hozhatna magával, arra van nagy szükségünk e világban, akkor örülnék csak igazán, ha azt hozhatna magával.

Így hát ettől számítva, a negyedik napon Silas és Eppie ünneplő ruhájokban, kék vászonkendőbe kötött kis batyúval egy nagy gyárváros utczáin ott botorkált előre-hátra. Silas egészen meg volt zavarodvá a roppant változásokon, melyeken szülővárosa harmincz év alatt átment; pár embert megszólított az utczán, e város nevét kérdezgetve tőlök, hogy egész bizonyos legyen abban, nem téved-e?

— Kérdezd meg a Lámpás-utczát, atyus, ettől a vállrojtos úrtól, a ki itt a bolt előtt áll, ennek nincs olyan sürgős dolga, mint a többinek, — mondá Eppie, kit bántott atyja zavara, s ki maga is igen kellemetlenül érzé magát a zajban, robajban, annyi közönyös, ismeretlen arcz között.

— Eh, gyermekem, ez nem tud arról semmit,

— szólt Silas, — nagy urak nem jártak oda közénk. De tán megmondhatja valaki, melyik út vezet a Fogház-utczába, a hol a börtön van. Onnan úgy tudom már a járást, mintha tegnap láttam volna.

Némi nehézségekkel, újabb kérdezősködésekkel és ide-oda kanyarodásokkal elérték a fogházutczát s a börtön sötét fala, mely Silas emlékezetében a legelső fölismert tárgy volt, azon bátorító biztosságot nyujtá neki, melyet a város nevének megannyi említése sem adott, hogy tudniillik szülőhelyén van.

— Ah, itt van a börtön, Eppie, — mondá nagy lélekzetet véve, — ugyanaz, a melyik volt, most már nem félek. Balfelől a harmadik utcza a börtön kapujától s ott vagyunk.

— Juj, milyen csúnya, sötét hely! — kiáltott föl Eppie. — Hogy el van dugva az ég; ez még rosszabb, mint a dologház! Beh örülök, hogy nem lakol többé itt, atyus. A lámpás-utcza is ilyen, mint ez?

— Drága gyermekem, — mondá Silas mosolyogva, az nem ilyen nagy utcza. Itt magam sem voltam soha szívesen, de a Lámpás-utczában igen. A boltok is mind megváltoztak, azt hiszem el nem igazodnám róluk, de az utczáról igen, mert ide a harmadik utcza az.

— Na, itt vagyunk, — mondá aztán Silas elégülten, a mint a szűk utczához értek. Most még újra balkézt kell mennünk, aztán egy da-

rabig egyenesen a czipősoron fölfelé, aztán el a kiugró ablak alatt s ahol van majd mindjárt a kis folyóka. Oh, már látom is mind.

— Jaj atyuskám, úgy fojt engem itt a levegő, — mondá Eppie. — Soha sem hittem volna, hogy ember-ember hátán így lakhatik. Milyen szép lesz majd a kőbánya mellett otthon, ha haza jutunk!

— Most nekem is furcsa ez, gyermekem, rossz szaga is van. Régebben nem szokott itt ilyen szag lenni.

Itt-ott egy-egy piszkos, mérges arcz nézett ki a sötétes tornáczról az idegenekre, Eppie aggályát növelve, úgy, hogy a leánykára valódi megkönnyebbülés volt, mikor a czipősorba bekanyarodtak, hol valamivel nagyobb darab kék eget láthatott.

— Édes Istenem! — szólt Silas, — úgy jönnek ki a Lámpás-utczából az emberek, mintha istentisztelet lett volna, pedig dél van és hétköznap.

Hirtelen összerázkódott, s oly eliszonyodott és merev tekintettel meredett maga elé, hogy Eppie elrémült. Egy nagy gyár homlokzata előtt állottak, melyből csak úgy tolongott kifelé a sok férfi és nő ebédre sietve.

— Atyus, — szólt Eppie, rákulcsolva karját Silaséra, — mi bajod?

Többször is ismételhette kérdését, míg Silas végre válaszolt:

— Oda van, gyermekem, — mondá végre

roppant izgalomban, — a lámpás-utczai ház oda van már. Itt kellett volna állnia, mert itt van a kiugró ablakos ház, — tudom jól, — ez ugyanaz maradt, de itt uj bejáratot törtek rajta, s ládd ezt a nagy gyárat! Minden oda van, a kápolna, meg minden, minden.

— Menjünk be abba a kis kefekötő boltba, s ott ülj le, atyus, ott bizonyosan leülhetsz, — szólt Eppie, folyton aggódva, hogy Silast az erős izgalom alatt görcsroham éri. — Tán ott valaki útba is igazíthat.

Azonban sem a kefekötő, ki csak tíz éve költözött ide a czipősorra, a mikor a gyárat kezdték építeni, sem senki más nem tudott Silasnak hírt adni lámpás-utczai régi barátairól, és Paston úrról, a hitközség előljárójáról.

— Az a régi hely eltünt a föld színéről, — mondá Silas Winthrop Dorkának az este, mikor visszaérkeztek, — a kis temető is, meg a többi is mind. Régi hazám oda van, másutt nincs számomra hely, mint itt. Soha sem tudom meg, kisült-e az igazság a lopásból, sem Paston úr nem adhatott felvilágosítást nekem a sorshúzás felől. Sötétségben vagyok ezt illetőleg, Winthropné asszonyom, az már bizonyos, s azt hiszem, abban is maradok már mindvégig.

— Na lássa, Marner mester, — felelt Dorka, kinek szelid nyugodt arczát szürke hajfürtök környezék már, — én is attól féltem. Ez volt az akarata azoknak odafönn, hogy sok dologra nézve

sötétben maradjunk örökké, de van olyan dolog is, a melyikre nézve soha sem voltam sötétben, a mindennapi élet dolgai ilyenek. Kigyelmeddel csúfúl bántak egyszer, Marner mester, s e'iszem, soha sem is tudja ki abból az igazságot; de az nem gátolja azt, hogy van igazság a világon, Marner mester, akármilyen sötét is legyen mindenütt, kigyelmednek és nekem.

— Nem, — mondá Silas, — valóban, nem gátolja azt. A mióta a gyermek nekem jutott s én úgy szerettem őt, mint magamat, elég világosság jutott nekem vígasztalásul s most, hogy ő soha sem akar engem elhagyni, azt hiszem, bízni és hinni fogok utolsó órámig.

XXII. FEJEZET.

Befejezés.

Az évnek volt olyan szaka, melyet a raveloeiak különösen alkalmasnak tartottak az esküvő tartására. Az az idő volt az, mikor a nagy bodzafa és a szeder a régi divatú kertekben a mohos kőfalakra ráteregette bíborpompáját s mikor a kis borjúk elég fiatalok voltak még arra, hogy egy akó illatos tejet kívánjanak táplálkozásukra. Ilyenkor nem volt még olyan sok tenni-venni való, mint a sajtköpülés és a kaszálás idején s mégis elég enyhe idő volt arra, hogy köny-

nyű menyasszonyi ruhát is baj nélkül lehetett viselni.

A szokottnál is melegebben sütött a nap a bodzára az napon, midőn Eppie esküvőjét tartották, — szerencsére, mert bíz' az ő menyasszonyi ruhája nagyon könnyű volt. Sokszor elgondolta magában, természetesen egy-egy lemondó sóhaj kíséretében, hogy a legszebb menyasszonyi ruha mégis csak a fehér lesz, keskeny rózsaszín szegélylyel, s mikor Cass Gottfriedné asszony kikérte magának, hogy ő csináltathassa azt, természetesen Eppietől megkérdezve : milyet akar ? — a leány minden gondolkozás nélkül határozott választ adhatott.

Egy kis távolságról nézve, a mint Eppie, esküvője után a temetőn keresztül lefelé haladt a faluba, szűzi fehér ruhájában, úgy tünt föl aranyhajával, mint egy arany pont fehér liliomon. Egyik kezével férje karján csöggött, a másikkal Silas atyus kezét tartotta.

— Nem kell, hogy odaadj engem, atyus, — mondá még mielőtt a templomba mentek, — összesen oda veszed még Áront fiadnak.

Winthrop Dorka ment hátul férjével s ezzel végződött a kis nászmenet.

Hanem azért ezt mégis igen sokan nézték, s Lammeter Priscilla kisasszony nagyon örült, hogy atyjával együtt épen jókor kocsiztak arra, a vörös házhoz hajtva, — egészen jól láthatta a csinos képet. Ők Nancyhoz indultak, hogy legyen társa-

sága az nap, mert Gottfriednak sürgős ügyben a szomszéd városba kellett utaznia. S ez bizony kár volt, mert Osgood urral és Crackenthrop tiszteletessel együtt mehetett volna arra a kis nászlakomára, melyet ő rendelt meg nekik a *Szivárvány*nál, természetesen érezvén, hogy a takács iránt lehetőleg jóvátegye azt a vétket, mit családjának egyik tagja követett el rajta.

— Csak azt kívánnám, hogy bár lenne Nancy is olyan szerencsés s talált volna egy olyan gyermeket, a kit a magáé gyanánt nevelhetett volna föl, mint ez a kedves Eppie, — mondá Priscilla a kocsiban atyjának; akkor egyébfajta kicsikére is lehetne gondom, mint bornyakra és bárányokra.

— Bizony, gyermekem, bizony, érzi már az ember, hogy öregszik, — felelt rá Lammeter úr. — Az öregnek minden szomorú, fiatal szemeket kell magok körül látniok, hogy azokból láthassák, vajon olyan-e a világ most is, mint régen volt.

Nancy ép a vörös ház ajtaja elé lépett, üdvözlendő atyját és nénjét, a nászcsoport már akkor elhaladott a ház előtt a falu szegényebb része felé.

Winthrop Dorka volt az első, a ki kitalálta, hogy a vén egyházfi, ki kapuja előtt üldögélt karszékében, rendkívüli köszöntést vár tőlük, hisz már nagyon vén volt ahhoz, hogy az esküvére elmenjen.

— Macey uram arra vár, hogy szóljunk hozzá, vagy egy jó szót, — mondá Dorka, — nagyon megneheztelne, ha egy szó nélkül mennénk el mellette, — a csúz is bántja szegényt.

Odajárultak tehát mind, kezet szoritani a vén emberrel. Ez alkalomra várt már ez, s egy kis beszédet is gondolt ki eleve.

— Lássa, Marner mester, — mondá nagyon reszketeg hangon, — megértem én még, hogy a szavaim beteljesedtek. Én voltam az első, a ki kigyelmedről a'szontam, hogy a légynek sem vét, ha mindjárt másnak is látszik, én mondtam legelőször azt is, hogy e'iszem a pénze is megkerül. S bizony, fiaim, meg is érdemelte kigyelmed. A mai szent szertartásnál is szívesen ott lettem volna, rámondani az «ámen»-t, de már régesrég Tookey csinálja egyedül az egészet, — e'iszem, tán csak nem válik bajotokra.

A *Szivárvány* előtti szabad térségen már egybegyültek jórészt a vendégek, habár egy jó órával hamarább volt az, mint a vendégség kezdete. Ez idő alatt azonban nemcsak előre örvendhettek az inyök szerinti lakomának, de bő alkalmuk volt Silas Marner csodálatos történetének megtárgyalására is, kellő sorban végre azon megállapodásig jutva, hogy méltán szállott rá az áldás, a mi ért egy elhagyatott, anyátlan gyermeket atyailag nevelt föl. Még a kovács sem mondott ennek ellene, sőt ellenkezőleg, úgy tett, mintha ez saját külön nézete lett volna s mindenkit kihitt, hogy merjen ennek ellene mondani! Azonban senki sem vonta kétségbe e nézetet s az egész társaság vélemény különbségei a korcsmáros azon itéletébe olvadtak össze, hogy ha valaki meg-

érdemli boldogságát, felebarátainak és szomszédainak kötelessége örülni azon.

A mint a kis nászcsoport közeledett, szívélyes éljenzés harsant meg a *Szivárvány* előtt, s Winthrop Béni, kinek tréfái még mindig jó keletnek örvendettek, jobbnak találta, hogy azonnal itt is maradjon s itt fogadja el a rája eső szerencsekivánatokat; nem tartá részéről szükségesnek, hogy a többiekkel együtt a lakoma kezdetéig a kőbányánál pihenje ki magát, az összes hivatalosok egybegyültére várva.

Eppienek most már nagyobb kertje van, mint a milyenre valaha vágyódott; egyébként is több változtatást eszközölt Cass úr saját költségén, a mint Silas családja így öregbedett. Mert a takács és Eppie kijelentették, hogy szívesebben maradnak a kőbánya mellett, minthogy valami új házba köztözzenek. A kertet kétfelől kőkeritéssel szegték be, elől pedig nyitott rács volt, melyen át a virágok derült vídámsággal integettek négyöknek, ha megjelentek.

— Oh, atyuskám, — mondá Eppie, — mily gyönyörű kis lakásunk van itt! Nálunknál boldogabb már senki sem lehet a világon!

KÖNYV-TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár